

Farkas Tibor¹

**A védelmi tevékenységeket támogató
MH Kormányzati Célú Elkülönült
Hírközlő Hálózat fejlesztési
lehetőségeinek vizsgálata a honvédelmi
és haderőfejlesztési program
(Zrínyi 2026) tükrében –
Hazai/nemzetközi szakirodalmi összefoglaló**

**Analysis of the Infocommunication Network for the Purpose
of the Government in the Mirror of the National Defence and
Armed Forces Development Program (Zrínyi 2026) –
National and International Literature Review**

Absztrakt

Jelen közleményben a szerző elemzi és bemutatja a jelenlegi geopolitikai helyzetet, a haderőfejlesztés irányvonalait, valamint a Magyar Honvédség infokommunikációs rendszerére, fejlesztési lehetőségére irányuló kutatási eredményeket, a kérdéskörrel foglalkozó tudományos közlemények feldolgozásával, összefoglalásával. Ismerteti mindazon részterületeket, amelyek a fejlesztési irányvonalakat meghatározhatják, illetve azokat a kutatási célokat, amelyek a feladat végrehajtásának alapját szolgálják.

Kulcsszavak: *Zrínyi 2026, infokommunikációs rendszer, fejlesztés, modernizáció, kutatási módszertan*

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, egyetemi docens – National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, Associate Professor, e-mail: farkas.tibor@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8868-9628>

Abstract

In this study, the author analyses and presents the current geopolitical situation, the direction of the military modernisation and development, and the research results on the infocommunication system of the Hungarian Defence Forces by processing and summarising the scientific publications dealing with the topic. It describes all the areas that can define development directions and the research goals that are the fundamentals of the task implementation.

Keywords: *Zrínyi 2026, infocommunication system, development, modernisation, research methodology*

Bevezetés

Napjainkra hangsúlyossá vált, hogy a NATO-nak ismételten megváltozott, új biztonsági kihívásokkal kell számolnia, mivel a biztonsági környezet jelentős mértékben romlott. Ezek közé tartozik a klímaváltozás, a fokozódó terrorfenyegetettség, a migrációs nyomás és egyéb számos veszély, amelyre történő nemzetközi és nemzeti reagálás egyik eleme a védelmi képességek növelése.

A hazai és a nemzetközi események jól alátámasztják, hogy különböző védelmi tevékenységek végrehajtása során kiemelkedő jelentőséggel bír a megfelelő mennyiségű és megbízható, biztonságos forrásból származó információval történő rendelkezés elve. Ennek a legfontosabb eleme a korszerű, magas információvédelmi képességekkel rendelkező infokommunikációs rendszer alkalmazása, amely a védelmi szféra jelenlegi rendszereit csak részben jellemzi.

A Magyar Honvédség (a továbbiakban: MH) alaprendeltetéséből adódó képességek fenntartása és kialakítása, illetve a NATO részére felajánlott képességek biztosítása kiemelkedő feladata a honvédelmi tárcának és az MH-nak.

Magyarország függetlenségének, a nemzeti értékek és a magyar állampolgárok védelmének, biztonságának garantálása megköveteli az MH képességeinek fejlesztését, így 2016-ban kezdetét vette egy tízéves honvédelmi és haderőfejlesztési program, a „Zrínyi 2026”. Ennek keretén belül a tárca erősíteni kívánja a honvédség képességeit, valamint hatékonyabbá szeretné tenni annak működését. Ennek egyik részterülete, hogy fejlesztik a haditechnikai eszközöket és a személyi felszereléseket, amelyeknek része kell, hogy legyen az infokommunikációs eszközök korszerűsítése is.

A védelmi kutatások jelentősége, irányvonalai

A Honvédségi Szemle 144. évfolyam 3. számában megjelent egy tanulmány Fókusz és együttműködés. A hadtudomány kutatási feladatai² címmel, amelynek célja bemu-

² Boda József et al.: Fókusz és együttműködés. A hadtudomány kutatási feladatai, *Honvédségi Szemle*, 144 (2016/3) 3–19.

tatni, megfogalmazni a legfontosabb hadtudományi kutatási irányokat, tématerületeket, amelyek a leghatékonyabban támogatják a Magyar Honvédség, a Honvédelmi Minisztérium jövőbeni feladatait. A publikációban a szerzők elemzéseket hajtanak végre a biztonságpolitikához, haderőfejlesztéshez, haderőszerzéshez kapcsolódó területeken, amelyek meghatározzák a jelenlegi és jövőbeni kutatási irányokat.

A tanulmány Magyar Honvédség fejlesztésére irányuló fejezete pontosan rámutat arra, hogy a megfelelő területen végzett, megfelelő mélységű kutatás nélkülözhetetlen egy korszerű eszközökkel felfegyverzett, a várható biztonsági helyzetnek is megfelelő, katonai stratégiai követelményeknek eleget tevő haderő létrehozásához. Ennek egyik alapvető területe a folyamatos vezetési és irányítási rendszerek fenntartása, fejlesztése, ami minden haditechnikai eszközfejlesztést befolyásol. Megállapítható tehát, hogy az infokommunikációs támogatás, az infokommunikációs rendszer kiemelt fontosságú területe a kutatásoknak és a fejlesztéseknek.

A műszaki irányultságú kutatási irányokat a *Hadmérnök* folyóirat 10. évfolyam 3. számában megjelenő *Műszaki kutatások és hatékony kormányzás*³ című tanulmány fogalmazza meg. A szerzők célja volt megvizsgálni a műszaki tudományok és az államtudományok fontosabb nemzetközi kutatási irányait, valamint azok kapcsolatát az állam biztonságával összefüggésben.

A nemzetközi védelmi célú kutatások fő irányvonalait az alábbi területek határozzák meg:

- „védelmi célú alkalmazott járműtechnológia;
- az emberi tényezők és orvostudomány;
- az infokommunikációs technológia;
- szenzorok és elektronikai technológia;
- rendszerkoncepció és rendszerintegráció”.⁴

Az infokommunikációs rendszerek kialakítása során törekedni kell a biztonságos, nélkülözhetetlen információkat kezelő hálózatok megszervezésére, amely a szövetségi rendszernek megfelelő interoperabilitással rendelkezik.

A védelmi célú műszaki kutatások jelentősen támogatják a honvédelmi képességekre irányuló fejlesztéseket, ami meghatározóvá kell, hogy váljon a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen. Ennek a kutatásnak egyik részterületként határozzák meg a szerzők a haditechnikai eszköz és technológia fejlesztését, amelynek eleme a hálózati képesség, és az infokommunikációs támogatás.

A megváltozott biztonságpolitikai környezet

Az elmúlt negyedszázad nemzetközi hatalmi viszonyai és a nemzetközi rendszer jelentős változáson ment keresztül, amelyet Tóth Péter közleményében foglal össze, ezáltal is rámutatva Magyarországra jövőjére.⁵

³ Bleszity János et al.: Műszaki kutatások és hatékony kormányzás, *Hadmérnök*, 10 (2016/3) 221–242.

⁴ Bleszity et al. (2016): i. m. 233.

⁵ Tóth Péter: A nemzetközi hatalmi viszonyok változása, geopolitikai következmények, in: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.), *Biztonsági kihívások a 21. században*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 13–35.

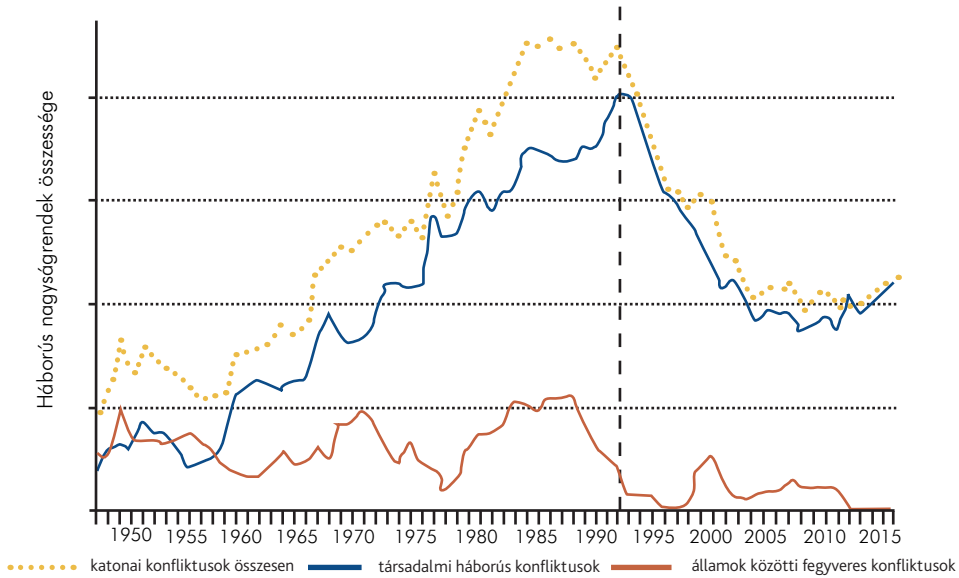
A hidegháborút követő évtizedekben a kétpólusú világrendet a multipoláris (többpólusú) világrend váltotta fel. A két szuperhatalom (Amerikai Egyesült Államok és Szovjetunió) valamint a hozzájuk kapcsolható szövetségesi rendszerek (NATO és a Varsói Szerződés) alapjaiban határozták meg a világ biztonságpolitikai helyzetét. A későbbi, különböző nemzetközi folyamatok, mint például az orosz–grúz háború, a Krím-félsziget bekebelezése jelentősen meghatározták, bizonyították, hogy a nagyhatalmi törekvések regionálisan erőteljesebben jelennek meg, mint korábban.

Azt, hogy milyen a kialakult nemzetközi hierarchia a nemzetek között, minden esetben elsősorban a hatalmi képességek és egymáshoz irányuló viszonyuk határozza meg. Természetesen a nagyhatalom jelző több szempontból is értelmezhető, hiszen katonai, gazdasági, diplomáciai és kulturális perspektívából vizsgálva eltérő erőviszonyok jelenhetnek meg. Természetesen a nemzetek e képességeinek kiegyensúlyozott megjelenését az határozza meg, hogy a kevésbé szilárd elemeit milyen módon képes kompenzálni. A nemzetek demográfiai vizsgálata szintén jelentős információkat nyújt a biztonságpolitikai helyzetkép kialakítása során, hiszen a népesség csökkenése közvetve hozzájárul egy adott nemzet regionális szerepének csökkenéséhez.

Jelen kutatáshoz legszorosabban a katonai hatalom változása kapcsolódik, hiszen fejlett katonai erővel rendelkező nemzetek jelentős hatalmi befolyással bírnak. Ennek egyik alapját képezi a haderőfejlesztés, ami az elmúlt években vált ismét nagy jelentőségűvé a szövetséges tagállamok számára.

Az átfogó biztonság „katonai biztonság” elemét Szenes Zoltán publikációjában⁶ vizsgálja meg, a jelenlegi, megváltozott fenyegetések és a geopolitikai helyzet tükrében. A szerző kifejti véleményét, miszerint a megváltozott, új kihívásokat támogató biztonsági környezetben a katonai biztonság szerepe jelentősen megnőtt, amely változásra történő reagálás igen komoly feladat elé állítja a nemzetek fegyveres szervezeteit. Az 1990-es éveket követően a válságreakáló műveletek, a helyi konfliktusok kezelése egyre komolyabb feladattá vált, a nagyobb méretű háborúk, katonai konfliktusok valószínűsége, száma pedig jelentősen lecsökkent. Az etnikai háborúk, a polgárháborúk, helyi feszültségek és konfliktusok határozzák meg napjaink háborúit. Az 1. ábra az elmúlt közel 70 év hadviselésének alakulását mutatja be.

⁶ Szenes Zoltán: Katonai biztonság napjainkban. Új fenyegetések, új háborúk, új elméletek, in: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.), Biztonsági kihívások a 21. században, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 69–104.

1. ábra: Globális trendek a hadviselésben

Forrás: Szenes (2017): i. m. 83.

A napjainkra jellemző fenyegetések, mint a terrorizmus vagy a tömeges bevándorlás mellett az orosz–ukrán konfliktust leíró hibrid háborús koncepció vált jellemzővé. A kiberfenyegetettséget szem előtt tartva, ismét előtérbe kerültek az elrettentés és a kollektív védelem feladatai, amelyek szintén új, megújuló kihívások elé állították az államok haderejét. Szenes professzor az alábbiak szerint foglalja össze az államok feladatait a fenyegetettség tekintetében: „A transzatlanti térség államainak ma már a hibrid fenyegetésekre kell felkészülniük, s ez nemcsak az esetleges külső katonai támadások elhárítását foglalja magában, hanem a sokoldalú veszélyek kezelését (a tömegpusztító fegyverek proliferációjának megakadályozását, a kibervédelmet, a tömeges migráció kezelését, a kalózkodás elleni harcot, az energiabiztonsági feladatokat stb.), az országok és szövetségek ellenálló képességének növelését is.”⁷

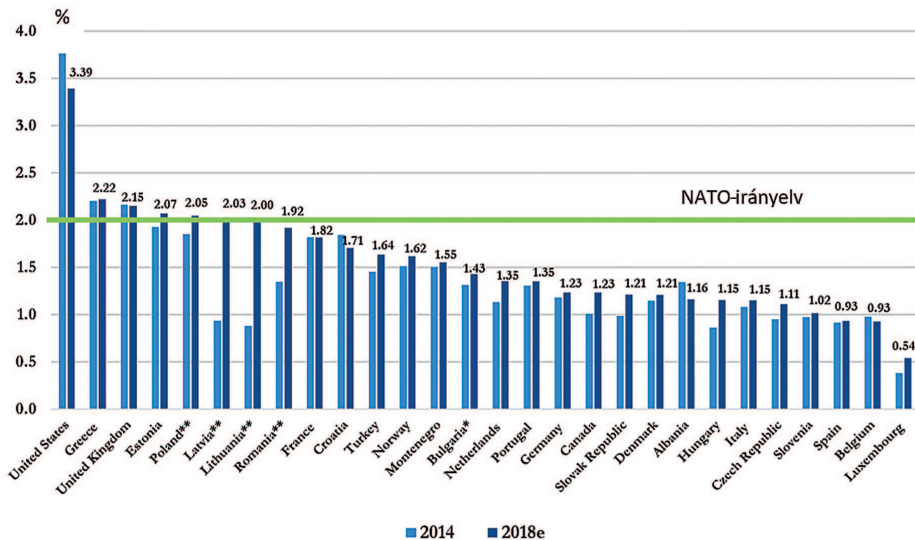
NATO-tagországok haderőfejlesztési tevékenysége

Az előzőekben összefoglalt átfogó biztonsági helyzet megköveteli a nemzetek védelmi képességeinek fejlesztését, amelyet haderőfejlesztési programok végrehajtásában valósítanak meg. A szövetség államai az elmúlt években nagyfokú haderőfejlesztést, modernizációt kezdtek meg az új típusú kockázatokra történő sikeres reakció érdekében.

⁷ Szenes (2017): i. m. 100.

A nemzetek haderőfejlesztésre irányuló védelmi kiadásai jelentős eltérést mutatnak az egyes országok között, de a tendencia minden esetben azt mutatja, hogy a védelmi kiadások növelése kiemelt fontosságú. E kiadások természetesen nem csak és kizárólag a különböző kutatási és fejlesztési kiadásokat foglalják magukba, hanem az összes, a védelmi tevékenységekhez szorosan kapcsolódó tevékenységeket is, amelyek a személyi állomány kiképzésére, felkészítésére, valamint a katonai értékek megőrzésére, a hagyományok ápolására irányulnak. Jelentős kérdés azonban, hogy az országok milyen arányban hajtják végre a modernizáció részterületeit.

A védelmi kiadások tehát négy alapvető csoportra bonthatók, amelyek a haditechnikai eszközök, a személyi vonatkozású költségek, az infrastrukturális kiadások, valamint egyéb kiadások. A NATO által meghatározottak szerint a bruttó hazai termék (GDP) 2%-át kell fordítani védelmi kiadásokra, amely megítélés szerint nem teljesen megfelelő adat, csak egy irányvonalat tud meghatározni. Hiszen a tagországok eltérő fejlettségű fegyveres szervezetekkel rendelkeznek, így a modernizációra is eltérő mértékben van szükség, ezáltal a ráfordítandó költségek is eltérők. A 2. ábra szemlélteti a 2014-ben és 2018-ban a védelmi kiadások nemzetenkénti alakulását a NATO 2%-os irányelvének tükrében.

2. ábra: Védelmi kiadások a GDP arányában

Forrás: NATO Public Diplomacy Division: Defence Expenditure of NATO Countries (2011–2018) 2019. March, 3. www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_03/190314-pr2018-34-eng.pdf alapján szerkesztette a szerző (Letöltve: 2019. 12. 18.)

Az európai országok védelmi iparának fontossága a fejlesztési és modernizációs programok fokozódásával egyre jobban hangsúlyossá vált. A közép-kelet-európai országok

fejlesztési törekvéseit jelentősen meghatározzák az adott állam haditechnikai kutatási, fejlesztési és innovációs tevékenységet végző cégeinek rendelkezésre állása, valamint azok hozzájárulása a modernizációhoz. A régió országai rendelkeznek több, a haditechnikai fejlesztés számos területét lefedő szervezetekkel, vállalkozásokkal, amelyek tevékenysége biztosíthatja az elvárásoknak megfelelő színvonalú korszerűsítést.

A RAND Corporation a világ legnagyobb katonai elemzésekkel is foglalkozó nem állami kutatóintézete, amely tevékenységével segíti a döntéshozatal és a stratégiai irányvonalak kialakítását. A szervezet elkészített egy jelentést az Európai Védelmi Ügynökség (European Defence Agency) részére *Central and Eastern European countries: measures to enhance balanced defence industry in Europe and to address barriers to defence cooperation across Europe*⁸ címmel, amely a védelmi tevékenységek, az együttműködés alábbi öt fő kutatási területére fókuszál:

- az együttműködést gátló akadályok;
- a kapacitásépítő megoldások, lehetőségek;
- az ipari erőforrások;
- a védelmi felszerelések, eszközök;
- az együttműködés területei, lehetőségei.

A jelentés technikai melléklete⁹ további információkat tartalmaz a közép-kelet-európai országok védelmi vállalkozásainak, azok feladatainak és lehetőségeinek vonatkozásában. Mindez a védelmi ipar kiegyensúlyozott tevékenységének a javítását célozza meg, amely segít az együttműködés megvalósításában, valamint a hatékonyság növelésében. A dokumentum 11 ország védelmi ipari szektorát mutatja be, köztük Magyarországot is.

Fontos tehát, hogy az Európai Unió, a NATO-tagállamok és egyéb szövetséges nemzetek közös védelmi irányvonalakat határozzanak meg az elérendő közös cél érdekében, amelynek egyik jelentősége a védelmi ipar fejlesztése, ami szavatolhatja a nemzetek fegyveres szervezeteinek fejlesztését.

A NATO-hoz történő csatlakozásunkat követően a Magyar Honvédség is folyamatos átalakuláson megy keresztül. A 2000-es évektől kezdődően megszűnt tömeghadsereggént létezni, egyre inkább erősödött a kisméretű, speciális funkciókat ellátni képes, többnemzeti műveletekben is tevékenykedő hadsereg kialakulásának igénye. A fejlesztések beindultak, új haditechnikai eszközöket rendszeresítettek (Gripen, MISTRAL), valamint integrálódott a haderőnemi vezetés.¹⁰ Jelentős változás 2005-ben következett be, amikor a haderő struktúrája megváltozott, önkéntes hadsereg kezdte meg a feladatok ellátását. A cél ezekben az években az volt, hogy expedíciós feladatokat akár tartósan is ellátni képes hadsereget hozzanak létre. Jelentős létszámban vettünk részt többnemzeti műveletekben, békefenntartó műveletekben. Cél a korszerű, magasan kiképzett fegyveres szervezet kialakítása, amely a megváltozott

⁸ Black, James et al.: *Central and Eastern European countries: measures to enhance balanced defence industry in Europe and to address barriers to defence cooperation across Europe*. RAND Europe, 2016, 16.

⁹ Black, James et al. (2016): i. m.

¹⁰ Szenes Zoltán: Magyar Honvédség a NATO-ban. Mit várhatunk Rigától? *Hadtudomány*, (2006/4) 23–43. http://mhht.eu/hadtudomany/2006/4/2006_4_6.html (Letöltve: 2019. 05. 28.)

kor kihívásait képes teljesíteni. 2009-től a stabilitás megteremtése kezdődött meg, miután a szervezeti átalakítás befejeződött. Ebben az időszakban szintén volt egy kisebb méretű haditechnikai fejlesztés, amely során új eszközöket állítottak rendszerbe, valamint a kevésbé korszerű, régi típusú eszközöket modernizálták.

Végh Ferenc tanulmányában az alábbiak szerint fogalmazza meg Magyarország biztonságának szereplőit: „Magyarország biztonsága továbbra is a nemzeti önerőre, az európai és az euroatlanti integrációra, valamint a nemzetközi együttműködés egyéb formáira épül.”¹¹ A biztonsági környezet, a fenyegetések folyamatosan változnak, így a magyar haderőnek is alkalmasnak kell lennie arra, hogy rugalmasan reagáljon ezekre a követelményekre. Ennek alapfeltétele a korszerű eszközökkel ellátott, magasan képzett katonákból álló hadsereg, amely meghatározóvá válik a jövő katonai szervezeteiben. Az 1990-es évektől kezdődően több fejlesztést, reformot teljesen vagy részlegesen végrehajtottak, de ezek nem biztosították azt az áttörő sikert a hadsereg számára, amely által a katonai szervezet sikeresen képes lenne ellátni alapvető feladatát. Ezt az elmaradást hivatott pótolni a Magyar Honvédség átfogó megújítására irányuló Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program.¹²

Benkő Tibor honvédelmi miniszter 2018. november 27-én az *Úton a 21. században – biztonság, honvédelem, haderő* című konferencián az előzőekben leírtakhoz hasonlóan kihangsúlyozta a hadsereg képességfejlesztésének szerepét: „Az új kihívásokhoz, új képességeket kell teremteni, ahogy nap mint nap változnak a kockázatok, a fenyegetések, különben nem tudjuk teljesíteni mindazt, amit a törvény a részünkre előír a haza védelmének érdekében.”¹³

A honvédelmi és haderőfejlesztési program az alábbi részterületekre terjed ki:¹⁴

- honvédelmi program az utánpótlás biztosításához;
- honvédelmi nevelési program (táborok, ösztöndíjprogramok);
- honvédelmi életpálya korszerűsítése;
- humán terület, mint a katonacsaládok, katonárvákról való gondoskodás;
- önkéntes tartalékos rendszer;
- a sport támogatása (sportszövetségek);
- fejlett kiképzés megvalósítása;
- haderőfejlesztés, képességfejlesztés.

Látható tehát, hogy a honvédelmi és haderőfejlesztési program igen sokrétű, komplex terv a hadsereg megújítására, fejlesztésére, amelynek csak egy része irányul a haditechnikai fejlesztésekre.

¹¹ Végh Ferenc: Honvédségünk a rendszerváltástól napjainkig (2.), *Honvédségi Szemle*, 146 (2018/4) 17. https://honvedelem.hu/kiadvany/honvedsegi_szemle_20184_szam (Letöltve: 2019. 05. 28.)

¹² Végh (2018): i. m. 16–19.

¹³ Az új kihívásokhoz új képességek kellene, Magyar Tartalékosok Szövetsége, 2018, <https://matasz.com/hun/az-uj-kihivasokhoz-uj-kepesssegek-kellenek/> (Letöltve: 2019. 12. 18.)

¹⁴ Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program: A haza védelmében, 2018.

Az MH infokommunikációs hálózatának fejlesztési kérdései

Az infokommunikációs technológiával történő lépéstartás szinte lehetetlenné vált napjainkra, hiszen egy folyamatosan, mondhatni napról-napra megújuló területként jellemezhető. A Magyar Honvédség infokommunikációs rendszere folyamatos változáson megy keresztül, amelynek kiterjesztése minden alterületre nagyon nehéz feladatként jelenik meg. Mivel az infokommunikációs rendszerek, eszközök mindenhol jelen vannak a katonai vezetés és irányítás területén, ezért nagyon nehéz, illetve nagyon költséges annak fejlesztése.

A honvédelmi szervezetek 2018. évi feladatainak, valamint a 2019–2020. évi tevékenysége fő irányainak meghatározásáról szóló 5/2018. (II. 23.) HM utasítás¹⁵ meghatározza mindazon területeket, amelyek a fő irányvonalakra mutatnak. Az 51. pontja az infokommunikációs hálózat képességeinek fejlesztését határozza meg.

A hadsereg infokommunikációs képességét jelentősen befolyásolja a teljes konvergencia hiánya, amely biztosítaná az információk áramlását vertikális és horizontális irányba egyaránt, mind a stacioner, mind a telepíthető rendszerek között. Sajnos napjainkban még mindig jellemző az eltérő fejlettségű infokommunikációs eszközök alkalmazása, amelyek közötti összeköttetés megszervezése, megvalósítása komoly feladatot jelent az üzemeltető állománynak, illetve csak részleges együttműködésre lesznek képesek. Gerőfi Szilárd szakmai közleményében¹⁶ rámutat arra, hogy az elmúlt időszakban az infokommunikációs hálózat jelentős fejlődésen ment keresztül. Ilyenek a kormányzati rádiótelefon-rendszer, a missziók híradó-informatikai támogatottsága, folyamatban van a harcjárművek híradó-informatikai eszközeinek cseréje, a vezetési és irányítási szoftver fejlesztése, az elektronikus dokumentumkezelés. A hadsereg egyéb tevékenységéből adódó (például katasztrófavédelmi tevékenység, határvédelem), más szervezetekkel történő együttműködés kialakítása is nagy gond elé állította a szakembereket. Az együttműködés megvalósítása nem volt halogatható, mert a migrációs nyomás megsűrgette a feladatokra történő reagálást. A szerző az alábbiak szerint jellemzi a korszerű infokommunikációs eszközökkel felszerelt hadsereget: „Az elkövetkező tíz év fejlődési iránya a sokfunkciós, mobil, könnyen kezelhető, komplex infokommunikációs szolgáltatások irányába mutat, amely magában foglalja a mozgókép, a hang, az írásos és egyéb adatok integrált kezelését, a sokszereplős kommunikáció egyidejű megvalósítását, az automatikus információkeresést és adattársítást. „Mindez a mobilitást és integritást támogató, egymástól akár jelentős távolságra települt, együttműködő hírrendszerek, adatközpontok és szolgáltatások alkalmazásának irányába hat, amelyek virtuális környezettel teremtik meg az elérhetőséget, átjárhatóságot, összekapcsolhatóságot és védelmet a különböző funkciójú eszközök és szolgáltatások között.”¹⁷

Az elmúlt időszakban a Magyar Honvédség infokommunikációs rendszerének stacioner, állandó telepítésű alrendszerét korszerűsítették több alkalommal. Elmondható,

¹⁵ 5/2018. (II. 23.) HM utasítás a honvédelmi szervezetek 2018. évi feladatainak, valamint a 2019–2020. évi tevékenysége fő irányainak meghatározásáról.

¹⁶ Gerőfi Szilárd: A Magyar Honvédség vezetéstámogató rendszere alkalmazásának lehetőségei a XXI. századi kihívások tükrében, *Hadtudomány*, 27 (2017/3-4) 96–105.

¹⁷ Gerőfi (2017): i. m. 102.

hogy egy többszörösen összetett hálózatról van szó, amelynek üzemeltetése komoly feladat elé állítja a szakembereket, hiszen méretét tekintve nagy kiterjedésű, szövevényes hálózat, széles körű szolgáltatást kell biztosítania, részben nem a kor színvonalának megfelelő eszközökkel. Ettől függetlenül a telepíthető híradó- és informatikai alrendszer az, amely a kor színvonalának megfelelő elvárást nem vagy csak kis mértékben, részben képes teljesíteni.

Rajki János diplomamunkájában¹⁸ és tudományos közleményében¹⁹ bemutatja a Magyar Honvédség stacioner hálózatát, jelenlegi felépítését és annak lehetséges fejlesztési irányvonalait. Az infokommunikációs rendszerek megtervezésekor, fejlesztésekor fontos követelmény a „skalázhatóság”, valamint az elérési útvonalak „duplikálása”, ami a nagyobb megbízhatóságot segíti elő. A szerző kihangsúlyozza, hogy a stacioner hálózatban alkalmazott IP- és ISDN-technológia rendelkezik előnyökkel és hátrányokkal, de az ISDN-technológia már nem képes komplex szolgáltatásokat nyújtani, adattovábbításra nem alkalmas. Jelenleg még mindig az ISDN-technológiát alkalmazó telefonközpontok vannak túlnyomóan jelen a hálózatban, amelyek biztosítják a megfelelő hangalapú távbeszélő kapcsolatot az erre a technológiára optimalizált mikrohullámú összeköttetésekén keresztül. A hálózat teljes IP-alapú technológiára történő áttérése költséges, de nagy valószínűséggel nem sokáig halogatható.

Jobbágy Szabolcs publikációjában átfogó leírást ad a Magyar Honvédség infokommunikációs hálózatáról (MH KCEHH), amelyet a következőképpen jellemez: „Mindezek alapján levonhatjuk tehát azt a következtetést, hogy egy olyan a már meglévő hálózati infrastruktúra, híradó és informatikai rendszerek és eszközök alapjain nyugvó infokommunikációs, az MH egykori zártcélú, továbbfejlesztett hálózatáról van szó, amely egyelőre még inhomogén és részben konvergált, de már integrált szolgáltatásokat nyújtani képes kritikus infrastruktúrának minősül.”²⁰

A szerző a teljes, komplex hálózatot mutatja be, amely mind a stacioner, mind a telepíthető komponenszt jellemzi, biztosítva ezzel a meglévő, kevésbé korszerű elemek kiváltásának igényét.

Összességében elmondható, hogy az MH hálózata egy részben konvergált, komplex szolgáltatásokat nyújtó, rendkívül összetett, különböző generációs infokommunikációs technológiákat alkalmazó rendszer, amely alapvetően képes ellátni a vele szemben támasztott követelményeket. A változó hadműveleti követelményeknek nem vagy csak jelentős átkonfigurálással, átszervezéssel képes megfelelni, ami nem támogatja a kellően rugalmas, moduláris és megbízható szolgáltatások biztosítását. A jövőbeni fejlesztés során csak az egyes elemeit tekintve korszerű telepíthető rendszer modernizációja elengedhetetlenné vált, jelenleg ez a legintenzívebb korszerűsítést igénylő alrendszer, de csak és kizárólag akkor lesz sikeres, ha elsődleges célként fogalmazzák meg a komplex feladatellátást, a nemzetközi követelményeknek való megfelelést és az interoperabilitás feltételét.

¹⁸ Rajki János: A Magyar Honvédség Stacioner Híradó hálózatának modernizálási lehetősége a jelenlegi infrastruktúra továbbfejlesztésével, Budapest, NKE, 2014.

¹⁹ Rajki János: Az MH stacioner hírközlő hálózatának modernizálási lehetősége hibrid kommunikációs rendszer alkalmazásával, *Hadmérnök*, 9 (2014/3) 214–222.

²⁰ Jobbágy Szabolcs: A Magyar Honvédség kormányzati célú elkülönült hírközlő hálózata, *Hadmérnök*, 12 (2017/3) 232.

Következtetések

A megváltozott biztonságpolitikai helyzet jelentősen befolyásolja a katonai biztonság területét. A NATO és az EU felismerte, hogy a megváltozott helyzetre történő reagálás azonnali tevékenységet sürget. Ennek megfelelően az elmúlt években megkezdődött a katonai biztonság megszilárdításának folyamata, amely alapján a hadseregfejlesztés és modernizálás kiemelt képességek elérését célozta meg.

Megítélésem szerint a hadsereg képességfejlesztése komplex feladat elé állítja a nemzeteket, hiszen az elmúlt évtizedekben lecsökkentett létszámok, a haditechnikai eszközök által biztosított képességek újbóli fellendítése csak és kizárólag megfelelően megtervezett, minden területet és képességet érintő fejlesztéssel valósítható meg.

A haditechnikai eszközök fejlesztése során figyelembe kell venni az infokommunikációs eszközök alrendszerét is, hiszen a beszerzendő híradó- és informatikai eszközök biztosítják azok vezetés és irányítási rendszerbe történő integrálását.

Az infokommunikációs rendszer elemek fejlesztése során elsődleges követelményként kell, hogy megjelenjen az „interoperabilitás” a különböző rendeltetésű nemzeti rendszerekben és a nemzetközi együttműködést elősegítő rendszerekben egyaránt. Ennek megfelelően nem a technikai eszköz típusa az elsődlegesen kiemelt jellemző a képességek mellett, hanem a rendszerbe integrálhatóságának jellemzője.

Mivel egy korszerű infokommunikációs rendszer csak és kizárólag megfelelő üzemeltetés mellett tudja a feladatokat, tevékenységeket támogatni, így az üzemeltető-állomány felkészítésére, kiképzésére is nagy hangsúlyt kell fektetni.

Az általános hadműveleti képességek, követelmények és az infokommunikációs támogatási képességek összehangba helyezése tudja biztosítani az infokommunikációs rendszerek rendszerkövetelményeinek meghatározását, ezáltal biztosítva a megfelelő technológia és technikai eszköz beszerzését.

„Jelen közlemény a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült”, valamint „Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-4-NKE-78 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült”.

This article was supported by the János Bolyai Research Scholarship of the Hungarian Academy of Sciences and by the ÚNKP-18-4-NKE-78 New National Excellence Program of the Ministry of Human Capacities.

Felhasznált irodalom

Black, James – Jenkins, Dan – Persi Paoli, Giacomo – Kokkoris, Alexandros – Kepe, Marta – Hlavka, Jakub: Central and Eastern European countries: measures to enhance balanced defence industry in Europe and to address barriers to defence cooperation across Europe, RAND Europe, 2016.

Bleszity János – Földi László – Haig Zsolt – Nemeslaki András – Restás Ágoston: Műszaki kutatások és hatékony kormányzás, *Hadmérnök*, 10 (2016/3) 221–242.

- Boda József – Boldizsár Gábor – Kovács László – Orosz Zoltán – Padányi József – Resperger István – Szenes Zoltán: Fókusz és együttműködés. A hadtudomány kutatási feladatai, *Honvédségi Szemle*, 144 (2016/3) 3–19.
- Gerőfi Szilárd: A Magyar Honvédség vezetéstámogató rendszere alkalmazásának lehetőségei a XXI. századi kihívások tükrében, *Hadtudomány*, 27 (2017/3–4) 96–105. DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2017.27.3–4.77>
- Jobbágy Szabolcs: A Magyar Honvédség kormányzati célú elkülönült hírközlő hálózata, *Hadmérnök*, 12 (2017/3) 223–236.
- Rajki János: A Magyar Honvédség Stacioner Híradó hálózatának modernizálási lehetősége a jelenlegi infrastruktúra továbbfejlesztésével, Budapest, NKE, 2014.
- Rajki János: Az MH stacioner hírközlő hálózatának modernizálási lehetősége hibrid kommunikációs rendszer alkalmazásával, *Hadmérnök*, 9 (2014/3) 214–222.
- Szenes Zoltán: Katonai biztonság napjainkban. Új fenyegetések, új háborúk, új elméletek, in: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.), *Biztonsági kihívások a 21. században*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 69–104.
- Szenes Zoltán: Magyar Honvédség a NATO-ban. Mit várhatunk Rigától? *Hadtudomány*, (2006/4) 23–43.
- Tálás Péter: A nemzetközi hatalmi viszonyok változása, geopolitikai következmények, in: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.), *Biztonsági kihívások a 21. században*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 13–35.
- Végh Ferenc: Honvédségünk a rendszerváltástól napjainkig (2.), *Honvédségi Szemle*, 146 (2018/4) 3–19. https://honvedelem.hu/kiadvany/honvedsegi_szemle_20184._szam
- Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program: A haza védelmében, 2018.

Jogi forrás

5/2018. (II. 23.) HM utasítás a honvédelmi szervezetek 2018. évi feladatainak, valamint a 2019–2020. évi tevékenysége fő irányainak meghatározásáról

Internetes források

- NATO Public Diplomacy Division: Defence Expenditure of NATO Countries (2011–2018) 2019. March, www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_03/190314-pr2018-34-eng.pdf (Letöltve: 2019. 12. 18.)
- Az új kihívásokhoz új képességek kellenek, Magyar Tartalékosok Szövetsége, 2018, <https://matasz.com/hun/az-uj-kihivasokhoz-uj-kepessegek-kellenek/> (Letöltve: 2019. 12. 18.)

Kovács Petra¹

Nők a Brit Királyi Légierő kötelékében (1938–1944)

Women Serving in the Royal Air Force (1938–1944)

Absztrakt

A második világháború során nem csak férfiak szolgáltak a Brit Királyi Légierő (Royal Air Force – a továbbiakban: RAF) kötelékében. Sir Kingsley Wood, légügyi miniszter létrehozta 1938-ban a Polgári Légi Őrséget (Civil Air Guard) a Brit Királyi Légierő feladatainak segítésére. 1939 júliusára a licencet szerettek száma három- és négyezer közé tehető, valamint további tízezer pilóta állt kiképzés alatt (ebből 900 nő).

Kulcsszavak: második világháború, RAF, lengyel, pilóták, nők

Abstract

During World War II not only men served in the Royal Air Force. Sir Kingsley Wood, the Air Minister formed the Civil Air Guard for supporting the Royal Air Force. Until July 1939 between three and four thousand people got their licence and there were further ten thousand who were under training. (Nine hundred of them were women.)

Keywords: World War II, RAF, Polish, pilots, women

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: kovpet1991@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6783-0979>

A Brit Királyi Légierő (Royal Air Force – RAF) felépítése

A Brit Királyi Légierőt elsősorban önálló haderőnemként kezelték, mivel Anglia egyetlen jelentősebb hadereje a haditengerészetén kívül ez volt. 1936-ban a következő szervezeteket hozták létre:

- Bombázó-parancsnokság (Bomber Command) – a légierő magja;
- Vadászpilóta-parancsnokság (Fighter Command) – amelynek feladata a légvédelem volt, valamint ők működtek együtt a szárazföldi erőkkel;
- Partiparancsnokság (Coastal Command) – akik támogatták a haditengerészetet, valamint
- Training Command – a kiképzési feladatok ellátására.

1937-ben az RAF az Admiralitásnak átadta a haditengerészeti repülői egy részét. Létrehozták az Ellátó-parancsnokságot (Maintenance Command) a beszerzési és ellátási feladatok végrehajtására. A polgári repülés és az önkéntesek a Tartalékok Parancsnoksága alá tartoztak (Reserve Command), továbbá a Léggömbparancsnokság (Balloon Command) szintén. Az RAF alapegysége a repülőszázad (squadron) volt. Ez a háború előtt 12 egymotoros gépből vagy 10 kétmotoros gépből állt. 2-3 repülőszázad alkotott egy repülőegységet (wing), több wing pedig egy csoporttá (group) szerveződött.²

Légi Szállítási Tartalékos Légierő (Air Transportation Auxiliary – ATA)

Sir Kingsley Wood, légügyi miniszter 1938. július 23-án létrehozta a Polgári Légi Őrséget (Civil Air Guard) a Brit Királyi Légierő feladatainak segítésére. Csatlakozhatott hozzá minden 18 és 50 év közötti személy, aki valamely repülőklub tagja volt, nemre való tekintet nélkül. 1939 júliusára a licencet szerettek száma három- és négyezer közé tehető, valamint további 10 ezer pilóta állt kiképzés alatt (ebből 900 nő).³ Gerard d'Erlanger, a British Airways akkori igazgatója előre látta, hogy lesznek olyan pilóták, akik nem lesznek alkalmasak az RAF kötelékében szolgálni a koruknál fogva, viszont egyéb szállítási, támogatási feladatokat elláthatnak. A kezdeményezését azonnal elfogadták, így jött létre a Légi Szállítási Tartalékos Légierő (Air Transportation Auxiliary – a továbbiakban: ATA).⁴

1939-ben az ATA-hoz kerülés feltételei a következők voltak: minimum „A”-típusú magánpilóta szakszolgálati engedély, néhány száz repült óra, férfiak esetében 28–50 év, nőknél 22 év volt az alsó korhatár, mivel a férfiak 28 év alatt hadkötelesek voltak.⁵ A női pilóták a többi szervezettel ellentétben egyenrangúak voltak a férfakkal, egyazon

² Groehler, Olaf: A légi háborúk története. Második, átdolgozott kiadás, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1983, 108–119.

³ Curtis, Lettice: The Forgotten Pilots: A Story of the Air Transport Auxiliary, 1939–45., Henley-on-Thames, Foulis, 1971, 10.

⁴ Schrader, Helena Page: Sisters in Arms: The Women Who Flew in World War II, Pen & Sword Aviation, South Yorkshire, 2015, 5.

⁵ Schrader (2015): i. m. 23.

szervezetnél szolgáltak, ugyanazt az egyenruhát viselték, ugyanazt a képzést és feladatokat kapták. A rendfokozatokat az döntötte el, hogy milyen kiképzést végeztek el a pilóták. Az újonnan bekerülő pilótajelölteket kadétoknak hívták. Az egymotoros repülőgép-vezetői engedély megszerzése után megkapják a Third Officer rendfokozatot, ami a Brit Királyi Légierőben a Pilot Officernek, magyarul pedig repülő tisztnek felelt meg. A First Officer, azaz repülő hadnagy kinevezés után azok léphettek feljebb a ranglétrán, akik adminisztratív feladatokat vagy csapatot irányítottak.⁶ A fizetésbeli különbségek eleinte elég szélsőségesek voltak a férfi és a női pilóták között, ám ezt 1943 júniusára teljesen megszüntették.⁷

Az ATA szállítópilótái speciális kiképzést kaptak, amelynek a fő irányvonalai a következők voltak: a repülőgépek típusa és osztályozása szerinti képzés biztosítása, tapasztalatszerzés és navigációs képzés, a felkészülés és a szállítói szolgálat besztása – figyelembe véve az egyéni adottságokat –, viszont nem oktatták a műszeres repülést, műrepülő-kiképzést, kötelékrepülést és a rádióhasználatot.⁸ Ennek oka igen egyszerű volt: az ATA-pilóták feladata az volt, hogy a gépeket épségben átrepüljék az adott területre, valamint legtöbbször a gyárból repülték át azokat a karbantartóegységekhez és még nem voltak rádióval felszerelve.⁹ A repülőgépeket hat osztályba sorolták be típusuk szerint. Néhány példa a második világháború során bevetett, ismertebb repülőgépekről: a Hurricane, Spitfire, Typhoon a II. osztályba; a Halifax, a Lancaster és a hasonló nehézbombázók az V. osztályba tartoztak.¹⁰

A pilóták az I. típusvizsga letétele után az adott kategóriába tartozó repülőgépekkel végeztek szállításokat mindaddig, míg meg nem szerezték a következő osztályra a képzést. Csak akkor válhattak hivatásos szállítópilótává, ha megszerezték azt a III. osztályú gépekre is.¹¹

June Farquhar az alábbiakat írta a kiképzésről: „Milyen nagyszerű tréning és mily magabiztossá tett mindnyájunkat. Még mindig csodálom azt a tényt, hogy egy teljesen ismeretlen repülőgépbe mászhattunk bele, végiglapoztuk a Pilóták Kezelési Kézikönyvét, időt töltöttünk a repülőgép megismerésével és [...] aztán bele a nagy kékségbe!”¹²

Az ATA-pilóták munkája igen kemény volt. Hét napból hetet repültek, soha nem küldték őket pihenni (szemben az RAF pilótáival).¹³ A repüléseik sem voltak teljesen veszélytelenek. Mint azt korábban említettem, a gépek rádiókapcsolat nélkül repültek, ezért mindig megvolt a veszélye, hogy esetlegesen ellenséges gépként érzékelik őket harci területek fölé történő berepülésük során.

⁶ Schrader (2015): i. m. 29.

⁷ Schrader (2015): i. m. 30.

⁸ Schrader (2015): i. m. 41.

⁹ Schrader (2015): i. m. 47.

¹⁰ Schrader (2015): i. m. 42.

¹¹ Schrader (2015): i. m. 45.

¹² Lucas, Y. M.: WAAF with Wings, 1992, 137. Fordította: a szerző.

¹³ Schrader (2015): i. m. 97.

Női Tartalékos Légierő (Women's Auxiliary Air Force – WAAF)

A Női Tartalékos Légierőt 1939. június 28-án alapították.¹⁴ Az itt szolgáló nők feladatainak listája széles körű volt, a főzéstől a meteorológiai adatok közzétételéig, az adminisztratív feladatoktól a repülőgép-szerelésig/-karbantartásig tartott, ám nem repültek gépeket.¹⁵ Kiemelt fontosságú feladatuk volt a radarok figyelése, az angliai csata ideje alatt pedig a műveleti szobákban való szolgálat.

A WAAF tagjai közül jó néhányan speciális kiképzést kaptak a Churchill titkos hadseregeként emlegetett Különleges Hadműveletek Végrehajtó Egység (Special Operations Executive – SOE) toborzásának köszönhetően.

A Lengyel Női Tartalékos Légierő (Pomocnicza Lotnicza Służba Kobiet – PLSK) az RAF állományában

Lengyelország 1939-es megszállását követően a lengyel kormány áttette székhelyét Romániába, majd Párizsba. 1939. szeptember 30-án Władysław Raczkiewicz emigráns elnök megbízta Władysław Sikorski tábornokot, hogy hozzon létre egy új lengyel kormányt. A kormány 1940 nyaráig Párizsban székel, majd Franciaország összeomlása után Winston Churchill miniszterelnök meghívására áttette székhelyét Londonba.¹⁶ Amikor 1941-ben a szovjet–német háborúval Szovjetunió nemzetközi helyzete megváltozott, Sztálin elkezdett segítséget kérni más, Németországgal ellenséges országoktól. 1941. július 5-én Anthony Eden, a brit külügyminisztérium diplomatája, valamint Sikorski tábornok tárgyalásokat kezdett a szovjet nagykövettel, Ivan Majskijjal Londonban, ezzel megkezdve a Lengyelország és a Szovjetunió közötti diplomáciai kapcsolatok helyreállítását.¹⁷

Sztálin beleegyezett abba, hogy az összes korábbi paktumot semmisnek nyilvánítsa a náci Németországgal, megsemmisítve az 1939. szeptemberi lengyelországi szovjet–német partíciót. A lengyel kormány és Sztálin között létrejött megállapodás értelmében, 1941. augusztus 12-én a szovjetek lengyel állampolgároknak adtak „amnesztiát”, közülük kerültek ki a 40 ezer fős lengyel hadsereg tagjai (amely később Władysław Anders tábornok után Anders Hadseregként¹⁸ vált ismertté).¹⁹ Władysław Anders tábornok kezdeményezésére 1941 szeptemberében létrehozták a lengyel Női Tartalékos Légierőt, amelybe a tagok toborzása már augusztusban megkezdődött.²⁰

¹⁴ Narracott, A. H.: How the RAF Works, F. Muller Limited, 1941, 108. <https://archive.org/details/howtherafworks030792mbp/page/n115> (Letöltve: 2019. 04. 26.)

¹⁵ Women's Auxiliary Air Force (WAAF) 1939–1949, www.rafmuseum.org.uk/research/online-exhibitions/women-of-the-air-force/womens-auxiliary-air-force-waaf-1939-1949.aspx (Letöltve: 2019. 04. 26.)

¹⁶ Szokolay Katalin: Lengyelország története, Balassi Kiadó, Budapest, 1997, 179.

¹⁷ Mikolajczyk, Stanislaw: The Pattern of Soviet Domination, Sampson Low, Marston & Co., 1948, 18.

¹⁸ Más néven II. lengyel hadtest részt vett a palesztinai és az észak-afrikai hadműveletekben, 1943-ban ott voltak a szövetséges erők dél-olaszországi partraszállásánál. Az egység legragyogóbb győzelme a Monte Cassinó-i csata volt.; Władysław Anders, https://mult-kor.hu/20070810_wladyslaw_anders (Letöltve: 2019. 05. 26.)

¹⁹ Piesakowski, Tomasz: The Fate of Poles in the USSR 1939–1989, Gryf Publications, London, 1990, 77.

²⁰ Pomocnicza Lotnicza Służba Kobiet, www.polishairforce.pl/waaf.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)

Stanisław Ujejski tábornok – 1940 márciusa és júliusa között a lengyel légierő helyettes parancsnoka megfigyelőként javasolta Marian Kukiel tábornoknak – aki ekkor a lengyel emigráns kormány honvédelmi miniszterhelyettese volt –, mintegy 1500 önkéntes felvételét a lengyel Női Tartalékos Légierőbe. Ennek hatására 1942. december 2-án Kukiel tábornok kiadott egy rendeletet, amiben felszólította az Egyesült Királyságban élő lengyel nőket a PLSK-hoz való csatlakozásra. 1943 áprilisában 36 nőt választottak ki a további önkéntesek oktatóinak. Közülük Helena Paszkiewiczet, aki elhagyta a brit Női Tartalékos Légierőt, hogy csatlakozzon a PLSK-hoz. Őket a lengyel felvételi kurzusra küldték Skóciába, ami május 1-jétől június 10-éig tartott. Június 17-én a WAAF tagjai lettek és elküldték őket a brit tanfolyamra Wilmslow-ba. Faldingworth repülőterén számos lengyel nő dolgozott a lengyel szerelőkkel együtt a Lancastereken a 300. bombázórepülő-században. A lengyel Női Tartalékos Légierő tagjait végül 26 repülőtéren helyezték el. Az önkéntesek főként lengyel egységekben dolgoztak, de az angol állomásokon is. A női tisztek nyolc területen dolgoztak: RAF és WAAF adminisztrációja, titkosszolgálat, számvitel, raktározás és anyagellátás, élelmiszer-ellátás, titkosírás és oktatás. Az önkéntesek, valamint a nem megbízott tisztségviselők és a magántisztségviselők 45 szakterületen dolgoztak, ellátva például a következő feladatokat: alkalmazottak adminisztrációi, pincérnők, szakácsok, repülésirányító tisztségviselők, repülésvezérlő helyiségekben való szolgálat, meteorológiai szolgálatok, rádióadók, valamint távirók üzemeltetése, telefonos szolgálat, ügyintézők, autóvezetők, raktárakban való segítség, beszállítók, mechanikusok és technikusok – az utolsó területekre a lengyel technikai iskolában végzeteket osztották be.

1943 júniusától 1945 júniusáig 1436 lengyel nő – 17 és 43 év közöttiek – csatlakozott a lengyel Női Tartalékos Légierőhöz; 52 közülük tiszt és 110 tiszthelyettes lett. 1945. május 8-án 1137-en szolgáltak a brit Női Tartalékos Légierőben.²¹

A háború után a legtöbb önkéntes nem tért vissza Lengyelországba. Többen azért sem, mert a határok átrendeződése miatt a családjuk a Szovjetunióba került, vagy éppen megházasodtak Nagy-Britanniában. Sokan maradtak a női tartalékos légierőnél az Egyesült Királyságban, amely további kétéves szolgálatot jelentett. Ezalatt tovább képezhették magukat különböző civil munkákra, kereshettek állást vagy ösztöndíjat kaphattak különböző angol egyetemekre, oktatási intézményekbe.²² További szervezetek jöttek létre Észak-Amerikában és Nagy-Britanniában: 1972-ben Torontóban Anna Ejbich vezetésével megalapították a PLSK-WAAF Szekciót, 1977-ben Zofia Bojko-Białkowska vezetésével a Nottinghami Szekciót. 2004-ben a XXX. Kongresszuson a lengyel Női Tartalékos Légierőt megszüntették.²³

²¹ Pomocznica Lotnicza Służba Kobiet (PLSK-WAAF) <https://listakrzystka.pl/pomocznica-lotnicza-sluzba-kobiet-plsk-waaf/> (Letöltve: 2019. 04. 26.)

²² Uo.

²³ Schrader (2015): i. m. 124.

A legkiemelkedőbbek

Joan Lily Amelia Hughes (1918–1993)

Az első nyolc női pilóta egyike, akik a Légi Szállítási Tartalékos Légierőhöz csatlakoztak. A háború végére az egyik legtapasztaltabb pilóta lett, aki rendelkezett szakaszolgálati engedéllyel az összes katonai repült típusra. Csaknem 600 órát repült az ATA kötelékében.²⁴

Ruth Helen Kerly (1916–1992)

Azon két nő egyike, akik dicséretben részesültek az ATA-nál végzett szolgálatuk idején. 1944. június 25-én egy Spitfire átrepülése közben műszaki hiba lépett fel, ám ő sikeresen landolt egy mezőn. A gépben minimális kár keletkezett.²⁵

Margaret Fairweather (1901–1944)

A nyolc első női ATA-pilóták egyike, valamint az első nő, aki Spitfire-gépeken végzett légi tevékenységet. 1931 óta rendelkezett repülési szakaszolgálati engedéllyel és a Skót Repülőklub tagjaként instruktori feladatot látott el.²⁶ 1944. április 3-án egy repülőgép-szerencsétlenségben vesztette életét.²⁷

Wanda Szuwalska (1923–)

1943-ban jelentkezett önkéntesnek a légierő szolgálatába. 1944-ben a Lengyel Női Tartalékos Légierőhöz osztották be. A kéthónapos tanfolyam elvégzése után a 300. bombázórepülő-századnál teljesített szolgálatot Faldingworthben, a légírányító-toronyban. Feladatai közé tartozott a négymotoros Lancaster bombázó-repülőgépeken szolgálatot teljesítő lengyelek esetében a harci repülésekből visszatérő személyzet tájékoztatása a szélirányról, valamint a futópályák és a parkolóhelyek számának megadása.²⁸ Az irodában pedig a különböző jelentések készítését kapta feladatul. 1944 novemberében áthelyezték London mellé, a Vadászipülő-parancsnoksághoz, ahol a lengyel vadászpilóták gyakorló- és élesbevetési repüléseinek adminisztrációjával, valamint a pilóták repülési naplójának ellenőrzésével bízták meg.²⁹

²⁴ Hughes, Joan Lily Amelia, www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-67664;jsessionid=BD991F7FE1F8211314973A01AC2E0ED0 (Letöltve: 2019. 04. 26.)

²⁵ Mystery of the Spitfire heroine, www.thefreelibrary.com/MYSTERY+MYSTERY+OF+THE+OF+THE+SPITFIRE+SPITFIRE+HEROINE+HEROINE.-a0392609899 (Letöltve: 2019. 04. 26.)

²⁶ Ellis, Mary: A Spitfire Girl: One of the World's Greatest Female ATA Ferry Pilots Tells Her Story, Frontline Books, 2017, 75.

²⁷ Margaret Fairweather, https://en.wikipedia.org/wiki/Margaret_Fairweather (Letöltve: 2019. 04. 26.)

²⁸ Interview with Wanda Szuwalska, <https://ibccdigitalarchive.lincoln.ac.uk/omeka/collections/document/3498> (Letöltve: 2019. 04. 26.)

²⁹ Wanda Szuwalska, www.polishairforce.pl/szuwalska.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)

Wanda Vrabetz (1924–2016)

1944. július 13-án került be a Lengyel Női Tartalékos Légierőbe. Ugyanezen a napon kezdte meg kéthónapos kiképzését, hogy a brit WAAF tagja lehessen. A kiképzés után, 1944 szeptemberében a korábbi tanulmányai miatt (utásznak tanult) a Repülőtéri Építési Igazgatóság Tervezőirodájába rendelték a Légierő Parancsnoksághoz. Műszaki rajzokat készített, amelyek a repülőterek és futópályák építésére vonatkozó utasítások mellékletei lettek. Több hónapnyi szolgálat után kérte, hogy részt vehessen egy érettségi-előkészítő tanfolyamon. Az érettségi letétele után, 1946-ban a Dunholme Lodge légi bázisára került, majd 1947-ben Framlinghambe. Itt várta meg a Lengyel Légierő megalakulását. Megkapta az Air Medal kitüntetést.³⁰

Jadwiga Piłsudska-Jaraczewska (1920. február 28. – 2014. november 16.)

Jadwiga Piłsudska 1920. február 28-án született Varsóban, Józef Piłsudski kisebbik lányaként. Gyerekkora óta rajongott a repülésért, 1937-ben megszerezte a vitorlázó-repülőszakszolgálati engedélyét, majd folytatta pilótaképzését. 1939 szeptemberében el akarta kezdeni repülőmérnöki tanulmányait a varsói egyetemen, de a német invázió közbeszólt. Nagy-Britanniában a Cambridge Egyetemen kezdte meg építészeti tanulmányait, közben jelentkezett a Légi Szállítási Tartalékos Légierőhöz, amelyhez csak 1942-ben csatlakozhatott, félbehagyva tanulmányait. Miután kiképzést kapott kiséges repülésből, áttérhetett olyan vadászrepülőkre, mint például a Hurricane és a Spitfire.³¹ Nemsokkal ezután kinevezték Second Officernek, ami lehetővé tette a IV. osztályú bombázók átrepülését művelési területekre.³²

1. ábra: Jadwiga Piłsudska az ATA tisztjeivel

Forrás: Jadwiga Piłsudska-Jaraczewska – obituary, www.telegraph.co.uk/news/obituaries/11245441/jadwiga-pil-sudska-jaraczewska-obituary.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)

³⁰ Pomocniczka Lotnicza Służba Kobiet, www.polishairforce.pl/vrabetz.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)

³¹ Jadwiga Piłsudska-Jaraczewska – obituary, www.telegraph.co.uk/news/obituaries/11245441/jadwiga-pil-sudska-jaraczewska-obituary.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)

³² Jadwiga Piłsudska, www.polishairforce.pl/pilsudska.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)

1944-ben otthagyta a légierőt, és megkezdte tanulmányait a liverpooli egyetem Lengyel Építészeti iskolájában, ahol 1946-ban szerzett építésmérnöki diplomát. Soha nem igényelt brit állampolgárságot, úgynevezett Nansen-útlevelel utazott, amivel mindenhol mehetett, kivéve Lengyelországot. 1990-ben tért haza Varsóba a férjével, Andrzej Jaraczewskivel.³³

Felhasznált irodalom

- Curtis, Lettice: *The forgotten pilots: a story of the Air Transport Auxiliary, 1939–45.*, Henley-on-Thames, Foulis, 1971.
- Ellis, Mary: *A Spitfire Girl: One of the World's Greatest Female ATA Ferry Pilots Tells Her Story*, Frontline Books, 2017.
- Groehler, Olaf: *A légiháborúk története. (Második, átdolgozott kiadás)*, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1983.
- Lucas, Y.M.: *WAAF with Wings*, GMS Enterprises, 1992.
- Mikolajczyk, Stanislaw: *The Pattern of Soviet Domination*, Sampson Low, Marston & Co., 1948.
- Narracott, A. H.: *How the RAF works*, F. Muller Limited, 1941.
- Piesakowski, Tomasz: *The Fate of Poles in the USSR 1939–1989*, Gryf Publications, London, 1990.
- Schrader, Helena Page: *Sisters in Arms: The women who flew in World War II*, Pen & Sword Aviation, South Yorkshire, 2015.
- Szokolay Katalin: *Lengyelország története*, Balassi Kiadó, Budapest, 1997.

Internetes források

- Hughes, Joan Lily Amelia, www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-67664;jsessionid=BD991F7FE1F8211314973A01A-C2E0EDO (Letöltve: 2019. 04. 26.) DOI: <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/67664>
- Interview with Wanda Szuwalska, <https://ibccdigitalarchive.lincoln.ac.uk/omeka/collections/document/3498> (Letöltve: 2019. 04. 26.)
- Jadwiga Piłsudska, www.polishairforce.pl/pilsudska.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)
- Jadwiga Piłsudska-Jaraczewska – obituary, www.telegraph.co.uk/news/obituaries/11245441/Jadwiga-Pilsudska-Jaraczewska-obituary.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)
- Mystery of the Spitfire heroine, www.thefreelibrary.com/MYSTERY+MYSTERY+OF+THE+OF+THE+SPITFIRE+SPITFIRE+HEROINE+HEROINE.-a0392609899 (Letöltve: 2019. 04. 26.)
- Pomocnicza Lotnicza Służba Kobiet (PLSK-WAAF) <https://listakrzystka.pl/pomocnicza-lotnicza-sluzba-kobiet-plsk-waaf/> (Letöltve: 2019. 04. 26.)
- Wanda Szuwalska, www.polishairforce.pl/szuwalska.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)
- www.polishairforce.pl/vrabetz.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)

³³ Jadwiga Piłsudska, www.polishairforce.pl/pilsudska.html (Letöltve: 2019. 04. 26.)

Władysław Anders, https://mult-kor.hu/20070810_wladyslaw_anders (Letöltve: 2019. 05. 26.)

Women's Auxiliary Air Force (WAAF) 1939–1949, www.rafmuseum.org.uk/research/online-exhibitions/women-of-the-air-force/womens-auxiliary-air-force-waaf-1939-1949.aspx (Letöltve: 2019. 04. 26.)

Hronyecz Erika¹

A Visegrádi Csoport szerepvállalása a kiberbiztonság területén

Engagement of the Visegrád Group in the Field of Cyber Security

Absztrakt

A Visegrádi Együttműködés fő célja, hogy az Európai Uniót érintő kérdésekben lehetőség szerint közös álláspontot alakítsanak ki és képviseljenek a hatékonyabb fellépés és érdekérvényesítés tekintetében, hiszen a négy ország önmagában a lakosságszámot, a gazdasági, illetve a katonai erőt tekintve nem képvisel számottevő súlyt az EU többi tagállamához viszonyítva. Az együttes fellépéssel viszont komolyabb politikai jelentőséggel bírnak, nagyobb ráhatással tudnak lenni az Európai Unión belül az őket érintő kérdéseket és intézkedéseket illetően. A Visegrádi Csoport számos területen törekszik a régióon belüli helyét és szerepét erősíteni az egyéb szakterületeken történő összefogással, ide tartozik a kiberbiztonság is.

Kulcsszavak: Visegrádi Csoport, kiberbiztonság, regionális együttműködés, regionális biztonság

Abstract

The main objective of the Visegrád Cooperation is to develop common positions on issues affecting the European Union in terms of more effective action and advocacy, since the four countries alone do not represent a significant population, economic or military strength compared to other EU member states. However, acting together is of greater political importance, with greater influence within the European Union

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: hronyecz.erika@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2002-8521>

on issues and measures affecting them. The Visegrád Group strives to strengthen its position within the region and strengthen its role in cooperation with other areas of expertise, including cyber defence.

Keywords: *Visegrád Group, cyber security, regional cooperation, regional security*

Bevezetés

Lengyelország, Csehszlovákia és Magyarország vezetői 1991. február 15-én Visegrádon aláírták azt a nyilatkozatot, amellyel létrejött a Visegrádi Együttműködés. A Visegrádi Csoport országait több olyan tényező és egységes cél kötötte össze – a földrajzi kapcsolatok, a történelmi tradíciók, az euroatlanti biztonsági rendszer, az euroatlanti szervezetekhez való társulás –, amelyek erősítették az együttműködés létrejöttét és további funkcionalitását. A deklaráció céljai között szerepelt az előző rendszer maradványainak felszámolása, a demokrácia védelme és ezek mellett a részt vevő országok gyors és gördülékeny csatlakozásának elősegítése az euroatlanti szervezetekhez.

A múltat tekintve a legnyilvánvalóbb és leglogikusabb irány a jövőt illetően a Nyugat felé történő politikai és gazdasági orientáció volt. 1993-ban Csehszlovákia felbomlásával négytagúvá vált a Visegrádi Együttműködés. Az 1990-es évek közepén stagnálni látszott a Visegrádi Négyek aktivitása, de az évtized végétől ismét komolyabb intenzitás jellemezte a négy ország együttműködését, hiszen az ezredforduló küszöbén felgyorsultak a nemzetközi események is az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (a továbbiakban: NATO) és az Európai Unióhoz (a továbbiakban: EU) való csatlakozásuk miatt. 2004. május 1-jétől mind a négy állam már tagja volt a NATO-nak és az Európai Uniónak egyaránt, elérve ezzel legfontosabb politikai céljukat mind állami, mind regionális szinten, az euroatlanti integrációt.

Az együttműködés új dimenziója

Az elért sikerek után 2004. május 12-én a négy ország – Cseh Köztársaság, Szlovák Köztársaság, Lengyel Köztársaság és a Magyar Köztársaság – miniszterelnökei Kroměříž városában zajló V4-es csúcstalálkozón egy új nyilatkozatot fogadtak el, ami felváltotta a csoport létrehozásáról szóló 1991-es dokumentumot. A V4-ek képviselői bejelentették, hogy elérték a korábban megfogalmazott célkitűzéseiket és kinyilvánították, hogy immár a NATO és az EU tagjaiként is eltökéltek az együttműködés folytatásában és elmélyítésében. Erőfeszítéseiket és célkitűzéseiket továbbra is a közép-európai régió identitását erősítő regionális tevékenységekre és kezdeményezésekre összpontosítják, a megvalósítás folyamatát pedig konkrét projekteken alapuló rugalmas és nyitott jellegű kooperáció keretében tervezik véghezvinni. A Visegrádi Csoport országai határozottan elkötelezettek abban, hogy közösen járuljanak hozzá az EU közös céljainak teljesítéséhez és az európai integráció sikeres folytatásához, tudásuk és tapasztalataik megosztásával segítsék az EU-ba csatlakozni kívánó országokat. Készek arra is, hogy a közös érdekű területeken a szélesebb régió országaival, más európai regionális csoportokkal, valamint harmadik országokkal és nemzetközi szervezetekkel is

együttműködjenek. A Visegrádi Együttműködés elsődleges célja, hogy az Európai Uniót érintő kérdésekben lehetőség szerint közös álláspontot alakítsanak ki és képviseljenek a hatékonyabb fellépés és érdekérvényesítés tekintetében, hiszen a négy ország önmagában a lakosságszámot, a gazdasági, illetve a katonai erőt tekintve nem képvisel számottevő súlyt az EU többi tagállamához viszonyítva. Az együttes fellépéssel viszont komolyabb politikai jelentőséggel bírnak, nagyobb ráhatással tudnak lenni az Európai Unión belül az őket érintő kérdéseket és intézkedéseket illetően.

A Visegrádi Csoport miniszterelnökei mély meggyőződésüket fejezték ki azzal kapcsolatban, hogy a tagországok közös igyekezetükkel és munkájukkal hozzájárulnak egy újraegyesített, demokratikus és virágzó Európa építéséhez. Az együttműködés területeit az alábbi pontokban fogalmazták meg:

- kultúra;
- oktatás, ifjúsági cserék, tudomány;
- a Visegrádi Együttműködés civil dimenzióinak megerősítése a Nemzetközi Visegrádi Alapban és annak struktúráiban;
- határokon átnyúló együttműködés;
- infrastruktúra;
- környezet;
- terrorizmus, a szervezett bűnözés és az illegális migráció elleni küzdelem;
- schengeni együttműködés;
- katasztrófavédelem;
- eszmecsere a munka- és a szociálpolitika területén folytatott lehetséges együttműködésről;
- tapasztalatcsere a külföldi fejlesztési támogatási politikáról;
- hadiipar.²

A 2000-es évek közepétől globális szinten új típusú, biztonságot fenyegető kihívások jelentek meg, úgymint terrorizmus, ember- és kábítószer-kereskedelem, szervezett bűnözés, kibertérbeli bűnözés, amelyekkel a tagországok is szembesülni kényszerültek. A fent említett új típusú biztonsági kihívások megelőzése és ellensúlyozása komoly feladat elé állítja a nemzeteket. Biztonságpolitikai szempontból a V4-országok esetében egységesen kiemelt szereppel bír a kiberbiztonság kérdése. A kritikus információk infrastruktúra védelmére a 2000-es évek végétől egyre több figyelem összpontosult, hiszen ezek a rendszerek több szempontból és számos módon könnyen sebezhetővé válhatnak, és a sérülékenységeken keresztül egy teljes ország, sőt akár egy egész régió is támadható gazdasági, pénzügyi, közigazgatási szektorokon át egészen a védelmi szféráig. Az adott területen működő rendszerek hosszabb vagy rövidebb ideig, részlegesen vagy akár teljes egészében működésképtelenné válhatnak egy célzott támadás

² The Kroměříž Declaration – Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on cooperation of the Visegrad Group countries after their accession to the European Union, 12 May 2004, www.visegradgroup.eu/2004/declaration-of-prime (Letöltve: 2019. 04. 02.)

esetén.³ A kiberbiztonság területe globális szinten állandó fejlesztés alatt áll – állandóan újradefiniálja magát és határait.⁴

A tagországok infokommunikációs fejlettsége nagymértékben meghatározza a kibervédelemre irányuló tevékenységének határfokát. A magasfokú biztonság elérésének egyik mérőeleme lehet a fejlett infokommunikációs eszközök, rendszerek alkalmazása. Az ENSZ infokommunikációs technológiákkal foglalkozó szervezete a Nemzetközi Távközlési Egyesület (ITU: International Telecommunication Union) feladata a távközlési ágazat összehangolása globális szinten, a távközlési szolgáltatások használatának elősegítése érdekében. Az ITU évenként elvégzi az országok infokommunikációs technológia (IKT) fejlesztésére irányuló méréseit, amelyet a honlapján közread. A méréseket 11 indikátor figyelembevételével végzi el, majd az IDI (ICT Development Index) elnevezésű referenciaértékben összesíti azokat. Az IDI indikátorai az alábbiakból tevődnek össze:

- az IKT-fejlesztések szintje és alakulása, valamint az országok ezirányú tapasztalatai egymáshoz viszonyítva;
- az IKT-fejlesztések a fejlett és fejlődő országokban;
- az államok közötti különbségek az IKT-fejlesztés szintjei tekintetében (digitális szakadék);
- az információs és kommunikációs technológiák fejlesztési potenciálja és annak mértéke, hogy az országok milyen mértékben használhatják fel őket a növekedés és a fejlődés javítása érdekében a rendelkezésre álló képességek és készségek összefüggésében.⁵

A 2009 óta elérhető adatok megmutatják, hogy az országok milyen fejlettségi szintet értek el. Az 1. táblázat összehasonlításképpen a V4-tagállamok és Ausztria adatait mutatja be a 2016. évi és a 2017. évi adatok alapján, amelyekből leolvasható, hogy a négy plusz egy országból Ausztria, Lengyelország és Magyarország tudott felmutatni előrelépést, Csehország és Szlovákia az összesített adatok alapján hátrébb csúszott az előző évhez képest.

³ Kovács László – Krasznay Csaba: Digitális Mohács 2.0: kibertámadások és kibervédelem a szakértők szerint, *Nemzet és Biztonság*, 10 (2017/1) 3–16.

⁴ Strengthening the Eastern Frontier, <http://europeum.org/data/articles/v4-security-strengthening-the-eastern-frontier-of-the-v4.pdf> (Letöltve: 2019. 05. 30.)

⁵ The ICT Development Index (IDI): conceptual framework and methodology, www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications/mis2017/methodology.aspx (Letöltve: 2019. 05. 26.)

1. táblázat: A V4-tagállamok és Ausztria IKT-fejlettsége 2016-ban és 2017-ben

ORSZÁG	IDI		HELYEZÉS	
	2016	2017	2016	2017
Csehország	7,06	7,16	39	43
Lengyelország	6,73	6,89	50	49
Magyarország	6,74	6,93	49	48
Szlovákia	6,84	7,06	46	47
Ausztria	7,7	8,02	24	21

Forrás: ITC Development Index 2017. www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2017/index.html#idi2017byregion-tab alapján szerkesztette a szerző (Letöltve: 2019. 05. 30.)

Közép-európai Kiberbiztonsági Platform – kibervédelmi együttműködés a V4-ek keretén belül

A Visegrádi Csoport országainál a hasonló földrajzi, történelmi, kulturális és politikai környezetből kifolyólag számos területen hasonló problémák is merülnek fel, amelyek lassíthatják az általános fejlődést. E problémák mennyiségét, mélységét, illetve az általuk generált negatív következményeket csökkenthetik a térségen belüli együttműködés erősítésével. A V4-országok felismerték, hogy szükségszerű a regionális kooperáció a kibervédelem területén is, hiszen e terület biztonsága komoly hatással van a biztonság többi – katonai, politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti – szektorára is.

Előzetes egyeztetéseket követően Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Magyarország és Ausztria részvételével 2013-ban megalakult a Közép-európai Kiberbiztonsági Platform (Central European Cyber Security Platform – a továbbiakban: CECSP), az első hivatalos ülésre 2013. május 27–29. között került sor Prágában. A V4-országokból a kormányzati és nem kormányzati eseménykezelő központok (CERT: Computer Emergency Response Team), Ausztria részéről a katonai eseménykezelő központ (MilCERT) meghívott képviselői megtárgyalták az adott időszakban aktuális kiberbiztonsági helyzetüket, különös tekintettel a vonatkozó jogi háttérre, a technikai képességekre és gyakorlatokra. A CECSP célja – mint a Visegrádi Csoporton belüli együttműködés döntő többségének – a közép-európai régió biztonságának erősítése, a platform esetében a kibervédelem területére vonatkoztatva. A CECSP egyfajta koordinációs testületként hivatott működni, az államok közötti bizalomra és információmegosztásra épül, és feladatául a kiberbiztonság regionális szintű fokozását tűzték ki. A CECSP a Cseh Köztársaság által kidolgozott deklaráción alapul, amelyet 2013-ban alá is írtak az érintett országok.⁶ A CECSP-n belüli részvétel önkéntes

⁶ Packa, Roman – Uľmanova, Martina: CECSP: Towards effective collaboration on cyber security in Central Europe, *Cyber Security Review*, Winter 2014/15, 12–16.

alapon működik, így az államok közötti bizalom döntő fontossággal bír. A képviselők csak abban az esetben képesek az információmegosztásra, ha megbízható környezet áll fenn. Hogy melyik ország tölti be az adott évben az elnöki szerepet, azt az országok neveinek ábécés sorrendje szabja meg. Azt is meghatározták, hogy az elnökségi tagok a platformon évente legalább kétszer részt vesznek, magasabb szinten pedig évente egyszer. A találkozókat az éppen aktuális elnöki szerepet betöltő ország szervezi. Lefektették továbbá, hogy az adott országok CERT-jeinek legalább háromévente közös kiberbiztonsági gyakorlatot kell lebonyolítani. A CECSP-együtműködésnek számos célkitűzése van, amelyeket a deklaráció részletesen megfogalmaz. A tagállamok legfontosabb vállalásai a következők:

- erősítik képességeiket;
- rendszeresen megosztják az információkat, a legjobb és leghatékonyabb gyakorlatokat;
- közös képzés, oktatás és gyakorlatok szervezését;
- biztonságos kommunikációs csatornák tervezését és megvalósítását;
- nemzetközi fórumok előtt az egyéni álláspontok összehangolását;
- egységes definiálásra és besorolási rendszerre való törekvés az érzékeny adatokat illetően;
- koordinált kutatás és fejlesztés;
- gyakorlati munkacsoportok létrehozása.

Hosszú távú célok közé sorolható a kibervédelmi tudatosság növelése és a kockázatkezelés módszereinek harmonizálása regionális szinten. A kiberbiztonság területén a V4 országai természetesen aktív résztvevői az egyéb kiemelt szereppel bíró nemzetközi együttműködéseknek, úgymint NATO, EU, EBESZ, ENSZ, és fontos kiemelni, hogy a CECSP-országok kiberbiztonsági stratégiáinak mindegyike figyelembe is veszi az EU és a NATO elvárásait.⁷

A CECSP eddig elért eredményei

A CECSP keretén belül a kezdeti időszakban igen magas aktivitást mutattak a tagországok. A megalapítást követő találkozókra a részt vevő államok ismertették a kibervédelemmel kapcsolatos szabályozási rendjüket, aktuális helyzetüket, a szakterület kihívásainak kezelésére kialakított nemzeti álláspontjukat, illetve megvitatták a regionális együttműködés gyakorlati aspektusait.

Az első közös kibervédelmi gyakorlatot – aminek házigazdája Magyarország volt – 2014. június 23-án rendezték meg. A gyakorlaton a CECSP-országok különböző szintű kormányzati és katonai szervezeteinek képviselői vettek részt, aktív játékos vagy megfigyelői szerepkörökben. A gyakorlatot számos munkacsoportülés előzte meg, amelyeken a technikai hibaelhárításért, behatárolásért felelős szervezetek képviselői is részt vettek, ezzel is biztosítva, hogy a megoldandó feladatok a valós életben

⁷ Berzsenyi Dániel: Kiberbiztonsági analógiák és eltérések. A Közép-európai Kiberbiztonsági Platform részes országai által kiadott kiberbiztonsági stratégiák összehasonlító elemzése, *Nemzet és Biztonság*, 7 (2014/6) 131–136.

előforduló kihívásokat mutassanak. A gyakorlat során a rendezők olyan technikai jellegű, haktivistacsoportok tevékenységét magába foglaló, kormányzati és katonai oldalak tartalmának megváltoztatására irányuló támadássorozatot modelleztek, amely alkalmas volt a belső eljárásrendek tesztelésére, a várható reakcióidők modellezésére, az esetlegesen meghozandó kiegészítő intézkedések elemzésére.⁸ Az államok közötti együttműködés hajlandóságát és egyben hatékonyságát először ezen a gyakorlaton lehetett lemérni. Az esemény a tapasztalatokat és eredményeket illetően sikeresnek volt mondható.

2016. május 23–24. között Brnóban is tartottak egy gyakorlatot, amelyet a Cybernetic Proving Groundban rendeztek meg a Masaryk Egyetem részét képező Institute of Computer Science (ICS) területén. Az esemény zárt, speciálisan módosított technikai környezetben, szimuláció formájában zajlott, amely jellegénél fogva lehetővé teszi az ilyen technikákat és manipulációt olyan tartalommal felruházni, amelyek komoly veszélyt jelentenek egy nyitott hálózaton. A külföldi résztvevőknek egyedülálló esélyük volt arra, hogy megvédjék az adott hálózatot a számítógépes támadások ellen. A játékosok a meghívott országok kormányzati vagy nemzeti CERT-csapatái, szakértői voltak. A kis csapatokra osztott résztvevők hat órán át tartó kibertámadásokkal szembesültek, és mind az alapvető, mind a kifinomultabb eseményeket kezelniük kellett. A játékosok technikai készségeit tesztelték, és hangsúlyt fektettek az egymás közötti, illetve más szervekkel, szervezetekkel történő információcseré fontosságára. Céljuk és feladatuk nemcsak a támadásokra és a technikai problémákra való reagálás volt, hanem a média szerepvállalásának, jelenlétének kezelése is komolyabb odafigyelést igényelt a gyakorlatban résztvevő személyektől, csapatoktól. A média jelenlétének köszönhetően megnövekedett stresszkörnyezetben dolgozhattak, éppúgy, mint a valós világ kiberbiztonsági válsága esetében. A gyakorlat alapja egy olyan forгатókönyv volt, amely tükrözte a valós világban tapasztalható eseményeket és tanulságokat.⁹

Összességében megállapítható, hogy bár a tagok komoly figyelmet fordítottak egy bizalommal és elkötelezettséggel jellemezhető környezet kialakítására, az utóbbi két évben mégis érezhető több állam részéről az információmegosztás aktivitásának csökkenése, ami egyértelműen visszaveti a hatékony és fokozottabb ütemű feladatellátást, ennek következményeként az együttműködés eredményességét.

Következtetések

Napjainkban a biztonság dimenziói minden részelemének kezelése nemzetközi szinten egyértelműen kooperatív jellegű hozzáállást, összefogást és munkát igényel. A kiberbiztonság területét tekintve sok esetben már az is kihívás, hogy két ország egyezsége jusson adott kérdéseket, illetve megállapodásokat illetően, több szereplő esetén ez többszörösen nehezebb próbatételnek bizonyul. Minden állam egyéni felelőssége, hogy olyan stratégiát dolgozzon ki az információs infrastruktúra védelme érdekében,

⁸ Draveczi-Ury Ádám: Szoros együttműködés a kibertérben, 2014, <https://honvedelem.hu/cikk/szoros-egyuttmukodes-a-kiberterben/> (Letöltve: 2019. 12. 18.)

⁹ National Cyber Security Centre held exercise for CECSP partners, 2017, www.govcert.cz/en/info/events/2532-national-cyber-security-centre-held-exercise-for-cecsp-partners/ (Letöltve: 2019. 05. 30.)

amelyre alapozva képes megelőzni, illetve ellensúlyozni a szektort érintő fenyegetéseket mind napjainkban, mind az elkövetkezendő évekre vonatkozóan. Viszont az is tény, hogy a kibertámadások sokszor országhatárokon átnyúló jellegéből adódóan az egyes államok nem képesek önállóan kezelni az ilyen típusú fenyegetéseket, a hatékony és legjobb megoldás alkalmazását illetően szükségszerű a nemzetközi szintű együttműködés. Ennek alapja azonban a megfelelő szintű bizalom, ez kulcsfontosságú tényező a közép-európai kibertér regionális szintű biztosításához.

A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-3-IV-NKE-77 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

Felhasznált irodalom

- Berzsenyi Dániel: Kiberbiztonsági analógiák és eltérések. A Közép-európai Kiberbiztonsági Platform részes országai által kiadott kiberbiztonsági stratégiák összehasonlító elemzése, *Nemzet és Biztonság*, 7 (2014/6) 110–136.
- Kovács László – Krasznay Csaba: Digitális Mohács 2.0: kibertámadások és kibervédelem a szakértők szerint, *Nemzet és Biztonság*, 10 (2017/1) 3–16.
- Packa, Roman – Ulmanova, Martina: CECSP: Towards effective collaboration on cyber security in Central Europe, *Cyber Security Review*, Winter 2014/15, 12–16.

Internetes források

- Draveczi-Ury Ádám: Szoros együttműködés a kibertérben, <https://honvedelem.hu/cikk/szoros-egyuttmukodes-a-kiberterben/> (Letöltve: 2019. 12. 18.)
- ICT Development Index 2017, www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2017/index.html#idi2017-byregion-tab (Letöltve: 2019. 05. 30.)
- The ICT Development Index (IDI): conceptual framework and methodology, 2017, www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications/mis2017/methodology.aspx (Letöltve: 2019. 05. 26.)
- The Kroměříž Declaration – Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on cooperation of the Visegrad Group countries after their accession to the European Union, 12 May 2004, www.visegradgroup.eu/2004/declaration-of-prime (Letöltve: 2019. 04. 02.)
- National Cyber Security Centre held exercise for CECSP partners, 2017, www.govcert.cz/en/info/events/2532-national-cyber-security-centre-held-exercise-for-cecsp-partners/ (Letöltve: 2019. 05. 30.)
- Strengthening the Eastern Frontier, <http://europeum.org/data/articles/v4-security-strengthening-the-eastern-frontier-of-the-v4.pdf> (Letöltve: 2019. 05. 30)

Gál Marianna¹

A katonai együttműködés szervezetei a FÁK koordinációs rendszerében

The Military Cooperation Bodies in the Coordination System of the CIS

Absztrakt

A FÁK-tagállamok közötti koordináció területei közül már 1999-től, de sokkal inkább 2001-től kiemelkedő jelentőségűvé vált a biztonságpolitikai együttműködés szférájának mélyítése, amely napjainkban a terrorizmus és a kábítószer-kereskedelem ellen, valamint az illegális migráció visszaszorítására fókuszál a Védelmi Miniszterek Tanácsa és a Határőrizeti Hatóságok Parancsnokainak Tanácsa védnöksége alatt. Jelen tanulmányomban e két intézmény Független Államok Közösségének koordinációs rendszerében betöltött szerepét vizsgálom.

Kulcsszavak: FÁK, katonai együttműködés, intézményi rendszer, Védelmi Miniszterek Tanácsa, békefenntartó erők, határőrizeti együttműködés

Abstract

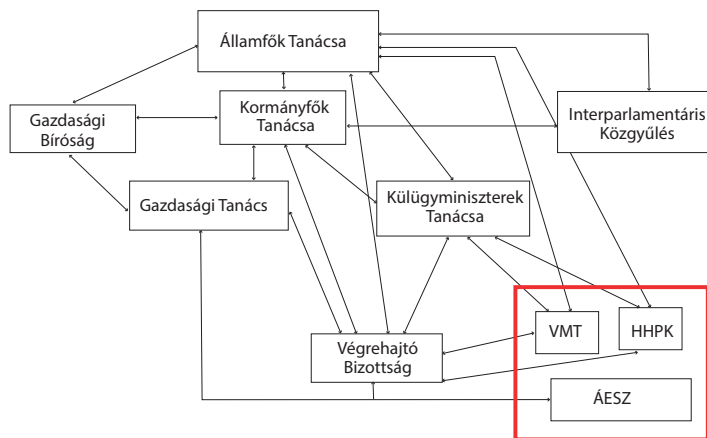
From 1999, but much more from 2001, the deepening of the sphere of security policy cooperation, which focuses on counter-terrorism and drug trafficking and on the fight against illegal migration, has become salient in the areas of coordination between the CIS member states under the patronage of the Commanders of the Border Guard Authorities. In this study, I scrutinise the role of these two institutions in the Coordination System of the Commonwealth of Independent States.

Keywords: CIS, military cooperation, institutional system, Council of Ministers of Defense, peacekeeping forces, border surveillance cooperation

¹ Debreceni Egyetem, doktorandusz – University of Debrecen, PhD student, e-mail: maryanna91@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2100-2729>

Bevezetés

A Független Államok Közössége (a továbbiakban: FÁK, Közösség) intézményesítésének szándéka első ízben a belvezsai alapítói okiratban fogalmazódott meg, amikor a szerződő felek leszögezték, a Közösség céljai elérését koordinációs testületeken keresztül kívánja elérni a „szuverén államok egyenlőségének elve” alapján. Ilyen testületekről rövidesen döntés is született, hiszen már december végén megalapították a két legfontosabb tanácsot: az Államfők Tanácsát és Kormányfők Tanácsát. Az akkori szerződési tartalmak elfogadása óta azonban nyolc év telt el a FÁK-szervezetek végleges felépítéséről és reformjáról szóló szerződés hatályba lépéséig, amelynek során nemcsak praktikusán átformálódott az intézményi rendszer számos eleme, de több mint 70-re nőtt azon állam- és kormányközi intézményeknek száma, amelyek a Közösség hatékonyságának javítása érdekében a részt vevő tagállamok tevékenységének koordinálásával foglalkoznak, miközben a tagállamok száma is háromról 12-re, népessége pedig 209 millióról több mint 280 millióra növekedett.² Noha a kilenc fő intézmény – Államfők Tanácsa, Kormányfők Tanácsa, Külügyminiszterek Tanácsa, Koordináció-tanácsadó Bizottság, Védelmi Miniszterek Tanácsa, Határőrizeti Hatóságok Parancsnokainak Tanácsa, Gazdasági Bíróság, Emberi Jogi Bizottság, ágazati együttműködés szervei – létrejöttét kifejezetten az 1993 januárjában elfogadott Alapokmány VI. fejezetében³ rögzítették, ezek közül az 1999. április 2-ai államfői döntés egy szervezet, a Koordináció-tanácsadó Bizottságot először átszervezte a FÁK Végrehajtó Bizottságába, majd megszüntette azt. Megalakult továbbá egy új fórum: a Gazdasági Tanács (lásd: 1. ábra).

1. ábra: A FÁK intézményi rendszere

Forrás: a szerző szerkesztése

² Решение о совершенствовании и реформировании структуры органов Содружества Независимых Государств. (Москва, 2 апреля 1999 года), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_412 (Letöltve: 2018. 10. 13.)

³ Статут Співдружності Незалежних Держав, http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_033 (Letöltve: 2018. 10. 12.)

A FÁK-tagállamok közötti koordináció területei közül már 1999-től, de sokkal inkább 2001-től kiemelkedő jelentőségűvé vált a biztonságpolitikai együttműködés szférájának mélyítése. A biztonsággal kapcsolatos testületek mindegyike orosz kezdeményezésre jött létre, és orosz dominanciával is működik. Egyrészt magyarázatul szolgál erre vonatkozóan az a tény, hogy Oroszország rendelkezik a legnagyobb haderővel, amelyet a szervezet több területén is állomásoztat, másrészt, mert az erőteljes orosz befolyás érvényesülése biztosítja, hogy a szervezet az orosz biztonságpolitikai célokkal összhangban folytassa tevékenységét. Ez a megállapítás vonatkozik a Közösség legfőbb védelmi intézményére, a Védelmi Miniszterek Tanácsára,⁴ de a mellette funkcionáló katonai-technikai bizottságra, amely a FÁK ideiglenesen létrehozott szervezete, az Egyesített Fegyveres Erők Főparancsnokságának⁵ reorganizálása következtében alakult. Jelenleg a Közösség biztonságpolitikai kooperációja a terrorizmus és a kábító-szer-kereskedelem elleni harcra, valamint az illegális migráció visszaszorítására fókuszál.

A Védelmi Miniszterek Tanácsa

A FÁK felépítésének rendszerében az egyik legfontosabb szerepet az 1992 telén létrehozott *Védelmi Miniszterek Tanácsa* (a továbbiakban: VMT) tölti be, amely nemcsak koordinálja és összehangolja a közösség államainak a fegyveres konfliktusok megelőzésére irányuló erőfeszítéseit, de a tagállamok katonapolitikájának és katonai szervezeteinek kialakítására vonatkozó javaslatokat tesz az Államfők Tanácsának. Ebben az értelemben a koordinációs jogszabályok kidolgozásának feladata az Interparlamentáris Közgyűléstől a Védelmi Miniszterek Tanácsa felé tolódik át, lehetővé téve, hogy közvetlenül az Államfők Tanácsának védnöksége alatt egységes politika alakuljon ki az egész Közösség védelmi stratégiájának kialakítása terén.

Összetételét tekintve a Védelmi Miniszterek Tanácsát – annak alapokmányával összhangban – a tagállamok védelmi miniszterei közül választott elnök, az elnökhelyettesek és a tanács további, egyenlő jogokkal rendelkező tagjai alkotják. A döntéshozatalok során az érvényes elv: egy állam – egy szavazat.

A VMT tevékenységeinek biztosítására és a FÁK megfelelő szervezeti testületeivel való együttműködése érdekében 17⁶ ideiglenes, és 2 állandó munkaügyi testületet hoztak létre: a tagállamok katonai együttműködésének koordinációs bizottságát – a *Tagállamok katonai együttműködésének koordinációért felelős Parancsnokságát*⁷ –, valamint a *Védelmi Miniszterek Tanácsának Titkárságát*. Ugyanakkor a koordinációs bizottság funkcióit 2005. augusztus 26-ai rendelet alapján szüneteltették, majd a Titkárság hatásköre alá vonták 2006 januárjától a következő főbb feladatok ellátása érdekében:

⁴ Положение о Совете министров обороны государств-участников Содружества Независимых Государств, <http://mil.ru/smosng/about/documents/more.htm?id=12087397@egNPA> (Letöltve: 2019. 01. 10.)

⁵ Соглашение об организации деятельности Главного командования Объединенных Вооруженных Сил Содружества Независимых Государств на переходный период, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_349 (Letöltve: 2018. 11. 12.)

⁶ Координационные комитеты СМО СНГ, <http://mil.ru/smosng/units/coordinationcommittees.htm> (Letöltve: 2018. 11. 13.)

⁷ Решение о Штабе по координации военного сотрудничества государств-участников Содружества Независимых Государств, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_209 (Letöltve: 2018. 12. 12.)

- a FÁK-tagállamok közötti átfogó katonai együttműködés fejlesztésének előmozdítása;
- a VMT, az Állam- és Kormányfők Tanácsa döntései végrehajtásának összehangolása a többoldalú katonai együttműködés területén;
- a FÁK-tagállamok Védelmi Minisztereinek Tanácsa tevékenységének biztosítása:
 - *szervező-technikai*, például részvétel a nemzetközi államok azon erőfeszítéseinek összehangolásában, hogy megfeleljenek a bizalomépítő intézkedésekről szóló nemzetközi megállapodásoknak és növeljék a katonai szféra nyitottságát, csökkentve a hagyományos fegyveres erőket és fegyvereket;
 - *információgyűjtő, -elemző*, például a haderő kialakításával kapcsolatos elemző munkák, beleértve a világ katonai-politikai helyzetéről és a közösség országainak érdeklődési területeiről nyílt információ gyűjtése, összeállítása és elemzése;
 - *tanácsadó*, például a FÁK-államok katonai kutatóintézetei tudományos eredményeinek tanulmányozása, elemzése és szintetizálása, a katonai kutatás, a haditechnikai fejlesztés irányaira vonatkozó politika, a haderők logisztikai támogatása, valamint a békefenntartó erők együttműködésére irányuló javaslatok kidolgozása.

A Védelmi Miniszterek Tanácsa tevékenységének fő formája a rendszerint háromhavonta megtartott ülések, emellett kétharmados többségi támogatással a Tanács bármely tagja, az Államfők-, illetve a Védelmi Miniszterek Tanácsa elnökének javaslata alapján igényelhető rendkívüli ülés összehívása. Ezen megfigyelőként részt vehetnek azok a védelmi miniszterek vagy a közösség tagállamainak képviselői, amelyek vezetői nem írták alá a Védelmi Miniszterek Tanácsának határozatát. A Védelmi Miniszterek Tanácsa határozatával az üléseit a FÁK bármely más tagállamának területén is meg lehet tartani. Ebben az esetben a Védelmi Miniszterek Tanácsa ülésének előkészítésére és megszervezésére vonatkozó anyagi és technikai támogatást annak az államnak a honvédelmi minisztériuma biztosítja, amelynek területén ezen üléseket tartják.

Katonai megfigyelőcsoportok és kollektív békefenntartó erők

A közös fellépés lehetőségének fontos eleme a békefenntartó missziók létesítésére való képesség. A konfliktusok mértéke és súlyossága Tádzsikisztánban, Grúziában, Moldovában, Hegyi-Karabahban határozták meg a FÁK békefenntartási folyamatainak fő irányát, noha egyes adatok szerint a volt Szovjetunió területén 180 regionális konfliktus megoldatlan maradt, a FÁK létrehozása óta több mint 150 konfliktus a nemzeti alapon bontakozott ki, amelyek közül 20-at fegyveres összecsapások kísérték.⁸

Az 1992. március 20-án Kijevben a FÁK-államok *Katonai megfigyelőiről és a Kollektív erők békefenntartó tevékenységéről*⁹ megkötött szerződés hatása meglehetősen bizony-

⁸ Самсонов В. Основы формирования системы коллективной безопасности государств—участников СНГ, 1996, 15.

⁹ Угода про Групи військових спостерігачів і Колективні сили з підтримання миру в Співдружності Незалежних Держав, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_1090 (Letöltve: 2018. 12. 10.)

talán, annak ellenére, hogy valamennyi tagállam képviselője – nevezetesen Oroszország, Fehéroroszország, Örményország, Belarusz, Moldova, Kazahsztán, Üzbegisztán, Kirgizisztán és Tádzsikisztán – jóváhagyta, Azerbajdzsán kiegészítésekkel, Ukrajna pedig azzal a módosítással, miszerint valamennyi műveletben a Legfelsőbb Tanács határozatai alapján vesznek részt. A biztonságpolitikai együttműködés intézményi keretéhez tartozó ideiglenes koalíciós csoport összetételét az e megállapodásban részes államok alkotják, a konfliktusban részt vevő feleket kivéve, amely egy békefenntartó művelet idejére annak érdekében jön létre, hogy segítse valamennyi FÁK-tagállam területén felmerülő konfliktus rendezését. Természetesen a békefenntartó műveletek nem helyettesítik a tárgyalásokon keresztül történő konfliktus rendezését, amelyek mindig prioritásban vannak az erő felhasználásával szemben, és nem sérthetik azon államok határainak szuverenitását, területi integritását, ahol tevékenységük végrehajtása történik. A békefenntartó erőket alkalmazó művelet lefolytatására irányuló politikai döntést az Államfők Tanácsa egyhangúlag hagyja jóvá a Külügyminiszterek Tanácsa és a Védelmi Miniszterek Tanácsa ajánlása alapján.

A konfliktusmegoldási mechanizmusok a „Koncepciók a Független Államok Közössége államai területén a konfliktusok megelőzésére és megoldására”¹⁰ elnevezésű, 1996. január 19-én elfogadott dokumentum alapján történnek, ami a keletkezett feszültség szintjéből kiindulva három szakaszra osztható: *konfliktusmegelőzés, fegyveres konfliktus rendezése, konfliktus utáni békeateremtés*. Az okmány IV. szakasza szabályozza a Kollektív Békefenntartó Erők (a továbbiakban: KBE) alkalmazási alapját a FÁK-ban: a konfliktusterületre csak az egymással szemben álló felek közötti tűzszüneti vagy fegyverszüneti megállapodás megkötése és ezeknek a megállapodásoknak a végrehajtása után tudják bevezetni, tehát az *első és második szakasz* szoros összefüggésben áll egymással. Ennek megfelelően a békefenntartó erők tevékenysége a második szakaszban válik hangsúlyossá, ugyanis a konfliktusmegoldás ezen fázisa tartalmazza azt a sor eszközt, amelyek a művelet végrehajtása során a KBE feladatai közé tartoznak:

- a fegyverszüneti és a tűzszüneti megállapodás feltételei betartásának ellenőrzése, hozzájárulás a biztonságos környezet megteremtéséhez a problémás területeken a KBE jelenlétének biztosításával;
- felelősségi körök kijelölése, a szembenálló felek elkülönítése, demilitarizált zónák, elkülönítő övezetek, humanitárius folyosók létrehozása, az erőfelek dekoncentráálásának elősegítése, mozgásaik és összeütközésük megelőzése ezeken a területeken;
- megfelelő körülmények megteremtése tárgyalások és egyéb rendezvények részére a konfliktus békés megoldásának érdekében;
- a jog és a rend helyreállítása, állami intézmények és szervezetek rendeltetészerű működése;
- a tűzszüneti megállapodások és a fegyverszünet megsértésének megállapítása és kivizsgálásának lefolytatása;

¹⁰ Решение о Концепции предотвращения и урегулирования конфликтов на территории государств – участников Содружества Независимых Государств, (Москва, 19 января 1996 г.), https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1011449#pos=1;-80 (Letöltve: 2018. 12. 14.)

- a lakosság helyzetének és intézkedéseinek ellenőrzése a felelősségvállalt területén, a tömeges zavargások elleni küzdelem, az emberi jogok biztosításának előmozdítása;
- az erődítmények, torlaszok és aknamezők leszerelésének ellenőrzése;
- a létfontosságú létesítmények védelme;
- intézkedések az egymással szemben álló felek közötti kommunikáció és a köztük lévő hivatalos találkozók biztonsága érdekében minden szinten;
- a szállítás ellenőrzése, a katonai felszerelések, fegyverek, lőszer és robbanóanyagok jogellenes behozatalának és exportjának visszaszorítása;
- a biztonságos tranzit biztosítása minden közlekedési típusnál és a kommunikáció működtetése;
- normális kapcsolatok elősegítése a szembenálló felek lakosai között;
- a civilek számára nyújtott humanitárius segítségnyújtás megkönnyítése;
- a humanitárius segítségnyújtás akadálytalan ellátásának biztosítása;
- részvétel az ENSZ Biztonsági Tanácsának, az EBESZ szervezeteinek és más nemzetközi szervezeteknek a konfliktus békés rendezésére vonatkozó döntéseinek és ajánlásainak végrehajtásában.

A katonai megfigyelők csoportját a konfliktusmegoldási mechanizmus *harmadik szakaszában* arra alkalmazzák, hogy figyelemmel kísérjék és ellenőrizzék, hogy a konfliktusban részt vevő felek hogyan tesznek eleget kötelezettségvállalásaiknak: például tűzszüneti megállapodásoknak, korlátozzák-e a fegyveres erők számát egy adott területen, esetleg visszavonják-e csapataikat. A katonai megfigyelők tevékenysége lényegében arra irányul, hogy meggyőzzék a feleket kötelezettségeik tiszteletben tartásáról, tűzszüneti megállapodás megsértése esetén pedig helyreállítsák a status quo-t. A szakértői csoport célja, hogy tanulmányozza és értékeli a katonai-politikai helyzetet, az elszámolási folyamatokat, a KBE intézkedéseit, előre jelezze a helyzet alakulását, és megalapozott javaslatokat készítsen elő a parancsnok döntéshozatalára vonatkozóan.

A határőrizeti hatóságok parancsnokainak tanácsa¹¹

A biztonságpolitikai együttműködés kiemelkedően fontos dimenziója a határőrizeti szervek munkájának összehangolása, az az integrációs szint, amelynél a szupranacionális központosítási igény már felülmúlja a tagállamok által kívánt mértéket. A határszervek saját hatáskörben tartása a FÁK-államok biztonsági szemszögéből nélkülözhetetlen, különös tekintettel függetlenségük kezdeti szakaszán, amikor a szovjet tagköztársaságokat egymástól elválasztó adminisztrációs határokat a felbomlás nyomán nemzetközi státusz váltotta fel.

¹¹ Решение о создании Совета командующих Пограничными войсками, <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=131> (Letöltve: 2018. 12. 13.)

A mai európai országok közjogi határai többnyire jól definiáltak, ami azt jelenti, hogy ezeket a határokat nemzeti és nemzetközi jogi nyilatkozatokban deklarálták, amelyeket nemzetközi közösségek, szervezetek legitimnek tekintenek. Ezzel szemben a posztszovjet államok határai, különös tekintettel az orosz-ukrán határra, kevésbé egyértelműek, és messze nem övezi azokat az említetthez hasonló konszenzus. A határértelmezésekben orosz részről gyakran jelen van területi expanzió érvényesítésének, a Szovjetunió valamiféle restaurációjának szándéka. Bizonyítékként szolgálhat erre vonatkozóan az a tény, hogy a posztszovjet térség külső határainak nagy része nem volt delimitált, vagyis azokat nem a határ két oldalán lévő politikai közösségek legitim képviselői jelölték ki és foglalták szerződésbe, hanem a mindenkori moszkvai vezetés politikai akarata. Ebből a szempontból, nem meglepő módon, a határvédelem megszervezése sem bizonyult egyszerű feladatnak.

A szovjet korszak egyik utolsó jogszabályának megfelelően a határőrzés megszervezését a szuverén köztársaságok államhatárai és gazdasági érdekvédelme terén az SZSZKSZ Határőrizeti Bizottsága¹² látta el az átmeneti – 1991 decemberétől 1992 márciusáig terjedő – időszakban. Érdeemes megjegyezni, hogy a koordinációs eszközök, amik a Közösség elsődleges fejlődési szakaszában jöttek létre, gyakorlatilag teljes egészében megengedték a nemzeti határőrség potenciáljának megmaradását, valamint biztosították a közösség országainak stabilitását az átmeneti időszakban.

A korszak fő jellemzője ugyanakkor, hogy egyes országok – részben az Azerbajdzsán Köztársaság, a Moldova Köztársaság és Ukrajna – független határbiztonsági politikát folytattak, megszervezve saját határőrségüket, ami számos problémát vetett fel a határozathozatal központosítása során.

A FÁK-országok államfői a határőrség főparancsnokaival közösen szorgalmazták a határőrség tevékenységére vonatkozó mechanizmus kidolgozását, különös tekintettel a FÁK-országok nemzeti jogszabályainak követelményeire, azon országok kivételével, amelyekben már ki volt dolgozva egy hasonló rendszer. 1992. március 20-án a Közösség államfői kijevi találkozójukon határozatot hoztak a határőrség parancsnokságának egységesítéséről.¹³ Az ülés folyamán megállapodás-csomagot írtak alá a FÁK-országok államhatárainak védelmével kapcsolatos kérdésekben és a FÁK határőrségének státuszára vonatkozóan. A határőrség parancsnokságának egységesítéséről szóló határozat elfogadásával az SZSZKSZ Határőrizeti Bizottság tevékenysége az SZSZKSZ államhatárainak védelmére vonatkozóan megszűnt.

A FÁK-országok Államfői Tanácsa 1992. július 6-án határozatot hozott az egységes határőrség megszűntetéséről és egyúttal a *Határőrizeti Hatóságok Parancsnokainak Tanácsa*¹⁴ (a továbbiakban: HHPT, Parancsnokság) létrehozásáról, amely a FÁK-országok Államfői Tanácsának teljes hatáskörével rendelkezik a tagállamok határőrzési kérdéseire, illetve határőrzési politikájának egységessé tételére

¹² Указ Президента Союза Советских Социалистических Республик Об Утверждении Временного Положения О Комитете По Охране Государственной Границы СССР, www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_19772.htm (Letöltve: 2018. 12. 14.)

¹³ Соглашение об Объединенных Вооруженных Силах на переходный период, <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=59> (Letöltve: 2018. 12. 15.)

¹⁴ Решение о создании Совета Командующих Пограничными Войсками, <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=131> (Letöltve: 2018. 12. 15.)

vonatkozóan a Közösség határain. Feladata, hogy kidolgozza és megvizsgálja a belső határok és gazdasági övezetek védelmére irányuló koncepciókat, figyelembe véve a FÁK-országok érdekeinek védelmét, javaslatokat és projekteket készít elő a FÁK-tagországok határvédelmi tevékenységének koordinációjára vonatkozóan, és olyan kérdésekben, amelyek közös fellépést követelnek. A Parancsnokság tevékenységének céljai között szerepel:

- az Állam- és Kormányfők Tanácsa által hozott döntések végrehajtásának megkönnyítése, valamint a határvédelmi kérdésekre vonatkozó FÁK-alapokmány rendelkezéseinek végrehajtása;
- a határőrizeti csapatok erőfeszítéseinek összehangolása a külső határok és gazdasági övezetek védelme terén, valamint stabil helyzetük biztosítása;
- a tagállamok határőrségei közötti baráti kapcsolatok fejlesztése;
- segítségnyújtás a FÁK-országok határőrségének fejlesztésében és megerősítésében a határkérdésekre és azok védelmére vonatkozó nemzeti jogszabályok közelítése, kölcsönös információcsere, együttműködés a katonai-technikai politika és a személyzetképzés területén.

A Határőrizeti Tanács feladatainak teljes értékű végrehajtására vonatkozóan 1992. október 9-én egy állandóan működő munkaügyi testületet is létrehoztak, a *Koordinációs Szolgálatot*, amelyet napjainkban Alekszandr Malyinov vezérezredes irányít.¹⁵ Ezenkívül még további ideiglenes munkabizottságok szolgálják a HHPT munkáját:

- Munkabizottság a bűnmegelőzés, a kábítószer- és tudatmódosítószer-kereskedelem, a terrorizmus és egyéb erőszakos szélsőségek, törvénytelen migráció elleni harcra.
- Koordinációs tudományos tanács.
- Tanács a FÁK-országok határőrizeti hivatalai közötti együttműködésre – a kultúrára és a veteránokra vonatkozóan.
- FÁK-országok határőrizeti hivatalai sporttanácsa – a FÁK-országok belső határhelyzetének monitoringjára és elemzésére vonatkozó csoport.

A Parancsnokság tagjai azon 11¹⁶ FÁK-ország határőrségi egységeinek parancsnokai, akik aláírták a Határőrizeti Hatóságok Parancsnokainak Tanácsa létrejöttéről szóló Államfők Tanácsa által hozott határozatot, továbbá a Koordinációs Szolgálat képviselője szavazati joggal.

A Határőrizeti Tanács negyedévente egy alkalommal a Közösség tagállamainak fővárosában ülésezik. Rendkívüli üléseit az Állam- vagy Kormányfők Tanácsának kérésére, valamint a HHPT egy vagy több tagjának igénylése esetén, legalább kétharmados többség beleegyezése esetén hívják össze.

A FÁK-országok határellenőrzési együttműködése az elmúlt években produktív módon fejlődött. Hozzájárult a nemzeti határőrségek kialakulásához, a határmenti együttműködés jogi területének létrehozásához. Az illegális migráció, a terroristacsoportok

¹⁵ Координационная служба – постоянно действующий рабочий орган Совета командующих Пограничными войсками, www.skpw.ru/sections/ksskpw/historyksskpw.html (Letöltve: 2018. 12. 18.)

¹⁶ Örményország, Belarusz, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán Moldova, Oroszország.

beszivárgása, a kábítószer-kereskedelem, a fegyverek, lőszer és robbanóanyagok, a nyersanyagok és a kulturális értékek csempészete szükségessé teszi a határmenti együttműködés fejlesztését a Közösség „belső” határain. Ugyanakkor ez nemcsak kétoldalú alapon építhető, számos probléma közös erőfeszítéseket igényel a FÁK-on belül.

A közös tanács távlati célja az integráció mélyítése, amelyben Moszkva egyelőre csak Kazahsztánra, Fehéroroszországra, Kirgizisztánra, Tádzsikisztánra és Örményországra számíthat. Ezt bizonyítja az 1995 májusában elfogadott, a közösségi államokkal folytatott határbiztonsági együttműködésről szóló koncepció és az államtitkárság 1995 májusában elfogadott megállapodása, amely nemcsak az átfogó és egyenlő partnerség e fontos területen történő megrendelését határozta meg, hanem a kollektív döntések elsőbbségét, a FÁK külső határai megbízható védelmének kölcsönös felelősségét. Sajnos csak hét állam írta alá a koncepciót és a szerződést, illetve további négy ratifikálta azt, bár mind a 12 államnak közös határai vannak harmadik országgal. Most gyakorlatilag öt-hat állam vesz részt a koncepció és a szerződés rendelkezéseinek végrehajtásában, amíg a többi az alapvető dokumentumok aláírására hivatkozik, amelyek a FÁK „külső” határainak védelmére irányuló együttműködésre utalnak.

Felhasznált irodalom

- Самсонов В. Н.: Основы формирования системы коллективной безопасности государств-участников СНГ, М., 1996.
- Угода про Групи військових спостерігачів і Колективні сили з підтримання миру в СНД, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_1090 (Letöltve: 2018. 12. 10.)
- Координационная служба – постоянно действующий рабочий орган Совета командующих Пограничными войсками, www.skpw.ru/sections/ksskpw/historyksskpw.html (Letöltve: 2018. 12. 18.)
- Координационные комитеты СМО СНГ, <http://mil.ru/smosng/units/coordination-committees.htm> (Letöltve: 2018. 11. 13.)
- Положение о Совете министров обороны государств-участников СНГ, <http://mil.ru/smosng/about/documents/more.htm?id=12087397@egNPA> (Letöltve: 2019. 01. 10.)
- Решение о создании Совета Командующих Пограничными Войсками, <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=131> (Letöltve: 2018. 12. 15.)
- Решение о Штабе по координации военного сотрудничества государств-участников СНГ, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_209 (Letöltve: 2018. 12. 12.)
- Решение о Концепции предотвращения и урегулирования конфликтов на территории государств – участников СНГ, (Москва, 19 января 1996 г.) https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1011449#pos=1;-80 (Letöltve: 2018. 12. 14.)
- Решение о создании Совета командующих Пограничными войсками, <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=131> (Letöltve: 2018. 12. 13.)
- Соглашение об Объединенных Вооруженных Силах на переходный период, <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=59> (Letöltve: 2018. 12. 15.)

Соглашение об организации деятельности Главного командования Объединенных Вооруженных Сил Содружества Независимых Государств на переходный период, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_349 (Letöltve: 2018. 11. 12.)
Указ Президента Союза Советских Социалистических Республик Об Утверждении Временного Положения О Комитете По Охране Государственной Границы СССР, www.libussr.ru/doc_ussr/usr_19772.htm (Letöltve: 2018. 12. 04.)

Horváth-Sántha Hanga¹

Milipol Asia Pacific 2019 – A délkelet-ázsiai térség legjelentősebb belügyi és biztonságpolitikai konferenciájának összefoglalója

Milipol Asia Pacific 2019 – A Summary of the Conference Entitled "A Collaborative Response to Criminal Innovation" held in 2019 at Milipol Asia Pacific

Absztrakt

A délkelet-ázsiai térségben minden évben megrendezett, hadiipari kiállítással egybekötött Milipol Asia Pacific belügyi és biztonságpolitikai konferenciát az idén Szingapúrban rendezték meg, mintegy 62 ország részvételével. Témája a szakmaközi együttműködés volt a bűnmegelőzésben (A Collaborative Response to Criminal Innovation), különösen a terrorizmus és szervezett bűnözés területén. Az előadók széles palettát képviseltek; volt közöttük katona, rendőr, korábbi belügyminiszter, államközi szervezet képviselője, de helyet kaptak soraikban informatikusok, kutatók és biztonsági szakértők is. Az előadások elsődlegesen a délkelet-ázsiai térség aktuális biztonsági kihívásaira összpontosítottak (egyebek mellett a drog- és emberkereskedelem, a radikális dzsihádzmus jelentette kihívásokra), de a tágabb értelemben vett régiós tapasztalatokról is hasznos információk hangzottak el. A Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának Doktori Iskoláját Horváth-Sántha Hanga, harmadéves doktorandusz képviselte.

Kulcsszavak: Délkelet-Ázsia, biztonságpolitika, dzsihádzmus, terrorizmus, Iszlám Állam, Jeemah Islamiyah

¹ Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, doktorandusz, National University of Public Service, Faculty of Military Sciences and Officer Training, PhD student, e-mail: santha.hanga@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3945-1293>

Abstract

The current article is a summary of the conference held during the "Milipol Asia Pacific – The Region's Leading International Event for Homeland Security" taking place between 2–4 April 2019 in Singapore. The conference themed "A Collaborative Response to Criminal Innovation" aimed to bring focus on the immediate and future challenges faced by government security forces from organised crime to regional terrorism in the South East Asian region, as well as to map out existing good practices regarding a collaborative approach in tackling these fast-evolving criminal structures. The presentations included topics such as the growing drug trafficking in the region, the threat posed by militant Islamism and jihadism, returning foreign fighters, information security and information warfare and the use of ethical hackers. Hungary and the National University for Public Service was represented through Hanga Horváth-Sántha, third year PhD student at the Doctoral School of the Faculty for Military Sciences and Officer Training.

Keywords: *South East Asia, security policy, jihadism, terrorism, Islamic State, Jeemah Islamiyaah*

Bevezetés

Az Európát érintő aktuális rövid- és hosszú távú biztonsági kockázatok, fenyegetések és kihívások kontextusában jelentős hasonlóságok tapasztalhatók a délkelet-ázsiai térségben, elsősorban a szalafita-dzsihádisták indított radikalizálódás és terrorizmus területén. Az érintett országok (Indonézia, Malajzia, Fülöp-szigetek) is – Európához hasonlóan – most tapasztalják az Iszlám Állam Szíriából és Irakból visszaszivárgó dzsihádistáinak (és családjaiknak) jelenlétéből adódó kihívásokat, mind biztonsági, mind rehabilitációs, mind pedig társadalmi visszailleszkedési potenciál szempontjából. A szomszédos Ausztrália is fontos tapasztalatokkal rendelkezik e területen. Jelen összefoglaló is abból a megfontolásból biztosít nagyobb teret a dzsihádisták jelenléte kihívások és az erre adott válaszok kérdésének, mivel a szóban forgó térség már régóta küzd a tágabb értelemben vett jelenséggel és rendelkezhet ebből fakadóan Európa számára is hasznos tapasztalatokkal.

A militáns iszlamizmus és dzsihádzmus jelentette biztonsági fenyegetés a délkelet-ázsiai térségben²

Szingapúr

Az ország – és egyben a délkelet-ázsiai térség – biztonsága szempontjából sokáig a Jeemah Islamiyah (a továbbiakban: JI, jelentése: „iszlám gyülekezet”) nevű militáns iszlamista csoport jelentette az egyik legjelentősebb veszélyt. A mozgalom gyökerei a második világháború utáni Indonéziáig nyúlnak vissza, céljuk már akkor egy iszlám állam, vagyis kalifátus létrehozása volt a térségben. Hivatalosan az 1990-es évek elején alakult meg a JI, amely a nyugati gyarmatosítás ellen küzdő Darul Islam („Az iszlám háza”) nevű radikális szervezetből nőtte ki magát. 1998-ban hűséget esküdtek az al-Káidának, akik mind ideológiai, mind katonai kiképzésben részesítették a JI tagjait. Kezdetben elsősorban nyugati célpontokat támadtak a térségben. Nevükhöz köthető a 2002-es, Bali szigetén végrehajtott pokolgépes terroristamerénylet (ennek eredeti célpontja Szingapúr lett volna), amelyben 182 személy (kétharmaduk külföldi turista) vesztette életét, míg további 210 személy sebesült meg. A térségben kétségtelenül a JI a legmeghatározóbb iszlamista szereplő, amely egyben a legnagyobb fenyegetést is jelenti. S bár az Iszlám Állam – az al-Káida egy mutációja – megjelenésével teljesen megváltozott a terrorizmus természete a régióban, a radikális iszlamizmus háborús narratívájának központi eleme mindmáig változatlan maradt. A központi narratíva szerint még zajlik a háború a Nyugat és az iszlám között.³ A narratíva ideológiai alapja a szalafita-dzsihádzmus.

A délkelet-ázsiai térségben Indonézián és Szingapúron kívül a Fülöp-szigeteken is megjelentek az Iszlám Államhoz köthető szélsőséges csoportok. Ezek mind a mai napig jelen vannak, a hivatalos szervek szerint nem csökkent a fenyegetettség. Az Iszlám Állam már a kezdetektől érdekelt volt abban, hogy érdekszféráját kiterjessze Délkelet-Ázsiában is, ez a közel-keleti térvészessel csak egyre fokozódik. A terroristaszervezet kezdeti terveiben szerepel már többek között egy délkelet-ázsiai kalifátus („*East Asia Wilayah*”) létrehozása. A közel-keleti hadszíntérről visszatérő dzsihádisták között akadnak olyanok is, akik ennek megvalósításával próbálkoztak. Ezért is jelentik a visszatérő

² Előadók: Kumar Ramakrishna a szingapúri Nanyang Műszaki Egyetem nemzetbiztonsági tanulmányainak igazgatója (ami egyetemen belül a S. Rajaratnam School of International Studies (RSIS) nevű intézethez tartozik), aki előadásában a délkelet-ázsiai térségben jelenlevő radikális iszlamista fenyegetésről beszélt; Rakyan Adi Brata, indonéziai terrorizmuskutató, aki a terrorizmus paradigmájáról és a jövőbeli fenyegetésekről tartotta előadását, valamint Ahmad Al-Muhammady, a malajziai rendőrség tanácsadója, egyben az *International Islamic University Malaysia* munkatársa, aki előadásában a Malajziában tapasztalt radikalizálódásról és erőszakos extrémizmusról érkezett.

³ Bruce Hoffmann amerikai terrorizmuskutató szerint a radikális iszlamista mozgalmakat négy körként lehet felvázolni. Középen az al-Káida található, más néven a „bin Laden-csoport”, akik leginkább az Afganisztán és Pakisztán közötti határterületen működnek. A második kör az al-Káida „leányvállalatai”, vagyis a regionális hálózatok [Jemen – AQ-AP, a magrebi al-Káida – AQIM, a szomáliai al-Shabaab, és nem utolsósorban az ISIL, ami a korábbi iraki al-Káidából (AQI) nőtt]. A harmadik kört azok a harcosok képezik, akik valamilyen szinten kapcsolódtak az al-Káida hálózatához, és akik részt vettek ideológiai és harci képzésben, ezáltal szert tettek jelentős bombagyártó képességre, szervezett hálózatépítési képességekre és akik másokat is radikalizálnak, mint például a 2005-ös londoni merénylet. A negyedik kört Hoffmann az al-Káida-galaxisnak nevezi. Ide tartoznak mindazon személyek, akik elsősorban online kerültek kapcsolatba az ideológiával, és akik nem állnak központi irányítás alatt.

harcosok az elsődleges veszélyt a régió biztonságára. Számos délkelet-ázsiai országból, köztük Indonéziából, Malajziából és a Fülöp-szigetektől is nagy számban csatlakoztak önkéntesként az Iszlám Államhoz Irakban és Szíriában egyaránt. Jelenlegi becslések szerint mintegy 50 indonéz és 8 malajziai tért vissza eddig. De várhatóan jóval többen szándékoznak visszatérni szülőföldjükre (ami nem szükségszerűen történik meg azonnal, de középtávon, a következő mintegy öt évben már minden valószínűség szerint). Ők sokkal kiképzettebbek lesznek, mint az otthon maradt iszlamisták – és ezzel megsokszorozzák az erőiket.

Szingapúr sem immunis a radikális iszlamizmussal szemben. Ennek egyik példája Abu Uqayl, egy szingapúri származású személy az Iszlám Állam kötelékében, aki nem csupán merényletekkel fenyegetőzött, hanem számos videofelvételen is látható, amint kivégzéseket hajt végre, vagy amint arab és angol nyelven merényletekre szólítja fel honfitársait.⁴ Korábbi konkrét fenyegetések közt megemlítendő a Marina Bay Sands (nyugati üzletekkel ellátott, a turisták körében nagy népszerűségnek örvendő komplexum) ellen tervezett merénylet, amit egy Katibah Gonggong Rebus (KGR) nevű csoport készült volna végrehajtani még 2016 augusztusában. A csoport tagjai egy évvel korábban fogadtak esküt az Iszlám Államnak. Az észak-indonéz Batam szigetéről akartak volna egy rakétát lőni az említett célpontra, ám a merénylet meghiúsult, a csoport tagjait pedig 4 éves szabadságvesztés-büntetésre ítélték.

Jelenleg két hangsúlyos megjelenési formája van a térségbeli fizikai (terrorista) fenyegetettségnek: jelentkehetnek szervezett formában, mint az Iszlám Állam, de jelentkehetnek magányos merénylők képében is. Ez utóbbi egyre nagyobb veszélyt jelent. A magányos merénylők jellemző elkövetési módszereit leginkább „a mindennapi élet militarizálása” jellemzi – eszerint nincs szükség nagy és drága fegyverekre, hanem elég egy autó, egy kés stb.

Indonézia

A fentiekben már említett Jemaah Islamiyah meghatározó szereplő volt és maradt az indonéziai radikális iszlamista környezetben. 2000 és 2012 között leginkább vallásos célpontokat támadtak, például más felekezetek templomait (21), továbbá külföldi célpontokat (nagykövetségek) (7), állami célpontokat (4) és egyéb létesítményeket (13). 2012-ig jellemzően pokolgépeket alkalmaztak a merényletek során, ám ez az Iszlám Állam színre lépésével megváltozott. Már nem csupán pokolgépeket alkalmaznak merényleteik során, hanem eszköztárukban fellelhető a kés, a lőfegyver és a gyújtogatás is. A 2013 és 2014 közötti időszakot a térségben az Iszlám Állam szárazföldi sikerei okozta eufória és újracsoportosulás jellemezte. 2015 és 2017 között a radikális iszlamisták 12 merényletet követtek el, 10 merényletet sikerült időben felderíteni és megakadályozni. A merényletek száma évről évre nőtt. A JI-től eltérően, az indonéz területeken elkövetett, Iszlám Állam ihlette merényletek célpontjai leginkább állami szereplők voltak (többségük a rendőrséghez köthető). A tavalyi év további növekedő

⁴ További információ erről az alábbi linken olvasható: Singh, Bilveer: Singapore's Islamic State Jihadi, 2018, <https://thediplomat.com/2018/01/singapores-islamic-state-jihadi/> (Letöltve: 2019. 04. 05.)

tendenciát mutat: összesen 15 merényletet követtek el az Iszlám Állam követői, és 11 tervezett merényletet sikerült megakadályozni. Május volt a legintenzívebb hónap a merényletek elkövetése szempontjából.⁵

Egy másik, igencsak aggasztó jelenség a teljes családok radikalizálódása. Leghíresebb ezen esetek közül az a család, amelynek tagjai három helyszínen robbantották fel magukat, három templomot támadva az indonéziai Surabaya városában. A merénylők a következő személyek voltak: az édesapa, két tinédzser fia, az édesanya és további két kiskorú gyerekük. Ez volt tehát az első merénylet Indonéziában, amit részben egy nő és kiskorúak hajtottak végre. A merényletet az Iszlám Állam szinte azonnal magára vállalta az Amaq ügynökségén keresztül. Egy, ezzel részben összefüggő trend a nők egyre hangsúlyosabb szerepe az „*amaliyah*”-ban (vagyis a terroristamerényletek elkövetésében). Míg a JI egyetlen esetben sem alkalmazott nőket merényletek elkövetésére, hanem csak támogató szerepük volt, addig az Iszlám Állam ideológiája szerint már a nők is lehetnek a merényletek prominens szereplői.⁶

Várható trendek 2019-ben és azon túl: Minden valószínűséggel lesz olyan csoport, amely továbbviszi az Iszlám Állam ideológiáját, bár ezek vélhetően nem új szervezetek lesznek, hanem inkább újraalakuló korábbiak. Ez utóbbira példa a korábban említett Jeemah Islamiyah, ami újra aktivizálta magát és a korábbi tapasztalatokhoz képest ismét kész az erőszak alkalmazására. A régi JI a felszámoláshoz közeli 2007-es állapotában egy radikalizáló és toborzó (az ő megfogalmazásukban *dakwah*, azaz prédikáló és vallásosságra buzdító) tevékenységre állt át. Egyebek mellett indonéz egyetemeken voltak aktívak. De míg a régi csoport ellenezte az Iszlám Állam ideológiáját és módszereit, az új – gyakran „Neo-JI”-ként emlegetett szervezet már nem hátrál meg, ha erőszakot kell alkalmazni céljai elérése érdekében.⁷ Az indonéz hatóságok 2014 és 2017 között a szervezet 19 tagját tartóztatták le. A szakértő szerint a Neo-JI tagjai jellemzően professzionális személyek, akik sok esetben magát a folyamatot élvezik (kiképzés, tervezés, rejtőzés) és professzionalizmusuk miatt az elkövetkező néhány évtizedben várhatóan komoly gondot fognak jelenteni, de nem csak Indonéziában. Vezetője az 1964-ben született Para Wijayanto (aki „*Mr Director*” néven ismert). Mérnöki diplomával rendelkezik, a Fülöp-szigeteken militáns iszlamisták szervezésében katonai kiképzésen vett részt. Vezetése alatt sikeresen felemelkedett a szervezet, szakértők szerint még sokáig lesz meghatározó szereplő a térségben, ami a radikális iszlamizmus terjeszkedését és fennmaradását illeti.

Tekintettel arra, hogy 2018-ban (egy év leforgása alatt) majdnem 400 személyt tartóztattak le az indonéz hatóságok radikális iszlamista indíttatású bűncselekmények vádjával, várhatóan ez a trend is folytatódik. A nagyszámú letartóztatás részben új jogi eszközökre is visszavezethető, tudniillik a rendőrség a korábnál több eszközzel rendelkezik, ami a terrorizmussal gyanúsított személyek letartóztatását illeti. Emellett

⁵ Május volt Ramadán hónapja az iszlám naptára szerint, ami a szalafita-dzsihádistá értelmezésben a dzsihád hónapja. Ezt az értelmezést erősítette meg az Iszlám Állam akkori szóvivője, Abu Mohammed al-Adnani 2016 tavaszán, amikor követőiket e hónapban elkövetett merényletekre szólította fel.

⁶ Az előadó példaként mutatott néhány, a Telegram közösségi médiáról lementett képernyőfotót, amikor *bahasa* nyelven folyik az élénk vita arról, hogy miért is van szükség női merénylőkre, mikor vannak még férfiak (ez még egy 2015-ös diskurzus volt, 2017-re ez már teljesen megváltozott).

⁷ Egy aktuális elemzés a „Neo-JI”-ról: The Re-Emergence of Jemaah Islamiyah, IPAC Report, 2017, http://file.undersstandingconflict.org/file/2017/04/IPAC_Report_36.pdf (Letöltve: 2019. 04. 05.)

a visszatérő dzsihádistákról elsősorban a török illetékes szervektől, egyre több jól hasznosítható információ érkezik. Az Indonéziába visszatérők között a gyerekek vannak a legtöbben, itt – a nyilvánvaló ideológia és esetleges katonai kiképzés jelentette veszélyek mellett – a poszttraumás stressz zavar (PTSD) is jelentős kihívás, nem csupán mentálhigiénia, de a társadalmi kohézió és visszaailleszkedés szempontjából is.

Bár önmagában pozitív tény, mégis további veszélyforrást jelent a terrorista-bűncselekményekért elítélt személyek megemelkedett száma (jelenleg 441). Értelemszerűen nem jó megoldás terroristákat más terroristák mellé helyezni, figyelemmel a „klikkesedés” veszélyére. Kívülálló személyek melletti elhelyezés esetén pedig, a tapasztalatok szerint, elkezdik toborzó és radikalizáló tevékenységüket. A kormány ezért Jáva szigetétől délre egy új „szuperbörtönt” hozott létre (Nusakambangan), ahol az arány 70 : 30 (az Iszlám Állammal szimpatizálók javára). Az ötlet kiváltója egy tavalyi börtönlázadás volt, amikor mintegy 155 elítélt ISIS-fogvatartottnak sikerült egy magas biztonságú fegyintézetben fegyverekhez jutnia és az intézet egyes részeit elfoglalva öt biztonsági őrt meggyilkolni és többeket túszul ejteni.⁸ A börtön – éppúgy, mint Európában – még mindig melegágya a dzsihádistá radikálizálódásnak. Hasonlóan nagy kihívás, hogy hamarosan újabb 400 hasonló hátterű személy kezdheti meg szabadságvesztés-büntetésének letöltését.

Malajzia

Malajzia már az 1940-es évek óta tapasztalatokkal bír a terrorizmus különböző válfajait illetően; a kommunistáktól elkezdve napjaink radikális iszlamista terrorizmusáig. Ahhoz, hogy jobban megértsük a délkelet-ázsiai térségben zajló iszlamista radikalizálódást, meg kell értenünk a globális, regionális és a lokális kontextust is, e két utóbbinak szerves részei a térségben jelenlevő szektáriánus konfliktusok, amelyek szintén hozzájárulnak az ideológia és az erőszakos megnyilvánulások befogadásához, felerősödéséhez. Az internet és a közösségi média is jelentősen hozzájárult a radikális iszlamizmus globális inspirálóerejének növeléséhez, amit leginkább a közel-keleti konfliktus tovagyrúzóként lehet értelmezni.

Malajzia jelenleg elsősorban a visszatérő dzsihádisták jelentette biztonsági kihívással küzd. Friss (2019. március 18.) becslések szerint eddig 13 malajziai tért vissza, jellemzően Idlib „elvesztése” után. A malajziai kormány álláspontja, hogy ezeket a személyeket kötelességük visszafogadni, mert „nem hagyhatják, hogy állampolgáraik más országokban tovább folytassák a bűnözést”. Egy visszafogadást elsősorban igazságszolgáltatás elé állítás kell, hogy kövessen, ám ezután meg kell kísérelni a társadalmi beilleszkedésük elősegítését. Mindazonáltal készülni kell a délkelet-ázsiai iszlamista terrorizmus harmadik hullámára is. A regionális változások és belpolitikai ügyek is jellemzően felerősítik a terrorisatevékenységet. A térségbeli terrorista-melegágyak továbbra is fennmaradnak, bár nem feltétlenül mutatnak folytonos aktivitást.

⁸ Többet az esetről a következő linken lehet olvasni: Cochrane, Joe: Deadly Uprising by ISIS Followers Shakes Indonesia's Prison System, *The New York Times*, 2018, www.nytimes.com/2018/05/10/world/asia/indonesia-prison-riot-islamic-state.html

Fülöp-szigetek

Tervei megvalósítása, érdekszférája kiterjesztése érdekében az Iszlám Állam sikeresen ki tudta használni a délkelet-ázsiai térségben tapasztalt társadalmi feszültségeket. Egy példa erre a Fülöp-szigetek déli részén fekvő, jelentős muszlim lakossággal rendelkező Mindanao tartomány, amely már több évtizede folytat harcot a katolikus többségű országtól való elszakadás érdekében. Idén januárban történt a legutóbbi terroristamerénylet, amelynek célpontja ezúttal egy katolikus templom volt. A robbantás következtében 27 ember vesztette életét és mintegy 70 személy sérült meg. Marawiban, a legnagyobb muszlim városban, 2017 májusa óta szükségállapot van érvényben, amit Duterte elnök rendelt el az Iszlám Állam helyi híveinek tevékenysége miatt. Ekkor fegyveres összecsapások törtek ki a rendvédelmi szervek és a radikális iszlamisták között, amelynek kiváltó oka az volt, hogy az előbbieket egy helyi ISIS-vezető akartak volna letartóztatni. Öt hónapig húzódott a fegyveres konfliktus, amelyben több mint 1000 ember vesztette életét.

Bővebb kitekintés: Ausztrália⁹

Röviden az Iszlám Államról

Az Iszlám Állam vezetője, Abu Bakr al-Bagdadi a radikális iszlamizmus egy mutáns formáját alakította ki a 2010–2013 közötti időszakban. Ő töltötte be az úrt bin Laden után, ő tudott egy új ideológiát alkotni és új híveket toborozni. A kalifátus létrehozása már a kezdetektől központi célként szerepelt terveiben. Ideológiájának második meghatározó eleme a *takfir*, vagyis a más véleményen levők hitelenné nyilvánítása, és ezzel mintegy kivégzésük feljogosítása. Ezen elv mentén gyilkolt az Iszlám Állam könyörtelenül síitákat, jazidiket, keresztény kisebbségeket, ellenük harcoló katonákat, gyerekeket és civileket egyaránt. Harmadik fontos eleme az ideológiának a *hidzsrá*, a kalifátus területére történő bevándorlás. „Fénykorában” mintegy 12 millió ember élt az Iszlám Állam uralma alatt, ekkor volt a legnagyobb a kalifátus földrajzi kiterjedése.

A kalifátus területén kívül elkövetett terroristamerényleteknek leginkább üzenetértékük volt, miszerint az ISIS egy globális szereplő, amellyel számolni kell (elsősorban a nyugati rendvédelmi szerveknek és kormányoknak). A világ egyik leggazdagabb terroristaszervezete volt, fénykorában közel 15-16 milliárd USD volt a birtokában, ezért kereskedelmi szervezetként is működött. Elkobzás, rablás és harácsolás útján megszerzett vagyonukból sok pénz ment a hadviselésük finanszírozására, noha ez nem konvencionális hadviselést jelentett. Propaganda szempontjából az ISIS sokat tanult az al-Káidától. Nagyban támaszkodott a katonák saját készülékeire, amiket mindig magukkal vittek terepre azzal a felszólítással, hogy készítsenek képeket és felvételeket, amiket majd feltöltenek a terroristaszervezet internetes felületeire. Mindeközben

⁹ Előadók: Roman Quadvlieg, az ausztrál vám- és határőrség volt igazgatója, a kalifátus utáni globális fenyegetésről értekezett, LeAnne McCusker, ausztrál szuperintendáns a 2014 decemberében történt sydney-i túsdrámáról tartotta előadását, míg Zohar Dromi, az ausztrál Shield nevű biztonsági cég tulajdonosa mind a dzsihádisták, mind pedig a neonáci fenyegetéssel kapcsolatos ismereteiről számolt be.

profi marketingesek is dolgoztak az irodákban, akik többek között a *Dabiq* (később *Rumiyah*) nevű, többnyelvű propagandamagazint szerkesztették. A terroristaszervezet globális pusztításait a következő számok összegzik (2018 februárig): 143 merénylet 29 országban, 2043 halálesselletel.¹⁰

Az Amerikai Egyesült Államok vezette nemzetközi koalíció Szíriában 18 826, míg Irakban 13 535 légi támadást hajtott végre, a legtöbb Moszult, Rakkát és Hajint érte. Baghúz kicsi városa az iszlamisták utolsó fő erődítménye volt, ahova a végső harcok során mintegy 5–10 ezer dzsihádistá tömörült. A harcosok közül sokan adták fel magukat, de jelentős volt azok száma is, akik elmenekültek. Feleségeik és gyerekeik közül a többség (mintegy 40 ezer ember) jelenleg az észak-szíriai *al-Hawl* menekült-táborban tartózkodik.

Az ausztrál tapasztalatok

A délkelet-ázsiai térség fent említett országaihoz – és Európához – hasonlóan, Ausztrália számára sem ismeretlen a szalafita-dzsihádistá indíttatású radikalizálódás és az ebből fakadó terrorcselekmények elkövetése. 2015 decemberében egy radikális iszlamista fegyveres (az iráni származású Man Monis, muszlim prédikátor, aki menedékjogot kapott Ausztráliában) több tíz embert ejtett túszul egy Sydney központjában (Martin Place) fekvő kávézóban. A helyszín választása szimbolikus jelentőségű, hiszen a Martin Place nem csupán a parlamenthez, az emblematikus operaházhoz és a központi bankhoz van közel, hanem itt rendezik meg általában az ausztrál történelemhez kötött különböző megemlékezéseket (például elhunyt katonák emlékére). De itt található az egyik legnagyobb ausztrál tv-csatorna (*Channel 7*) központja is. Az ISIS által ihletett Man Monis mintegy 17 órán keresztül tartotta túszul a kávézóban tartózkodó embereket, követelve tőlük, hogy telefonjaikról hívjanak fel különböző ausztrál újságokat és hírcsatornákat, és mondják el a férfi követeléseit. Monis ezenkívül azt is követelte, hogy az akkori miniszterelnökkel, Tony Abbottal beszélhessen. A túszdráma az épület rendőrség általi megrohamozásával ért véget. Hárman vesztették életüket; a túszejtő, a kávézó tulajdonosa és az egyik túszul ejtett hölgy.

A rendőrség szempontjából az alábbi nehézségek merültek fel az eset kapcsán. A kávézóban készült felvételek szerint fekete hátizsák és fekete mellény volt a túsz-ejtőn, ezenfelül azt állította, hogy még négy másik helyszínen is pokolgépet helyezett el. A rendőrségnek átlagosan minden tizenötödik másodpercben kellett kritikus döntéseket hoznia, mindemellett folyamatosan kellett kommunikálnia a lakossággal és az érintettek családjával (akik az egész drámát élő adásban követhették) a hivatalos csatornákon keresztül. Az esetet később felülvizsgáló bizottság egy 600 oldalas dokumentumban 45 konkrét javaslatot adott át a kormánynak, levonva a rendvédelmi szervekre (is) vonatkozó legfontosabb következtetéseket.¹¹ Man Monis korábban ismert

¹⁰ Lister, Tim et al.: ISIS goes global: 143 attacks in 29 countries have killed 2,043, CNN, 2018, <https://edition.cnn.com/2015/12/17/world/mapping-isis-attacks-around-the-world/index.html> (Letöltve: 2019. 04. 05.)

¹¹ Az ajánlások rövid összefoglalója itt olvasható: The 45 recommendations of Lindt cafe siege inquest, Sydney Morning Herald, 2017, www.smh.com.au/national/nsw/the-45-recommendations-of-lindt-cafe-siege-inquest-20170524-gwc00o.html

volt a rendőrség számára; bűnrészességgel vádolták feleségének meggyilkolásában, mintegy 40 szexuális bűncselekmény elkövetésével gyanúsították és korábban elítélték, amiért becsmélró leveleket küldött külföldön elhunyt ausztrál katonák családjainak.

2018 novemberében Melbourne-ben egy szomáliai származású radikális iszlamista robbantotta fel járművét egy épület előtt, majd késelt meg halálosan egy biztonsági őrt. A merényletről készült amatőr felvételeken¹² jól látható, ahogy a merénylő több percen keresztül hadonászik egy késsel, kergeti a rendőröket (akik egyre csak hátrálnak), míg végül lelövik. Szakértők szerint ez az eset jól példázza nem csupán a biztonsági rutinok hiányát, hanem a nyugati világ rendvédelmi szerveinek elpuhulását és drámaian csökkent veszélyfelismerő képességét is. Ezért is kiemelten fontos a biztonság szavatosságáért felelős személyzet kiképzése, az észlelési képességeik növelése, és további biztonsági intézkedések foganatosítása. Ez utóbbin belül különösen fontos az átmenet a rutin és a sürgősségi helyzet között, ezt pedig minél többet kell gyakorolni.

Az ausztrál nemzetiségű kiutazó dzsihadistákkal kapcsolatosan elhangzott, hogy többségük fiatal férfi, de akadt köztük szép számban nő és gyermek is. A nem harci szerepet betöltő személyek között akadtak orvosok, mérnökök és üzletemberek is. Ezek a személyek sok esetben ismertek voltak a származási ország hatóságai számára, de a legtöbb esetben nem lehetett megállítani őket kiutazásuk előtt; vagy a kevés bizonyíték, vagy az elégtelen törvények miatt. Esettanulmányként elhangzott a leg-hírhedtebb ausztráliai dzsihadista története. Khaled Sharrouf¹³ 1981-ben, libanoni szülők gyermekeként született Ausztráliában. Sydney-nek egy bevándorló többségű, marginalizált és bűnözéstől sem kímélt negyedében nőtt fel. Serdülőkorában többször került összetűzésbe a rendőrséggel, de ennek ellenére nem volt sejtethető, hogy egykoron ő lesz az ország egyik legveszélyesebb dzsihadistája. Dühkitörései és agresszív viselkedése tipikusan sebezhető személyiségre utaltak, és többször ítélték el kistílű bűnök miatt. Így került kapcsolatba radikális iszlamistákkal, akik sikeresen vonták be erőszakos világképükbe. Sharrouf bele is keveredett egy terroristamerénylet tervezésébe, amit ausztrál területen hajtottak volna végre. A felderítőszervek ugyanakkor még tervezési fázisban leleplezték a csoport szándékát: fegyvereket és gránátokat vásároltak fel, házilag gyártott robbanóeszközök gyártásához szükséges vegyszereket szereztek be és már a célpontokat listázták (többek között egy katonai bázist Sydney déli részén, egy nukleáris létesítményt és egy tömegrendezvények lebonyolítására alkalmas helyszínt, például egy stadiont). Ez 2013 előtt történt, még az Iszlám Állam színre lépése előtt. Sharrouf a sikeresen megakadályozott merénylet után 12 hónapig tervezte az Iszlám Államhoz való csatlakozását, végül bátyja útlevelével utazott Szíriába. Dokumentáltan sok kegyetlenségben vett részt. Családot is alapított, két nőtől 5 gyermeke született, a fiúkat is bevonta a fegyveres kiképzésbe és ütközetekbe. Az ausztrál kormányt az a kép ébresztette fel, amikor Sharrouf hétéves fia egy „hitetlen” (egy szíriai katona) levágott fejét tartja a kezében és a kép bejárta a világsajtót. Sharrouf végül

¹² Elérhető a YouTube-on: Melbourne Terrorist Attack 9 November 2018 911 Australia, www.youtube.com/watch?v=E-UBb78WjNKQ

¹³ Többet Sharrouf életéről az alábbi linken lehet olvasni: Rubinsztein-Dunlop, Sean: Khaled Sharrouf: The Australian radical fighting for Islamic State in Iraq and Syria, 2016, www.abc.net.au/news/2014-08-14/khaled-sharrouf-the-australian-radical-fighting-in-iraq/5671974 (Letöltve: 2019. 04. 05.)

három fiával együtt meghalt egy légi támadás során. Az ausztrál kormány ettől még formálisan meghozta a döntést az állampolgárságának a visszavonásáról.

Az Iszlám Állam szárazföldi visszaszorítása és harcosainak szétszéledése nem jelenti egyben az ideológia elpusztítását. Az ideológia minden valószínűség szerint tovább él, az elmenekült katonák nagyon elszántak a gerilla/aszimmetrikus hadviselés folytatásában. Minden valószínűség szerint továbbra is célpontjaik között marad a civil infrastruktúra és a jogállamiság, és célkitűzésük mindenképpen a jövőbeli újraszerveződés lesz. Egyes becslések szerint az Iszlám Állam közel 400 millió USD-t mentett ki elfoglalt területeiről, tehát lesz bőven, amivel a további hadviselést finanszírozni lehet. A nemzetközi koalíción is múlik, hogy mennyire akarják nyomás alatt tartani a régiót – emellett természetesen a világpolitikán, valamint a két érintett ország, Szíria és Irak politikusain is. A külföldi dzsihádisták közül sokan tértek vissza származási országukba. Megedzette őket a háború, visszatérésük után várhatóan vezetői pozíciókat fognak betölteni és komoly fenyegetést jelentenek a nyugati társadalmakra. A további hadszíntér ezért nagy valószínűség szerint annak a 71 országnak a területe lesz, amelyek részt vettek az Iszlám Állam elleni nemzetközi koalícióban.

A délkelet-ázsiai térség aktuális biztonsági kihívásainak egyik hangsúlyos eleme: a drogereskedelem

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (a továbbiakban: UNODC) regionális irodájának igazgatóhelyettese¹⁴ szerint a biztonság kérdését szükségképpen bele kell foglalni a regionális fejlődési tervekbe. A délkelet-ázsiai térség erősen halad a regionalizálódás felé, ám a fejlődés egyik negatív velejárója a szervezett bűnözés transznacionálissá válása. Ez többek között az egyre növekedő drogereskedelemben is megmutatkozik, amelynek bevételei egy idén júniusban megjelenő jelentés szerint még a 100 milliárd USD-t is meghaladják (ami önmagában is jóval több, mint némely ázsiai ország GDP-je). A UNODC szerint az egyes bűncselekményekből származó illegális bevételek az elmúlt évben a következőképpen alakultak: drogereskedelem (metamfetamin és heroin): 40 milliárd USD, hamisítás (*counterfeit*): 30 milliárd USD, környezeti bűnözés (illegális fakitermelés): 24 milliárd USD, emberkereskedelem 24 milliárd USD.

A térség drogereskedelemmel kapcsolatos legerősebb trendje a szintetikus drogok térhódítása. A mianmari ópiumtermelés 2013 és 2018 között 35%-kal csökkent. Az itt termelt ópium – az afganisztánitól eltérően – jellemzően a térségben marad. A termelés csökkenése a megcsappant kereslettel magyarázható, a szakértő szerint az egész délkelet-ázsiai térség leginkább a szintetikus drogok használata felé halad. Egy, a UNODC által végzett közvéleménykutatás szerint 2008-ban alig néhány ország említette a metamfetamint – mint a szintetikus drogok egyik legnépszerűbb műfaját – jelentősebb aggodalomra okot adó körülményként. A 2018-as évben elvégzett hasonló felmérés szerint ugyanakkor már a térség valamennyi országa ezt említette

¹⁴ Julien Garsany, UNODC: Szervezett bűnözés és emberkereskedelem az ázsiai térségben (ASEAN).

legfőbb kihívásként. A tavalyi évben a térség országaiban összesen 130 tonna metamfetamint foglaltak le. A metamfetamin legfőbb előállítási helyszíne korábban Kína volt, de innen a rendvédelmi szervek egyre hatékonyabb rajtaütéseinek (helyesebben: a laborok felszámolásának) köszönhetően, átköltözött olyan helyekre, ahol kevesebb esélye van az említett szerveknek. A gyártás jelenlegi „aranyháromszöge” Mianmar, Thaiföld és Malajzia, itt is elsősorban a határvidékek, ahol nehezebb a hozzáférés a rendvédelmi szervek számára. A thai–mianmari határon a nehézségek ellenére exponenciálisan nőtt a lefoglalások száma; a thai hatóságok a tavalyi év folyamán kilencszer annyit drogot foglaltak le (kristálymet és metamfetamin tablettá), mint az elmúlt 10 évben együttvéve. Az egyik legjelentősebb térség az előállítás szempontjából jelenleg a thaiföldi és a laoszi határvidék. A fent említett ópiumtól eltérően a Mianmarban gyártott metamfetaminra nem pusztán a délkelet-ázsiai térségben van kereslet, hanem az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában és Ausztráliában is foglaltak már le innen származó szintetikus drogot. A metamfetamin iránti érdeklődés részben alacsony árának tudható be. A szakértő szerint évről évre csökken a szintetikus drogok ára. Mianmarban a kristálymet 14 USD/g, ugyanakkor Koreában és Japánban már 600 USD/g.

A drogkereskedelem útvonalai dinamikusan és folyamatosan rajzolódnak újra. Mivel elsősorban regionális „üzletről” van szó, elsősorban regionális szereplők működtek a kereskedelmet, immár a Latin-Amerikából már ismert drokartellekhez hasonló módon. A szakértő szerint a (késztermék) lefoglalások mellett az alapanyagok lefoglalására volna célszerű összpontosítani. Amennyiben ismert az alapanyag származási helye, úgy könnyebb lefoglalni. Mivel a gyártáshoz szükséges bizonyos laboratóriumi felszerelés is, ezeket az eszközöket elvileg könnyűszerrel kellene, hogy detektálják a vámhatóságok, ám ez valamiért mégsem történik meg.

Ami a térségbeli emberkereskedelmet illeti, ennek jelenlegi két legfőbb hajtómotorja, illetve megjelenési formája a kényszermunka és a szexuális kizsákmányolás, amelyeknek célországai mind Ázsiában és Európában találhatóak. A szexuális kizsákmányolás egyik alfaja a kényszerházasság intézménye, de új trendként a szinte iparszerűen űzött béranyaság is megjelent. Egyes térségekben komplett házak vannak fenntartva csak béranyák számára, ahonnan utána igen jelentős összegekért adják tovább a gyerekeket.

Szintén nagy kihívást jelent a vadállatokkal való kereskedelem. Ez elsősorban tengeri konténerekben való szállítás útján zajlik. Az illegális fakereskedelem is jelentős problémát jelent, az ENSZ számításai szerint a térség fakereskedelmének mintegy 90%-a illegális. A törvénytelenül kivágott fákat később korrupció segítségével mossák tisztára („*timber laundering*”). Egyes számítások szerint 2-5 éven belül már nem maradnak nemes fák a térségben.

Szintén új műfaja a térségbeli bűnözésnek a kaszinókon keresztül történő pénzmosás. Különösen a határterületeken nőtt meg a kaszinók száma (Mianmar/Laosz, Thaiföld/Laosz), ahol jelenleg mintegy 90 kaszinó működik. Az új trendet az befolyásolja erőteljesen, hogy az érintett országokban nincs jogszabályi környezet, amely a kaszinók működését szabályozná. A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem nemzetközi standardjait meghatározó kormányközi szervezet, a Pénzügyi

Akciócsoport (FATF) szürkelistázott is egy országot a térségben,¹⁵ de hamarosan egy második is hasonló sorsra kerül. Az előző azért kapott negatív minősítést, mert még soha senkit nem ítélték el pénzmosásért vagy terrorizmus finanszírozásáért. Az FATF szürkelistázásának egyik következménye, hogy az adott országnak sokkal nehezebb lesz hozzáférni a nemzetközi piacokhoz.

Egyéb aktuális biztonsági kérdések

Adatkereskedelem, álhírek és etikus hackerek alkalmazása az információk hadviselés korában

A 2005 és 2009 között hivatalban lévő amerikai belügyminiszter¹⁶ szerint napjaink egyik legnagyobb kihívása az interneten található információmennyiség, valamint az a tény, hogy az elmúlt pár év alatt az információ sokkal értékesebbé nőtte ki magát, mint az arany vagy a kőolaj. Az információgyűjtés nem pusztán abból áll, amit mi önkéntesen adunk meg. Ingyen szolgáltatások és applikációk nincsenek az internet világában, így ha nem is pénzzel fizetünk egyes letöltésekért, az adatainkkal mindenképpen. A mobiltelefonok elmentik a helyeket, ahol jártunk, a keresési szokásainkat, a törzsvásárlói kártyák pedig regisztrálják vásárlási szokásainkat. Hétköznapjainkban mindannyian tekintélyes adatmennyiséget generálunk, ebből pedig sok töltődik fel automatikusan az úgynevezett felhőbe. A szerver tulajdonosának tökéletes rálátása van az adatainkra, ezeket pedig adatbrókerek harmadik félnek is továbbadhatják.

A 2001. szeptember 11-ei merénylet idején Chertoff az amerikai Igazságügyi Minisztérium Büntetőjogi Főosztályának volt a vezetője. Elmondása szerint amerikai biztonsági elemzők ekkor látták be, hogy drámaian megváltozott a fenyegetés természete. Nem csupán egy konvencionális ellenségről van szó, hanem transznacionális terrorizmusról; olyan emberekről, akik elrejtőznek a tömegben, hogy a későbbiekben amerikai földön követhessenek el merényleteket. A hatóságok ráeszméltek, hogy szorosabbra kell fűzni az együttműködést a magánszektoralal annak érdekében, hogy hatékonyabban lehessen tömeges léptékben megfigyelni és elemezni nemcsak utasokat, de emberi viselkedéseket is. A tömegmegfigyelés, regisztrálás és elemzés példaként hozta fel a Kínában hamarosan bevezetendő „társadalmi kreditrendszer”: ez egy online arcfelismerő-rendszer, ami állandóan nyilvántartja az emberek viselkedését és szokásait és ez alapján dönti el, hogy ki a jó állampolgár és ki nem.¹⁷ Jóllehet ez is egyfajta, az állampolgárok szociális aktivitását mérő állami kontrollnak számít, jellemzően inkább a kormányok azok, amelyek kezét a szigorú adatgyűjtési

¹⁵ Az előadó nem nevezte néven az adott országot, de könnyen kideríthető, hogy Kambodzsa az érintett hely. Cambodia put on money-laundering watchlist in move that may curtail foreign investment, 2019, www.straitstimes.com/asia/se-asia/cambodia-to-be-put-on-money-laundering-watchlist-in-move-that-may-curtail-foreign (Letöltve: 2019. 04. 05.)

¹⁶ Michael Chertoff.

¹⁷ Várhatóan 2020-tól lép életbe a kínai állampolgárokat megfigyelő mintegy 200 millió termékgyűjtő kamera és ezek felvételeit elemző óriási háttérrendszer. Pontszámuk csakis az emberektől, maguktól függ: amikor a kormányzat által jónak ítélt dolgot tesznek, pluszpont kapnak, ám ha a kormány erkölcsi vagy politikai érzelme szerint helytelen dologba mennek bele, máris csökken a pontszámuk.

és -kezelési törvények megkötik, szemben a magánszektoral. Ezért is lenne szükséges és időszerű szigorítani a magánszektor adatfelhasználására vonatkozó jogszabályokat.

Az információs hadviselés korában szintén nagy gondot jelent az adatok fegyverként való felhasználása a társadalmi kohézió megzavarása érdekében, vagyis az adatok arra való tudatos felhasználása, hogy kétséget szüljenek és megosztást szítsanak egy geopolitikai konfliktus generálása (vagy fenntartása) érdekében. Példaként szolgált erre a 2016-os amerikai választás, de az említett kontextusban említették Franciaországot és Ukrajnát is. Az eljárást nem pusztán választások alkalmával használták, de egyes társadalmi csoportok részéről más esetekben is (mint például az Amerikai Egyesült Államokban annak érdekében, hogy társadalmi feszültséget generáljanak, példának okáért a rendőrséget egy kisebbséggel állítsanak szembe, ezzel a közvéleményt a rendőrség ellen hergelve). Az álprofilok gyártása vagy magánprofilok manipulálása bevett orosz taktika, hasonlóképp az álhírek gyártása és terjesztése is. Ez utóbbinak célja az emberek állami hatalommal és demokráciával szembeni bizalmának befolyásolása. Egyre több algoritmus foglalkozik jelenleg azzal, hogy miként lehet az emberek érdeklődési köreit elemezni (*micro-targeting*).

Az információbiztonsággal kapcsolatban szó esett az etikus hackerek alkalmazásáról is.¹⁸ Az etikus hackerek (úgy, mint a kutatók) nélkülözhetetlenek a fejlődés számára, hiszen sebezhetőségeket fedeznek fel, gyenge biztonsági intézkedéseket tudnak erősíteni, emellett serkenthetik egy adott téma körül a közbeszédet. Ezek közül pedig egyik sem a bűnözők vagy a kormányok feladata, vagy érdeke, jóllehet ez utóbbi szintnek kifejezett érdeke kellene legyen, hiszen minél jobban ismertek a rendszer gyengeségei, annál jobb és megalapozottabb döntéseket lehet hozni.

A polgári légi közlekedés előtt álló kihívások¹⁹

A légi közlekedési ágazat exponenciális növekedését jól alátámasztják az elérhető mutatók: az utasok száma 2010-ben 2,4 milliárd volt, 2019-ben már 4,6 milliárdra emelkedett, míg 2050-ben várhatóan eléri majd az évi 16 milliárd főt (ami több, mint a világ népességének a kétszerese). A légi fuvarozások száma is követi az előbb látott fejlődést. Ezekre az egyértelmű és nehezen fékezhető trendekre való tekintettel egyre több reptér épül. (Kínában például most épül a Beijing Daxing International Airport, ami 2025-re évente 72 millió utast fog majd tudni fogadni.) Valamint több a reptéri bővítés, nagyobb számú légitársaság alakult és egyre több a repülőgép (az Airbus számításai szerint a világon forgalomban lévő repülőgépek száma 20 éven belül elérheti a 48 ezret).²⁰ Mindez azt is jelenti, hogy sokkal több személyzetre lesz szükség. Légi biztonság szempontjából pedig elkerülhetetlen, hogy jóval nagyobb nyomás lesz mind a légitársaságokon, mind pedig az államokon, hogy a továbbiakban is garantálni tudják a légi utasok biztonságát. E tekintetben különösen az alkalmazottak és személyzet jelenthetnek biztonsági problémát. A kabinszemélyzet (pilóta, légiutaskísérők)

¹⁸ Jeff Moss, DEF CON US: A hackerek alkalmazásáról.

¹⁹ Tang King Shing: A polgári légi közlekedés védelme, Hong Kong-i Rendőrség.

²⁰ Hilsz-Lothian, Aaron: Airbus Predicts 37,400 New Aircraft Will Be Required in 20 Years, 2018, <https://samchui.com/2018/07/08/airbus-predicts-37400-new-aircraft-will-required-20-years/> (Letöltve: 2019. 04. 05.)

és a gépek szervizeléséért felelős személyek veszélyeztethetik leginkább a biztonságot, amennyiben a megnövekedett nyomás miatt nem tudják rendesen elvégezni a feladatukat. Emellett nőhet a különböző rosszindulatú vagy megtévesztő viselkedésnek való kitétséjük (manipulálás, beszivárgás, egyéb rosszindulatú szándék) is. Emellett a repülőtéri személyzet is biztonsági kockázatot jelenthet, nem utolsósorban a fontos biztonsági rendszerekhez való hozzáférésük miatt. Ezért is kellene csoportspecifikus intézkedések: a repülőtéri és légi személyzet felvételét minden esetben egy pszichológiai teszt, alkohol- és drogteszt, biztonsági ellenőrzés és pszichológiai kivizsgálás kellene megelőzze, pilótáknál ez még egy alkalmassági vizsgával is bővülne. A szakértő időközbeni szűrőpróbákat ajánlana, illetve rendszeres mentális és fizikai vizsgálatokat.

A párizsi nyári olimpiai játékok (2024) biztonsági kihívásai²¹

A párizsi nyári olimpiai játékok óriási kihívást jelentenek biztonsági szempontból. Jelenleg jóval magasabb a fenyegetettségi szint, mint a londoni 2012-es olimpia alatt, hiszen Párizs egy „nyitott város a schengeni térségben”, ezért könnyen ki van téve a legkülönbözőbb veszélyeknek. Könnyen elérhető tömegközlekedéssel, mint ahogy azt a 2015-ös novemberi párizsi terroristamerényletek is mutatják. Az előadó szerint az eseményt nem lehet a foci VB-hez hasonlítani, mert ez negyvenszer nagyobb lesz: 17 ezer atléta, 300 ezer fős személyzet, 13 millió szurkoló lesz jelen az olimpia helyszínein és mintegy 4 milliárd néző követi várhatóan 25 ezer médium segítségével. Ilyen szempontból fontos szimbolikus értéke is van az eseménynek, amit előszeretettel vehetnek figyelembe terroristaszervezetek a célpontok kiválasztásakor. Az olimpiai játékok közel 170 helyszínt érintenek, ezek leginkább Párizs környékén találhatóak, de Marseille-ben is, Biarritzben is lesz sportesemény.

Fontos, hogy korábbi és közelgő olimpiai biztonsági intézkedésekből is lehet tanulni. A 2016-os Rio de Janeiro-i olimpián például 570 millió kiberbiztonsági kihívással kellett megküzdeni, de ezek végül semmilyen hatással nem voltak az eseményre. A 2020-as tokiói olimpián már várhatóan arcfelismerő rendszert is bevezetnek. Mindemellett korlátozott költségvetés áll rendelkezésre a párizsi olimpia biztonságának szavatolására, amely mintegy 70 ezer fős biztonsági személyzetre elég (beleértve a rendőrséget, katonaságot és a biztonsági magáncégeket) – ez pedig fele akkora, mint ami a 2016-os labdarúgó világbajnokságon rendelkezésre állt. Igaz, hogy ma már újabb technológia is elérhető a biztonság adekvát kialakítására, de új biztonsági kihívások is jöcskán akadnak (például a pilóta nélküli légi járművek alkalmazása, UAV, az álhírek és a kibertér). Ezért is kell többszintű védelmet kialakítani integrált technológiák segítségével. De nem csupán a megfelelő technológia fontos, hanem a személyzet is, nem utolsósorban a stadionokhoz hozzáférő személyzet alapos átvizsgálása révén. A humán faktor éppoly fontos a térfigyelő kamerák alkalmazásánál (egy brit tanulmány szerint 4 képernyő szimultán megfigyelésénél az események 20%-a haladja meg a megfigyelő figyelmét. 9 képernyő esetén ez a szám már 60%-ra emelkedik – ezért is van szükség az elemző mesterséges intelligenciára. Az emberi megfigyelő figyelme 20

²¹ Michel Cadic: A párizsi nyári olimpiai játékok (2024) biztonsága.

perc után lankad). A párizsi olimpia alatt alkalmazott mesterséges intelligencia ezért az alábbiakra lesz kiélezve: tömegmozgás megfigyelése és elemzése, illetve erőszakos cselekmények detektálása. Egy arcfelismerő rendszert is bevetnek, ezt a Centinela Uncover nevű cég biztosítja. Ehhez viszont előbb módosítani kell a megfigyeléssel kapcsolatos törvényt, mert az jelenlegi formájában nem alkalmas nagyobb tömeg megfigyelésére (sőt, még ezt is tovább nyírálta a GDPR). Ezért új biztonsági törvény lép hatályba 2020-ban, ami biztosítja a rendvédelmi szervek számára a mesterséges intelligencia és az arcfelismerő-rendszerek alkalmazásának lehetőségét.

Az olimpia biztonságára való felkészülést a fentiekre is figyelemmel leginkább egy négy lábón álló tervként lehetne jellemezni. Ezek: a humán kapacitás erősítése, a megfelelő technológia biztosítása, az emberek kiképzése és a megfelelő jogszabályi környezet kialakítása. Az olimpiáig tartó időszak ütemterve szerint 2019-ben várható a megfelelő technológia beazonosítása, 2020–2021-ben a megfelelő jogszabályi környezet kialakítása, és 2023-ban a franciaországi rögbi-világbajnokság alkalmával tesztelnék éles üzemben a rendszert.

Következtetések

A szalafita–dzsihádisták indított radikalizálódás és terrorizmus várhatóan még sokáig lesz jelen a délkelet-ázsiai térségben. A radikális csoportok sikeresen ki tudják használni a helyi vallási, etnikai, politikai vagy társadalmi feszültségeket, hogy újabb híveket toborozzanak és megszilárdítsák pozíciójukat a térségben. Ezért is éppoly fontos a radikalizálódás megelőzése, mint a terrorizmus megelőzése. A szélsőséges narratívákkal szemben ellen-narratívákat szükséges fejleszteni, de e tekintetben továbbra is fontos kérdés marad, hogy mely (állami?) szereplő rendelkezik kellő legitimitással, hogy ilyen narratívákat alkalmazzon csoportspecifikus szinten. A társadalom minden konstruktív szereplőjének felelőssége észlelni a radikalizálódás jeleit, hiszen mindenki felelős családja és közvetlen környezete védelméért. Bár az Iszlám Államot szárazföldön legyőzte a nemzetközi koalíció, az ideológiát nem, mert az ideológia szerves része az a tény, hogy a vereség nem elfogadható. Ezért jelent továbbra is globális fenyegetést.

A konferencián megvitatott kockázatok, kihívások és fenyegetések egyre komplexebb természete mind egyértelművé tették a holisztikus megközelítés fontosságát, ezzel együtt hangsúlyozva a több szakma tudását és tapasztalatát felhasználó preventív intézkedéseket, legyen szó akár terrorizmusról, droggereskedelemtől vagy információs hadviselésről.

Ajánlott irodalom

The 45 recommendations of Lindt cafe siege inquest, Sydney Morning Herald, 2017, www.smh.com.au/national/nsw/the-45-recommendations-of-lindt-cafe-siege-inquest-20170524-gwc00o.html (Letöltve: 2019. 04. 05.)

- Cambodia put on money-laundering watchlist in move that may curtail foreign investment, 2019, www.straitstimes.com/asia/se-asia/cambodia-to-be-put-on-money-laundering-watchlist-in-move-that-may-curtail-foreign (Letöltve: 2019. 04. 05.)
- Cochrane, Joe: Deadly Uprising by ISIS Followers Shakes Indonesia's Prison System, *The New York Times*, 2018, www.nytimes.com/2018/05/10/world/asia/indonesia-prison-riot-islamic-state.html (Letöltve: 2019. 05. 10.)
- Hilsz-Lothian, Aaron: Airbus Predicts 37,400 New Aircraft Will Be Required in 20 Years, 2018, <https://samchui.com/2018/07/08/airbus-predicts-37400-new-aircraft-will-required-20-years/> (Letöltve: 2019. 04. 05.)
- Institute for Policy Analysis of Conflict, The Re-emergence of Jeemah Islamiyah, IPAC Report No. 36, 2017, http://file.understandingconflict.org/file/2017/04/IPAC_Report_36.pdf (Letöltve: 2019. 05. 10.)
- Lister, Tim – Sanchez, Ray – Bixler, Mark – O'Key, Sean – Hogenmiller, Michael – Tawfeeq, Mohammed: ISIS goes global: 143 attacks in 29 countries have killed 2,043, CNN, 2018, <https://edition.cnn.com/2015/12/17/world/mapping-isis-attacks-around-the-world/index.html> (Letöltve: 2019. 04. 05.)
- Melbourne Terrorist Attack 9 November 2018 911 Australia, www.youtube.com/watch?v=EUBb78WjNKQ (Letöltve: 2019. 04. 05.)
- The Re-Emergence of Jemaah Islamiyah, IPAC Report, 2017, http://file.understandingconflict.org/file/2017/04/IPAC_Report_36.pdf (Letöltve: 2019. 04. 05.)
- Rubinsztein-Dunlop, Sean: Khaled Sharrouf: The Australian radical fighting for Islamic State in Iraq and Syria, 2016, www.abc.net.au/news/2014-08-14/khaled-sharrouf-the-australian-radical-fighting-in-iraq/5671974 (Letöltve: 2019. 04. 05.)
- Singh, Bilveer: Singapore's Islamic State Jihadi, 2018, <https://thediplomat.com/2018/01/singapores-islamic-state-jihadi/> (Letöltve: 2019. 04. 05.)

Kóré András¹

A nigériai keresztények biztonsági helyzete a negyedik generációs hadviselés során és az anómiás² konfliktusokban

The Security Situation of Nigerian Christians during Anomic Conflicts in Fourth-Generation Warfare

Absztrakt

Tanulmányomban bemutatom a Nigériában politikai és vallási indíttatásból elkövetett erőszakos cselekmények során a keresztény közösségek elszenvedett veszteségeit, továbbá elemezem azok természetét a premodern háború, a negyedik generációs hadviselés és az anómiás konfliktusok elméleti kereteinek a felhasználásával. Alaptézisem szerint a 21. századra jellemző új típusú fegyveres erőszakos cselekmények fegyvert nem fogó áldozatai a keresztény közösségek és emberek. Írásom végén kitérek e konfliktusok Magyarország biztonsági helyzetére gyakorolt hatására, illetve elemzem hazánk humanitárius választát a bemutatott kihívásokra.

Kulcsszavak: *üldözött, keresztény, negyedik generációs hadviselés, anómiás konfliktus, premodern háború, modern háború, posztmodern háború, békeépítés*

Abstract

In my study I present the various losses suffered by Christian communities as a result of the political and faith-based atrocities experienced in Nigeria, furthermore, I employ the theoretical frameworks of premodern warfare, fourth-generation warfare and anomic

¹ Nemzeti Közszerzőgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: koreandras@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5291-0717>

² Az anómiás kifejezés a görög anomos szóból ered, jelentése: rendezetlen. A háború ebben a formájában leszűkül az ösztönös és szervezetlen, váratlan politikai erőszakra és összeütközésekre.

conflicts to analyse and discuss their natures. According to my thesis, the non-armed victims of the new forms of armed conflict characteristic of the 21st century are the Christian individuals and communities. My study will also discuss the impact of such conflicts on the national security of Hungary, moreover, I will analyse the Hungarian humanitarian response to these challenges.

Keywords: *persecuted Christians, fourth-generation warfare, anomalous conflict, pre-modern war, modern war, postmodern war, peace building*

Bevezetés

Világszerte növekszik a keresztények ellen elkövetett erőszakos cselekmények száma és intenzitása. Az opendoors.org és az Aid to Church in Need think-tank szervezetek adatai alapján napjainkban több mint 80 országban 245 millió keresztény szenved üldöztetést a hite miatt.³ Formáit tekintve alapvetően három nagyobb kategóriába soroljuk az atrocitásokat. Az állami szinten megjelenő üldözés esetében a legfontosabb jellemző, hogy az adott ország politikai rezsimje nem tűri a másként gondolkodó csoportokat, így a keresztény egyházakat, híveket sem. Ennek következtében tiltja a lelkiismeret és a vallás szabadságát. A második kategória esetében megjelennek a nem állami szereplők, elsősorban a terroristaszervezetek. A keresztény közösségek és személyek biztonságát a politikai és vallási indíttatásból elkövetett erőszakos cselekmények veszélyeztetik ezekben az eseményekben. Tanulmányom további részében a fő fókusz ennek a típusú üldöztetésnek az elemzésére teszem. Az utolsó kategóriát a társadalmi sebezhetőség jellemzi. Azokban az országokban, ahol a többségi társadalom előítéleteivel és támadásaival szemben védtelenek a keresztények, jelentős hátrányos megkülönböztetés éri őket, amely megalósulhat apróbb atrocitásoktól egészen a közösségi élet területeinek bezárásáig, a kisebbségi lakosság erőszakos elűzéséig. Ezekben az országokban másodrendű állampolgároknak számítanak a keresztény emberek, a gazdasági, oktatási lehetőségek és a munkaerőpiac zárva maradnak előttük. A többségi társadalom erőszakos túlkapásaira, a vallási földrajz átrajzolásának folyamatos kísérleteire és az állam cinkos tehetetlenségére a legjellemzőbb példának Pakisztánt említeném.⁴

Tanulmányomban, Nigériára koncentrálva, a politikai és vallási indíttatásból elkövetett erőszakos cselekményeket elemzem, amelynek során bizonyítom alaptézisemet, amely szerint a keresztény közösségek és emberek, az új típusú háborúkban a fegyvert nem fogó áldozatok. Ennek bizonyítékául bemutatom a negyedik generációs és anómiás típusú konfliktushelyzetekben a keresztény közösségek elleni támadásokat, helyzetüket és elszenvedett veszteségeit. Szükségét érzem annak is, hogy bemutassam annak indokát, miért fontos Magyarország biztonsági helyzete szempontjából a világban élő, az új típusú fegyveres konfliktusokban áldozattá váló keresztény közösségek helyzetének vizsgálata. A Magyar Honvédség a válságterületeken

³ Lowry, Lindy: Christian Persecution by the Numbers 2019, <https://www.opendoorsusa.org/christian-persecution/stories/christian-persecution-by-the-numbers/> (Letöltve: 2019. 12. 04.)

⁴ Pakistan, Open Doors World Watch List 2018, www.opendoorsusa.org/christian-persecution/world-watch-list/pakistan/ (Letöltve: 2019. 05. 06.)

közvetlenül vesz részt a békeműveletek végrehajtásában,⁵ illetve hazánk humanitárius politikájának – az üldözött keresztények megsegítésével és a Hungary Helps programnak az elindításával – szerves részévé vált a békeépítésben való részvételünk is. Országunk továbbá Európába vezető migrációs útvonalon fekszik. Olyan országokból érkeznek hozzánk és a kontinensre tömegesen, amelyekben a tanulmányomban elemzett jelenségek biztonsági kockázatot jelentenek. Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája⁶ is rögzíti, hogy napjaink konfliktusai nem a határainknál kezdődnek. Azok adott esetben nagy távolságokban léteznek, ám viharos gyorsasággal, előjel nélkül az országhatáron belülré kerülhetnek. A stratégia állításának bizonyítékául bemutatom, hogy a káosz, rendezetlen, a társadalmi csoportok közötti spontán kitörő erőszakos cselekmények már meg is jelentek kontinensünkön.

A 21. század erőszakos konfliktusainak általános jellemzői

Alaptézisem bizonyításához elengedhetetlen századunk elejének, a háborús szintet meghaladó eseményeinek bemutatása a nemzetközi biztonsági térben.⁷ Az Amerikai Egyesült Államok elleni 2001-es terrortámadás után a terrorizmus elleni harc globális háborúvá vagy háborúk sorozatává nőtte ki magát. Az Amerikai Egyesült Államok és szövetségesei által definiált háborút nemcsak a terroristaszervezetek, de a világ közvéleménye is kezdi úgy meghatározni, hogy az már a Huntington-féle civilizációk és vallások közötti összecsapás jellemzőit mutatja.⁸ Napjainkban 36 háború folyik, ezek közül a legtöbb és legintenzívebb konfliktus a MENA (Middle East and North Africa) övezetben.⁹ 2011 után ennek harmada, 12 új háború tört ki, amelyeknek jellege erősen eltér a 20. századi háborúktól: polgárháborúk, etnikai háborúk, közösségi konfliktusok, népiertások (2011. Irak: etnikai, vallási, Szíria: polgárháború, etnikai, vallási, Szudán: etnikai; 2012. Mali: polgárháború; 2013. Kongó: etnikai, Egyiptom: polgárháború, Kongói Demokratikus Köztársaság: etnikai; 2014. Líbia: polgárháború, Ukrajna: polgárháború; 2015. Burundi: polgárháború, Kamerun: etnikai, Jemen: etnikai¹⁰). A konfliktusok számát illetően jelenleg a Közel-Kelet áll az élen, Afrika a második helyen, amelyet Dél-Ázsia követ harmadikként. A legtöbb támadás Nigériában történik jelenleg, amelyet Pakisztán, Afganisztán, Irak, Szíria, Jemen és Szomália követ. A felsorolás egyértelműen megmutatja, hogy a terrorizmus elsősorban a MENA-térséget és Afrikát sújtja, és nemcsak a nyugati és európai, de az egész iszlám világ békéjét, fejlődését veszélyezteti.

⁵ Szenes Zoltán – Apáti Zoltán – Drót László: Jubileumi évfordulók: ENSZ békefenntartás és a Magyar Honvédség, *Honvédségi Szemle*, 12 (2019/1) 13–32., https://honvedelem.hu/files/files/114204/hsz_2019_1_beliv_013_032.pdf (Letöltve: 2019. 09. 16.)

⁶ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, 2012, http://2010-2014.kormany.hu/download/ff/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf (Letöltve: 2019. 04. 26.)

⁷ Szenes Zoltán: Katonai biztonságpolitika napjainkban. Új fenyegetések, új háborúk, új elméletek, in: Biztonsági Ki-hívások a 21. században, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 69–104.

⁸ Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1998.

⁹ Marshall, Monty G. – Elzinga-Marshall, Gabrielle C.: *Global Report 2017, Conflict, Governance And State Fragility*, Center For Systemic Peace, 2017, www.systemicpeace.org/vlibrary/GlobalReport2017.pdf (Letöltve: 2019. 04. 26.)

¹⁰ Marshall–Marshall (2017): i. m.

Ugyanebben a térségben a Fragile State Index kimutatása alapján a konfliktusok fő okaként a működésképtelen, gyengén vagy törékenyen működő államok jelennek meg. A 21. század legfőbb háborús aktorai már nem az államok elsődlegesen, hanem az állam alatti vagy államokon átnyúló szereplők (szélsőséges csoportok, félkatonai szervezetek, terroristák, nemzetközi bűnözők, hadurak, emberkereskedők). Ezeknek a szereplőknek már van modern fegyverzetük, azokat tömeges pusztításra vetik be, amelyet a rendelkezésükre álló médiaeszközökkel közvetítenek is a világ közönsége felé. Céljuk, a nagyarányú gyilkoláson túl (vagy éppen azáltal), az ellenség vagy az ellenségnek kikiáltott kultúrák, országok polgárainak megfélemlítése, elborzasztása. A katonai és a biztonsági képességeket a terroristaszervezetek teszik főként próbára, hiszen azok a lokális célpontokon túl civilizációs, kulturális, vallási hatásokat akarnak elérni olyan hadászati mélységben is, amely több ezer kilométerre van tőlük. Ezt támasztja alá, hogy a támadások elérték a Közel-Kelethez relatíve közel fekvő, a térség háborúiban különböző céllal részt vevő országok hátszögét, az Európai Unió területét és ugyanitt megjelentek a „halálbrigádok” is. Csak 2016-ban 13 támadásban 137 halottat követeltek ezeknek a szervezeteknek a támadásai.¹¹

A 21. század háborúinak rövid tipológiai áttekintése

Robert Cooper osztályozása¹²

Cooper háborútipológiája korunk konfliktusainak értelmezése során a mindenkori háborúkat egy átfogó rendszerbe foglalja. Három nagy kategóriát különböztet meg, a premodern, a modern és a posztmodern háborút. Ezzel a rendszerezéssel elemezni tudja napjaink és a történelem során eddig lezajlott fegyveres küzdelmeket egyaránt. A modern háború, Cooper felosztásában, a köznyelvben is használt klasszikus háborút jelenti. A fegyveres konfliktusok az államrenden alapulnak, azokat országok vívják egymással tipikusan akkor, amikor a regionális egyensúly felborul. Célja a másik állam vagy szövetséges államok hatalmának megtörése, eszköze a reguláris hadsereg alkalmazása, hagyományos fegyverekkel megvívva azt. A posztmodern értelmezést érvényesítő országok biztonságfelfogása túllép az államok közötti fegyveres küzdelmek útján történő érdekérvényesítés eszközén. Széles körű szövetségi rendszereket alkotnak, illetve ennek megfelelő nemzetközi szervezeteket hoznak létre, amelyeken belül a nézet- és érdekellentéteket hatékonyan kezelik, tulajdonképpen lehetetlen is a közöttük fellépő konfliktus (USA, Kanada, Japán, EU). Központi fogalmai az érdekek, értékek megóvása, átláthatóság, bizalomépítés, nemzetközi jog önkéntes betartása, bizalom, kooperáció, a biztonság szavatolása. Katonai vonatkozásban ezek azt jelentik, hogy a hadseregeknek, amennyiben szükséges bevetni azokat, korlátozott háborút, gyors intervenciós műveleteket kell végrehajtaniuk, amelyet a béketeremtő

¹¹ Szenes (2017): i. m. 69–104.

¹² Cooper, Robert: The Post-modern State and the World Order, Demos, 1996, www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf (Letöltve: 2016. 06. 02.)

és -fenntartó műveletek követnek. A fegyveres erők használatának elsődleges indoka a humanitárius intervenció.

A premodern háború, – ellentmondásos módon a 21. század legtöbb erőszakos konfliktusa ide tartozik – a posztmodern inverze, antitézise és a modern háborúkat megelőző háborús konfliktusok jellemzőit viseli magán. A jelenleg zajló háborúk többsége (körülbelül 53%-a)¹³ premodern háború, a MENA-övezetben kizárólag ilyen konfliktusok zajlanak. Jellemzője a gyengén vagy nem működő államok tehetetlensége, az úgynevezett terra nulliusok kialakulása (nem kellene senkinek, így nem is avatkoznak be azok, akiknek lenne hozzá ereje) és a káoszónák létrejötte, a hadviselés terepe államokon átnyúló vagy állami szint alatt jelenik meg. Hagyományos és irreguláris erők egyaránt részt vesznek a konfliktusban. A szereplők a különböző társadalmi csoportok, tehát főként nem állami aktorok. Céljaik is szervezeti szint alattiak, nemzeti, etnikai, vallási identitásért folynak, így rendkívüli extrémizmus jellemzi őket. A hadviselés formái lehetnek: polgárháborúk, szociális jellegű konfliktusok, etnikai, hagyományos törzsi, szélsőséges vallási csoportok harca, terroristák, szakadárok, felkelők, lázadók harctevékenységei, nemzetközi intervenciók, stabilizációs műveletek. Harcmódorukra a kegyetlenség jellemző, amelyet a legtalálébban a „vér és vas” harcmódnak hívhatunk. A csoportok modern fegyverekkel rendelkeznek, de azokat tömeges, véres pusztításra használják a média jelenléte mellett, annak „szeme láttára”, közvetítve a félelmet az ellenségesnek nyilvánított civilizáció (elsősorban az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió) polgárai felé.

Creveld, Kaplan, Cerny, Huntington és Peters rövid ismertetése

Martin van Creveld szerint az új háborúkat az alacsony intenzitású konfliktusok jelentik.¹⁴ Cooper premodern kategóriájához hasonlóan megfogalmazza, hogy ezeknek az összetűzéseknek nem az államok a főszereplői, hanem a kisebb fegyveres csoportok, a gerillahadseregek, a terroristák, a vallási/szekuláris erők, a bandák, amelyek primitív és modern fegyverek együttes alkalmazásával harcolnak. Robert Kaplan szerint a jövő háborúja a működésképtelen államok hobbesi világa (anarchiája) lesz, amelynek fő hajtóereje a vízhiány, az erőforrások szűkülése, a környezetszennyezés, a gyarmati örökség, és a biztonságérzet hiánya. Ebből a civilizációk összecsapása következik.¹⁵ Philip Cerny is megerősíti, hogy az új háborús lordok kora, az új középkor jön el.¹⁶ Huntington civilizációs elmélete szerint a 21. század háborúiban a kulturális hovatartozás, identitás kap elsődleges helyet.¹⁷ A nyugati, az iszlám, az ortodox, a hindu, a latin-amerikai, a japán, a kínai, a buddhista és a két vagy több civilizáció között ingadozó államok civilizációs csoportjait különbözteti meg. A konfliktusok és háborúk, az ő elméletében,

¹³ Szenes (2017): i. m. 69–104.

¹⁴ Creveld, Martin van: *The Transformation of War*, The Free Press, New York – London – Toronto – Sydney, 1991.

¹⁵ Kaplan, Robert D.: *Coming Anarchy*, 1994, www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/ (Letöltve: 2016. 09. 21.)

¹⁶ Cerny, Philip G.: Neomedievalism, civil war and the security dilemma: Globalization as durable disorder, *Civil Wars*, 1 (1998/1) 36–64.

¹⁷ Huntington (1998): i. m.

ezeknek a civilizációknak a határainál alakulnak ki, akkor is, ha a határ az úgynevezett törésvonalállamokon keresztül halad, mint például Ukrajnában.¹⁸

Ralph Peters amerikai katonai szakértő is megerősíti, hogy a nem állami szereplők a fő aktorai a 21. század fegyveres konfliktusainak, illetve ennél tovább is lép, amennyiben megfogalmazza, hogy létrejön egy új harcoló osztály (new warrior class),¹⁹ amelynek tagjai a hadurak, terroristák, lázadók, nemzetközi bűnözők, konfliktusok haszonélvezői (fegyverkereskedők, emberkereskedők), latorhaderők. Közös jellemzőjük, hogy nem tisztelik a történetileg kialakult szabályokat, és sarkosan megfogalmazza ennek az új harcoló osztálynak a sajátos vallásos fundamentalista lelki aspektusát, amikor úgy jellemzi, hogy az új ellenség a városokban és az információs dzsungelben egyaránt harcol, istenért és bosszúért kiált, gyűlölettel és halálig küzd.

William S. Lind és Thomas X. Hammes: Negyedik generációs hadviselés²⁰

A kutatók és szakértők megfigyeléseit a 21. század konfliktusairól, a történelmen végighúzódó háborúk sorába beágyazni igyekvő Lind és Hammes a generációs fejlődésméletekből kölcsönzött ötletet. Az első generációt a muskéta és a vonalharcászat jellemezte, a másodikat a koncentrált tüzérő és az anyagcsaták, míg a harmadikat a mobil hadviselés, illetve a villámháború. A negyedik generációt legélesebben talán az különbözteti meg a megelőző háromtól, hogy az nem a nyugati kultúrában jelent meg, fejlődött ki. Ennek következtében nem is a nyugati tradíciókon alapul ez a fajta hadviselés, inkább az iszlám és az ázsiai típusú harci tevékenység jellemzi. A fő hajtóereje is eltér a megszokott területszerző, regionális egyensúlyra törekvő államok közötti háborúktól, elsősorban az információs technológia és az ideológiai (vallási) identitás tartja fenn a konfliktusokat. Mivel a „csaták” résztvevői civilek és katonák egyaránt, a fizikai hadműveletek pszichológiai eszközökkel párosulnak, amelybe bekapcsolódik a média is. A cél is jelentős eltérést mutat az elmúlt századokban megszokottaktól, elsősorban az ellenséges, sok esetben fejlettebb (aszimmetria) hadvezetést meg akarja győzni arról, hogy céljai „túl költségesek” ahhoz, hogy elérje azokat. Mivel a fegyvert fogók nem csatákat akarnak megnyerni, hanem magát a háborút, ezért kegyetlen, véres és rendkívül elhúzódó konfliktusok jellemzik a negyedik generációs hadviselést.

A hagyományos, ipari alapú konfliktusok lehetősége jelentősen lecsökkent napjainkra, a 21. századra jellemző fegyveres összeütközésekben elsősorban a nem állami szereplők vesznek részt, és azok teljes értékű hadviselő félként lépnek fel. Ezzel párhuzamosan az állam elveszti erőszak-monopóliumát, és a felkelők, terroristasejtek, bűnszervezetek, etnikai és vallási csoportok decentralizált, önszerveződő hálózatok hálózatait hozzák létre, amelyek jelentős pusztítóerőre és rendkívüli ellenállóképességre

¹⁸ Ujházi Lóránd: Vallási feszültségek és biztonsági kérdések Ukrajnában, *Seregszemle*, 13 (2015/2–3) 121–135.

¹⁹ Peters, Ralph: *Fighting for the future. Will America Triumph?* Stackpole Books, Mechanicsburg, 1999.

²⁰ Lind, William S. et al.: *The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*, Marine Corps Gazette, 1989, https://pdfs.semanticscholar.org/2fd5/41a48abb544e1cd8dde7bdbd1fd8634b623d.pdf?_ga=2.78485140.1894786237.1575205425-1088652446.1575205425 (Letöltve: 2019. 12. 04.)

tesznek szert.²¹ Közös jellemzőjük, hogy nem rendelkeznek az állami jellemzőkkel, nincs területük, lakosságuk, központi kormányzatuk így nem is köti őket az állami felelősség. Ismét megjelennek régóta törvényellenes harc eljárások, a harci cselekmények az állam hadviselési monopóliuma előtti időkhöz hasonlóvá válik. Míg az országok közötti háborúk végét a békekötés jelenti, amely a szembenállók egyikének nyilvánosan elismert vereségével jár együtt, addig a népi, ideológiai, etnikai, vallási háborúk esetében ez szinte lehetetlen. Az ezek mentén a törésvonalak mentén szerveződő társadalmi csoportok tagjai sok esetben a lakosság teljességét magukba foglalják (lásd kurd milíciák), így legyőzésük nem is történhet a harctereken. Tagjai maguk a polgárok, így a civil/katona felosztás is megszűnik a negyedik generációs hadviselés során csakúgy, mint az arcvonal és a háterszág közötti különbség. A harc annyira non-lineárisává válik, hogy a front, a harctér és a háterszág felismerhetetlenné válik.²² Mindezek következtében a hosszan elhúzódó fegyveres erőszaknak nem is a győzelem közvetlen kiharcolása lesz a célja, hanem az ellenség akaratának, hitének a megtörése félelemkeltéssel, míg a „saját” oldalon az elszántság, az identitás és a hit erősítése a végső sikerben.

Ágh Attila anómiáskonfliktus-elmélete²³

Korunk konfliktusainak magyarázatához sok esetben a fejlődéselméletek, mint a modernitás vagy a generációs elméletek, nem elegendőek, mivel bár a fegyverrel vívott erőszak valamennyi jellemzőjét magukon viselik, a hadviselő felek sokszor beazonosíthatatlanok maradnak, nehezen megállapítható ki kinek az ellensége. Ágh Attila anómiás konfliktusokként írja le ezeket a háborús helyzeteket, amely a görög anomos szóból ered és rendezetlent, káoszt jelent. A háború ebben a formájában sokszor leszűkül az ösztönös és szervezetlen, váratlan politikai erőszakra és összeütközésekre. Az anómiás konfliktus tulajdonképpen a háború zéró pontját jelenti, a társadalmi csoportok között kitörő spontán erőszak kegyetlenséggel zajlik, a legkülönbözőbb fegyverekkel, amelyek között a kő, a bot éppúgy megtalálható, mint a modern gépkarabélyok arzenálja. Lezárásuk bizonytalan, nincs egyértelmű végpontja, mint ahogyan a kezdetüket sem lehet beazonosítani. Szélsőséges etnikai fanatizmus és vallási fundamentalizmus jellemzi őket, amelyek okai és egyben fenntartói is a háborús állapotnak. Elsősorban azokban az országokban alakulnak ki, amelyek központi kormányzatai gyengék, nem működő, instabil vagy összedőlő államoknak számítanak.

²¹ Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.

²² Resperger István: Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése 2016. Elérhető: http://mhtt.eu/hadtudomany/2016/2016_elektronikus/4_resperger%20istvan.pdf (Letöltve: 2019. 05. 06.)

²³ Ágh Attila: Konfliktusok, háborúk, Zrínyi Kiadó, Budapest, 1989.

Nigéria és a Boko Haram küzdelme a negyedik generációs hadviselés stílusjegyeivel

Országjellemezés

A Nigériai Szövetségi Köztársaság Afrika legnépesebb országa, amelynek lakossága 2050-ig az ENSZ becslései szerint várhatóan megduplázódik, ezzel a világ harmadik legnépesebb országává válhat. A Központi Hírszerző Ügynökség (CIA) 2018-as becslése szerint 203 452 505 fő lakja.²⁴ Ebből a keresztények aránya 40% (körülbelül 74 421 000 fő). A többségi társadalmat a muszlimok alkotják 50%-os aránnyal, etnikai szempontból a fuláni népcsoport 29%-kal a legnépesebb, amelyet a joruba népcsoport követ 18%-kal. Mellettük 250 egyéb afrikai népcsoport él Nigériában. A terület 1900-tól brit protektorátus volt, a többségében muszlimok lakta Észak-Nigériai Protektorátust és a többségében keresztények lakta Dél-Nigériai Protektorátust 1914-ben egyesítették. Függetlenségét 1960 után nyerte el. A függetlenség kikiáltása után az ország politikai puccsok és katonai hatalomátvételek során esett át, egészen 1998-ig, amikor az államot *de facto* vezető Sani Abacha meghalt. 1999-ben új alkotmányt fogadtak el, amely megnyitotta az utat a békés átmenet felé. Azonban Nigériában az irreguláris fegyveres csoportok és a tribalizmus erősödése továbbra is komoly konfliktusokat jelent, és a demokrácia intézményi háttere is további fejlesztésre szorul.

A keresztények helyzete és a Boko Haram²⁵

A keresztény lakosság többséget alkot 17 déli, délnyugati és délkeleti szövetségi államban, míg 19 északi, északnyugati és északkeleti államban és Abuja fővárosban a szunnita muszlimok vannak többségben. 1999 óta 36 szövetségi államból 12 állam alkalmazza az iszlám sariát. A közel 75 millió keresztényből a katolikusok és a protestánsok (főleg anglikánok) megközelítőleg azonos arányt képviselnek. A kereszténység nem tekint vissza olyan múltra az országban, mint az iszlám, amit arab kereskedők honosítottak meg északon a sivatagközeli területeken. A keresztény misszionáriusokat az angol gyarmatosítók hozták Nigériába, azzal a céllal, hogy evangelizálják az Afrikában élő népeket, így felszámolva a kannibalizmust.

A Boko Haram terrorszervezetet 2002-ben Muhammad Juszuf alapította. A szervezet neve kifejező, hausza nyelven röviden azt jelenti, hogy a „nyugatosodás/a nyugati oktatás szentségtörés”. A szervezet központja Nigéria északkeleti részén, a csádi–kameruni–nigériai határ mellett található Borno állam központja, Maiduguri. Kezdetben nem követtek el merényleteket, elsősorban neveléssel, oktatással foglalkoztak. Muhammad Juszuf korábban Medinában tanult, ahol mélyen megérintették őt az 1960-as, 1970-es évek radikális iszlamista hitszónokainak művei. Szellemi fejlődésére a legnagyobb

²⁴ CIA Factbook: Nigeria, 2019. www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html (Letöltve: 2019. 05. 06)

²⁵ Neszemlyi György Iván: Társadalmi és gazdasági kihívások Nigériában, *Földrajzi Közlemények*, 140 (2016/2) 107–123. www.foldrajzirtarsasag.hu/downloads/foldrajzi_kozlemenyek_2016_140_evf_2_pp_107.pdf (Letöltve: 2019. 09. 16.)

hatást a szalafista irányzaton belül kialakult Takfir wa Hijra (takfir és hidzsra) elmélet gyakorolta, amely arra az elgondolásra épül, miszerint a hosszú gyarmatosítás következtében a muszlimok nagy része szekularizálódott és egyáltalán nem lehet őket muszlimnak tekinteni a szó hagyományos értelmében. A takfir kiközösítést, a hidzsra pedig kivándorlást jelent, pontosabban a társadalomtól való elkülönülést és egymás megvédését/megerősítését a külső, nem muszlim ellenséggel szemben.

A Boko Haram egy olyan tartományban született meg, ahol a szunnita muszlim többség mellett egy jelentős keresztény kisebbség is élt. Míg korábban a keresztények és a muszlimok nagy része békében élt egymás mellett, 1999 és 2002 között Nigéria 12, muszlim többségű északi államában bevezették a saría alapú törvénykezést, annak is az egyik legkonzervatívabb formáját. Ez számtalan feszültséget okozott, és okoz mind a mai napig a keresztények és a muszlimok között, amelyet csak tovább súlyosbítanak az ország katasztrofális gazdasági kilátásai és a mindent behálózó korrupció, valamint a politikusok, állami vezetők visszaélései. Muhammad Juszuf az alapítást követő időszakban még nem foglalkozott a fegyveres harc gondolatával, hivatalosan a Boko Haramot is csak egy szektaként kezelték, amely békés eszközökkel térített, szerzett új támogatókat. Később mindez megváltozott, és retorikájában egyre konfrontatívabbá vált: gyakran ostromozta a központi kormányt a korrupció miatt, továbbá Borno államban hozzáfogott egy párhuzamos intézményrendszer kiépítéséhez, aminek az alapját az általa létrehozott iskolák jelentették. A fokozatosan radikalizálódó Boko Haramhoz egyre több munkanélküli muszlim fiatal csatlakozott, amelynek a veszélyeire a nigériai Muszlim Tudósok Tanácsa is felhívta a figyelmet. 2009-től kezdve az egyre türelmetlenebbé váló Muhammad Juszuf felvállalta a fegyveres harcot, júliusban pedig megindultak az első támadások az állami intézmények és keresztények ellen, amelyek során csak Maiduguriban 700 ember vesztette életét, míg a környező államokban 300 lakos halt meg. A hadsereg válaszul nagy erővel támadta meg a szervezetet, Muhammad Juszufot 2009. július 30-án egy összecsapás során megölték.

A Boko Haram akcióinak jellemzői

Muhammad Juszuf halála után a Boko Haram élére Abubakar Shekau került, alatta a terrorszervezet működésében jelentős változások következtek be. Támadásaik jóval szervezettebbé váltak, legfőbb célkitűzésük pedig egy általuk irányított iszlám állam megszervezése lett. Elsődleges céljaik közé tartozik az északi területek keresztény lakosságának eltüntetése. Jellemző támadási formák: fegyveres támadások, emberrablás, rabszolga-kereskedelem, közintézmények elleni támadások, nők elleni erőszak. Ennek érdekében nemcsak vértlen, „puha” célpontok ellen követnek el támadásokat, hanem igyekeznek a legfőbb állami intézményekre is csapást mérni, elsősorban az iskolákra. Ebben az „új államban” a keresztényeknek nem kívánnak helyet biztosítani, így a Boko Haram egyik legfontosabb célkitűzése az lett, hogy az északi államokat megtisztítsa a keresztényektől, templomaikat, iskoláikat pedig egyszer s mindenkorra lerombolja. Az Open Doors keresztényvédő világszervezet idei jelentése szerint 2017 novembere és 2018 novembere között egyedül a bejelentett és számon tartott eseteket tekintve mintegy 3730 keresztény ember halt meg a több mint 21 800 támadás során, továbbá

a vizsgált időszakban 570 templomot és 29 500 keresztény lakóházat és üzletet támadtak meg.²⁶

A Shekau vezette csoport tevékenységét – a hágai Nemzetközi Büntető Törvényszék (ICC) elemzését²⁷ alapul véve – a következő kategóriák szerint lehet csoportosítani:

- *Fegyveres merényletek*: a jelentések szerint gyakran előfordul, hogy két-három géppisztollyal felszerelt fegyveres olyan célpont ellen támad, ahol rengeteg ember zsúfolódik össze. Sok esetben páncélosokkal támogatott több száz főből álló egységek lerohannak egy települést, ahol mindenkit lemészárolnak, akit csak lehet. A Boko Haram más közel-keleti muszlim terrorszervezethez hasonlóan szívesen küld öngyilkos merényleket zsúfolt polgári célpontok ellen. Első helyen a keresztény templomok szerepelnek.
- *Emberrablások*: az ICC adatai szerint 2013 áprilisa és 2015 májusa között 55 regisztrált esetben 1885 embert hurcoltak el három északi államból (Borna, Yobe, Adanawa), akiknek egy részét később kivégezték. Ezeknek az akcióknak a hátterében sokszor a pénzszerzés áll, hiszen a jómódú családokból származókért hatalmas váltságdíjat lehet követelni, ami a Boko Haram számára fontos bevételi forrást jelent.
- *Közintézmények elleni támadások*: mivel a Boko Haram ideológiájába nem férnek bele a nyugati alapon szervezett oktatási intézmények, ezért választják támadásaik célpontjává az oktatási intézményeket és a pedagógusokat. Arról egyelőre nincsenek pontos kimutatások, hogy 2009 és 2017 között hány iskolai tanár esett gyilkosságok áldozatává, de a Nigériai Tanárok Egyesülete szerint 2009 és 2014 között 173 pedagógust gyilkoltak meg, 50 iskolát pusztítottak el, további 60 oktatási intézményt pedig bezárattak. Fontos megjegyezni, hogy a Boko Haram nemcsak Nigériában, hanem a szomszédos államokban is aktív, 2014-ben Kamerun északi részén, a nigériai határ közelében 120 iskolát kényszerített a bezárásra.
- *Gyerekkatonák alkalmazása*: a Boko Haram az elhurcolt polgári lakosság egy részét nem öli meg, hanem saját céljaira igyekszik felhasználni. Közülük különös jelentősége van a kiskorú, 15 év alatti fiataloknak, akiket idővel megtanítanak a kézfegyverek használatára. Fontos, hogy a kiképzőtáborok egy része nem Nigériában, hanem Kamerun területén található.
- *Lányok, asszonyok sérelmére elkövetett erőszak*: nagyon gyakran válnak a Boko Haram támadásainak elsődleges célpontjaivá fiatal iskolás lányok vagy asszonyok, akiket rendszerint nem ölnék meg, hanem szexrabszolgaként szétosztanak a fegyveresek között, vagy eladják őket, ami szintén fontos bevételi forrást jelent a terroristaszervezetnek. Szinte majdnem mindegyik északi államból hurcoltak már el tömegesen nőket a Boko Haram harcosai, amely esetek közül a leghírhedtebb a 2014. április 14-én bekövetkezett támadás volt, amikor a Borno államban található Chibok városának iskolájából 276 fiatal lányt raboltak el. A keresztény lányokat azon túl, hogy erőszakkal összeházasítják

²⁶ Nigeria, Open Doors World Watch List 2018. <https://www.opendoorsusa.org/christian-persecution/world-watch-list/nigeria/> (Letöltés: 2019.12.04.)

²⁷ Report on Preliminary Examination Activities, International Criminal Court, 2015, 45–48. www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf (Letöltve: 2019. 05. 06.)

valamelyik taggal, arra is rákényszerítik, hogy tagadják meg hitüket, és vegyék fel az iszlámot. Ugyanakkor a Boko Haram szívesen használja a fiatal lányokat öngyilkos merényletek elkövetésére is.²⁸

- *Állami és nemzetközi szervezetek központja elleni támadások:* az iskolák, oktatási intézmények mellett a központi kormányzat épületei és katonai célpontok ellen is sikeresen hajtanak végre fegyveres akciókat, illetve gyakran támadják meg a kiemelt nemzetközi szervezetek irodáit is.

*A Boko Haram legismertebb akciói*²⁹

Az Open Doors keresztényvédő világszervezet idei jelentése szerint 2017 novembere és 2018 novembere között egyedül a bejelentett és számon tartott eseteket tekintve országszerte mintegy 3730 keresztény ember halt meg a több mint 21 800 támadás során, továbbá a vizsgált időszakban 570 templomot és 29 500 keresztény lakóházat és üzletet támadtak meg.³⁰

- 2009 júliusában kitört a dzsihád Borno államban, egyedül Maiduguriban és környékén közel 700 ember halt meg. A többi államban több mint 300 embert öltek meg.
- A fegyveres lázadást leverték, a szervezet meggyengült, de nem szűnt meg. 2010 szeptemberében félszáz fegyveres több mint 700 rabot szöktetett meg Bauchi börtönéből. Jelentős részük tagja volt a terrorszervezetnek.
- 2010-től Shekau a katonai műveletekre és a hatékonyságra helyezte a hangsúlyt, így 2011 júniusától már havonta robbantottak állami és nemzetközi intézmények közelében. 2011 végére hetente hajtottak végre robbantásos merényleteket rendőrkapitányságok, politikusok, muszlim és keresztény vallási vezetők, kórházak és iskolák ellen. Szakértők szerint ekkor már szorosabbra fűzték kapcsolataikat a Nigerben is működő *Al-Káida az Iszlám Maghreb*ben (AQIM) szervezettel.
- 2011-ben 115 támadásban megöltek 550 embert és több ezret megsebesítettek.
- 2012 első három hetében 300 embert öltek meg, majd felszólították a délnigériaiakat és a keresztény Igbo törzs tagjait, hogy hagyják el az északi államokat. 2012. január végén Kanoban a Boko Haram több mint 150 embert ölt meg állami és rendőri hivatalok elleni összehangolt támadások során.
- 2012 húsvétján templomok közelében robbantottak a Boko Haram tagjai, ezek voltak az első, egyértelműen keresztényellenes merényletek, ahol szentmise közben támadtak.

²⁸ 'Alarming' Rise in Boko Haram Child Suicide Bombers, 2017, www.aljazeera.com/news/2017/04/rise-boko-haram-child-suicide-bombers-170412041301650.html (Letöltve: 2019. 05. 06.)

²⁹ Caulderwood, Kathleen: Fake Charities, Drug Cartels, Ransom and Extortion: Where Islamist Group Boko Haram Gets Its Cash, 2013. Elérhető: www.ibtimes.com/fake-charities-drug-cartels-ransom-extortion-where-islamist-group-boko-haram-gets-its-1585743 (Letöltve: 2019. 05. 06.); After Passing the Night in the Bush, Adamawa Villagers Running from Boko Haram Troop Into Yola, 2019, <http://saharareporters.com/2019/02/05/after-passing-night-bush-adamawa-villagers-running-boko-haram-troop-yola> (Letöltve: 2019. 04. 25.)

³⁰ Nigeria, Open Doors World Watch List 2018. www.opendoorsusa.org/christian-persecution/world-watch-list/nigeria/ (Letöltés: 2019. 12. 04.)

- 2013. április 16-án az iszlamisták Bagában mintegy 200 embert megöltek, és több mint 2000 lakóházat felgyújtottak.
- 2013. május 14-én Goodluck Jonathan elnök bejelentette a szükségállapotot az ország északkeleti részén. 2013 végére az országon belüli menekültek száma 650 ezerre nőtt.
- 2014-től a Boko Haram már piacok, mecsetek, templomok és iskolák ellen is fokozta a támadásait, és ekkortól gyerekeket is használt az öngyilkos merényletekben.
- 2014. április 14-én Chibokban elraboltak 276 iskolás lányt.
- 2014 végétől a Boko Haram Kamerun északi részén is megindította támadásait.
- 2015 elején a Charlie Hebdo ellen elkövetett támadásokkal egy időben ismét megostromolták Baga városát, 150 fő volt az áldozatok száma.
- 2015 márciusában a Boko Haram hűséget esküdött az Iszlám Államnak.
- 2015 elején megindult a nyugat-afrikai offenzíva.
- 2017 első három hónapjában megnövekedett az öngyilkos merényletek száma. A hatóságok számára egyre nehezebb kiszűrni a támadókat, mert a támadásokat rendszerint 14 éven aluli gyerekek hajtják végre.
- 2019. január 28-án támadás érte az északkelet-nigériai Rannt, amelynek részeként a Boko Haram fegyveresei a város vezetőit és a közösségek elöljáróit felsorakoztatták, majd hidegvérrel meggyilkolták. Nagyjából 30-40 ezer lakost kényszerítettek ezzel menekülésre.
- 2019 januárjában Adamawa államban a Boko Haram öt települést foglalt el (Madagali, Shuwa, Michika, Gulak és Baza) ahonnan több száz keresztény lakos kénytelen elmenekülni.
- 2019 tavaszán ismét súlyos támadások történtek keresztény falvak ellen, minden korábbinál több halálos áldozatot követelve.

Összegzés

Nigéria kormánya 2018/2019-ben a Boko Haram elleni háborúban az eddigi legvéresebb és legnehezebb korszakát éli át. A terrorszervezet nemcsak az északi és északkeleti államokban hajt végre sikeres támadásokat, hanem a főváros környékén és az ország övének számító, keresztények és muszlimok által vegyesen lakott államokban is. Céljáért, a tisztán iszlám állam megteremtéséért, a terrorizmus teljes eszköztárával harcol. Az emberrablások, a nyilvános kivégzések, a lakosság, a közigazgatás és katonai célpontok ellen elkövetett fegyveres támadások, gyerekkatonák alkalmazása, a nők kényszerházassága vagy rabszolgának eladása mind ugyanazokat a célokat szolgálják: a keresztények elűzését a muszlim többségű területekről és a központi kormányzat megdöntését. Utóbbi, a 2019-es elnökválasztás körüli bizonytalanságok hatására is, tehetetlennek tűnik a Boko Haram elleni küzdelemben. Mindezek eredményeképpen a szervezet támadásba lendülésétől számítva (2009) több mint 30 ezer embert öltek meg és 2,5 millióan voltak kénytelenek elhagyni az otthonukat. A nigériai háborús állapotokban a negyedik generációs hadviselés minden jellemzőjét megfigyelhetjük. Egy gyenge állam reguláris katonaságával igyekszik legyőzni a vallási fanatizmus által

hajtott terrorszervezetet, amely jelentős fegyverarzenállal, külföldi támogatással, médiajelenléttel rendelkezik. Eszközeit kettős céllal veti be a „vér és vas” elvének mentén: a rendkívül nagy áldozatszámú járó akcióit sikeresen használja félelemkeltésre, a lakosság elűzésére és a hadsereg demoralizálására is. A nigériai események arra is rávilágítanak, hogy egy rendkívül sűrűn lakott területen a „sikeres” vallási fundamentalista terrorszervezet tevékenysége népirtást von maga után.

Nigéria anómiás konfliktusainak jellege és a keresztény közösségek veszteségei

Nigériában a Boko Haram célkeresztjébe és a kormány ellen viselt háború kereszt-tüzébe került keresztényekre nem csak a negyedik generációs harcmodorra jellemző alattomos és pusztító támadások jelentenek veszélyt. A pásztorkodó nomád életet folytató muszlim fuláni törzsek az ország lakosságának 29%-át teszik ki. A nomád életformának megfelelően ezek a törzsek az ország egész területén keresik állataik számára a legelőket. Az északi államokból kiindulva hajtják végre támadásaikat a letelepedett, gazdálkodó népesség, elsősorban a védekezésre nem képes keresztény falvak, települések ellen, erőszakosan elfoglalják a földművesek területeit. A pásztorok és a földművesek közti konfliktus sokkal nagyobb pusztítást okoz, mint a Boko Haram tevékenysége, jóllehet kevesebb figyelmet kap.

Az elmúlt évben valóságos erőszakhullám indult ki a fuláni törzsterületekről, hatalmas pusztítást okozva a keresztény településeknek, és több ezer emberéletet követelve elsősorban az úgynevezett Középső Öv térség államaiban. A 2018-as és a 2019-es évben ezek alapján valószínűsíthető, hogy Nigériában veszítette életét a legtöbb keresztény.

A fuláni pásztortörzs támadásai következtében évente több ezer keresztény lesz vértanúvá és rendszeres a keresztény falvak, templomok, egyházi intézmények felégetése. Emellett jelentős gondot jelent, hogy a keresztények tulajdonukat, köztük egyetlen megélhetésüket jelentő termőföldjeiket és legelőiket is elveszítik. A saríát alkalmazó északi szövetségi államokban tilos a nem muszlim vallások gyakorlása és szigorúan büntetett az iszlámról kereszténységre való áttérés; a megtért keresztényt mind az állam mind pedig muszlim családja kirekeszti, üldözi. A keresztények ezen államokban másodrendű állampolgároként vannak kezelve, széles körű a szociális és egyéb jogaik korlátozása. Rendszeresnek számítanak a Hisba saria rendőrség és a muszlim missziós tanácsok (Dawah) által végzett ellenőrzések. Az államot szövetségi és helyi szinten teljesen átszövő korrupció következtében a hatóságok gyakran megbénultan szemlélik a keresztények ellen elkövetett atrocitásokat, hiszen a helyzet kezeléséhez nem rendelkeznek megfelelő erőforrásokkal. Bár a keresztényellenes folyamatok együttes hatása leginkább az ország északi felén érezhető, de folyamatos az üldöztetés terjedése déli irányban.

A fuláni törzsek támadásai.³¹

³¹ Kaló József – Ujházy Lóránd szerk.: Budapest-jelentés a keresztényüldözésről 2018, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 33–48.

- 2018. január 10-én Taraba államban 55 keresztényt, másnap 73 keresztényt gyilkoltak meg Benue államban a fuláni törzsek tagjai.
- 2018. február 5-én szintén a fulánik támadásában 75-en haltak meg Miango településen. A hónap során a fulánik több mint 15 keresztény falut romboltak le, főként Nasarawa államban.
- 2018. február 17-én a Boko Haram fegyveresei egy keresztény falut támadtak meg Borno államban, amely kifejezetten a közösség férfi tagjai ellen irányult, 106 életet követelve.
- 2018. március 14-én fuláni milíciák Plateau államban 57 embert gyilkoltak meg három különböző faluban.
- 2018. április 24-én fuláni pásztorok reggeli szentmise alatt támadtak meg egy katolikus templomot Benue államban, 2 pap és 17 hívő életét követelve. Ezt követően a környék 60 lakóházát, valamint magtározókat és szántóföldeket égették fel a nomádok.
- 2018. április 24-én Benue államban fegyveresek meggyilkoltak két papot és 17 ministránst.
- 2018. június 21. és 24. között a fuláni pásztorok több mint 235 keresztényt öltek meg Plateau államban, augusztusban és szeptemberben újabb támadási hullámok következtek, további nagyszámú halálos áldozattal.
- 2018. június 23-án fuláni pásztorok temetésről hazatérő keresztényekre támadtak, amelynek során 120 keresztény vesztette életét.
- 2018. szeptember 2-án éjszaka fuláni pásztorok 14 keresztényt öltek meg Jos South és Bassa járásokban.
- 2018. október 3-án fuláni pásztorok 19 keresztényt, köztük egy hétfős családot és több nőt és csecsemőt mészároltak le az Ariri közösség ellen elkövetett támadásban.
- 2018. december 16-án fuláni fegyveresek 15, Adventet ünneplő keresztényt öltek meg Kaduna államban.
- 2018. december 30-án éjszaka fuláni pásztorok 7 keresztény ifjúsági rendezvényről hazatérő embert öltek meg Dorong és Nding járásokban.
- 2019. március első hetében fulánik megölték 17 unguan bardei keresztényt, majd a következő nap Karamarban mészároltak le több mint 30 keresztényt, a házaikon kívül felgyújtva a templomukat is. A terroristák a menekülő családokra is tüzet nyitottak, megölve 32 embert közülük. Rövid időn belül ismét lecsaptak: feldúlva Inkirimit, Dogonnomát és Ungwan Gorát is, a Kajuru nevű helyi kormányzati körzetben, elpusztítva 143 otthont, megölve 52 embert és tucatnyi másikat megsebesítve.
- 2019. március 2-án fuláni pásztorok a Kajuru tartományban fekvő Maro településen épületeket, köztük lakóházakat és egyházi tulajdonban lévő ingatlant gyújtottak fel, majd puskákkal lőtték a tűz előtt menekülő keresztény lakosságot. Több mint 30-an meghaltak.
- 2019. április 30-án a Boko Haram fegyveresei 25 esküvőről hazatérő keresztényt öltek meg Kuda-Kaya faluban a kelet-nigériai Adamawa államban.
- 2019. május 1-én a Boko Haram fegyveresei 14 férfit mészároltak le tűzifagyűjtés közben Borno államban, Duwabayi falu közelében.

Összegzés

A fuláni pásztortörzsek nomadizáló életmódja, az állatok folyamatos legelőigénye és a vándorló életmódjuk folyamatos jelleggel fenntartja a feszültséget a letelepült, földművelésből élő lakossággal. Az északi és a közép-nigériai államokban a kisebb lélekszámú, védelemmel nem ellátott, könnyű célpontnak számító keresztény falvakat támadják meg és úzik el őket otthonukból, földjeikről. A vallási fundamentalizmusuk megfelelő ideológiai alapot nyújt a fulániak számára az ellenállásra nem képes, de útjukban álló keresztény emberek lemészárlására, elűzésére. A pásztortörzsek gépkarabélyokkal vannak felszerelve, támadásaikat, hirtelen és nem várt irányokban hajtják végre, amelyek nagy véráldozattal járnak. A konfliktusok forrása az életmódjukban és hagyományaikban elrejtve léteznek, a békekötés éppen ezért nem értelmezhető fogalom az ő relációjukban. Vándorlásuk azonban óriási pusztítással jár mind a gazdasági területek mind az útjukban álló emberek, települések szempontjából.

Az új típusú háborúk közvetlen hatásai Magyarországra

Hazánk az Európai Unió és a fejlett világ tagjaként a posztmodern biztonságfelfogás és érdekérvényesítés eszközrendszerével rendelkezik, építkezik, a humanitárius politikája révén pedig a békeépítésben vállal közvetlen szerepet. Ugyanakkor a premodern háborúk hatásai közvetetten az állami feladattöbbleteknél jelentkeznek, hiszen a fejlett országoknak, így hazánknak is, tudnia kell segíteni a konfliktusból éppen kilábaló országoknak, térségeknek, és lakosságnak visszatérni a hétköznapokhoz, állami létük fenntartásában, működőképessé tételében.

A békeműveletek (preventív diplomácia, béketeremtés, békefenntartás, békeépítés, békekikényszerítés) közül Magyarország a Hungary Helps Program elindításával a békeépítésben közvetlen és egyre nagyobb szerepet vállal. A program szerves része, hogy a keresztény kisebbségeket segítse visszavezetni a normális, működő hétköznapokba, az életfeltételek elérhetővé váljanak számukra és elősegítse a tartós és kiegyensúlyozott vallásközi párbeszédet. Nigériában, amely ország a legintenzívebb és a legösszetettebb konfliktussorozatát éli meg napjainkban, Magyarország Kormánya a Boko Haram által elpusztított Maiduguri egyházmegye területén kettő iskola, egy klinika és egy templom felépítésében vesz részt. Sokoto egyházmegyében az oktatási és egészségügyi infrastruktúra fejlesztésében segít. A projektek célja az észak-nigériai keresztény közösségek szülőföldön maradásához elengedhetetlen oktatás és egészségügyi ellátás biztosítása az ahhoz szükséges infrastruktúra fejlesztésével. A támogatások keretében megvalósult beruházások hozzájárulnak a helyi keresztények biztonságának növeléséhez és a térségből kiinduló migrációs folyamatok jelentős mértékű csökkentéséhez. Továbbá a Church of Christ in Nations protestáns egyház menekült keresztények hazatérését és a számukra alapvető megélhetést biztosító mezőgazdasági tevékenységeket szolgáló projektjeit is támogatja. Az utóbbi hozzájárul az otthonaikba visszatérő családok által tapasztalt élelemhiány és az alultápláltságból következő megbetegedések felszámolásához és megelőzéséhez. A támogatás fedezi a Boko Haram terrorszervezet támadásai során elpusztult otthonok újjáépítéséhez

szükséges építőanyagok beszerzését, továbbá vetőmagokat, rovar- és gyomirtót, mezőgazdasági eszközöket, valamint az állattenyésztéshez szükséges kezdő állatállományt biztosít a családoknak.

Magyarország a premodern háborúk következményeire, illetve a fejlődő országok konfliktusainak jelenségeire – a béketámogató műveleteken és humanitárius tevékenységén túl – aktívan is reagál a nemzetközi térben. Hazánk részt vett a 2018-as³² és a 2019-es „Vallásszabadság Előmozdításáról” szóló miniszeri találkozón Washingtonban, és csatlakozott összesen három fontos felhíváshoz: Állásfoglalás a Blaszfémia-törvények ellen³³ (Statement on Blasphemy/Apostasy Laws), Állásfoglalás a hit és a vallás tisztelgéséről (Statement on Respect for Religion or Belief)³⁴ és Állásfoglalás az istentiszteleti és szent helyek védelméről (Statement on Respect for Religion or Belief).³⁵

Ugyancsak a premodern háborúk hatására került be Magyarország védelmi stratégiájába az a pont, amely felismeri, hogy a távoli konfliktusok hamar az országhatáron belülré kerülhetnek: „Globalizált világunkban a biztonság nem a határainknál kezdődik. A távoli biztonsági kockázatok, kihívások és veszélyforrások drámai gyorsasággal kerülhetnek határainkon belülré. Bármikor, rövid időn belül, komoly előjelek nélkül is történhetnek olyan változások, amelyek gyors választ követelnek meg, akár nagy földrajzi távolságokon átívelve. A terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik globális terjedése, valamint egyes régiók erőteljes fegyverkezése növelik a bizonytalanságot és kiszámíthatatlanságot, és növekvő veszélyt jelentenek hazánk és az euro-atlanti szövetséges rendszer biztonságára. Biztonságunk külső és belső dimenziója ezért elválaszthatatlan egymástól.”³⁶

Következtetések

Az afrikai, közel-keleti és a közép-ázsiai térségben a negyedik generációs hadviselés és az anómiás konfliktusok 2011-et követően megsokasodtak. Ennek legfőbb okai a gyengén működő vagy széteső államok növekvő száma. A központi kormányzat gyengülése vagy cselekvőképességének elvesztése a társadalmi és gazdasági problémákkal együtt rendkívül kedvező terepet biztosítanak a szélsőséges ideológiáknak, elsősorban a vallási fundamentalista csoportoknak. Nigériában a negyedik generációs hadviselésre jellemző háború folyik erős vallási és etnikai színezettel. A kormány ellenőrzése alól kikerült az ország területének egy jelentős része, amely a muszlim

³² Magyar Kurír: Washingtoni Konferencia a Vallásszabadságról – Magyarország Támogatja a Közel-keleti Keresztényeket, Budapest, 2018. Elérhető: www.magyarkurir.hu/hirek/washingtoni-konferencia-vallasszabadsagrol-magyarorszag-tamogatja-kozel-keleti-keresztenyeket (Letöltve: 2019. 05. 06.)

³³ Statement on Blasphemy/Apostasy Laws, 2018, www.state.gov/wp-content/uploads/2018/12/Ministerial-to-Advance-Religious-Freedom-Statement-on-Blasphemy-Apostasy-Laws.pdf (Letöltve: 2019. 12. 04.)

³⁴ Statement on Respect for Religion or Belief, 2019, www.state.gov/wp-content/uploads/2019/08/2019-Ministerial-to-Advance-Religious-Freedom-Statement-on-Respect-for-Religion.pdf (Letöltve: 2019. 12. 04.)

³⁵ Statement on Protecting Places of Worship, 2019, www.state.gov/wp-content/uploads/2019/08/2019-Ministerial-to-Advance-Religious-Freedom-Statement-on-Protecting-Places-of-Worship.pdf (Letöltve: 2019. 12. 04.)

³⁶ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, 2012, http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf (Letöltve: 2019. 04. 26.)

fundamentalista Boko Haram terrorszervezet irányítása alatt áll. Utóbbinak a célja eltér a történelemben megszokott polgárháborús ellenfelek céljaitól, nem közvetlen politikai hatásokat akar elérni. Ideológiai bázisán egy távolabbi, vízionárius, tisztán iszlám állam létrehozását akarja elérni. Módszere a terrorizmus teljes eszköztárát felvonultatja: népirtás, nyilvános kivégzések, lefejezések, öngyilkos merényletek, megtorlóakciók, emberrablások, emberkereskedelem, szervezett bűnözés, pénzmosás.

Az anómiás konfliktusokkal világszerte visszatérő és hosszú távú jelenségként is számolnia kell a nemzetközi közösségnek. A nem működő államok képtelenek megakadályozni a társadalmi csoportok egymás ellen irányuló erőszakos cselekményeit, a gyengébb vagy sérülékeny közösségeket nincs erejük védelemben részesíteni. Tartósan konfliktusos zónák jönnek létre, amelyeknek a hajtóereje és fenntartója a gazdasági és túlnépesedési gondokra ráépülő fundamentalista ideológia. Nigériában a hagyományos afrikai pásztortörzsek életmódja ütközik a földműves és modern városi életformával, amely évszázadok találkozásaként, konfliktusaként is jellemezhető. A legelők megszerzése a lakosság elűzésével és kiirtásának kísérletével jár együtt, amelyhez az ideológiai háttér ugyancsak az iszlám és a kereszténység ellentéte adja meg. A fegyvert nem fogó, sérülékeny keresztény falvak lakossága védtelenül esik áldozatul a vándorló fuláni törzsek támadásainak.

A MENA-térségben, illetve a szubszaharai régióban zajló folyamatok elemzésére azért is fontos nagyobb figyelmet fordítani, mert az anómiás konfliktusok jellemzői a társadalmi csoportok közötti spontán kitörő erőszakos cselekmények, vallási fundamentalista csoportok, a nyugati kultúrát tagadó és integrálódni nem hajlandó társadalmi rétegek megjelentek az európai kontinensen is. A terrortámadások egyelőre Európán kívülről kapják hajtóerejüket (ideológia, vezető személyek, fegyver, pénz), azonban egyes szervezetek már képessé váltak arra, hogy a már itt született generációkból rekrutálják utánpótlásukat, és nyíltan kiálljanak mindazon értékek ellen, amelyet Huntington Nyugati Kultúrának nevez.

Felhasznált irodalom

- Ágh Attila: Konfliktusok, háborúk, Zrínyi Kiadó, Budapest, 1989.
- Cerny, Philip G.: Neomedievalism, civil war and the security dilemma: Globalization as durable disorder, *Civil Wars*, 1 (1998/1) 36–64. DOI: <https://doi.org/10.1080/13698249808402366>
- Creveld, Martin van: *The Transformation of War*, The Free Press, New York – London – Toronto – Sydney, 1991.
- Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1998.
- Kaló József – Ujházy Lóránd szerk.: *Budapest-jelentés a keresztényüldözésről*, 2018, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 33–48.
- Neszmélyi György Iván: Társadalmi és gazdasági kihívások Nigériában, *Földrajzi Közlemények*, 140 (2016/2) 107–123. www.foldrajzitasarasag.hu/downloads/foldrajzi_kozlemenyek_2016_140_evf_2_pp_107.pdf (Letöltve: 2019. 09. 16.)

- Peters, Ralph: Fighting for the future. Will America Triumph? Stackpole Books, Mechanicsburg, 1999.
- Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Szenes Zoltán: Katonai biztonságpolitika napjainkban. Új fenyegetések, új háborúk, új elméletek, in: Biztonsági Kihívások a 21. században, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 69–104.
- Ujházi Lóránd: Vallási feszültségek és biztonsági kérdések Ukrajnában, *Seregszemle*, 13 (2015/2–3), 121–135.

Internetes források

- After Passing the Night in the Bush, Adamawa Villagers Running from Boko Haram Troop into Yola, 2019, <http://saharareporters.com/2019/02/05/after-passing-night-bush-adamawa-villagers-running-boko-haram-troop-yola> (Letöltve: 2019. 04. 25.)
- 'Alarming' Rise in Boko Haram Child Suicide Bombers, 2017, www.aljazeera.com/news/2017/04/rise-boko-haram-child-suicide-bombers-170412041301650.html (Letöltés: 2019. 05. 06.)
- Caulderwood, Kathleen: Fake Charities, Drug Cartels, Ransom and Extortion: Where Islamist Group Boko Haram Gets Its Cash, 2013, www.ibtimes.com/fake-charities-drug-cartels-ransom-extortion-where-islamist-group-boko-haram-gets-its-1585743 (Letöltve: 2019. 05. 06.)
- CIA Factbook: Nigeria, 2019, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html (Letöltve: 2019. 05. 06.)
- Cooper, Robert: The Post-modern State and the World Order, Demos, 1996, www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf (Letöltve: 2016. 06. 02.)
- Kaplan, Robert D.: Coming Anarchy, 1994, www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/ (Letöltve: 2016. 09. 21.)
- Lind, William S. – Nightengale, Keith – Schmitt, John F. – Sutton, Joseph W. – Wilson, Gray I.: The Changing Face of War: Into the Fourth Generation, Marine Corps Gazette, 1989, https://pdfs.semanticscholar.org/2fd5/41a48abb544e1cd8d-de7bdbd1fd8634b623d.pdf?_ga=2.78485140.1894786237.1575205425-1088652446.1575205425 (Letöltve: 2019. 12. 04.)
- Lowry, Lindy: Christian Persecution by the Numbers, 2019, www.opendoorsusa.org/christian-persecution/stories/christian-persecution-by-the-numbers/ (Letöltve: 2019. 12. 04.)
- Magyar Kurír: Washingtoni Konferencia a Vallásszabadságról – Magyarország Támogatja a Közel-keleti Keresztényeket, Budapest, 2018, www.magyarkurir.hu/hirek/washingtoni-konferencia-vallasszabadsagrol-magyarorszag-tamogatja-kozel-keleti-keresztenyeket (Letöltés: 2019. 05. 06.)
- Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, 2012, http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf (Letöltve: 2019. 04. 26.)

- Marshall, Monty G. – Elzinga-Marshall, Gabrielle C.: Global Report 2017, Conflict, Governance and State Fragility, Center for Systemic Peace, 2017, www.systemic-peace.org/vlibrary/GlobalReport2017.pdf (Letöltve: 2019. 04. 26.)
- Nigeria, Open Doors World Watch List 2018, www.opendoorsusa.org/christian-persecution/world-watch-list/nigeria/ (Letöltés: 2019. 12. 04.)
- Open Doors World Watch List 2018, 2019, www.opendoorsusa.org/christian-persecution/world-watch-list/pakistan/ (Letöltve: 2019. 05. 06.)
- Report on Preliminary Examination Activities, International Criminal Court, 2015, 45–48. www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf (Letöltve: 2019. 05. 06.)
- Resperger István: Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése, 2016, http://mhtt.eu/hadtudomany/2016/2016_elektronikus/4_resperger%20istvan.pdf (Letöltve: 2019. 05. 06.)
- Sahara Reporters BREAKING: With Chants Of 'Allahu Akbar', Boko Haram Captures Five Adamawa Towns, 2019, <http://saharareporters.com/2019/02/04/breaking-chants-%E2%80%98allahu-akbar%E2%80%99-boko-haram-captures-five-adamawa-towns> (Letöltve: 2019. 04. 25.)
- Statement on Blasphemy/Apostasy Laws, 2018, www.state.gov/wp-content/uploads/2018/12/Ministerial-to-Advance-Religious-Freedom-Statement-on-Blasphemy-Apostasy-Laws.pdf (Letöltve: 2019. 12. 04.)
- Statement on Respect for Religion or Belief, 2019, www.state.gov/wp-content/uploads/2019/08/2019-Ministerial-to-Advance-Religious-Freedom-Statement-on-Respect-for-Religion.pdf (Letöltve: 2019. 12. 04.)
- Statement on Protecting Places of Worship, 2019, www.state.gov/wp-content/uploads/2019/08/2019-Ministerial-to-Advance-Religious-Freedom-Statement-on-Protecting-Places-of-Worship.pdf (Letöltve: 2019. 12. 04.)
- Szenes Zoltán – Apáti Zoltán – Drót László: Jubileumi évfordulók: ENSZ-békefenntartás és a Magyar Honvédség, *Honvédségi Szemle*, 12 (2019/1) 13–32. https://honvedelem.hu/files/files/114204/hsz_2019_1_beliv_013_032.pdf (Letöltve: 2019. 09. 16.)

Majorosi Ádám¹

Terrorellenes műveletek a Sínai-félszigeten

Anti-Terrorist Operations in the Sinai Peninsula

Absztrakt

A 2011-es felkeléshullám mélyen lappangó és gyakorta felszínre törő kritikus kihívásokkal szembesítette az egyiptomi vezetést. A Sínai-félsziget terrorellenes küzdelsei széles skálájú eszközkészletet vetettek be a radikális szervezetek aktivitásának megfékezéséért, amit a mai napig alakítanak az akut válság kezelésére. A harcok 2011-ben törtek ki főleg az élehetetlen életkörülmények miatt. Az egymást követő egyiptomi kormányzatok több eszközzel is megpróbálkoztak (például útzárak, őrzőpostók kialakítása, internet leállítás), ám a terrrorszervezetek rugalmasak voltak, és inkább a gyengébb pontokat fogták le és öngyilkos merényleteket alkalmaztak. A városokban pedig kicsi, robbantásos merényleteket alkalmazó szervezetek jelentek meg, az ellenük való harc pedig komplex megoldásokat kívánt.

Kulcsszavak: *Egyiptom, arab tavasz, terrorellenes műveletek, Sínai-félsziget, Muszlim Testvériség, terrorizmus*

Abstract

The Arab Spring fronted the Egyptian Government with deep and complex confrontations. The Sinai insurgency needed broad-scale tools to stop the activities of the radical organisations, and these tools are formed until today to handle the crisis. The insurgency erupted because of the shiftless living conditions. The following Egyptian governments tried many tools (blocking the roads, making blockhouses, shutting down the Internet),

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: majorosiadam@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2939-3103>

but the terror organisations were flexible and they attacked the weaker points and made suicide bombings. Smaller organisations evolved in the cities and they used smaller bombing operations. The government had to use complex solutions against these organisations.

Keywords: *Egypt, Arab Spring, anti-terrorist operations, Sinai Peninsula, Muslim Brotherhood, Terrorism*

Bevezetés

Az arab tavasz jelentős változást okozott a térségben, hiszen a Közel-Kelet modern történetében nem fordult elő ehhez hasonló változási hullám. Ez a változás azonban csak csekély mértékben érintette az arab tavasz fő célját, a demokratikus átalakulást. Bár a kezdeti tüntetések a demokrácia kialakítását, jobb és élhetőbb szociális rendszer létrehozását szorgalmazták, de a kibontakozott tüntetések végül nem érték el ezeket a célokat. Több országban sikerült megőrizni a fennálló rendet bizonyos változtatásokkal (Jordánia, Szaúd-Arábia), de a tiltakozási hullám néhány esetben a rendszer megdöntéséhez és polgárháborúhoz vezetett (Szíria, Líbia). Csak Tunéziában sikerült egy demokratikus berendezkedésű államot létrehozni. Egyiptom azonban kivételnek tekinthető a három megvalósult végeredmény között.

Az országot megrázta az arab tavasz eseménysorozata, amely a fennálló Mubárak-rendszer megdöntéséhez vezetett. Ezzel együtt azonban a Sínai-félszigeten is megrendült a biztonsági környezet, hála a Mubárak-rendszer megdöntésével együtt járó bizonytalanságnak és a katonai erők nagyfokú hiányának, amit a Camp David-i béketárgyalások² garantáltak.

Ráadásul a helyszínen jelen lévő terroristaszervezetek jelentős befolyásra tettek szert a Mubárak-rendszer bukása előtt, így lényegében ezek együttthatója volt az egyik oka a 2011-es felkelés kirobbanásának. A következő fejezet górcső alá veszi a Sínai-félszigeten történt eseményeket, mert lényegében hasonló eseménysorok vezettek a szíriai és líbiai eseményekhez, így ennek megértése közelebb vihet minket az ehhez hasonló válságok megértéséhez. Másrészt pedig, az ezen a területen zajló műveletek nagyrészt ismeretlenek a hazai közösség számára, és ezen események elemzése arra is rávilágíthat, hogy egy muszlim ország milyen módszereket alkalmaz a terrorizmus elleni harcban.

Az arab tavasz és a Sínai-félszigeten kirobbanó konfliktus okai

Az arab tavasz kialakulásában nagyrészt gazdasági és szociális okok játszották a fő szerepet. Ez egyrészt a megnövekedett népességnek volt köszönhető. Egyiptom

² A Camp David-i béketárgyalások a Jóm Kippur háborút zárták le, és 1981-ig tartottak. A Camp David-i egyezmény rendelkezett az izraeli hadsereg kivonulásáról a Sínai-félszigetről, azonban a béke megőrzése érdekében három különböző biztonsági szinttel rendelkező régióra osztotta a térséget, és ENSZ-erőket is telepített a térségbe. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/campdav.asp (Letöltve: 2019. 04. 04.)

népessége 1960-ban 27,9 millió fő volt, míg 2019-ben ez a szám már 100 734 893.³ Ha a növekedést százalékos arányban nézzük, akkor azt tapasztaljuk, hogy a növekedés 1,9-2,9% között mozgott, ami jelentős növekedési ütemet feltételez.⁴ Ezzel viszont nem tudott lépést tartani a gazdaság. Ráadásul az 1950-es évektől a különböző elnökök eltérő gazdasági programokat dolgoztak ki, ami nem segített egy stabil egyiptomi gazdaság kialakításában. Nasszer például jelentős erőforrásokat fordított a szegénység csökkentésére, igyekezett felszámolni a munkanélküliséget, és államosításokat hajtott végre, mert úgy vélte, ezzel növelni tudja a központi gazdaságirányítást. Anvar Szadat azonban inkább nyitott a külföldi érdekeltségek felé, gazdasági reformot hajtott végre, és igyekezett felszámolni az államosításokat. Azonban ezek a reformok azt követelték meg Szadattól, hogy a reformok végrehajtása miatt csökkentse az emberek életszínvonalát, ami lázadásokhoz vezetett.⁵ Mubárak nem hajtott végre jelentős változtatásokat a gazdaságban, azonban igyekezett a hadsereg számára jelentős befektetéseket adni, hogy ezzel növelje a lojalitásukat és csökkentse a politikába való beleszólásukat. Emiatt, bár a hadsereget igyekezett kiszorítani a hatalomból, de jelentősebb gazdasági érdekeltségeket hagyott a kezükben, ami segített a hadseregnek megtartani a hatalmát az arab tavasz kirobbanása után. Mubárakhoz köthető még egy hozzá hűséges üzletemberi kör létrehozása, akiket a fia Gamál Mubárak vezetett. Gamál az apja lehetséges utódjának tartotta, azonban ez a hadsereg nemtetszését váltotta ki, mivel Gamál nem volt katona, ez pedig fokozta a hadsereg ellenszenvét, ami pedig később kihatott a hadsereg és az állami vezetés közti viszonyra, amely később Mubárak leváltásához vezetett.⁶ A probléma az volt az egyiptomi gazdasággal, hogy nem tudott lépést tartani a folyton növekvő egyiptomi lakossággal és nem tudta kiszolgálni azt, sem fogyasztási cikkekkel, sem pedig munkalehetőséggel. A munkanélküliségi adatokat vizsgálva arra a következtetésre juthatunk, hogy ebben a korszakban a munkanélküliség aránya egy tízéves intervallumban 8-12% között mozog.⁷ Ez pedig jelentős mértékben hozzájárult az arab tavasz eseményeihez, hiszen az egyiptomi fiatalok képtelenek bizonyultak elhelyezkedni. Ezért úgy vélték, ha nem következik be jelentős változás az életkörülményeikben, akkor tartós elszegényedés vár rájuk. Az arab tavasz kialakulásában politikai okok is szerepet játszottak, azonban úgy vélem, hogy ezeket másodlagos okoknak kell tekintenünk, mivel a gazdasági okok sokkal mélyebb szerepet játszottak a tüntetések kialakulásában, mint a politikaiak. Az egyiptomi emberek ugyanis elveszítették a létbiztonságukat, és ezen akartak változtatni. A politikai változtatások csak később rakódtak rá a szociális változtatások programjára. A politikában az egyiptomi lakosok azt kifogásolták, hogy évek óta a kormányzó párt, a Nemzeti Demokrata Párt nyeri a választásokat. Ráadásul ezt az ellenfelei

³ Egypt Population (LIVE), Worldometers, www.worldometers.info/world-population/egypt-population/ (Letöltve: 2019. 04. 04.)

⁴ Population growth (annual %), The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW?locations=EG> (Letöltve: 2017. 03. 20.)

⁵ Farkas Anikó: A szadati Egyiptom magyar szemmel, Magyar-egyiptomi kapcsolatok 1970–1980, Doktori (PhD) értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2012, 25–47.

⁶ Gazdik Gyula: Egyiptomi parlamenti választások: előzmények, eredmények, jövőbeni kérdőjelek, *ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont – Elemzések*, (2011/1) 10.

⁷ Egypt's Unemployment Rate, Trading Economics, www.tradingeconomics.com/egypt/unemployment-rate (Letöltve: 2017. 03. 20.)

megfélemlítésével, a pártlisták és képviselőállítás, valamint a választási szabályok ki-játszásával vagy esetenként a katonai vagy rendőri erők bevetésével valósította meg.⁸ Emiatt aztán a politikai színtér mozdíthatatlanná vált és az emberek ezirányú tiltakozása vált az arab tavasz egyik másodlagos okává, amihez kapcsolódott még az elit fényűző életmódja és Mubárak paternalista köztársasági modellje (olyan államforma, ahol bár vannak választások, de az államot az elnök irányítja, aki később a hatalmat a saját rokonának, itt fiának akarja átadni). Az egyiptomi tüntetéseknek végső lökést a tunéziai események adták. Ugyanis az emberek élőben követték az eseményeket a televízióban vagy a közösségi oldalakon keresztül. Ezért aztán, amikor Tunéziában az események kezdtek jelentős fordulatot venni és a tüntetőknek teljesültek a követeléseik, az egyiptomiak úgy vélték, hogy most rajtuk a sor, hogy tegyenek valamit a saját sorsuk jobbra fordításáért. Ezután a fiatalok tüntetéseket kezdtek el szervezni a közösségi oldalon, amiből később mozgalom vált. Ebben nemcsak az internet volt a segítségükre, hanem a Mubárak-rendszer tehetetlensége is arra, hogy a zavargásokat elfojtsa. Mubárak ugyanis bevetette a rendőrséget a tüntetők és a zavargások zabolására, ami azonban kudarchoz vezetett.⁹

Ezzel viszont csak a felkelők elszántságát növelte, akik a Tahrir téren gyűltek össze, ezt a teret téve meg bázisul és a tüntetések kiindulópontjául. Ezután Mubárak igyekezett lecsendesíteni a tüntetőket és ezzel egyúttal húzni is az időt. Reformokat hirdetett meg az elégedetlenkedő tömeg lecsillapítására, és igyekezett engedményeket tenni nekik, azonban ezzel semmit sem ért el, a tömeg rendre kifütyülte. Így végül a hadsereg bevetését tartotta kézenfekvőnek. A hadsereg azonban tudatában volt annak, hogy ha bevonul Kairóba és erőszakot alkalmaz, azzal nem vet véget a tüntetéseknek. Úgy vélték, hogy nem szabad fegyvert fogniuk a nép ellen, hanem jobb, ha csak szavatolják a rendet és biztosítják a rendszer békés átalakulását. Ezzel egyrészt biztosítják a tüntetések gyors és békés lezárulását, másrészt növelik a saját népszerűségüket a nép körében, így hatalmi pozícióban maradhatnak és visszaszerezhetik a tüntetések során elvesztett hatalmukat, ezért Mubárakot lemondatták, és Sarm es-Sejk katonai kórházába szállították.¹⁰ Ezután a hatalmat a SCAF (Supreme Council of the Armed Forces) kezébe helyezték, Husszein Tantáwi tábornagy vezetésével. A szervezet igyekezett magánál tartani a hatalmat, igyekezett új alkotmányt kialakítani, amely megőrzi a hadsereg számára a politikai hatalmat. Viszont a nép köréből kipattant ellenállás meghátrálásra kényszerítette a SCAF-ot, akik választásokat írtak ki, amelyet végül Mohamed Murszi, a Muszlim Testvériség vezetője nyert meg.

Miközben Kairóban a tüntetések nyomán elindultak a hatalmi harcok, addig a Sínai-félszigeten is kirobbantak felkelések a fennálló rendszer ellen, a szélsőséges szervezetek támogatásával. Ennek több oka volt. Az első az, hogy fellobbant a múltba nyúló konfliktus a betelepült egyiptomiak és az őslakos beduinok között. A Sínai-félsziget benépesülését még Szadat hagyta jóvá, aki az izraeli csapatok kivonulása után szeretne volna, ha benépesül a terület és nagyobb részt vállal az egyiptomi gazdasági teljesítmény növeléséből. Sok betelepülő volt, akik eltulajdonították a beduinok földjeit,

⁸ Gazdik (2011): i. m. 2–9.

⁹ N. Rózsa Erzsébet: Az arab tavasz, Osiris Kiadó, Budapest, 2016, 123–124.

¹⁰ McCarthy, Andrew C.: Egypt's Military and the Arab Spring, 2012, www.nationalreview.com/article/314357/egypt-military-and-arab-spring-andrew-c-mccarthy (Letöltve: 2017. 03. 21.)

amelyen a tradicionális gazdálkodás is alapult.¹¹ Azonban azt nem vették figyelembe, hogy a beduinok többségben voltak, és még ma is többségben vannak a területen, a lakosság 70%-át alkotják.¹² A beduinok panaszait a betelepülők igazságtalanságairól azonban a kormány nem hallgatta meg, és kárpótlást sem kaptak az eltulajdonított földterületekért.¹³ Ez azért fordulhatott elő, mert a kormány nem tekintette őket Egyiptom teljes jogú polgárainak, másrészt pedig úgy vélték, hogy a betelepülők jobban ki tudnák használni a félsziget gazdasági lehetőségeit. Emiatt az infrastrukturális beruházásokból származó hasznokból sem részesültek, ami pedig nagy hasznot hozhatott volna a beduinoknak.¹⁴ Az infrastrukturális beruházások főként a turizmust érintették, ahol az állam nagy hasznot remélt. Mivel a beduinokat kirekesztették a nagyobb beruházási lehetőségekből, és mert emiatt elvették a földjeiket, amit nem adtak vissza, a beduinok radikalizálódtak.¹⁵ Ezt több szervezet is kihasználta, például a Muszlim Testvériség, vagy az al-Káida, akik meg tudtak telepedni ebben a régióban és radikalizálták a fiatalokat. Ők ezért aztán a feketekezeskedelemben igyekeztek pénzt keresni. Így csempészutakat alakítottak ki a föld alatt, a gázai határátkelő mellett, ahol virágzott a csempészet. Itt több lehetőségük volt, ezért például fegyvereket, kábítószert vagy nőket is csempészték át a határ másik oldalára. Így viszont kiváló kapcsolatokat tudtak kialakítani a határ túloldalán lévő szélsőséges szervezetekkel is.¹⁶ Ráadásul, a beduinok a betelepült egyiptomiak és a kormány viselkedését tapasztalva úgy vélték, hogy elárulták őket, ezért pedig fogékonyakká váltak a radikalizációra.

Ezek miatt pedig képessé váltak arra, hogy erős befolyást alakítsanak ki a területen, amit tovább növelhettek az arab tavasz kirobbanása után. Ezt a hatást csak fokozta az, hogy a hadsereg befolyása a 20. század végén és a 21. század elején is még elég gyenge volt a térségben, mivel az 1980-as Camp David-i izraeli–egyiptomi békeszerződés jelentős mértékben csökkentette a térségben állomásoztatható egyiptomi katonai erő létszámát és fegyverzetét, a területet pedig zónákra osztotta, és bizonyos zónákban csak határőr-tevékenységet végezhetek. Ráadásul a kairói események hatására a hadsereg kivonult a régióból, hogy a kairói folyamatokat kézben tudja tartani. Így aztán a területen egy hatalmi vákuum keletkezett, amit a szélsőséges beduin törzsek igyekeztek a maguk javára kihasználni.¹⁷ Ebben a segítségükre voltak a csempészutak, amelyeken könnyen tudtak fegyvert és utánpótlást biztosítani a maguk számára.

Eközben a szervezetek igyekeztek kihasználni az Egyiptom és Izrael között fennálló békeszerződést is, hiszen az izraeliek félték egy esetleges beavatkozástól, mert attól tartottak, hogy ezzel esetlegesen megsértik Egyiptom szuverenitását vagy az egyiptomi lakosságot. Ezt pedig a szélsőségesek ki is használták, mivel úgy támadhattak

¹¹ Balanga, Yehuda: Sinai: A Territory Without a Master, 2012, www.al-monitor.com/pulse/security/01/06/trouble-from-the-south.html (Letöltve: 2017. 01. 13.)

¹² Varvelli, Arturo: Jihadist Hotbeds: Understanding Local Radicalization Processes, ISP, Róma, 2016, 70. www.ispionline.it/sites/default/files/publicazioni/jihadist_hotbeds_ebook.pdf (Letöltve: 2017. 03. 20.)

¹³ Terrorism in Sinai, Middle East Institute, www.mei.edu/sinai-terrorism 2016, (Letöltve: 2017. 03. 21.)

¹⁴ Siboni, Gabi – Ben-Barak, Ram: The Sinai Peninsula Threat Development and Response Concept, INSS, 2014, 5–9. www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/web-Analysis-31-edited.pdf (Letöltve: 2017. 03. 20.)

¹⁵ Balanga (2012): i. m.

¹⁶ Holt-Ivry, Olivia: Arms Control in Civil Society, Controlling Conventional Arms Smuggling in Sinai, 2014, www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/olivia.pdf (Letöltve: 2017. 03. 21.)

¹⁷ Background to the Sinai conflict, 2017, www.iiss.org/blogs/analysis/2017/11/sinai-conflict (Letöltve: 2019. 12. 05.)

Izrael ellen, hogy közben nem kellett retorziótól tartaniuk.¹⁸ Ráadásul Izrael kezdetben csak passzív intézkedéseket foganatosított a határai mentén, ami egy fal felhúzását jelentette a délnyugati határainál, valamint a különleges erők telepítését foglalta magában, akiknek az alaprendeltetésük főképp az információgyűjtés és a behatoló szélsőséges csoportok felszámolása volt. A szélsőséges szervezetek száma és katonai ereje közben jelentős mértékben megnövekedett, ami köszönhető volt az arab tavasz során kiszabadult dzsihadista elemeknek, akik szabadulásuk után a félszigetre mentek harcolni.¹⁹ Közülük kezdetben kiemelkedett az Anszár al-Dzsihád, amely szervezetnek körülbelül 6-800 fő állt rendelkezésére.²⁰ Később azonban más szervezetek vették át a helyét, köztük később kiemelkedett az Anszár Bajt ál-Mákdisz.

Murszi elnöksége

2012 közepén Egyiptomban választásokat tartottak, amelyet Mohamed Murszi nyert meg. Az új elnöknek két problémával is szembe kellett néznie. Ezek közül az egyik a hadsereg növekvő hatalma volt. Ugyanis a hadsereg igyekezett visszaszerezni a hatalmát, amit segített a választások közben tapasztalt visszaélések felszínre kerülése. Azonban Murszi elnök igyekezett leépíteni a hadsereg hatalmát, nyugdíjazta Tantáwi tábornokot és a helyére Abdel Fatáh Kálil al-Sziszit nevezte ki, mint védelmi minisztert.²¹ Amíg azonban Kairóban a hatalmi harcokra figyeltek, addig a Sínai-félszigeten tovább folytak a harcok a biztonsági erők ellen.

A harcok gyors terjedésének egyik legfőbb oka volt a félsziget elrendezése, amit a Camp David-i békeszerződés szabályozott. Ez három különböző zónára osztotta fel a félszigetet. Az A zónában állomásoztak az egyiptomi hadsereg erői 22 ezer fővel, egy hadosztálynyi erővel. A B zónában állomásoztak az ENSZ-erők az MFO (Multinational Force and Observers, Nemzetközi Megfigyelő Erők) kötelékében, amelyben 1365 fő szolgált, többségében könnyűfegyverzettel, valamint páncélozott szállító harcjárművekkel és helikopterekkel, amelyekkel a megfigyeléseket végezték.²² Ekkor még jelentősebb támadások nem érték az MFO-t, azonban tüntetéseket tartottak a bázis előtt. A C zónában csak határőrök állomásozhattak, ezért nem véletlen, hogy itt voltak a legerősebbek a harcok, amelyek később átterjedtek a többi zónára. Emiatt Egyiptom erősítéseket küldött a térségbe, főleg nehézpáncélosokat és helikoptereket. Azonban a nehézharcokocsikkal felszerelt erők nem voltak képesek felszámolni a felkeléseket, mivel a könnyű fegyverzetű szélsőségesek gyorsan megkerülték őket, és igyekeztek

¹⁸ Greenberg, Hanan: Sinai Becoming Harbor of Terror, 2012, www.al-monitor.com/pulse/security/01/04/shooting-fleeing-and-disappearing.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)

¹⁹ Schweitzer, Yoram – Avita, Shani: Jihadi War in Sinai, 2014, www.inss.org.il/publication/jihadi-war-in-sinai/ (Letöltve: 2019. 11. 21.)

²⁰ Roggio, Bill: Ansar al Jihad in the Sinai Peninsula announces formation, 2011, www.longwarjournal.org/archives/2011/12/ansar_al_jihad_in_th.php (Letöltve: 2019. 04. 04.)

²¹ Bednarz, Dieter – Brinkbäumer, Klaus: Path to presidency: The Swift Rise of Egypt's Sisi, 2013, www.spiegel.de/international/world/tracing-the-rise-of-egyptian-president-abdel-fattah-el-sisi-a-1017117.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)

²² A Camp-David-i békeszerződés szövege, <https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/camp%20david%20accords.aspx> (Letöltve: 2019. 12. 05.)

a gyengébb fegyverzetű rendőröket, határőröket és katonai erőket támadni.²³ Másrészt pedig a hadsereg igyekezett a főbb csomópontokat, városokat és területeket ellenőrizni, mivel úgy vélték, ez elegendő lehet a béke fenntartásához és a biztonság garantálásához, és kezdetben jelentős műveleteket nem hajtottak végre a belsőbb területeken, mivel a főbb csomópontok megszállására és ellenőrzésére törekedtek. Ezzel viszont hagyták, hogy a szélsőségesek jól védhető helyeken, a sivatagban és a dombok mentén alakíthassanak ki bázisokat, ahonnan a támadásokat hajthatják végre.

Ezek a támadások kezdetben kisebb csoportok által végrehajtott kisebb rajtaütések voltak. Ennek egyik legszemléletesebb példája a 2012. augusztus 5-én az egyiptomi határ mentén végrehajtott támadás volt, amikor a palesztin területekről érkező terroristák megtámadtak egy katonai őrszert, majd fegyvereket zsákmányoltak, és az izraeli határon átvonulva, azokkal igyekeztek támadásokat végrehajtani izraeli célpontok ellen. Azonban az izraeli hírszerzés figyelmeztette a határra települő különleges erőket a veszélyről, akik így fel tudták számolni a csoportot.²⁴

2012-re már felállt az együttműködés az egyiptomi és az izraeli szervek között. Ez főleg hírszerzői értesülések átadását jelentette a felek között. Az izraeli és egyiptomi hírszerző szervek között az összeköttetés igen aktívnak bizonyult, ezért gyakoriak voltak a felek között az utazások, így gyakran tárgyaltak egymással a fővárosokban. Ezek az információk főleg a szervezetek tevékenységével, elrabolt katonák cseréjével, esetleg a két fél tevékenységének összehangolásával foglalkoztak.²⁵ Az izraeli információk segítettek az egyiptomiaknak az előbb említett támadás feltárásában, ugyanis ők pontosabb képpel rendelkeztek a palesztin területekről érkező támadásokkal kapcsolatban, és több információval is rendelkeztek e téren, mint az egyiptomiak.²⁶ Ráadásul az izraeliek számára nagyon fontos volt ez az együttműködés, mert ők kiváló stratégiát alkalmaztak, az egyiptomiak viszont harcoltak a terroriszervezetekkel, így minden információ, amit az egyiptomiak számára biztosítottak, segítette az egyiptomiak sikerét, és levette a terhet Izrael válláról.

A támadások azonban tovább fokozódtak, és mint az előbb már említettem, főleg a közlekedési csomópontok, rendőrőrsök, és katonai járőrök ellen.²⁷ Az egyiptomiak erre válaszul igyekeztek a falvakba áthelyezni a műveleteket. Azonban ezek nem sok sikerrel jártak, sőt elriasztották a lakosságot, akik így nem támogatták a katonai műveleteket, másrészt pedig növelték a terroristaszervezetek létszámát is. Ugyanis a szélsőséges szervezetek már azelőtt elhagyták azokat a falvakat, ahol a hadsereg információi szerint lenniük kellett volna. A kikerülő katonák ezért egyrészt azt hitték, hogy a lakosok között bújtak el, ezért jelentős letartóztatásokat fogantatosítottak

²³ Mustafa, Ahmad: Egyptians Mull Changes In Israel Peace Treaty, 2012, www.al-monitor.com/pulse/politics/2012/08/rafah-incidents-highlight-the-ne.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)

²⁴ Fayed, Shaimaa: Egypt media say six Sinai "terrorists" held after attack, 2012, www.reuters.com/article/us-egypt-attack-sinai-idUSBRE87707K20120810 (Letöltve: 2017. 03. 21.)

²⁵ Stern, Moran: The Reality of Israel–Egypt Relations, 2016, www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-reality-of-israel-egypt-relations (Letöltve: 2017. 03. 21.)

²⁶ Fishman, Alex: Tracking Sources of Sinai Terror, All Roads Lead to Gaza, 2012, www.al-monitor.com/pulse/security/01/08/the-sinai-war.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)

²⁷ Special Report: Egyptian militants outwit army in Sinai battlefield, 2014, www.reuters.com/article/us-egypt-sinai-specialreport/special-report-egyptian-militants-outwit-army-in-sinai-battlefield-idUSBREA2F05020140316?feedType=RSS&feedName=topNews (Letöltve: 2019. 04. 04.)

a lakossággal szemben, sokszor a magántulajdon, illetve a ház szentségét is megsértve.²⁸ Másrészt ez bevett gyakorlat volt, ami a 2006-os Sarm es-Sejk-i robbantások után is tapasztalható volt, amikor ugyanezzel a módszerrel igyekeztek felgöngyöltetni a terrorszervezeteket.

Ez a módszer azonban nem volt hatékony, több ártatlan embert tartóztattak le, mint ahány terroristát, és az emberek a kiérkező katonai konvojok elől el tudtak menekülni és sokszor a szélsőséges szervezeteknél kerestek menedéket. Sőt, a terroristák közben fokozták a támadások számát. Ez kettős hatással járt. Egyrészt Egyiptom más részeire demoralizáló volt a hatásuk, tekintve, hogy csak a katonai hírforrásokból származó információkat ismerték, amelyek azt sugallták, hogy hamarosan békét fognak teremteni a területen. Azonban ez nem következett be, sőt a merényletek számának a növekedésével egyre több emberben merült fel kétség a konfliktus gyors lezárásával kapcsolatban.²⁹ Másrészt pedig ez jelentős mértékben demoralizálta a biztonsági erőket, több egység lázadt fel a kormány ellen az élehetetlen körülmények miatt, amelyeket a kormánynak csak engedelmények árán sikerült lecsillapítani.³⁰ Közben a béke biztosításának sikertelensége miatt a kormány a hadsereget tette felelőssé, és gyakran leváltotta a parancsnokokat, akik helyébe új embereket ültetett, akiknek fogalmuk sem volt a helyzetről, nem ismerték a körülményeket, és nem voltak tisztában a követendő stratégiával sem, ezért gyakran alkalmazták azokat a módszereket, amelyek korábban sem vezettek eredményre.³¹ Közben a fővárosba és a nagyobb városokba is elkezdtek beszivárogni a szélsőséges szervezetek. Erre az egyiptomi hatóságok akkor döböntek rá, amikor 2013 elején letartóztattak egy csoportot Kairó külvárosában, akiknél robbanóanyagot, és jelentős mennyiségű készpénzt találtak.³² A csoport által szerzett információk alapján a hírszerző szervezetek rájöttek arra, hogy több csoport alakult meg a nagyobb városokban, például Kairóban, Gízában, vagy Alexandriában, amelyek merényleteket követhetnek el. Ezek a szervezetek a mecsetek körül tömörültek, és beolvadtak a hívek közé. Ezeknek a felszámolása vált a következő években az egyiptomi biztonsági erők egyik legfontosabb feladatává az országban.³³

A Sziszi-korszak

A Murszi elnök vezette kormánynak katonai hatalomátvétel vetett véget. Ez abból eredt, hogy az emberek kezdtek elégedetlenek lenni a Muszlim Testvériség politikájával, elsősorban a korrupció nagysága, a Muszlim Testvériség központosító törekvései,

²⁸ Sabry, Mohannad: Sinai Attacks Cast Doubt on Egyptian Military, 2012, www.al-monitor.com/pulse/originals/2012/al-monitor/repeated-attacks-raise-questions.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)

²⁹ Farid, Kareem: How Egyptian Mainstream Media Cover the War on Terror, 2015, <https://timep.org/commentary/how-egyptian-mainstream-media-cover-the-war-on-terror> (Letöltve: 2017. 03. 21.)

³⁰ Egyptian police protest in Sinai, Cairo demanding weapons, 2013, <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/66160/Egypt/Politics-/Egyptian-police-protest-in-Sinai,-Cairo-demanding-.aspx> (Letöltve: 2017. 03. 21.)

³¹ Fahim, Kareem: Egyptian Officials Fired Over Soldiers' Killings in Sinai, 2012, www.nytimes.com/2012/08/09/world/middleeast/egypt-sinai-attacks.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)

³² Hussein, Walaa: Homemade bombs widespread in Egypt, 2014, www.al-monitor.com/pulse/ru/originals/2014/02/egypt-violence-spread-homemade-bombs.html (Letöltve: 2019. 04. 06.)

³³ Mustafa, Ahmad: Egypt Security Forces Probe 'Terror Cell' Links to al-Qaeda, 2012, www.al-monitor.com/pulse/security/01/10/egypt-security-raid-reveals-terror-cell-linked-to-al-qaeda.html#ixzz4Vf5IU8ek (Letöltve: 2017. 03. 21.)

és a vallás politikát túlzottan átható jellege miatt. Ezért aztán elégedetlenségükben több tüntetést is szerveztek a kormány ellen. A helyzetet pedig a hadsereg használta ki, ami lehetőséget látott arra, hogy a korábbi hatalmát visszaszerezze.³⁴ Ezért ultimátumot küldött Murszinak arról, hogy vagy 48 óra letelte után lemond vagy pedig erőszakkal távolítják el. Murszi nem akart lemondani, ezért a hadsereg lemondatta és a hadügyminiszter, Abdel Fattáh al-Szisi vette át a hatalmat. Ezután később választások útján ő lett Egyiptom új elnöke.³⁵

A hatalomátvétel után jelentős tüntetéssorozat kezdődött a Muszlim Testvériség vezetésével a hatalomátvétel ellen. A Muszlim Testvériség ekkor két teret foglalt el, Rábiá al-Adavíját és Nahdát, ahonnan később a tüntetések indultak és ahol a hívek gyülekeztek meghallgatni a híreket. Az innen kiindult tüntetések rendkívül sok áldozattal jártak, amit a hadsereg fellépése mellett az is okozott, hogy a Muszlim Testvériség szándékosan fegyvertelen nőket és gyerekeket helyezett a tüntetések első soraiba, hogy a magas áldozatszám miatt majd nagyobb esélye legyen az esetleges tárgyalásokon. Közben pedig a mozgalom aktivistái utcai őrposztokat, kopt szentélyeket és boltokat, valamint egyiptomi múzeumokat támadtak meg, illetve raboltak ki. A kormány végül erőszakkal vetett véget a tüntetéseknek, amikor katonai erőkkel foglalta vissza a Rábiá al-Adavíját és Nahda tereket, ami több ezer halálos áldozattal járt.³⁶ Végül 2013. december 21-én terroristaszervezetnek nyilvánította a Muszlim Testvériséget.

Ezt főleg a Manszúra városában elkövetett terrortámadással összhangban tette meg, aminek során 16 ember vesztette életét, amikor pokolgépet robbantottak fel egy elkerített rendőrőrs mellett. Ezután a kormány a Nasszer által már korábban alkalmazott módszereket igyekezett bevetni, a mozgalom minél több tagját letartóztatni és börtönbe zárni.³⁷ Azonban az üldöztetés, az elvesztett politikai helyzet és a támogatottság hiánya törést okozott a szervezeten belül, és több tag és alsóbb vezető a terroriszervezetekhez csatlakozott (Anszár Báj al-Mákdisz, Azsnád Mizsr), illetve a túlzásúfolt börtönökben megkezdődött a radikalizáció, amit az is lehetővé tett, hogy közben a kormány a Muszlim Testvériség mellett több ellenzéki szervezet tagjait, illetve terroristáknak vélt személyt is letartóztatott és börtönbe záratott. Így lényegében tovább tudott terjedni a szélsőséges ideológia, hiszen nem zárták el egymástól a szélsőséges és nem szélsőséges embereket, ami pedig később utat nyitott a szélsőséges szervezetek terjedése felé.³⁸

Közben a Sínai-félszigeten is növekedett a merényletek száma. Ez annak volt köszönhető, hogy a Muszlim Testvériség ellen végrehajtott katonai hatalomátvételt a szélsőséges szervezetek az iszlám elleni fellépésnek tartották, ami ellen igyekeztek fellépni. A merényletek száma már a hatalomátvételt követő első napokban is

³⁴ Worth, Robert F.: A Familiar Role for Muslim Brotherhood: Opposition, 2013, www.nytimes.com/2013/07/29/world/middleeast/egypts-muslim-brotherhood-back-on-painful-ground.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)

³⁵ Egypt election: Sisi secures landslide win, 2014, www.bbc.com/news/world-middle-east-27614776 (Letöltve: 2019. 04. 04.)

³⁶ Nawara, Wael: Egypt: Competing for Corpses, 2013, www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/07/egypt-competing-corpses.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)

³⁷ Saleh, Yasmine – Nasralla, Shadia: Suicide car bomb kills 15 at Egyptian police compound, 2013, <http://uk.reuters.com/article/uk-egypt-explosion-idUKBRE9BMOW620131224> (Letöltve: 2017. 03. 27.)

³⁸ Aman, Ayah: Egypt's youth turn to Islamic State, 2014, www.al-monitor.com/pulse/ru/originals/2014/11/egypt-youth-turn-to-islamic-state-peaceful-brotherhood.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)

jelentős mértékben növekedett, több merénylet végrehajtására került sor Rafáhban, Sejk Zuveidben, vagy épp el-Arisban. A merényleteket főleg a biztonsági szervezetek tagjai (rendőrök, katonák ellen),³⁹ vagy épp főbb kormányzati szereplők ellen, esetleg gazdasági érdekeltségek ellen követték el. Itt szeretném kiemelni az Észak-Sínai gázvezetékét, amely Jordánián keresztül Izraelbe szállít földgázt. Ezt a vezetékét a terroristák sokszor támadták, ami jelentős veszteséget okozott az egyiptomi gazdaságnak. Hiszen a vezetékét újra és újra fel kellett újítani, ami rengeteg pénzt vont el a gazdaságtól, ráadásul sokszor voltak kimaradások a szállításban, ami rendkívül nagy bevételkiesést jelentett.⁴⁰

A legnagyobb Sínai szervezetté az Anszár Bájt al-Mákdisz vált. A szervezet 2012-ben alakult, nagyrészt a 2011-ben, 2012-ben történt jelentős szabadulások után. A szervezet tagjai jórészt egyiptomiak, ezért a szervezet tevékenységének lelegején igyekezett ezt kihasználni a népszerűsítésre és új tagok toborzására.⁴¹ A szervezet virágkorát a 2013-ban kezdődött és 2016 közepéig tartó időszakban élte, amikor jelentős merényleteket hajtott végre, általában a biztonsági erők tagjai ellen, illetve közigazgatási vezetők, és a Sínai gázvezeték ellen. A merényletei rendkívül jól kidolgozottak voltak, amit annak köszönhetek, hogy néhány tagjuk a hadsereg soraiból került ki, akik megtanították nekik az aszimmetrikus hadviselés eszköztárának használatát.⁴² A szervezet jelentős számban hajtott végre öngyilkos merényleteket, ám ezeket nagyrészt elterelésnek, pszichológiai fegyverként, és általában a műveletek bevezetőjeként használták. A műveletek jelentős része ezután már fegyveres támadással folytatódott, amikor a szervezet tagjai igyekeztek a szárnyakról vagy a magasabb földrajzi helyekről tűz alá venni az őrsztoztokat. Nagy figyelmet fordítottak a beszivárgásra, és az elterelésre. A műveleteiket több, egyidejű támadással vezették be, amelynek során több őrsztozt is megtámadtak, így elvonták a hadsereg erőit a fő támadási célokról. Fontosnak tartom kiemelni, hogy sokszor a hadsereg rugalmatlannak bizonyult, vagy épp rossz intézkedést hozott a szélsőségesek elleni küzdelemben.⁴³ A hadsereg, mint az előző fejezetben már említettem, inkább a főbb csomópontok megszállására vagy megtartására törekedett. Ezért a támadásoknál inkább a védelemre, semmint a rugalmas reagálásra hagyatkoztak, és a terrortámadások után is az adott környéket zárták le és letartóztatásokat hajtottak végre. A hadsereg ezeken kívül további ad-hoc megoldásokkal is élt. Ezek közé sorolható például, hogy az első támadások megindulása után a repülőgépekről szórtak szórólapokat az emberek közé, amelyben arra kérték őket, hogy maradjanak otthon.⁴⁴

³⁹ Sakr, Taha: 12 conscripts killed in attack on army checkpoint in Al-Arish, 2016, www.dailynewseggypt.com/2016/11/26/12-conscripts-killed-attack-army-checkpoint-al-arish/ (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁴⁰ Sheva, Arutz: Egyptian Terrorists Attack Sinai-Jordan Pipeline, 2015, www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/190186 (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁴¹ Schweitzer, Yoram: Egypt's War in the Sinai Peninsula: A Struggle that Goes beyond Egypt, 2015, www.inss.org.il/index.aspx?id=4538&articleid=8667 (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁴² IDC Herzliya Terrorist Monitoring Group Bimonthly Report 2015, 43. www.ict.org.il/UserFiles/JWMC-2-2-15.pdf (Letöltve: 2019. 12. 05.)

⁴³ Huffman, Tyler: Sinai security stymied by continued terrorist attacks, 2015, www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/04/egypt-wilayat-sinai-salafist-jihad-attack-photos.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁴⁴ Hauslohner, Abigail: Insurgency takes root in Egypt's Sinai, 2013, www.washingtonpost.com/world/insurgency-takes-root-in-egypts-sinai/2013/07/28/2e3e01da-f7a4-11e2-a954-358d90d5d72d_story.html?utm_term=.c42c8fd813a8 (Letöltve: 2017. 03. 27.)

Másrészt pedig kijárási tilalmat rendeltek el a harcok főbb helységeiben, főleg el Arisban, vagy Sejk Zuveidben. Azonban ez nem sokat használt, mert az Anszár Báj al-Mákdisz éjszaka is aktív volt és bombákat telepített a hadsereg által használt felvonulási útvonalakra, és ezzel sikerült jelentős veszteséget okoznia.⁴⁵ Ráadásul a hadsereg korlátozta az internethasználatot, így reggel 8 és délután 4 óra között a helyi lakosok nem használhatták azt. Ezzel szerették volna korlátozni a szervezet által végrehajtott merényleteket, illetve csökkenteni a szervezet tagjai között zajló kommunikációt.⁴⁶ Azonban a szervezetnek sikerült fenntartania a közösségi oldalait, ahol a merényleteit be tudta mutatni és informálni tudta a lakosságot a tevékenységéről. Ezzel azonban az volt a probléma, hogy a hadsereg mindennemű médiatevékenységet tiltott az észak-sínai régióban, és csak a saját hálózatáról volt hajlandó információt szolgáltatni az egyiptomi lakosságnak. Így viszont az egyiptomiak a terroristáktól értesülhettek a félszigeten folyó harcokról, ez pedig egyrészt növelte az emberek között a bizonytalanságot és a rendszerrel szembeni kritikát, másrészt pedig növelte a terroristaszervezet befolyását.

A szervezet számára gondot okozott az utánpótlás akadozása is. Mivel a hadsereg tudta, hogy az utánpótlást nagyrészt a rafáhi határátkelő alatt épült földalatti csempészalagutakból, illetve a líbiai határátkelőkön folyó csempészet útján kapja, ezért igyekezett ezeket az útvonalakat lezárni, ellenőrizni, és megszüntetni a terroristák utánpótlását. A rafáhi átkelőt például katonai irányítás alá vonták, és 500 méteres körzetben minden házat és lakóépületet eltávolítottak, a családokkal együtt. Később ezt 1000 méterre növelték.⁴⁷ A líbiai határnál is igyekeztek növelni az ellenőrzés mértékét, főleg miután az Anszár Báj al-Mákdisz hűséget esküdött az Iszlám Államnak. Ekkor ugyanis attól lehetett tartani, hogy az Iszlám Állam és a Sínai Vilajet (ezt a nevet vette fel a szervezet a hűségeskü után) közös merényletet hajt végre nyugatról és keletről.

Emiatt aztán a hadseregnek mindkét területen nagy erővel kellett jelen lenniük, ami csökkentette a bevethető erők számát. Egyébként az Iszlám Állammal való együttműködést az tette a korábbi Anszár Báj al-Mákdisz számára vonzóvá, hogy jelentős mértékben megcsappantak a forrásai, és a rendelkezésére álló fegyverek mennyisége. Ez annak volt köszönhető, hogy a hadsereg műveletei miatt a szervezet raktárai és főbb bázisai középre szorultak, ahol az Apache helikopterek könnyen megsemmisítették őket.⁴⁸ Ezért a szervezetnek minél előbb szüksége volt támogatásra azért, hogy fegyvereket tudjon szerezni. Ez a későbbi időszakokban is komoly gondot okozott, ezért igyekeztek a külső forrásokon kívül az elesett katonáktól fegyvereket zsákmányolni, vagy az eldobált katonai fegyvereket megszerezni, hogy tovább tudjanak harcolni.

A Sínai Vilajet megjelenése Egyiptomot a nemzetközi terrorellenes együttműködés egyik tagjává tette. 2013-ban alakult meg a közel-keleti államok egyik nagy terrorellenes összefogása, amelyet Szaúd-Arábia alakított meg, és Egyiptom mellett

⁴⁵ Egypt's Sinai rocked by wave of deadly attacks, 2015, www.bbc.com/news/world-middle-east-33340458 (Letöltve: 2019. 12. 05.)

⁴⁶ Hamed, Enas: Egypt's media blackout on Sinai, 2014, www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/04/suffering-sinai-media-silence-egypt.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁴⁷ Gold, Zack: The Egypt-Gaza Buffer Zone: More Harm than Good for Sinai Security, 2014, www.inss.org.il/publication/the-egypt-gaza-buffer-zone-more-harm-than-good-for-sinai-security/ (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁴⁸ Chakti, Steffi: Sinai militants rise again, 2014, www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/10/ansar-bayt-al-maqdis-impose-presence-sinai-egypt.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)

tagja volt még az Egyesült Arab Emirátusok is. Szaúd-Arábia számára fontos volt a nemzetközi összefogás kialakítása, mert egyrészt tartott az Iszlám Állam növekvő erejétől, másrészt pedig délen a növekvő szúfik jelentette fenyegetéstől. Egyiptom ebben az együttműködésben inkább diplomáciai úton volt jelen, a katonai megoldásokat igyekezett kerülni, és Szíriában inkább a politikai megoldást sürgette, viszont kiképzőket biztosított az Iszlám Állam elleni harchoz.⁴⁹ Líbiában pedig Algériával működött együtt, aminek a keleti határainál szintén igyekeztek a líbiai szélsőséges szervezetek átjutni és merényleteket végrehajtani. Ezért mindkét félnek érdekében állt a líbiai biztonság visszaállítása.⁵⁰ Egyiptom itt is inkább politikai megoldásokat szeretett volna megvalósítani, ő szorgalmazta például azt az ötletet is, hogy a líbiai milíciák a fegyverletételért kapjanak pénzt a kormánytól.

Másrészt viszont Egyiptom katonai műveleteket is végrehajtott. Ezeket főleg azután alkalmazta, miután az Iszlám Állam kivégzett 21 kopt keresztény egyiptomi polgárt. Ezután Egyiptom viszontbombázásokat hajtott végre Líbiában, főleg az Iszlám Állam harcállásait támadva.⁵¹

Megváltozott a Sínai Vilajet és a félszigeten élő beduin törzsek közötti viszony is. Ez főként amiatt következett be, mert a hűségeskü után a Sínai Vilajet támadásokat hajtott végre az egyiptomi lakosság ellen és többeket kivégzett a hadseregnek való segítségnyújtásra és az Izraellel való együttműködésre hivatkozva.⁵² Úgy vélem, hogy a szervezet ez irányban megvalósult változása egyrészt azzal magyarázható, hogy a hűségeskü miatt az Iszlám Állam erősebb irányítást valósított meg azon, mert maga a szervezet kiváló földrajzi helyen feküdt, ami lehetővé tette egyiptomi és izraeli városok elérését is. Másrészt az Iszlám Állam igyekezett harcot indítani az egyik leg-erősebb közel-keleti terrorellenes szövetségben lévő ország ellen. Harmadszor pedig, és úgy gondolom, hogy ez a fő irányváltás a szervezet által követett tevékenységben, a Sínai Vilajethez érkezhettek az Iszlám Állam soraiból harcosok, akik átvették a szervezet bizonyos részeinek az irányítását, és ők hozták magukkal az Iszlám Állam által beléjük sulykolt módszereket. Ezekkel a cselekményekkel azonban az volt a fő probléma, hogy a szervezet maga ellen fordította a törzseket és a lakosságot. A törzsek 2015-ben gyűlést hívtak össze, ahol megtárgyalták a Sínai Vilajet ellen alkalmazott erőfeszítéseiket. Kinyilvánították, hogy, bármely törzsi származású egyén, aki segíti a terroristákat, nem számíthat a törzsektől védelemre. Másrészt megtiltották azoknak a törzsi rokonságban lévő személyeknek, akik bármilyen vállalkozást működtetnek (boltok, kereskedelem), hogy segítsenek a terroristáknak. Másrészt hitet tettek a hadsereggel való együttműködés mellett, és kérték a lakosságot, hogy a harcok alatt maradjanak otthon.⁵³

⁴⁹ Saudis announce Islamic anti-terrorism coalition, 2015, www.bbc.com/news/world-middle-east-35099318 (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁵⁰ Algeria and Egypt step up security cooperation about Libya, 2016, <http://libyapropect.com/index.php/2016/01/31/algeria-and-egypt-step-up-security-cooperation-about-libya/> (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁵¹ Egyptian air strikes in Libya kill dozens of Isis militants, 2015, www.theguardian.com/world/2015/feb/16/egypt-air-strikes-target-isis-weapons-stockpiles-libya (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁵² Mohammed, Youssri: 'Mossad Agent' Found Beheaded in Egypt's Sinai, 2014, www.haaretz.com/middle-east-news/1.615129 (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁵³ Gold, Zack: Sinai Tribes: Between the Egyptian State and the Islamic State, 2015, www.inss.org.il/publication/sinai-tribes-between-the-egyptian-state-and-the-islamic-state/ (Letöltve: 2019. 11. 27.)

Ezzel igyekeztek elejét venni a lakosság pajzsként való felhasználásának. Emiatt azonban a törzsek szembekerültek a Sínai Vilajettel, a szervezet pedig gyakran rabolt el főbb törzsi vezetőket, és kínzásnak vetette alá őket, hogy elárulják, mióta dolgoznak a hadseregnek és hogy mit árultak el nekik. Több törzsi személyt végeztek ki. Bár a törzsek még nem folyamodtak erőszakhoz a Sínai Vilajettel szemben, az ellentét a két fél között napról-napra nagyobb lett.⁵⁴ Úgy vélem, ha a hadsereg ezt kihasználná, és kedvezményeket ajánlana a törzseknek (rész kellene kínálni a turizmusból, és beruházásokat kellene végrehajtani a területen), akkor a törzsek segítségével könnyebben lehetne felszámolni a szervezetet.

Ez eddig nem történt meg. A törzsek továbbra is közömbösek mind a hadsereggel, mind a Sínai Vilajettel szemben. Ennek az az oka, hogy mindkét fél kegyetlen módszereket alkalmazott a törzsekkel szemben, ezért azok egyik féllal sem működtek együtt. Viszont a Sínai Vilajet tevékenysége jelentősen csökkent az utóbbi időben, a merényletek száma a 2016-os évben a felére csökkent. A merényletek elkövetésekor már nem láthatók azok a korábban alkalmazott módszerek, amiket pár oldallal korábban ismertettem. Az elkövetéskor alkalmazott módszerek kezdetlegessé váltak, a robbanóanyagokat pedig házilag barkácsolták. Ennek a változásnak belső és külső okai egyaránt voltak. Az egyik ok az Iszlám Állam visszaszorulása volt, aminek következtében csökkent a szervezet pénzforrása. Másrészt pedig az egyiptomi hadseregnek sikerült csapást mérnie a szervezet felső vezetésére Jebel Halilnál 2016 novemberében.⁵⁵ Emiatt pedig eltűntek a szervezet vezetéséből azok, akik a 2015-ös évhez hasonló akciókat megtervezték és irányították volna. A szervezet ennek ellenére ma is aktív, és bár csökkent a merényletek száma, az még nem jelenti azt, hogy a szervezet hamarosan megszűnik, hiszen még sokáig kell harcolni, hogy az egyiptomi erők végleg legyőzzék a Sínai Vilajetet.

A másik szervezet, amiről a tanulmányom szól az Adzsnád Mizr és a hozzá hasonló szervezetek. Azért az Adzsnád Mizr-t helyeztem előtérbe, mert a módszerek, amiket alkalmaz, hasonlóak ahhoz, amiket a többi szervezet is követ. Éppen ezért ennek az egy szervezetnek az elemzésével közelebb juthatunk ahhoz, hogy megértsük a többi szervezet által alkalmazott módszereket, és ez az elemzés rávilágíthat a szervezetek közti hasonlóságokra is. A szervezet létszámára nincs megbízható adat, az kicsi, és nagyrészt fiatalok a tagjai, akiknek az átlagéletkora 20 év körül van.⁵⁶ Egrészt azért, mert a városban a szervezet számára fontos az észrevétlenség és a mozgásszabadság biztosítása, ez pedig a városban csak kis létszámú szervezettel érhető el. Hiszen a nagyobb szervezet könnyen szem előtt lehet, ráadásul a szervezet által végrehajtani szándékozott merényletek már a tervezési szakaszban kitudódnának, nem beszélve arról, hogy igyekszik megőrizni a végrehajtók anonimitását.⁵⁷ Másrészt a kisebb szervezetek könnyebben tudnak beolvadni a tömegbe, ezzel pedig megtartják maguknak

⁵⁴ Chakti (2014): i. m.

⁵⁵ Schweitzer, Yoram: The Weakening of Wilayat Sinai, www.inss.org.il/publication/the-weakening-of-wilayat-sinai/ (Letöltve: 2019. 12. 05.)

⁵⁶ Awad, Mokhtar: Ajjnad Misr: The Rise of Homegrown Egyptian Jihadists, 2014, <https://timep.org/commentary/analysis/ajjad-misr-rise-homegrown-egyptian-jihadists/> (Letöltve: 2019. 04. 06.)

⁵⁷ Matta, Wissam: New Egypt terror group adopting 'lone wolf' approach, 2014, www.al-monitor.com/pulse/security/2014/07/egypt-new-terror-group-lone-wolf-approach.html (Letöltve: 2017. 03. 20.)

a meglepés előnyét, hiszen emiatt a szervezet tagjai elvesznek az embertömegben, amit így egyrészt képtelenség ellenőrizni, másrészt pedig bárhol képesek lecsapni és ezáltal meglepni a biztonsági erőket. Az Adzsnád Mizr-hez hasonló szervezetek főleg a biztonsági erők ellenőrzőpontjait, tagjait, a közigazgatás főbb központjait támadják.⁵⁸ A módszerük pedig általában pokolgépes merényletekre vagy gépkarabélyokkal végrehajtott támadásokra korlátozódik. Náluk az öngyilkos merényletek nem szerepelnek, mert ezzel túlságosan leapasztanák a taglétszámot, amely rendkívül alacsony. Az Adzsnád Mizr igyekszik a civil áldozatokat elkerülni, azonban a pokolgépes merényletek nem teszik ezt lehetővé, és a biztonsági erők elleni merényletek néhány halálos áldozattal vagy sérülttel járnak. Az előbb említett módszerek tekintetében két merényletet szeretnék kiemelni, ami megvilágítja az Adzsnád Mizr, és az ahhoz hasonló szervezetek tevékenységét. Az egyik ezek közül a 2014. október 22-én a Kairói Egyetem közelében végrehajtott pokolgépes merénylet.⁵⁹

Ez a merénylet azután következett be, miután az egyetemi diákság tüntetést szervezett a fennálló rendszer ellen, Az Adzsnád Mizr az egyetem fő kapujánál felállított ellenőrzőpontnál indított támadást a rendőri erők ellen, amelyben hat rendőr és négy civil halt meg. Ez példa arra, hogy hogyan valósítja meg az Adzsnád Mizr a pokolgépes merényleteit, amelyeket általában autókban vagy szemeteskukákban helyeznek el, majd pedig felrobbantják őket, a cél pedig az, hogy a lehetőségek szerinti legtöbb áldozatot szedjék a biztonsági erők közül.⁶⁰ A másik módszer pedig a gépkarabélyos támadás, amire kiváló példa a 2015. március 18-án Mársza Matrúthnál elkövetett támadás, amelynek során az elkövető egy lefékező gépkocsiból nyitott tüzet és egy rendőrt megölt, egyet pedig megsebesített.⁶¹ Ezek a támadások gyorsak, néhány másodpercet vesznek igénybe, és ezután gyorsan elhagyják a merénylet színterét az elkövetők. Amire ezekből a támadásokból következtethetünk, az az, hogy ezeknek a szervezeteknek nem áll rendelkezésre elegendő pénzügyi erőforrás, ezért pedig kisebb, gyorsabb, de biztos pusztítást igyekeznek a merényletekkel megvalósítani. Másrészt egyfajta városi gerillaharcot folytatnak a biztonsági erőkkel szemben, gyors csapásokat igyekeznek megvalósítani egyrészt a gépkarabélyos merényletekkel, másrészt pedig biztos pusztítást a pokolgépes merényletekkel, ezzel pedig igyekeznek kifárasztani a biztonsági erőket. Úgy vélem, hogy ezekben a szervezetekben jelentős a volt Muszlim Testvériség-tagok létszáma, mivel a szervezet felszámolása után könnyebb volt egyrészt elvegyülni a városban, és ezekhez a szervezetekhez csatlakozni, mint a Sínai-félszigeten a Sínai-Vilajethez, másrészt a Muszlim Testvériség anyagi és infrastrukturális erőforrásainak bizonyos részét a szervezetek rendelkezésére bocsátani. A biztonsági erők igyekeztek egyrészt a város főbb csomópontjain felállított ellenőrzőpontok segítségével kordában tartani a terrorszervezeteket, másrészt

⁵⁸ Youssef, Adham: Ajnad Misr claims responsibility for blast near foreign ministry, 2014, www.dailynewsegypt.com/2014/09/22/ajnad-misr-claims-responsibility-blast-near-foreign-ministry (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁵⁹ Masr, Mada: Ajnad Misr claims Cairo University blast as part of anti-police campaign, 2014, www.madamasr.com/en/2014/10/23/news/u/ajnad-misr-claims-cairo-university-blast-as-part-of-anti-police-campaign/ (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁶⁰ Masr (2014): i. m.

⁶¹ Police officer killed, another injured in Matruh, 2015, www.dailynewsegypt.com/2015/03/18/police-officer-killed-another-injured-in-matrouh/ (Letöltve: 2017. 03. 27.)

közvetett módszereket alkalmaztak. Ilyen volt például, hogy az egyiptomi hatóságok 27 ezer imahelyet zártak be.⁶²

Ezzel az intézkedéssel igyekeztek a terrorszervezetek találkozóhelyeit bezárni, és ezzel a műveleteiket vagy műveleti tervezésüket valamilyen szinten korlátozni. Másrészt igyekeztek az ideológiai alapjaikat is megdönteni. Ehhez az Al-Azhar mecsetet használták fel, amit már korábban is felhasználtak a rendszer ellenségei és a terrorszervezetek ellen. Az Al-Azhar átesett egyfajta modernizáción, hogy képes legyen kezelni a kor kihívásait. Egyrészt több szöveget vettek ki az oktatásból, másrészt pedig igyekeztek imámokat képezni arra, hogy az interneten keresztül vallási vitákat folytassanak a szélsőségekkel. Ez azonban nem volt sikeres, mert sokan az Al-Azhart a rendszer kinyújtott karjának tartották.⁶³

Összegzés

Az arab tavasz nyomán számos országban zajlottak változások, amelyek sok terrorszervezetnek jelentettek alkalmat arra, hogy megtelepedjenek egy adott országban. Erre példa Egyiptom is, ahol két szervezetet elemeztünk, hogy ezzel is ismertetni tudjuk az ország terrorellenes küzdelmét.

Az első az Anszár Bájt al-Mákdisz volt, amely kihasználva a lakosságna az állammal szembeni előítéleteit, a kormány és a hadsereg rugalmatlanságát, valamint az arab tavasz eseményeit jelentős szerepre tettek szert a félszigeten. Azonban végül az Iszlám Államnak való hűségük, az Iszlám Állam folyamatos visszaszorulása és a szervezet elleni katonai támadások visszaszorították a szervezetet, bár nem győzték le azt véglegesen.

Az Adzsnád Mizsr és a hozzá hasonló szervezetek inkább Egyiptom nagyvárosaiban alakultak meg, és főképp a gerillacsapatokra jellemző műveleteket hajtanak végre (pokolgépes támadások, gépfegyveres támadások). A szervezetek elleni fellépést nehezíti a szervezetek alacsony taglétszáma, és az, hogy képesek beleolvadni a tömegbe. Bár a kormány fellépett ezek ellen a szervezetek ellen, a kormány fellépései azonban eddig kevés eredményt hoztak és még hosszú időre és jelentős változtatásra van szükség a kormány cselekvési tervében arra, hogy jelentős eredményt érhessenek el.

Felhasznált irodalom

Farkas Anikó: A szadati Egyiptom magyar szemmel, Magyar-egyiptomi kapcsolatok 1970–1980, Doktori (PhD) értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2012.
Gazdik Gyula (2011): Egyiptomi parlamenti választások: előzmények, eredmények, jövőbeni kérdőjelek, *ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont – Elemzések*, (2011/1)
N. Rózsa Erzsébet: Az arab tavasz, Osiris Kiadó, Budapest, 2016.

⁶² Atkinson, Mary: Egypt to restrict activity of mosques during Ramadan, 2015, www.middleeasteye.net/news/egypt-restrict-activity-mosques-during-ramadan (Letöltve: 2017. 03. 27.)

⁶³ Mokbel, Reham: Al-Azhar goes online to fight extremism, 2015, www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/06/egypt-al-azhar-internet-social-media-religious.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)

Internetes források

- A Camp-David-i békeszerződés szövege, <https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/camp%20david%20accords.aspx> (Letöltve: 2019. 12. 05.)
- Atkinson, Mary: Egypt to restrict activity of mosques during Ramadan, 2015, www.middleeasteye.net/news/egypt-restrict-activity-mosques-during-ramadan (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Algeria and Egypt step up security cooperation about Libya, 2016, <http://libyaprospect.com/index.php/2016/01/31/algeria-and-egypt-step-up-security-cooperation-about-libya/> (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Aman, Ayah: Egypt's youth turn to Islamic State, 2014, www.al-monitor.com/pulse/ru/originals/2014/11/egypt-youth-turn-to-islamic-state-peaceful-brotherhood.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Awad, Mokhtar: Afnad Misr: The Rise of Homegrown Egyptian Jihadists, 2014, <https://timep.org/commentary/analysis/ajnad-misr-rise-homegrown-egyptian-jihadists/> (Letöltve: 2019. 04. 06.)
- Background to the Sinai conflict, 2017, www.iiss.org/blogs/analysis/2017/11/sinai-conflict (Letöltve: 2019. 12. 05.)
- Balanga, Yehuda: Sinai: A Territory Without a Master, 2012, www.al-monitor.com/pulse/security/01/06/trouble-from-the-south.html (Letöltve: 2017. 01. 13.)
- Bednarz, Dieter – Brinkbäumer, Klaus: Path to presidency: The Swift Rise of Egypt's Sisi, 2013, www.spiegel.de/international/world/tracing-the-rise-of-egyptian-president-abdel-fattah-el-sisi-a-1017117.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Camp David Accords; September 17, 1978, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/campdav.asp (Letöltve: 2019. 04. 04.)
- Chakti, Steffi: Sinai militants rise again, 2014, www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/10/ansar-bayt-al-maqdis-impose-presence-sinai-egypt.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Egypt election: Sisi secures landslide win, 2014, www.bbc.com/news/world-middle-east-27614776 (Letöltve: 2019. 04. 04.)
- Egypt Unemployment Rate, Trading Economics, www.tradingeconomics.com/egypt/unemployment-rate (Letöltve: 2017. 03. 20.)
- Egyptian air strikes in Libya kill dozens of Isis militants, 2015, www.theguardian.com/world/2015/feb/16/egypt-air-strikes-target-isis-weapons-stockpiles-libya (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Egyptian police protest in Sinai, Cairo demanding weapons, 2013, <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/66160/Egypt/Politics-/Egyptian-police-protest-in-Sinai,-Cairo-demanding-.aspx> (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Egypt's Sinai rocked by wave of deadly attacks, 2015, www.bbc.com/news/world-middle-east-33340458 (Letöltve: 2019. 12. 05.)
- Fahim, Kareem: Egyptian Officials Fired Over Soldiers' Killings in Sinai, 2012, www.nytimes.com/2012/08/09/world/middleeast/egypt-sinai-attacks.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)

- Farid, Kareem: How Egyptian Mainstream Media Cover the War on Terror, 2015, <https://timep.org/commentary/how-egyptian-mainstream-media-cover-the-war-on-terror> (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Fayed, Shaimaa: Egypt media say six Sinai "terrorists" held after attack, 2012, www.reuters.com/article/us-egypt-attack-sinai-idUSBRE87707K20120810 (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Fishman, Alex: Tracking Sources of Sinai Terror, All Roads Lead to Gaza, 2012, www.al-monitor.com/pulse/security/01/08/the-sinai-war.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Gold, Zack: The Egypt-Gaza Buffer Zone: More Harm than Good for Sinai Security, 2014, www.inss.org.il/publication/the-egypt-gaza-buffer-zone-more-harm-than-good-for-sinai-security/ (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Gold, Zack: Sinai Tribes: Between the Egyptian State and the Islamic State, 2015, www.inss.org.il/publication/sinai-tribes-between-the-egyptian-state-and-the-islamic-state/ (Letöltve: 2019. 11. 27.)
- Greenberg, Hanan: Sinai Becoming Harbor of Terror, 2012, www.al-monitor.com/pulse/security/01/04/shooting-fleeing-and-disappearin.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Hamed, Enas: Egypt's media blackout on Sinai, 2014, www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/04/suffering-sinai-media-silence-egypt.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Hauslohner, Abigail: Insurgency takes root in Egypt's Sinai, 2013, www.washingtonpost.com/world/insurgency-takes-root-in-egypts-sinai/2013/07/28/2e3e01da-f7a4-11e2-a954-358d90d5d72d_story.html?utm_term=.c42c8fd813a8 (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Holt-Ivry, Olivia: Arms Control in Civil Society, Controlling Conventional Arms Smuggling in Sinai, 2014, www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/olivia.pdf (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Huffman, Tyler: Sinai security stymied by continued terrorist attacks, 2015, www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/04/egypt-wilayat-sinai-salafist-jihad-attack-photos.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Hussein, Walaa: Homemade bombs widespread in Egypt, 2014, www.al-monitor.com/pulse/ru/originals/2014/02/egypt-violence-spread-homemade-bombs.html (Letöltve: 2019. 04. 06.)
- IDC Herzliya Terrorist Monitoring Group Bimonthly Report, 2015, www.ict.org.il/UserFiles/JWVG-2-2-15.pdf (Letöltve: 2019. 12. 05.)
- Masr, Mada: Ajnad Misr claims Cairo University blast as part of anti-police campaign, 2014, www.madamasr.com/en/2014/10/23/news/u/ajnad-misr-claims-cairo-university-blast-as-part-of-anti-police-campaign/ (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Matta, Wissam: New Egypt terror group adopting 'lone wolf' approach, 2014, www.al-monitor.com/pulse/security/2014/07/egypt-new-terror-group-lone-wolf-approach.html (Letöltve: 2017. 03. 20.)
- McCarthy, Andrew C.: Egypt's Military and the Arab Spring, 2012, www.nationalreview.com/article/314357/egypts-military-and-arab-spring-andrew-c-mccarthy (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Mohammed, Yousri: 'Mossad Agent' Found Beheaded in Egypt's Sinai, 2014, www.haaretz.com/middle-east-news/1.615129 (Letöltve: 2017. 03. 27.)

- Mokbel, Reham: Al-Azhar goes online to fight extremism, 2015, www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/06/egypt-al-azhar-internet-social-media-religious.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Mustafa, Ahmad: Egypt Security Forces Probe 'Terror Cell' Links to al-Qaeda, 2012, www.al-monitor.com/pulse/security/01/10/egypt-security-raid-reveals-terror-cell-linked-to-al-qaeda.html#ixzz4Vf5U8ek (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Mustafa, Ahmad: Egyptians Mull Changes In Israel Peace Treaty, 2012, www.al-monitor.com/pulse/politics/2012/08/rafah-incidents-highlight-the-ne.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Nawara, Wael: Egypt: Competing for Corpses, 2013, www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/07/egypt-competing-corpses.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Police officer killed, another injured in Matruh, 2015, www.dailynewsegypt.com/2015/03/18/police-officer-killed-another-injured-in-matrouh/ (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Population Growth, The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW?locations=EG> (Letöltve: 2017. 03. 20.)
- Roggio, Bill: Ansar al Jihad in the Sinai Peninsula announces formation, 2011, www.longwarjournal.org/archives/2011/12/ansar_al_jihad_in_th.php (Letöltve: 2019. 04. 04.)
- Sabry, Mohannad: Sinai Attacks Cast Doubt on Egyptian Military, 2012, www.al-monitor.com/pulse/originals/2012/al-monitor/repeated-attacks-raise-questions.html (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Sakr, Taha: 12 conscripts killed in attack on army checkpoint in Al-Arish, 2016, www.dailynewsegypt.com/2016/11/26/12-conscripts-killed-attack-army-checkpoint-al-arish/ (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Saleh, Yasmine – Nasralla, Shadia: Suicide car bomb kills 15 at Egyptian police compound, 2013, <http://uk.reuters.com/article/uk-egypt-explosion-idUKBRE9BM0W620131224> (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Saudis announce Islamic anti-terrorism coalition, 2015, www.bbc.com/news/world-middle-east-35099318 (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Schweitzer, Yoram – Avita, Shani: Jihadi War in Sinai, 2014, www.inss.org.il/publication/jihadi-war-in-sinai/ (Letöltve: 2019. 11. 21.)
- Schweitzer, Yoram: Egypt's War in the Sinai Peninsula: A Struggle that Goes beyond Egypt, 2015, www.inss.org.il/index.aspx?id=4538&articleid=8667 (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Schweitzer, Yoram: The Weakening of Wilayat Sinai, <https://www.inss.org.il/publication/the-weakening-of-wilayat-sinai/> (Letöltve: 2019. 12. 05.)
- Sheva, Arutz: Egyptian Terrorists Claim Attack on Sinai Pipeline to Jordan, 2015, www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/190186 (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Siboni, Gabi – Ben-Barak, Ram: The Sinai Peninsula Threat Development and Response Concept, INSS, 2014, www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/web-Analysis-31-edited.pdf (Letöltve: 2017. 03. 20.)
- Special Report: Egyptian militants outwit army in Sinai battlefield, 2014, www.reuters.com/article/us-egypt-sinai-specialreport/special-report-egyptian-militants-out

- [wit-army-in-sinai-battlefield-idUSBREA2F05020140316?feedType=RSS&feed-Name=topNews](#) (Letöltve: 2019. 04. 04.)
- Stern, Moran: The Reality of Israel–Egypt Relations, 2016, www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-reality-of-israel-egypt-relations (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Terrorism in Sinai, Middle East Institute, 2016, www.mei.edu/sinai-terrorism (Letöltve: 2017. 03. 21.)
- Varvelli, Arturo: Jihadist Hotbeds, Understanding Local Radicalization Processes, ISP, 2016, www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/jihadist.hotbeds_ebook.pdf (Letöltve: 2017. 03. 20.) DOI: <https://doi.org/10.19201/ispijihadisthotbeds>
- Worldometers, Egypt's Population, www.worldometers.info/world-population/egypt-population/ (Letöltve: 2019. 04. 04.)
- Worth, Robert F.: A Familiar Role for Muslim Brotherhood: Opposition, 2013, www.nytimes.com/2013/07/29/world/middleeast/egypts-muslim-brotherhood-back-on-painful-ground.html (Letöltve: 2017. 03. 27.)
- Youssef, Adham: Afnad Misr claims responsibility for blast near foreign ministry, 2014, www.dailynewsegypt.com/2014/09/22/afnad-misr-claims-responsibility-blast-near-foreign-ministry (Letöltve: 2017. 03. 27.)

Muhoray Róbert András¹

Vezetőképzések összehasonlítása a civil életben és a Magyar Honvédségben

Comparison of Leadership Trainings in Civilian Life and in the Hungarian Defence Forces

Absztrakt

Minden szervezet, vállalkozás élén kell egy vezetőnek lennie, mert vezetés nélkül halálra van ítélve. A 21. század egyik legnagyobb kihívása a gyorsan változó környezet. A vezetői pozícióban, tisztségben lévő személyeknek folyamatosan képezniük kell magukat, hogy olyan vezetői képességekkel rendelkezzenek, amelyekkel javítják saját munkavégzésük és beosztottaik hatékonyságát, illetve csökkentik a fluktuációt és erősítik a csapat-szellemet. Az eltérő vezetői minőség eltérő képzési rendszert igényel. A cikkben a civil szférában és a Magyar Honvédségben alkalmazott vezetőképzéseket hasonlítom össze.

Kulcsszavak: *development center, felsőoktatás, kompetencia, tréning, vezetőképzés*

Abstract

There must be a leader at the top of all organisations and enterprises due to the fact that those without leadership are sentenced to death. One of the greatest challenges of the 21st century is the rapidly changing environment. In order to reduce staff turnover and strengthen team spirit, leaders and people in duties must permanently train themselves to ensure they have appropriate leadership skills, which improve the efficiency of their own as well as their subordinates. Different leadership qualities require different training systems. In this article I compare leadership trainings in the business sector and the Hungarian Defence Forces.

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: robert.muhoray@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8440-6133>

Keywords: *development centre, higher education, competence, training, leadership training*

Bevezetés

Mint ismert, nem mindenki születik vezetőnek, de mindenki válhat vezetővé. A vezetői készségek és képességek elsajátítása lehetséges tanulás útján is. Az egyik legfontosabb irányelv a vezetésben, hogy a vezető mindig megfelelően bánjon a beosztottakkal. Azok a vezetők lesznek kifejezetten hatékonyak, akik ezt folyamatosan szem előtt tartják. Ugyanis vezetőként nemcsak a saját egyéni feladataik ellátása fontos, hanem a rájuk bízott egyének teljesítményének, lojalitásának, együttműködésének folyamatos fenntartása is.²

A vezetők a legalapvetőbb hibákat pont az emberekkel való bánásmód területén (people management) szokták elkövetni. Nem figyelnek kellőképpen a beosztottjaikra, ami a teljesítmény csökkenéséhez, és egyre növekvő fluktuációhoz vezet. A vezető feladata, hogy megértse, csak annyira lehet jó és eredményes, amennyire az általa vezetett emberek. Ezért a szakmai tudás önmagában nem elég ahhoz, hogy valaki példakép lehessen. A beosztottaknak folyamatosan érezniük kell, hogy a vezetőjük figyel rájuk, meghallgatja őket. A beosztottakkal való törődés, rájuk történő odafigyelés (például betanítás, bevonás a feladatok végrehajtásába, konfliktuskezelés, érdekképviselet) kiteheti akár a vezetői munka 60%-át is. Ebből adódóan egy vezetőnek tudnia kell használnia az „eszét” és a „szívét” (a megfelelő helyen és időben) ahhoz, hogy kimagasló eredményekkel rendelkező vezető lehessen.

A téma aktualitása

A modern kor vívmányai önmagukban nem elegendőek ahhoz, hogy az emberi erőforrást irányítsák. Rendkívül fontos szerep hárul a vezetőkre a civil életben és a honvédségben egyaránt. A gazdasági változás és a verseny felgyorsult. A 21. században a különbség a vállalkozások között nem feltétlenül csak az alkalmazott technológiákban mutatkozik meg, hanem az ott dolgozók képzettségében is. A vezetők képzése pedig kulcsfontosságú a vállalkozás versenyképességének fenntartása, annak növelése, illetve a fluktuáció csökkentése és a csapatösszetartás erősítése érdekében. A vezetői, parancsnoki munka hatalmas felelősséggel jár, mivel a beosztottak mindennapjait a munkahelyükön alapvetően a vezető határozza meg.³

Ahhoz, hogy egy vezető kiemelkedő lehessen a saját területén, folyamatosan fejlesztenie kell szaktudását és az emberekkel való bánásmódját, figyelnie kell a gazdasági környezetre, a beosztottjaira és a vezetőtársakkal történő együttműködésre is. Ez nem lehetséges anélkül, hogy a vezetőkkel szemben megfelelő kompetenciákat ne

² Szelei Ildikó: Motiváció, tudatosság, vezetés, *Hadtudományi Szemle*, 8 (2015/3) 205.

³ Szelei (2015): i. m. 205.

állapítanak meg. A definiált kompetenciák azonban semmit sem érnek, ha az elmélet csak elmélet marad, és nem ültetik át a gyakorlatba.⁴

A gondolati programozás és tanulás

Többféleképpen lehet elsajátítani ismereteket. Az egyik leghatékonyabb módja az úgynevezett tapasztalati tanulás. A kognitív tanulással szemben, ahol az információ magolása történik, gyakorlati tapasztalás történik, amely szélesebb körű megértést és gyorsabb hibajavítást eredményez.⁵

A tréningek olyan légkört teremtenek, amelyben az ismeretek elsajátítása során rendkívül nagy hangsúly van a gyakorláson (drillezés). Különböző szituációk keretén belül addig lehet csiszolni a helyzet legjobb megoldását, amíg azt az illető tökélyre nem fejleszti, és bármilyen körülmények között, stresszhelyzetben megfelelően tudja az adott szituációt megoldani. Minél inkább elsajátítja valaki a vezetői készségeket, annál inkább a szokásává válik e készségek alkalmazása.

A szokások nem mások, mint az agy bejáratott ösvényei, amelyek segítenek abban, hogy az agy lekapcsoljon és „robotpilóta” üzemmódban tevékenykedjen, ezzel csökkentve az agy (szervezet) energiafelhasználását.

Miért veszélyes a robotpilóta üzemmód? Egyszerűen azért, mert valós gondolkodás nélkül, rutinszerűen végezzük cselekedeteinket. Ennek tudományos alapjául szolgál Ivan Petrovics Pavlov 19. század végén végzett kísérletsorozata, amelyben kutyák nyáleválasztását figyelte. Ha a kutya éhes, és megindul a nyáladzása, az nem igényel tanulást, ezért ezt feltétlen válasznak nevezzük (unconditioned response, UCR). Önmagában a hang, illetve fényjelzésre (amely a feltétlen inger – unconditioned stimulus, UCS) a kutya nyáleválasztása nem indul meg. De ha a hang- és fényjelzéseket étel adása is követi, akkor egy idő után összekapcsolódik az agyban a hang- és fényjelzés az étellel, ezért már önmagában csak a hang- és fényjelzésre (ebben az esetben a fényjelzés a feltételes inger – conditioned stimulus, CS) is megindul a nyáleválasztás (ebben az esetben a nyáleválasztás feltételes válasz – conditioned response, CR). A tudomány ezt hívja klasszikus kondicionálásnak.⁶ Pavlov az emésztőrendszer idegi szabályozásának, és az emésztés élettanának terén végzett munkásságáért orvosi Nobel-díjat kapott.⁷

A klasszikus kondicionálás természetesen nemcsak a kutyákra érvényes, hanem az emberekre is. Az embernél még nagyobb szerepet játszik a tanulás. Azok a viselkedésformák maradnak ösztönösek, amelyek (kulturális hovatartozástól és időtől függetlenül) létfontosságúak. Azok a gondolati megközelítések, viselkedésminták, és magatartásformák, amelyek a szülőknél és a különböző tekintélyszemélyeknél

⁴ Sári Szabolcs: Fiatal vezetőkkel, pályakezdő tisztekkel szemben támasztott követelményeket befolyásoló tényezők, *Hadtudományi Szemle*, 10 (2017/3) szám, 603–604.

⁵ Paksi-Petró Csilla: A közigazgatási vezetőfejlesztés oktatásmódszertana, Doktori (PhD) értekezés, 2017, 61–62. <https://akk.uni-nke.hu/document/akk-uni-nke-hu/paksi-petro-csilla-doktori-ertekezes-1.original.pdf> (Letöltve: 2019. 06. 24.)

⁶ Rescorla, Robert A.: Pavlovian Conditioning and its Proper Control Procedures, *Psychological Review*, 74 (1967/1) 71–80.

⁷ The Nobel Prize, www.nobelprize.org/prizes/medicine/ (Letöltve: 2019. 05. 19.)

(például tanárok, hírességek, vezetők, akikre felnéz az egyén) megfigyelhetők, bevésszük a tudatalattiba. Ide beprogramozva azután egész életüket meghatározzák.

Az agy nem tudatos szinten 10^9 bit, míg tudatos szinten 10^2 bit információt dolgoz fel másodpercenként. Az érzékelést külső és belső ingerekre lehet bontani. A külvilágból érkező ingerek feldolgozása nagyságrendileg 83% látás, 11% hallás, 3,5% szaglás, 1,5% tapintás, 1% ízlelés alapján történik.⁸ Ez azt jelenti, hogy a minket érő információknak, ingereknek kevesebb mint 1%-ának vagyunk tudatában.

A gondolatok programozása történhet tudatosan (tanulás, ismétlés révén) és nem tudatosan (a beérkező információkra nem figyelve). A tréningek segítenek abban, hogy tudatosan programozzák a vezetők az agyukat, ezáltal elérhető, hogy normális és stresszhelyzetben egyaránt a legjobb megoldást válasszák, és a legmegfelelőbb módon kommunikáljanak munkatársaikkal.

Vezetőképzés a civil életben

A piaccgazdaság megköveteli, hogy a vállalkozások a változásokkal együtt haladjanak. Magyarországon a vezetési ismeretek elsajátítása nem tartozik az elsődleges tantárgyak közé sem a középiskolákban, sem a felsőoktatási intézményekben alap- és mesterszakon. Az intézmények tanrendjeiben a vezetői kompetenciák fejlesztése elvértve szerepel.⁹

A megfelelő vezetői kompetenciák nélkül viszont lehetetlen nagy vállalkozásokat létrehozni vagy azokat irányítani. Ebből adódóan a start upok, kisvállalkozások növekedése korlátozva van, hiszen ha az alapító (aki többnyire a legmagasabb szintű vezető is), nem feltétlenül rendelkezik a megfelelő vezetői képességekkel (nem született vezetőnek), és nem tanulta azokat, akkor nem fogja tudni a munkatársait megfelelően menedzselni, kontrollálni, támogatni. Ez pedig (bizonyos idő elteltével) a vállalkozás teljesítményére lesz kihatással.

Az MBA az a szint – amely elvileg a mesterképzésre épül –, ahol a vezetőképzés valójában megjelenik a formális oktatás részeként. Itt a hallgatók valós üzleti helyzeteket elemeznek, saját cégük adatait dolgozzák fel, és emellett sajátítják el a vállalatvezetés (főleg pénzügyi alapú) ismereteit.

A vezetőképzések szempontjából érdemes különválasztani a KKV-szektor és a multinacionális cégeket, mivel jelentős eltérés van mind az emberi erőforrásban, mind a képzésekben, és azon belül is a vezetők fejlesztésében. Míg az előbbi esetekben főleg a szervezeten kívüli (informális, non-formális) oktatások dominálnak, addig a multinacionális szervezetek rendelkeznek belső tréningekkel, így ott belső és külső képzések egyaránt megvalósulnak.

⁸ Az érzékelés, www.bibl.u-szeged.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/informat/azinformat/html/erzekel.html (Letöltve: 2019. 05. 20.); Bruce Lipton szerint 40 millió bit/s mennyiségű az a környezetből érkező inger, amelyet a tudatalattink feldolgoz. Rewrite Your MIND (40 Million Bits/Second), Dr. Bruce Lipton "It Takes 15 Minutes" www.youtube.com/watch?v=eB-vh6VWdcM (Letöltve: 2019. 05. 20.)

⁹ Vaszari Tamás: A vezetőképzések szerepe a gazdasági versenyképességben, *Vezetéstudomány*, (2016/7) 54–55.

A KKV-szektor

A KKV-szektorban többnyire egyéni vállalkozásokat, kis (családias) vállalatokat találunk. Ezek a vállalkozások átlagosan 1-25 fős létszámmal rendelkeznek. A kis- és mikrovállalkozások kevésbé hierarchizáltak, egy pozíció több feladatkörért is felelős. Az erőforrások többnyire teljesen kihasználtak, ezért kevés lehetőség marad a fejlődésre. A kis létszám miatt nem tudnak belső képzési munkatársat foglalkoztatni.

A KKV-re jellemző, hogy a kisebb cégek vezetőképzésekre, úgynevezett nyílt tréningekre járnak, amely során más cégek vezetőivel találkoznak. Ezeket a nyílt képzéseket általában szervezetfejlesztési tanácsadók tartják. A tréning révén alapvető ismeretekkel fognak rendelkezni a vezetői feladatokat illetően, viszont ezek a képzések nagy létszámmal folynak 20-200 fő, ezért kevesebb fog megmaradni a résztvevőben az ott elhangzottakból. Az ilyen nagy létszámú tréning elősegíti a felismeréseket, de nem feltétlenül ad választ az egyéni szituációkra, így a vezetők nagy része csak kevés változást tud bevinni saját cégébe.¹⁰

Az egyéni vállalkozók

Az egyéni vállalkozók nagy csoportját alkotják azok a kényszervállalkozók, akik alapvetően munkatársaként dolgoznak (például biztosítási tanácsadók), de az elvégzett munkáért cserébe fizetett jutalékot vagy megbízási díjat céges formában kapnak.

Az egyéni vállalkozók tulajdonképpen gyakran „alkalmazottak”, és alkalmazotti (beosztotti) gondolkodásmóddal rendelkeznek, ezért nem tudnak vállalkozásukban egy bizonyos szint fölé növekedni. Ezzel pedig előrevetítik, hogy nem fog bővülni csapatuk, azaz csak saját maguk vezetésével, fejlesztésével kell foglalkozniuk. Az egyéni vállalkozók többsége szakmai képzéseken, illetve értékesítési, közösségimédia-használati képzéseken vesz részt, mivel ezek szükségesek leginkább feladataik ellátásához, saját maguk és szolgáltatásaik népszerűsítéséhez.

A családi cégek

A családi cégek jellemzői, hogy általában 4-30 fősek, többnyire a családból 2-3-an is a cégben dolgoznak. A családi cégek jellegzetessége, hogy nem különülnek el élesen az egyes feladatkörök, ezért egy személy többet is betölt. Ebből adódóan gyakran előfordul, hogy a cég vezetője nem feltétlenül csak az ügyvezetői feladatokat látja el, hanem gyakran „mindenes”. Ez viszont jelentősen csökkenti a hatékonyságot, így nagyon nehézé válik a cég továbbfejlődése, növekedése.

¹⁰ Poór József et al.: Szervezeti képzések gyakorlata Magyarországon a nemzetközi adatok tükrében, *Vezetéstudomány/ Budapest Management Review*, 49 (2018/10–11) 41–43.

Ezek a cégek már megengedhetik maguknak, hogy akár egy-egy szervezetfejlesztési tanácsadót, tréneret felkérjenek arra, hogy képezze a cég munkatársait. Sajnálatos módon a lapos hierarchiának köszönhetően pont a vezetőképzések maradnak el, mivel egy-két ember miatt nem fognak vezetői tréninget kérni.

A családi cégek jó részénél, ha formális keretek között nem is történik meg a vezetők képzése, azért már van akkora árbevétel, illetve igény, amely elősegíti a business coach-ok, szervezetfejlesztési tanácsadók bevonását. Ezek a külső támogatók nagy hatással tudnak lenni az első számú vezetőre, segítségükkel tovább növelhető a cég mérete, amely elősegíti a családi vállalkozások vállalattá fejlődését.

Középvállalatok és nagyvállalatok

A közepes és nagyméretű vállalatok már 25-500, illetve 500 feletti létszámú munkavállalóval rendelkeznek. Ezek a vállalatok leginkább a termelő és szolgáltató szektorban találhatóak meg. Termelési ágazatban lévő vállalkozásokban több műszak van, a szolgáltató szektorban lévő vállalatokat általában egyműszakos munkarend jellemzi. Többnyire hierarchikusak, alsó-, közép-, és felsővezetői szintekkel tagolt.

A vállalatokon belül már van saját képzéssel foglalkozó részleg/osztály. Az itt dolgozók többnyire szakmai képzéseket tartanak, illetve jelentősek a kommunikációs és teljesítménymenedzsmenthez kapcsolódó képzések.

Sajnálatos módon még ezekben a cégekben sem fordítanak jelentős erőforrásokat a vezetők fejlesztésére. A belső képzési kollégák az alsóvezetőket, jobb esetben a középsővezetőket képezik. Ez valamilyen szinten érthető is, hiszen egyrészt a trénerek többségének nincs kellő tapasztalata a nagy felelősséggel járó pozíciók vezetési nehézségeit illetően, másrészt semelyik felsővezető sem szeretné szívesen megmutatni egy alsóbb beosztásban lévő számára saját vezetési hiányosságait.

A felsővezetők képzésére vagy külsős tréningcéget alkalmaznak, vagy a tanácsadócégek által szervezett tréningekre járnak, ahol az ismeretek elsajátítása mellett más felsővezetőkkel is találkozhatnak és tapasztalatot is cserélhetnek. Emellett a tudatosabb felsővezetőknek (külső) coach is a segítségére lehet.

Multinacionális vállalkozások

A multinacionális vállalatok általában rendelkeznek belső képzésért és fejlesztésért felelős szervezeti egységgel (a továbbiakban: K + F), ahol belső trénerek dolgoznak. A K + F feladata a szervezeti igényeknek megfelelő képzési struktúra kialakítása, a képzések megtartása, a beszámoló készítése képzési eredményeikről az oktatást megrendelő szervezeti egység-, illetve a menedzsment részére.¹¹

¹¹ Poór József et al.: A külföldi tulajdonú vállalatok emberi erőforrás menedzselésének jellegzetességei és sajátos kontingenciafaktorai Kelet-Közép-Európában, *Vezetéstudomány/Budapest Management Review*, (2018/1) 45.

A K + F munkatársak többnyire az értékesítési hálózatot és központ dolgozóit oktatják. A képzések széles spektrumon mozognak. A K + F munkatársak valamilyen releváns szakismerettel (például értékesítés, programhasználat, adminisztráció) rendelkeznek, és előfordulhat, hogy még vezetői tapasztalatuk is van. Ez lehetőséget biztosít számukra, hogy az alsó- és középvezetőket oktathassák. A vezetőképzési programok jelentős része az anyacégtől kapott módszereken, elméleteken alapulnak, amelyeket magyar nyelvre fordítanak. Sajnálatos módon az anyacég által biztosított tréninganyagokat ritkán szabják rá a hazai sajátosságokra.¹²

A felsővezetők képzése regionális workshopok keretein belül zajlik, az anyavállalat által kijelölt facilitátorral, aki vagy valamilyen felsővezető az anyavállalat központjában, esetleg más régiójában, vagy egy külső tanácsadó cég senior tanácsadója, partnere. A felsővezetőket csak kivételes esetben képzik a K + F vezető.

A felsővezetők sok esetben rendelkeznek saját coach-csal, aki kérdéseivel segíti a vezetőt az egyes szituációk feldolgozásában, a különböző érzelmi hátterek megértésében, és ehhez kapcsolódóan a beosztottakkal, kollégákkal történő hatékony együttműködésben.

MLM – Multi Level Marketing, Network Marketing

A Network Marketing olyan típusú vállalkozás, amelyben az elért eredmények utáni kifizetést (karrierrendszer) úgy alakították ki, hogy a felsőbb szinten lévő (a továbbiakban: szponzor) jutalékérdekeltségben legyen az alsóbb szinten lévő (a továbbiakban: szponzorált) teljesítménye után. Ennek köszönhetően a szponzornak elemi érdeke, hogy jó kapcsolatot alakítson ki a szponzorálttal, és támogassa abban, hogy minél nagyobb teljesítményre legyen képes.

A Network Marketingben alkalmazott karrierrendszerek alapján lehet lineáris, bináris, trináris, kvadrális, penta, jogdíjas, hibrid stb. a kifizetési rendszer.

Az MLM-ben nincs vagy csak elvétve van dedikált vezetői képzés. Az MLM jellegzetessége, hogy vannak központi rendezvények, amelyeken a különböző hálózati vezetők tartanak rövidebb-hosszabb előadásokat. Ezekben bemutatják saját történetüket, sikerük kulcsát, gondolatokat osztanak meg a vezetési elveket illetően, és időnként vendégelőadók tartanak előadásokat vezetéselmélettel kapcsolatban. Itt a résztvevők annyit és olyan minőségben jegyzetelnek az elhangzottak alapján, amennyit ők gondolnak, a tudatosabb szponzorok a következő értekezletükön át is beszélik az elhangzottakat a szponzoráltakkal, de konkrét gyakorlati átültetés, feladatkiadás és gyakorlás csak a legritkább esetben történik.

A képzéseket – és így a vezetőképzéseket is – az egyes csoportok egyénileg oldják meg. Vannak olyan csoportok, ahol a vezetők külsős tanácsadót/trénert hívnak, hogy egy-egy kommunikációs vagy vezetői szakterületre vonatkozóan tartson képzést számukra (kis csoportban, sok gyakorlattal, szituációval). De a legtöbb esetben a vezetőképzés kimerül a menedzser/vezetői könyvek olvasásában, hanganyagok hallgatásában.

¹² Vaszari (2016): i. m. 56.

Fejlesztési központok (Development Center – DC) szerepe a képzésben

A fejlesztési igények rendkívül alapos és időigényes beazonosításának lehetősége a fejlesztési központ (a továbbiakban: DC). A DC során egy vagy több napon keresztül különböző feladatokat kell egyénileg és csoportosan megoldani a résztvevőknek (maximum 6-8 fő). Ezek a feladatok az adott (vezetői) pozícióval szemben támasztott kompetenciák (viselkedésformák, megközelítések, gondolkodásmód,) meglétét hivatottak vizsgálni. A DC során a résztvevőket több (általában 3-7) tagú bizottság figyeli, akik elemzik, hogy a résztvevők az egyes feladatokat hogyan oldották meg, és hol, milyen szituációkban voltak megfigyelhetők az előzőleg meghatározott kompetenciák, illetve hogy melyek voltak azok a kompetenciák, amelyek nem vagy kevésbé jelentek meg.¹³

A DC után a résztvevők részletes visszajelzést kapnak a DC-n mutatott teljesítményüket illetően, egyértelműen meghatározzák a fejlesztési területeket. A DC-t követően a vállalati K + F felelős azért, hogy a meghatározott fejlesztési igényeknek megfelelő képzéseket megszervezzék, hogy a fejlesztést igénylők azokon részt vehessenek.

A DC ráadásul az egyik legköltségesebb megfigyelési, mérési módszer, mivel nemcsak a résztvevőnek, hanem a megfigyelőknek is extra energiabefektetés a meglévő feladataik ellátása mellett. Az a vállalkozás, amelyik DC-t szervez munkavállalói kompetenciáinak fejlesztése érdekében, rendkívül elkötelezett a munkavállalói mellett. Ugyanis a DC-n mutatott viselkedés megmutatja a résztvevő gyengeségeit, hiányosságait, de senkit sem bocsátanak el a cégtől emiatt, hanem cselekvési tervet dolgoznak ki a hiányosságok mihamarabbi csökkentése, fejlesztése érdekében.

Vezetőképzések témakörei

A vezetőképzések az úgynevezett People Management (emberekkel való bánásmód) köré épülnek. Ezen belül is kiemelt hangsúllyal bírnak a vezetői megközelítésekhez kapcsolódó kommunikációs képzetek. A teljesítménymenedzsment (célkitűzés–támogatás–kontroll/visszajelzés/elismerés), a delegálás, a helyettesítés, illetve kontrolltevékenységek sikere nagymértékben azon múlik, hogy a vezető megfelelően tud-e kommunikálni a beosztottjaival. Ehhez szükséges, hogy ismerje és megfelelően alkalmazza például a szituatív (helyzetfüggő) vezetést, és kellőképpen asszertívan kommunikáljon a beosztottal konfliktushelyzetekben is. Mindemellett természetesen képes legyen önmagát és munkatársait motiválni, még a nehéz helyzetekben is.

A másokkal történő együttműködés önmagában nem elegendő. Akkor lesz hiteles vezető, ha példaképként is megmutatkozik: rendelkezik vízióval, következetes, meghallgatja, bevonja, és szakmailag is segíti beosztottjait.

¹³ Poór Ferenc: A "development center – DC" – az értékelő központ alapkérdései 1., 2015, www.hrportal.hu/hr/a-development-center-dc-az-ertekelo-kozpont-alapkerdesei-1-20150810.html (Letöltve: 2019. 06. 24.)

A vezetőképzés további fontos területei közé tartoznak a toborzás, kiválasztás, az új munkatárs beillesztése, a munkatársak fejlesztése (egyéni fejlesztési tervek, karrier- és utódlástervezés/kinevelés), és az inspiráló munkahelyi légkör megteremtése is.

Az előzőekben felsoroltakon kívül a vezetőképzéseken nagy hangsúlyt fektetnek az adott munkakör sikeres betöltéséhez szükséges szakismeretek fejlesztésére. Hiszen minél magasabb pozícióban van valaki, annál fontosabb a stratégiai szemléletmód elsajátítása és különböző szintű tervezési feladatok ellátása is. Ez pedig akkor működik a legjobban, ha a vezető érti és érzékeli az általa irányított szervezeti egység elhelyezkedését az adott szervezeten belül, illetve látja az összefüggéseket, és ismeri a vállalat eredményességét befolyásoló hatásokat.

Vezetőképzések a honvédségben

Aki katona lesz, elkötelezett a haza iránt. Ez kimagasló erkölcsi tett.

A honvédség és a civil élet között az egyik leglényegesebb különbség, hogy aki elvégzi az alapszintű honvédségi (tiszt, zászlós, altiszt, tisztos) tanulmányait és esküd tesz, már vezetőként kerül a kijelölt helyőrséghez. Ezért a tanulmányok ideje alatt létfontosságú, hogy vezetőképzésben részesüljenek, hiszen „zöldfülként” már azonnal rajt/szakaszt kell irányítaniuk.

A Nemzeti Közszerződés Egyetem katonai vezetői alapképzési szakán a hallgatók már megkezdik a vezetői ismeretek elsajátítását. A diploma megszerzésével olyan kiváló parancsnokok lehetnek, akik képesek a megszerzett általános katonai, differenciált szakmai és vezetői ismeretek birtokában alegységeket irányítani.

A katonai vezetői mesterképzési szakon pedig olyan katonai vezetőket (főtisztek) képeznek, akik korszerű hadtudományi, vezetés- és szervezéstudományi, társadalomtudományi, természettudományi, műszaki tudományi, elméleti és gyakorlati módszertani ismeretek, szakmai képességek birtokában vezetni tudják a rájuk bízott katonai szervezetet. Ezenfelül képesek a nemzetközi szervezetek (NATO, EU, ENSZ, EBESZ stb.) keretében törzstiszti és egyéb vezetői beosztásokat ellátni, Magyarország nemzeti érdekeit képviselni.¹⁴

A tisztek mellett a tisztosok, altisztek, zászlósok képzése is kiemelkedő szereppel bír, mert rájuk hárul a legnagyobb felelősség a harci helyzetekben. Ők vannak a frontvonalban, az ő közvetlen vezényletükkel hajtják végre az egyes harcászati cselekményeket. Ezért részükre külön képzési rendszert alakítottak ki a Magyar Honvédség Altiszti Akadémiáján.

Az Acélkocka Altisztképzési Rendszer célja, hogy különböző szakirányokon (a páncéltörőrakéta-műszerésztől kezdve az elektronikai hadviselésen keresztül egészen a különleges műveletig) tudjon olyan altiszteket kiképezni, akik szakmailag is megfelelő ismeretekkel rendelkeznek, és a rájuk bízott rajokat megfelelően tudják irányítani.

¹⁴ Nemzeti Közszerződés Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, <https://felveteli.uni-nke.hu/hhk/mesterkepzes/katonai-vezeto/> (Letöltve: 2019. 06. 08.)

Mindemellett a Magyar Honvédség Altiszti Akadémiájának feladata, hogy a Magyar Honvédség állományába felvételt nyert szerződéses legénységi állományú katonák, honvédaltiszt- és tisztjelöltek alapkiképzését, valamint a Magyar Honvédség állományában szolgáló, katonai végzettséggel nem rendelkező tiszthelyettesek és tisztek alapkiképzését végrehajtsa. Ezenfelül nemzetközi tanfolyamokat, katonai testnevelési és katonai közelharc-módszertani foglalkozásokat, valamint terepvezetési gyakorlatokat vezet, szervez és irányít; és aktívan részt vesz az önkéntes művelési tartalékosok kiképzésében is.¹⁵

Az előzőkben felsorolt képzések mellett a tisztek, a zászlósok, az altisztek és a tisztesekek is rendfokozatuknak megfelelő továbbképzésen vehetnek részt, illetve a parancsnokokkal egyeztetve, karrierpályájuk betöltéséhez szükséges tanfolyamokat is elvégzik.

A Magyar Honvédség állományának képzése nemcsak Magyarországon folyik, hanem a különböző nemzetközi szervezetekkel (például NATO, EU) létrejött megállapodások alapján több hetes/hónapos külföldi tanfolyamokon tehetnek szert (a programokban részt vevő személyek) vezetői, harcászati, hadművelési ismeretekre.

Összegzés

A vezetés tudatos tevékenység. Ennek elsajátításához tanulásra van szükség. A tanulás történhet kognitív vagy tapasztalati úton. A vezetés kulcseleme, hogy a feladat szabás mindig a beosztott feladattal kapcsolatos tudásszintjéhez alkalmazkodjon. Ennek segítségével lehet elérni, hogy a delegált feladatok abban a formában és határidőben, illetve minőségben készüljenek el, mint ahogy azt a vezető (feladatot kiadó személy) elképzelte. Ettől lesz hatékony együttműködés mindkét fél részéről.

A civil életben, a felsőoktatásban minimális hangsúly van a vezetői készségek elsajátításán. Elsődleges szempont a szakterületi ismeretek megtanulása. A formális képzési rendszer (alap és mester szak) nem készíti fel a hallgatókat a vezetésre. Az iskolapadokból kikerülő friss munkaerő elsődlegesen beosztotti pozíciók betöltésére alkalmas tudással rendelkezik.

Ahhoz, hogy valakiből vezető válhasson, egyéb segítséget kell igénybe vennie. Ez történhet tanfolyamok segítségével (cégen belüli vagy külsős tréner, tanácsadók, coach-ok bevonásával) vagy magasabb szintű képzések elvégzésével (például MBA). Azonban egyre inkább növekszik azok száma, akik az iskolapadból kikerülve saját vállalkozást alapítanak, így a vezetőképzések beágyazása az oktatási rendszerbe hamarosan elengedhetetlen lesz.

A Magyar Honvédségben biztosított formális képzésekben – a civil oktatással szemben – már alapfokon is megjelenik a vezetés. Mind a tiszti, altiszti, zászlós, tisztességi képzésekben jelentős szerepet kap az elméleti oktatás mellett a gyakorlat. Ez elengedhetetlen, mivel a friss munkaerőt a tanulmányai befejeztével egységéhez vezénylik, ahol vezetőként azonnal helyt kell állnia. A Magyar Honvédség az alapképzésen felül mesterképzéssel, tanfolyamok segítségével biztosítja azt, hogy

¹⁵ Magyar Honvédség Altiszti Akadémia, https://honvedelem.hu/szervezet/altiszti_akademia (Letöltve: 2019. 06. 18.)

az állomány folyamatosan új és új szakismeretekre tehessen szert, és kipróbálhassa magát különböző (a szokásostól eltérő) szituációkban. A tanfolyamok különlegessége, hogy rendkívül nagy hangsúlyt fektetnek a drillezésre. Teszik mindezt azért, hogy a résztvevők a legváratlanabb helyzetekben is készségszinten alkalmazzák a tanultakat.

Összeségében megállapítható, hogy a civil szféra és a Magyar Honvédség képzéseiben nagy különbség van a vezetői kompetenciák oktatását és elsajátítását illetően. Míg a civil szférában ez egy fakultatív lehetőség, addig a Magyar Honvédségben a vezetés kötelezettség.

Felhasznált irodalom

Poór József – Kollár Péter – Kovács Ildikó Éva – Suhajda Csilla Judit – Farkas Péter – Tóth Katalin – Szabó Katalin: Szervezeti képzések gyakorlata Magyarországon a nemzetközi adatok tükrében, *Vezetéstudomány/Budapest Management Review*, 49 (2018/10–11) 34–44. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2018.10.03>

Poór József – Juhász Tímea – Szabó Katalin – Kovács Ildikó Éva – Karoliny Mártonné: A külföldi tulajdonú vállalatok emberi erőforrás menedzselésének jellegzetességei és sajátos kontingenciafaktorai Kelet-Közép-Európában, *Vezetéstudomány/Budapest Management Review*, (2018/1) 40–52. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2018.01.05>

Rescorla, Robert A.: Pavlovian Conditioning and Its Proper Control Procedures, *Psychological Review*, 74 (1967/1), 71–80. DOI: <https://doi.org/10.1037/h0024109>

Sári Szabolcs: Fiatal vezetőkkel, pályakezdő tisztekkel szemben támasztott követelményeket befolyásoló tényezők, *Hadtudományi Szemle*, 10 (2017/3) 602–612., ISSN 2060-0437

Szelei Ildikó: Motiváció, tudatosság, vezetés, *Hadtudományi Szemle*, 8 (2015/3) 205.

Vaszari Tamás: A vezetőképzések szerepe a gazdasági versenyképességben, *Vezetéstudomány*, 47 (2016/7) 54–65.

Internetes források

Az érzékelés, www.bibl.u-szeged.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/informat/azinformat/html/erzeker.html (Letöltve: 2019. 05. 20.)

Magyar Honvédség Altiszti Akadémia, http://honvedelem.hu/szervezet/altiszti_akademia (Letöltve: 2019. 06. 18.)

Nemzeti Köszölgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, <https://felveteli.uni-nke.hu/hhk/mesterkepzes/katonai-vezeto/> (Letöltve: 2019. 06. 08.)

The Nobel Prize, www.nobelprize.org/prizes/medicine/ (Letöltve: 2019. 05. 19.)

Paksi-Petró Csilla: A közigazgatási vezetőfejlesztés oktatásmódszertana, Doktori (PhD) értekezés, 2017, <https://akk.uni-nke.hu/document/akk-uni-nke-hu/paksi-petro-csilla-doktori-ertekezes-1.original.pdf> (Letöltve: 2019. 06. 24.)

Poór Ferenc: A "development center – DC" – az értékelő központ alapkérdései 1., 2015, www.hrportal.hu/hr/a-development-center-dc-az-ertekelo-kozpont-alapkerde-sei-1-20150810.html (Letöltve: 2019. 06. 24.)

Rewrite Your MIND (40 Million Bits/Second), Dr. Bruce Lipton "It Takes 15 Minutes", www.youtube.com/watch?v=eB-vh6VWdcM (Letöltve: 2019. 05. 20.)

Deák József¹

Részletek a szovjet–orosz katonai kémelhárítás, hírszerzés tapasztalataiból (1904–1924)

Details of the Experiences of the Soviet–Russian Military Counter-espionage and Intelligence (1904–1924)

Absztrakt

Oroszország első világháborús cári katonai elhárító, hírszerző tapasztalatait már a Szovjetunióban összegezték a Vörös Hadsereg munkatársai. Különös tekintettel a katonai kémkedésre, az ellenséges ügynöki hálózat okozta veszélyekre, az ügynököket felkészítő kémiskolákra, az ügynökök kapcsolattartásának fogásaira, az ellenséges kémek elleni küzdelemre, leleplezésük módozataira. Feldolgozva az 1904–1905-ös orosz–japán háború, az első világháború és az azt követő lengyel–szovjet háború (1919–1921) hírszerzési tapasztalatait.

Kulcsszavak: szovjet–orosz, ellenséges ügynök, kémiskolák, katonai elhárítás, katonai hírszerzés

Abstract

The experiences of Russia regarding military counter-espionage and intelligence during the First World War were summarised by members of the Red Army – with special attention to military espionage, the dangers of enemy agent networks, the agent preparation

¹ Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, Rendészettudományi és történelmi tanszék, adjunktus – National University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Department of Law Enforcement Theory and History, assistant professor, e-mail: deak.jozsef@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7661-4485>

schools, the methods they kept contact with each other and the way these enemy spies were fought and unveiled. The intelligence experiences of the Russian–Japanese War (1904–1905), World War I and the following Polish–Soviet War (1919–1921) will be processed in this study.

Keywords: *Soviet–Russian, enemy agent, agent preparation schools, military counter-intelligence, military intelligence*

Bevezetés

Az első világháború valamennyi hatalma közül Oroszország rendelkezett a legnagyobb, közel 1,5 milliós létszámú, békeidőben fenntartott hadsereggel. A mozgósítással hadilétszámra feltöltött hadsereg 4,5 millió főt tett ki.²

Az orosz–japán háború kémkedésének történetére jellemző, hogy a japánok rendkívül ügyesen, az oroszok ellenben igen ügyetlenül kémkedtek. A japánok messze túlszárnyalták ellenfelüket, szinte elkápráztatták az egész világot a kémkedés terén követett eljárásaik sokféleségével és ügyességével.³

De a világháború kezdete megmutatta, hogy az orosz hírszerzés is készületlen volt.⁴ A Délnyugati Front törzsének fő szállásmestere, M.Sz. Pusztovojtenko az Északnyugati Front törzsében szolgáló barátjának 1914 augusztusában írott levelében így könyörgött: „Az isten szerelmére adjanak mindent, amit nem sajnálnak Németország fegyveres erejéről! Az égvilágon semmink sincs! Mint ha nem lenne kezünk [...] Sem a Vezérkari Főcsoportfőnökségre, sem a főhadiszállásra nem számíthattak [...]”⁵

Az első világháborút követően Lengyelország keleti határának alakulását, miután a németek az ütközőzónából visszahúzódtak, a lengyel–orosz háború alakulása döntötte el. Az elvonult német csapatok helyét elfoglaló szovjet–orosz egységek ellen 1920. április végén a lengyelek a történelmi alapon igényelt keleti határok érdekében támadást indítottak.⁶

Milyen tapasztalatokat szűrt le a szovjet katonai hírszerzés, elhárítás e három háború tapasztalataiból? E tapasztalatok lényegi elemeit összegeztük egyebek közt Latinyin V. *Sto takoe szpionazs i kak sz nyim borotyszja* [Mi a kémkedés és hogyan küzdjünk ellene?] 1925-ben, Moszkvában megjelent, vöröskatonáknak szóló propagandakiadványa felhasználásával. A *Vöröskatonai Kiskönyvtára* sorozat 31. füzet kötetét a Munkás-paraszti Vörös Hadsereg Katonai Akadémia Állami Katonai Kiadója jelentette meg. A 40 oldalas kiadvány címlapkezdő jelmondata szerint: „Az ellenség kémkedése veszélyesebb az ágyúnál és a géppuskánál [...] A kémek elleni küzdelem minden öntudatos állampolgár kötelessége.”⁷

² Galántai József: Az első világháború, Gondolat, Budapest, 1988, 166.

³ Pilch Jenő (szerk.): A hírszerzés és kémkedés története – I., Franklin-társulat, Budapest, 1936, 313.

⁴ Deák József: Részletek az első világháború katonai kémvédelmének, hírszerzésének szovjet–orosz tapasztalataiból, *Nemzetbiztonsági Szemle*, 6 (2018/ksz.) 46–59. http://epa.oszk.hu/02500/02538/00026/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2018_ksz_1_046-059.pdf (Letöltve: 2019. 04. 25.)

⁵ Andrijanov V. I. – Dolgopolov N. M. (szerk.): *Elita ruszskoj razvedki*. [Az orosz hírszerzés elitje] Moszkva, Molodaja Gvargyija, 2005, 92–93.

⁶ Galántai József: Háború és békekötés (1914–1920), Ikva, Budapest, 1991, 138.

⁷ Latinyin V.: *Sto takoe szpionazs i kak sz nyim borotyszja* [Mi a kémkedés és hogyan küzdjünk ellene?] Állami katonai kiadó, Moszkva, 1925, 3.

Japán kémek az orosz–japán háborúban

Az 1904–1905-ös háború előtt a japánok széles körű hírszerző-tevékenységet folytattak nemcsak a Távol-Keleten, de Oroszország európai részén is. Port Artúrban, Habrinban, Vlagyivosztokban, Habarovszkban és más városokban, sok étterem, szálloda, üzletek és kereskedelmi iroda telítve volt, magukat szolgának, kiszolgáló személyzetnek, kézbesítőnek, portásnak stb. kiadó japán kémekkel.⁸ Ismeretes, hogy még személyesen a japán vezérkar tisztjei is kémkedtek kistisztviselőkként, fodrászként, sőt az orosz tábornokok háziszolgáiként. Az ilyen hírszerzésnek köszönhetően a japánok alaposan tanulmányozták leendő ellenségük gyengeségeit és erős oldalát. Az Oroszország felett aratott győzelmüket jelentős mértékben a jól működtetett titkos hírszerzésüknek köszönhették.

Mandzsúriában, a kínai lakosság közt élve, a rezidensek kínai külsőt öltöttek magukra, (hajfonatot növesztettek, kínai népviseletbe öltöztek, kínaiul beszéltek) és semmiben sem különböztek a tősgyökeres helyi lakosoktól. A háború alatt a japán kémek műhajfonatot viseltek, hogy jobban hasonlítsanak a kínaiakra és kevésbé gyanakodjanak az oroszok.

A saját kémek szolgálatainak széles alkalmazása mellett a japánok helyi lakosokat is használtak kémkedésre. Az egész, orosz csapatok által elfoglalt front menti sávot a japánok közel azonos nagyságú szakaszokra osztották, mindben rendelkeztek helyi lakos ügynökkel, aki éberrel figyelte az orosz csapatok érkezését, csapategységek távozását, feljegyezve számukat, (a katonák váll-lapja alapján) a csapatok adott faluba érkezésének, távozásának idejét, irányát és hozzávetőleges létszámát, ágyúik mennyiségét. A megszerzett információkat a lehető leggyorsabban továbbították a küldöncökkel a japán hadseregbe. Kémtevékenységre legalkalmasabbak olyan személyek, akik foglalkozásuk miatt nem keltenek gyanút és szabadon mozoghatnak a társadalom különféle rétegeiben, egyebek közt katonák között is. Közéjük tartoztak például könyvügynökök, zenészek, cigányok és koldusok, a városról városra házaló dohányárusok, gyümölcs-, más élelmiszer és egyéb kereskedők, mesterek. Ezek az emberek általában pontos adatokkal szolgáltak az ellenség csapatairól, a terepről és saját erőink kiváló kalauzai is lehetnek. A japánok gyakran használtak titkos hírszerzőnek vándorszínészeket, -zenészeket, -bűvészeket. A mukdeni csata térségében (az orosz–japán háború orosz vereséggel zárult döntő szárazföldi ütközete) az oroszok feltartóztattak egy vándorcsoportot. Az elfogásuk első éjszakáján ketten közülük megpróbálták torkukat borotvával átvágni. Mint gyanús alakokat, a vándorszínészeket egy konvojban a mélységbe irányították, de két hónapon belül Mandzsúriában ismét elfogták. Ekkor már a japánoktól tértek vissza. Nyilvánvaló, hogy amikor az orosz hátszország hatóságai elengedték ezeket a színészeket, ők az összegyűjtött információkkal a japánokhoz mentek, és immár új feladattal tértek vissza, meggyőződve veszélyes munkájuk büntetlenségében. A háború egyik részvevője felismerte ebben a csoportban a Mukden alatt állomásozó, az orosz csapatok közt kóborló bűvészeket.

Nem sokkal a japán támadás előtt Mukdennél, az orosz csapatok tartalékai közt kóborolt egy Len-tan nevű kínai bűvész. Az oroszok gyanútlanul, kíváncsian figyelték

⁸ Kovács István: Géza kultúra, és japán prostitúció, *Hadtudományi Szemle*, 10 (2017/2) 447–464.

a kínai szórakoztató bűvészcsoportjait. Az „előadás” után rendszerint, Len-tan az emlékkönyvével az egység parancsnokához fordult, hogy az jegyezze bele elismerését a bemutatott bűvészcsoportokról. Len-tan kifejezetten kérte, hogy az elismerő, ajánló sorokat az ezred pecsétjével hitelesítsék, mert mint mondta, enélkül senki nem hiszi el a referenciát. Ezredről ezredre járva kapott is ilyen ajánlásokat a kínai bűvész, aki így értékes dokumentációkat szerzett az orosz tartalékok elhelyezkedéséről. Pár nappal a japán támadás előtt a bűvész hirtelen eltűnt. Ekkor már senkinek nem voltak kétségei afelől, hogy japán kém volt, aki átadta a japán hadvezetésnek az általa gyűjtött információkat.

A japán kémeknek köszönhetően a japán hadvezetés is sok mindent megtudott a cári birodalomról, megközelítve az egy évtized múltán, az első világháborúban Oroszországgal szemben folytatott átfogó német kémtevékenység eredményességét.⁹

Szigorúan titkos kémiskolák

„A beszerzett kémek sikeres munkáját elősegítendő minden államban működnek különlegesen titkos iskolák. Ezekben az iskolákban a leendő kémek alaposan tanulmányozzák a fegyveres erők szervezeti felépítését, a hadtudomány és a haditechnika alapjait, a dokumentumok és jelentések célba juttatásának módozatait, a kapott feladatok teljesítésének legkülönbözőbb fogásait, különféle helyzetekben a kitartást, különböző körülmények közt (például letartóztatáskor). Tudniuk kell, hogy végezzék a felderítést, mire ügyeljenek megkülönböztetett figyelemmel, mit és hogyan szemléljenek meg, továbbá a lényeges és a másodrendű megkülönböztetésének készségét.”¹⁰

A kémiskolákban akkoriban is tökéletesen megtanították a kémek egymás közti kapcsolattartásának módozatait, a rezidensek és összekötők kötelességeit, a hírszerzés konspirációs szabályainak betartását.

Az orosz hírszerzés előtt ismeretes volt Kínában, Sanghaj körzetében egy japán kémiskola működése, jóval az 1904–1905-ös háború előtt.¹¹ Elég széles körű képzést adott és tanulmányúttal zárult, amelynek keretében a tanulók a gyakorlatban tökéletesítették kémismereteiket. Az orosz–japán háború alatt az itt felkészített kémek pótolhatatlan szolgálatot tettek a japán hadseregnek.

A fehér-lengyelek is sokat tanultak az orosz–japán háború tapasztalataiból. Ennek alapján minden eszközt felhasználtak a Vörös Hadseregről történő információszedéshez. Egy korabeli katonai újság 1924. november 28-ai számában megjelent cikk szerint¹² egy pap Zsitomirból levelet írt a római pápának, hogy a lengyel kormány a Szovjet–Oroszország területén élő paptársait kémkedésre használja. A lengyel vezérkar speciális feladataival ellátott spekulánsai és kémei átszivárognak Ukrajnába, majd felkeresik a papokat, titkos adatokat követelve tőlük. Sok pap Ukrajnában is a lengyel kormány ügynökévé válik. A cikkben egy Fedukovics nevű pap elmondta a vörös csapatok elszállásolási helyeit, a lengyel vezérkar megbízólevelét felmutató lengyel ügynöknek. 1921-től egymás után

⁹ Deák (2018): i. m. 46–59.

¹⁰ Deák (2018): i. m. 57.

¹¹ Latinyin (1925): i. m. 22.

¹² Latinyin (1925): i. m. 20.

jelentek meg hasonló lengyel ügynökök a kémelhárítástól. Még a lengyel állam Ukrajnába akkreditált képviselői is különféle sötét feladatokkal bízták meg a papokat. A kijevi lengyel konzul 1923-ban is azzal a kéréssel fordult Fedukovicshoz, hogy ellenőrizze a konzulok segítségével a szovjet hatalom által a Galícia elleni támadásra felkészített egységekről összegyűjtött információkat. Fedukovics bevallotta, hogy elvállalta a megbízatást és így a lengyel konzulátus titkos ügynökévé vált.

Az első világháború alatt 1914–1918-ban a németeknek nemcsak Németországban, hanem a szomszédos államokban is voltak kémiskolái. Például ismeretes volt a belga Antwerpenben működő kémiskola egy vezérkari tiszt vezetésével. A kémiskola mintegy hónapos kurzusai végeztével az ügynökök hamis kereskedői tanúsítványokkal indultak Angliába, Franciaországba, Olaszországba és más államokba.¹³

A világháború alatt Németországban és Ausztriában működtek kémösszekötő iskolákat, orosz hadifoglyok közül kiválogatva a cári kormány által különösen elnyomott nemzetiségűeket.

A kémiskola-tanfolyam befejeztével a hadifoglyokat kiengedték munkájuk megkezdéséhez, általában saját korábbi csapatukhoz, mint szökött hadifogoly. Az orosz hadvezetés véletlenül jött erre rá, feltűnt, hogy ezek a fogolyszökösek visszatérően ismétlődtek széles arcvonalon, miközben a fogságból megszököttek az esetek többségében éppen saját korábbi egységükbe botlottak. Az ilyen, hadifogságból kiszabadultak rejtett megfigyelése teljességgel beigazolta a parancsnokság feltevéseit.

Az orosz csapatok félrevezetése és kémeikről bármilyen gyanú elterelése céljából az osztrákok különleges fogást alkalmaztak: meghatározott időben, a fedezékek-ből előreengedtek egy-két kémet, majd azonnal erős fegyvertűzet keltettek, mintha dezertőrökről lenne szó. A lövedékek természetesen magasan a fejük felett röpködtek, és a megszökött hadifoglyok egészségesen és sértetlenül érték el az orosz fedezékeket.

Az orosz–lengyel háborúban a fehér-lengyeleknek szintén volt néhány kémiskolájuk Varsóban és más városokban. Ezekbe az iskolákba a hadseregből gyűjtötték az embereket, és kiképzésük néhány hónapon át tartott, majd visszakisérték őket dolgozni saját egységeikhez.

A kémek kapcsolattartásának és érintkezéseinek módozatai

Az áttekintett források alapján rendkívül érdekesek a kémek egymás közti jelzéseinek eszközei és módszerei. Az ellenségről szóló legegyszerűbb híradások (például megjelenése egy adott körzetben, az ellenség távozása, megerősítés érkezése stb.) leggyakrabban a következőképpen történtek: nappal – zászlók és tükrök, illetve szélmalomok lapátjainak jelzéseivel, füsttel elhagyott házak, szénaboglyák, szalmakazlak felgyújtásával, égő szalmacsóvák, sőt tűzrakásokkal. Éjszaka különféle színű reflektorokkal, jelzőrakétákkal, az ablakokból leadott fényjelekkel, a spaletták, zsalugáterek kinyitásával, becsukásával stb.

¹³ Latinyin (1925): i. m. 22–23.

A japánok által alkalmazott helyben lakó speciálisan kiképzett kínai kémek, az orosz csapatok által éppen elfoglalt településekről fehér és vörös zászlókkal, tükrökkel, a magaslatokon tűzrakásokkal jeleztek.

A világháborúban szintén megfigyelhető volt, hogy a harcoló felek a különféle jelzések milyen széles skáláját alkalmazták. A kelet-poroszországi harcokban látszólag minden ok nélkül meggyulladtak házak, szénaboglyák, kazlak. Az ablakokból és rakétákkal történő jeladás rendszeres jelenség volt. A sötétség beálltával megfigyelhetők voltak minden irányból a különféle színű rakéták, és fényszórók jelzései. A német csapatok támadásakor az általuk előre küldött kémek előre megbeszélt jelekkel figyelmeztették az előrenyomulókat: fák, bokrok gallyainak, ágainak letörésével, levágásával, fűrészelésével; a házfalakra, kerítésekre, útba eső nagyméretű kövekre krétával, szénnel rajzolt alakokkal és jelzésekkel. Példaként említhető, hogy a német kémeknél a falu bejáratánál a kerítésre szénrel rajzolt tehen is saját meghatározott üzenetet takart.

A polgárháború és különféle bandák ellen vívott küzdelmek során ismeretesek voltak a fentiek mellett a szélmalomok kerekeivel leadott jelzések; a szélkerekek különböző helyzete és forgási sebessége szintén megállapodás szerinti saját jelzésértékkel bírhatott.

A kapcsolattartás módozatainál fontosak még az alkalmi kémküldemények, amelyek lényege a következő. A kémek által készített levelek, táviratok általában kereskedelmi ügyletek, családi ügyek vagy bankműveletek fedéssel készültek és ezért nem vonták magukra senki figyelmét. Miközben a szavak, szófordulatok, számok, rövidítések vagy szócserek valójában rejtett jelentéssel bírtak. Így például az ezredek és hadosztályok hadrendi számát a cukor vagy más termék súlyaként jelölték, a mozgósítottak számát a raktárak mennyiségeként, a tűzérés adatait a kézműves termékek árával adták meg. De még a képeslapok, borítékok és a levélpapír is hordozhatnak valamilyen előre egyeztetett jelentést. Például a sárga szín a mozgósítás kezdetét, a piros a csapatok frontra indulását, a kék a másik frontra szállítását is jelentheti.

„Angliában az első világháborúban elfogtak két kémeket – német tengerésziszteket, akik szivarkereskedőnek adták ki magukat. A szivarok száma megállapodás szerinti külön, rejtett jelentést hordoztak. E megállapodás alapján a négy szivarfajta jelölte a négy hadihajó osztályt. A legvastagabb cigaretta: N° 1-es az I. osztályú páncélos-cirkálót, a vastag N° 2-es a II. osztályú közepes nehézcirkálót, a közepes vastagságú N° 3-as a III. osztályú könnyű cirkálót, a N° 4-el jelölt vékony szivar, a tengeralattjárót. A különféle kikötőkből a kémek például ilyen tartalmú táviratokkal érintkeztek: »Kérem, küldjenek Devonba 1200 havannai N° 2-es cigarettát, 600 – N° 3-asat, 2000 – N° 4-eset.« Ez azt jelentette, hogy: »Devon haditengerészeti kikötőben állomásozik 12 I. osztályú páncéloscirkáló, 6 könnyű cirkáló és 20 tengeralattjáró.«¹⁴

A kémek elleni küzdelem rendszabályai

Az eddigiekből jól látható, hogy a tökéletesség milyen magas szintjét érte el a jelzett időszakban a kémkedés. Az ilyen jól szervezett kémkedéssel szembeni küzdelem meglehetősen nehéz. A kémkedés egy sokfejű hidra, amelynek egyik fejét levágva annak

¹⁴ Latinyin (1925): i. m. 27.

helyén rögtön kinő egy másik. Hasonlít egy, az államélet katonai, politikai-gazdasági területét át meg átszövő láthatatlan pókhálóhoz.

Minden államban folyamatos élet-halál küzdelem folyik a külföldi kémekkel, az úgynevezett elhárító szervek, intézmények segítségével. De a kémkedés elleni harc sikeréhez nélkülözhetetlen a lakosság¹⁵ legszélesebb rétegeinek¹⁶ bevonása.¹⁷

A felsővezetőtől a harcosig minden katona és minden öntudatos állampolgár kötelessége segíteni a külföldi kémek leleplezését.¹⁸ A legfontosabb – úgy hadi állapotban, mint békében –, hogy óvatosnak kell lenni és nem szabad fecsegni, mindig arra gondolva, hogy legközelebbi ismerőseink között is akadhat olyan jólétesültségével dicsekvő személyiség, aki az ellenséges kém előtt pletykálni kezd.¹⁹

Nemcsak saját magunkat kell kordában tartani, hanem egymást is, visszatartva a meggondolatlan embereket a fölösleges szószátyárkodástól és őszinteségtől.²⁰ Biztosak lehetünk abban, hogy környezetünkben ellenséges kémek vannak, akik figyelnek minket és minden kijuttat szavunkat.

Egy német felhívás a katonákhoz, az első világháború idején ekként szól: „Minden kijuttat, leírt szavadnál gondoldj az ellenséges kémekre.

Biztos vagy-e abban, hogy barátaid közül valamelyik nem érintkezik-e kémekkel, akik kiszedik belőle az általad beszélgetéseitekben, leveleidben vele közölt titkokat [...]. Ezért a barátaiddal, rokonaiddal való kapcsolattartásban a legszigorúbban hallgass minden csapatainkat érintő kérdéstről. Egy fecsegő nagyobb bajt okozhat, mint egy egész ellenséges hadsereg [...].”²¹

A fegyveres erőinket érintő bármilyen értesülés titokban tartása kivétel nélkül minden állampolgárnak és különösen minden katonának kötelessége. A közösségi helyeken, a különféle rendezvényeken, kocsimákban, a vasúti pályaudvarokon, a villamosokon minden katona köteles betartani az óvatosságot a hadseregről szóló és katonai ügyekkel kapcsolatos beszélgetések során. Különösen óvatosnak kell lenni az otthoni beszélgetések alkalmával, a házigazdákkal és általában az idegenekkel. Nagy éberséget kell tanúsítani minden ismeretlen kereskedővel vagy kíváncsiskodó²² személlyel szemben a csapatok beszállásolásának körzetében vagy tábori körülmények között.²³

¹⁵ Deák József: Az állambiztonsági propaganda, annak kialakulása és fejlődése – nemzetbiztonság és civil kapcsolatok, *Társadalom és Honvédelem*, 17 (2013/3–4) 408–417.

¹⁶ Deák József: Szigorúan titkos-e a jó teljesítmény?! in: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.), *Szakmaiság, szerénység, szorgalom: Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 165–176.

¹⁷ Vedő Attila: A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai, *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3 (2015/1) 5–25.

¹⁸ Vö.: „az államigazgatásban, rendvédelmi területen dolgozókkal szemben ezért is fogalmazódik meg többlet követelményként, hogy egységes hivatásaitikai elvárások szerint végezzék a munkájukat [...]” Kovács István: Az üzletszerű kéjgélással kapcsolatos rendőri visszaélések etikai vonatkozásai, *Belügyi Szemle*, 62 (2015/4) 102.

¹⁹ Deák József: Kétkötetnyi hiánypótló tisztázás titkoszolgálatainkról, *Rendvédelem, A Belügyminisztérium Oktatási, Képzési és Tudomány-szervezési Főigazgatóság online folyóirata*, 2 (2013/3) 23–32. www.bm-tt.hu/assets/letolt/folyoi/2013_3.pdf (Letöltve: 2019. 04. 08.)

²⁰ Vedő Attila: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége a hírszerzés és kémelhárítás területén, in: Bencsik Péter et al. (szerk.), *Ünnepi tanulmányok Gáspár László 65. születésnapja tiszteletére*, Szemere Bertalan MRTT, Budapest, 2015, 133–143.

²¹ Latinyin (1925): i. m. 29.

²² Kovács István: Bordélyházak, kéjnök és kéjuttazás –, avagy hogyan mulatott a hivatásos katona – az I. világháború légereiben és hogyan befolyásolták a nemi betegségek a szolgálat ellátására vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2 (2014/2) 165–207.

²³ Vedő Attila: Idegenellenőrzés a dualista Magyarországon, *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 19 (2017) 261–268.

Táborokba a kémeknek könnyű bejutni dohány-, gyufa-, gyümölcs- vagy kenyérárusként. De gyakran koldust vagy prostituáltat²⁴ alakítanak a kémek.

A vizsgált korszak óvintézkedései közt szerepelt egyebek mellett, a kiadvány szerint, hogy hadi körülmények közt, hosszú pihenőkkor vagy lakott településekre történt beszállásolásokkor nem szabad kiírni az egységek és az intézmények hadrendi számát, elnevezését. A parancsnoki és törzsirodákba szigorúan tilos helyi lakosokat beengedni. A helyi lakosok vagy házigazdák közül bárkinek is tilos beszélni honnan érkezett, hová tart az alakulat. Ugyanez az eljárás vasúti csapatszállítás esetén is.²⁵ A vasúton szállított fogatkocsik, lőszeres ládák és más hadi felszerelések nem tartalmazhatnak a csapatjegységek elnevezését, hadrendi számát tartalmazó feliratokat. Tilos továbbá felírni a vasúti vagonok falára a célállomás elnevezését.²⁶

„Az első vonalban tartózkodóknak tilos bármilyen dokumentumot, naplót, levelet maguknál, tartani: nehogy az ellenség kezébe kerüljenek!”²⁷ A felderítésre induló lovas és gyalogos felderítők, pilóták ne vigyenek magukkal parancsokat, iratokat. Az állások, illetve a lakott települések elhagyásakor semmilyen papírt, parancsot, borítékot, iratot, térképet az ellenséges kémek számára értékelhető „nyomot” sem szabad hátrahagyni. A katonáknak és a civileknek is tilos levelükben olyan lakott települések nevét említeni, ahol katonai alakulatok állomásoznak vagy állomásoztak. Lehetőleg el kell kerülni telefonon keresztül titkos dolgok megtárgyalását.

Az összes ilyen rendszabálynak²⁸ jól ismertnek és érthetőnek kell lenni minden harcos és állampolgár számára. Hiszen ezeknek a szabályoknak a betartása jelentősen megnehezíti az ellenséges ügynökök munkáját.

Következtetések

Az első világháborút megelőző időszakban a cári hírszerzésnek csak másodlagos szerepe volt a háború előkészítésében, amit a lényegesen felkészültebb japán, majd a központi hatalmak hírszerzése, az orosz–japán, és később a világháború idején ki is használt. Az októberi forradalom eredményeként létrejött fiatal szovjet állam viszont tanulva e háborúk orosz hírszerzési és kémelhárítási tapasztalataiból, már a katonáknak és a civil lakosságnak egyaránt szóló erős szakmai tartalmú brossúrákat adott ki.²⁹ Ezekben felhívva mindenki figyelmét az ellenséges kémkedés veszélyeire, módozataira, felkészítésükre, leleplezésük eseteire. Ezeknek is köszönhetően a lengyel–szovjet háború tapasztalatai már egy jobban működő szovjet katonai elhárításra, hírszerzésre engednek következtetni.

²⁴ Kovács István: Is the prostitution a threat/danger to a country's (national) security? *Nemzetbiztonsági Szemle*, 5 (2017/ Special Issue) 12–24.

²⁵ Latinyin (1925): i. m. 30.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

²⁸ Kovács István: Jogharmozáció vagy sem? Harmadik rész: a New Yorki Egyezmény és a 13/2014. (V. 16.) ORFK utasítás, *Belügyi Szemle*, 65 (2017/10) 42–59.

²⁹ Deák, József: The State Security Articles of the Interior Ministry Review Prospectus at the Service of the Current Politics and the Internal Affairs Propaganda (1963–1972), *Central European Papers*, 2 (2014/1) 150–159. www.slu.cz/fvp/cz/web-cep-hu/a-folyoirat-archivuma/2014-vol-2-no-1/20140201-deak (Letöltve: 2019. 04. 08.)

Felhasznált irodalom

- Andrijanov V. I. – Dolgopolov N. M. (szerk.): Elita russzkoj razvedki. [Az orosz hírszerzés elitje] Molodaja Gvargyija, Moszkva, 2005.
- Deák József: Az állambiztonsági propaganda, annak kialakulása és fejlődése – nemzetbiztonság és civil kapcsolatok, *Társadalom és Honvédelem*, 17. (2013/3–4.) NKE Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest, 2013.
- Deák József: Kétkötetnyi hiánypótló tisztázás titkosszolgálatainkról, *Rendvédelem, A Belügyminisztérium Oktatási, Képzési és Tudományos Szervezési Főigazgatóság online folyóirata*, 2 (2013/3) 23–32. www.bm-tt.hu/assets/letolt/folyoi/2013_3.pdf (Letöltve: 2019. 04. 08.)
- Deák József: Részletek az első világháború katonai kémvédelmének, hírszerzésének szovjet–orosz tapasztalataiból, *Nemzetbiztonsági Szemle*, 6 (2018/ksz.) 46–59. https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgáltato-uni-nke-hu/Nemzetbiztonsagi_Szemle_2018_1_vh_1.pdf (Letöltve: 2019. 04. 08.)
- Deák József: The State Security Articles of the Interior Ministry Review Prospectus at the Service of the Current Politics and the Internal Affairs Propaganda (1963–1972), *Central European Papers*, 2 (2014/1) 150–159. www.slu.cz/fvp/cz/web-cep-hu/a-folyoirat-archivuma/2014-vol-2-no-1/20140201-deak (Letöltve: 2019. 04. 08.) DOI: <https://doi.org/10.25142/cep.2014.010>
- Deák József: Szigorúan titkos-e a jó teljesítmény?! in: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.), Szakmaiság, szerénység, szorgalom: Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
- Galántai József: Az első világháború, Gondolat, Budapest, 1988.
- Galántai József: Háború és békekötés (1914–1920), Ikva, Budapest, 1991.
- Kovács István: Az üzletszerű kéjlegéssel kapcsolatos rendőri visszaélések etikai vonatkozásai, *Belügyi Szemle*, 62 (2015/4) 99–125.
- Kovács István: Bordélyházak, kéjnők és kéjutazás –, avagy hogyan mulatott a hivatásos katona – az I. világháború légereiben és hogyan befolyásolták a nemi betegségek a szolgálat ellátására vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, *Katonai jogi és Hadijogi Szemle*, 2 (2014/2) 165–207.
- Kovács István: Gésa kultúra, és japán prostitúció, *Hadtudományi Szemle*, 10 (2017/2) 447–464.
- Kovács István: Is the prostitution a threat/danger to a country's (national) security? *Nemzetbiztonsági Szemle*, 5 (2017/Special Issue) 12–24.
- Kovács István: Jogharmonizáció vagy sem? Harmadik rész: a New Yorki Egyezmény és a 13/2014. (V.16) ORFK utasítás, *Belügyi Szemle*, 65 (2017/10) 42–59.
- Latinyin V: Sto takoe szpionazs i kak sz nyim borotyszja [Mi a kémkedés és hogyan küzdjünk ellene?] Állami katonai kiadó, Moszkva, 1925.
- Pilch Jenő (szerk.): A hírszerzés és kémkedés története – I., Franklin-társulat, Budapest, 1936.
- Vedó Attila: Idegenellenőrzés a dualista Magyarországon, *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 19 (2017) 261–268.

Vedó Attila: A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai, *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3 (2015/1) 5–25. DOI: <https://doi.org/10.31627/RTF.XXV.2015.47-48-49-50N.81-94P>

Vedó Attila: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége a hírszerzés és kémelhárítás területén, in: Bencsik Péter – Boda József – Deák József – Ernyes Mihály – Lőrincz József – Som Krisztián – Suba János – Vedó Attila – Parádi József (szerk.), *Ünnepi tanulmányok Gáspár László 65. születésnapja tiszteletére*, Szemere Bertalan MRTT, Budapest, 2015.

László Viktória¹

A hazai közlekedési rendszer védelmének, biztonságának fontossága a védelmi igazgatás szemszögéből

The Importance of the Protection and Security of the Domestic Transport System from the Point of View of Defence Administration

Absztrakt

A mai fejlett világban élő ember számára a közlekedés a mindennapok része, általános, természetes elvárás, hogy minél rövidebb idő alatt, minél egyszerűbben eljussunk akár a világ távoli pontjaira is. A közlekedés stratégiai fontosságú a társadalmak életében, így egy ország teljes körű védelmének összehangolását és koordinálását ellátó védelmi igazgatás hatékony, gyors, szervezett feladatellátásához is nélkülözhetetlen a közlekedési rendszer elemeinek és infrastruktúrájának folyamatos működőképessége.

A szerző ebben a cikkben arra vállalkozott, hogy megvizsgálja az állam működése szempontjából két kulcsfontosságú rendszer, a védelmi igazgatás és a közlekedés rendszerének alaprendeltetését, legfontosabb jellemzőit, bemutassa a két rendszer közötti kapcsolódási pontokat. Célja azon állítás igazolása, hogy az állam normál, mindennapi működésétől eltérő rendkívüli helyzetekben a védelmi igazgatás csak egy működőképes közlekedési rendszer igénybevételével képes hatékonyan, gyorsan és eredményesen a feladatait ellátni.

Kulcsszavak: közlekedés, közlekedési alrendszerek, nemzeti létfontosságú rendszerelem, védelmi igazgatás, rendkívüli helyzetek

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: laszlovik@freemail.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2895-1719>

Abstract

For people living in today's developed world, where transport is a part of everyday life, it is a general and natural expectation to reach even the most remote parts of the world as simple and fast as possible. Transportation is strategically important in the life of societies, so the ability of continuous operation of the elements and infrastructure of the transport system is essential for the efficient, fast and organised task management of the defence administration, which harmonises and coordinates the full protection of a state.

In this article, the author undertook to examine the basic functions and key characteristics of two key systems for the operation of the state, such as the defence administration and the transport system, and to present the interfaces between the two of them. Her purpose is to justify the assertion that in emergency situations which differ from the normal day-to-day operation of the state, defence management can only perform its functions effectively, quickly and efficiently by using a functioning transport system.

Keywords: *transport, transport subsystems, national vital component, defence management, emergency situations*

Bevezetés

A 20. század végétől kibontakozó globalizáció egyre nagyobb mértékű és egyre több területre begyűrűző térnyerésének egyik következményeként értékelhető a fizikai távolságok eltűnése. Globálisan általánossá vált a helyváltoztatás igénye, azaz, hogy a személyek és áruk bővülő köre mind nagyobb távolságokra, a lehető legrövidebb időn belül jusson el. Egy adott ország életében mindig is fontos szerepet betöltő közlekedés szerepe ezáltal az egyes társadalmak kulcsfontosságú tényezőjévé vált.

„Az elmúlt évszázad háborúinak, számtalan helyi fegyveres konfliktusának tapasztalatai, az egyre gyakrabban előforduló terrorcselekmények és természeti katasztrófák következményei egyértelműen alátámasztják a közlekedés stratégiai fontosságát és jelentőségét, amit a közlekedési hálózatokat és objektumait ért károk és veszteségek, az ezek következtében megjelenő ellátási-szállítási problémák is igazolnak.”²

A közlekedési rendszer létfontosságú alrendszerei, valamint ezek rendszerlemei elengedhetetlenek az alapvető közszolgáltatási és védelmi feladatok végrehajtásához, végső soron ez a komplex rendszer az állam, a társadalom és a nemzetgazdaság működőképességének egyik alappillért képezi. Mindezt alátámasztja az is, hogy a közlekedési ágazat – azon belül a közúti, vasúti, légi, vízi közlekedési alágazatok és logisztikai központok – nemzeti létfontosságú rendszerelemnek minősül.³ Ezek közé azok a törvény alapján kijelölt létfontosságú rendszerlemek tartoznak, amelyek kiesésével egyes létfontosságú társadalmi feladatok folyamatos ellátása nem

² Szászi Gábor: Nagyfolyami vasúti hidak, mint közlekedési létfontosságú rendszerlemek, in: Horváth Attila – Bányász Péter – Orbók Ákos (szerk.), Fejezetek a létfontosságú közlekedési rendszerlemek védelmének aktuális kérdéseiről, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 27.

³ 2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről 2. §-a, valamint 1. melléklete.

biztosított, és ennek hiánya jelentős hatással lehet Magyarország gazdaságára, védelmére, a lakosság életére és biztonságára.⁴

A téma kutatása során abból a feltételezésből indultam ki, hogy a védelmi igazgatás szemszögéből is fontos a Magyarországon esetlegesen előforduló rendkívüli helyzetek gyors, hatékony kezeléséhez a közlekedési rendszer, valamint a rendszer alrendszereinek és infrastruktúrájának működőképessége.

A fentiek alapján ebben a cikkben megvizsgálom a közlekedés és a védelmi igazgatás rendszerének alapvető jellemzőit. Vizsgálom a két rendszer kapcsolódási pontjait, majd ezt a kapcsolatot bemutatom a védelmi igazgatás legfontosabb feladatcsoportjain keresztül, rávilágítva ezáltal arra, hogy az állam normál, mindennapi működésének helyreállítása érdekében, a rendkívüli helyzetekre történő gyors és hatékony reagáláshoz a közlekedési rendszer elemek igénybevétele nélkülözhetetlen.

A hazai közlekedési rendszer fogalma, alaprendeltetése és alrendszereinek jellemzői

A közlekedési rendszer fogalmát, értelmezését számos szakmai publikációban, szakönyvben fellelhetjük. Szászi Gábor PhD-értekezésében⁵ a polgári és a katonai közlekedési rendszer kapcsolódási pontjait is vizsgálta, ami logikai alapot ad a közlekedési rendszer és a védelmi igazgatási feladatok kapcsolatának bemutatásához is. A számos fogalmi meghatározás közül publikációm szempontjából az alábbi tekintem a legátfogóbbnak:

„A közlekedés személyek, dolgok, gondolatok (információk) speciális technikai eszközök igénybevételevel lebonyolított tömeges, rendszeres, szervezett helyváltoztatása.”⁶

A közlekedés lényege a helyváltoztatás, aminek megvalósulásához a tömeges folyamatok bizonyos szintű szervezettségére, tudatosságra és célirányultságra van szükség. A közlekedés komplex rendszerének elemei számtalan szempont alapján csoportosíthatók, mint például a közlekedési tevékenység végrehajtása, a szervezeti-intézményi rend, illetve a közlekedés környezeti és technikai jellemzői szerinti ágazati besorolás szerint. A közlekedési nemzetgazdasági ág belső ágazati rendszerén belül alapvetően két csoportot különböztethetünk meg, a szállítás – amely élőlények, tárgyak továbbítására szolgál – és a hírközlés – amely a nem testet öltött dolgok (hírek, információk) helyváltoztatását végzi – ágazatát. A szállítási ágazaton belül mind a személy-, mind az áruszállítás vonatkozásában ismeretes a környezeti szempontú szárazföldi, vízi, légi közlekedés különbségtétel.⁷

A legáltalánosabb kategorizálás a közlekedés módjai szerinti csoportosítás, amely alapján a közúti, vasúti, vízi és légi közlekedést, mint a négy fő alágazatot, valamint

⁴ 2012. évi CLXVI. törvény 1. § g) pontja.

⁵ Szászi Gábor: A vasúti hálózati infrastruktúrával szemben támasztott újszerű védelmi követelmények kutatása, a továbbfejlesztés feltételrendszerének vizsgálata, Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2013, 19–26.

⁶ A közlekedés fogalma, <https://ko.sze.hu/catdoc/list/cat/7086/id/7106/m/4974> (Letöltve: 2019. 04. 30.)

⁷ A közlekedési rendszer csoportosítása, <https://ko.sze.hu/catdoc/list/cat/7086/id/7106/m/4974> (Letöltve: 2019. 04. 30.)

a városi közlekedést, a csővezetékes szállítást, továbbá a hírközlés és informatika alágazatokat különböztethetjük meg.⁸

Az egyes alágazatokon belül további kategorizálások lehetségesek, így például a forgalom jellege alapján belföldi és nemzetközi, az igénybevehetőség szerint közforgalmú (bárki által igénybe vehető), korlátozott közforgalmú és nem közforgalmú (egyéni, közületi) közlekedést különböztethetünk meg.⁹ A közlekedési rendszer további csoportosítását az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat: A közlekedési rendszerek csoportosítása

Csoportosítási szempontok	Csoportok			
Szállítás tárgya	személyközlekedés		áruszállítás	
Szervezési forma	egyéni közlekedés		közforgalmú (tömeg, közösségi) közlekedés	
Közlekedési pálya	közúti	vasúti	légi	vízi
	szállítószalag	mozgójárda	vezeték	csővezeték
Mozgási folyamat	mozgó forgalom		álló forgalom	
Távolsági tartomány	rövid távú (helyi)	közepes távú (regionális)	távolsági (helyközi)	
Település vonatkozásában	belső forgalom	induló- és célforgalom	átmenő forgalom	
Helyváltoztatási cél/úticél	lakóhely	hivatal	szolgálati tevékenység	képzés
	bevásárlás/ellátás	szolgáltatás	szabadidő, pihenés	gazdaság stb.
Közlekedési/szállítóeszközök	gyalog	kerékpár	motorkerékpár	személygépkocsi, egyéb jármű
	autóbusz	trolibusz	villamos	városi vasút
	elővárosi vasút	távolsági vasút	földalatti vasút	kötélvasút
	hegyi vasút	hajó	repülőgép	
	lift	mozgólépcső	mozgójárda	

Forrás: Kövesné et al. (2010): i. m. 70.

A közlekedés *technikai rendszerei* közé sorolhatók a pályák, a járművek, az energiaellátási és hajtási rendszerek, valamint a kiszolgáló létesítmények.¹⁰

⁸ Kövesné Gilicze Éva et al.: Közlekedés és társadalom, BME, Budapest, 2010, 27.

⁹ A közlekedési alágazatok kategorizálási lehetőségei, <https://ko.sze.hu/catdoc/list/cat/7086/id/7106/m/4974> (Letöltve: 2019. 04. 30.)

¹⁰ Kövesné et al. (2010): i. m. 28.

A közlekedési alágazatok legfőbb jellemzői

A közlekedési alágazatok jellemzőinek bemutatását azért tartom szükségesnek, mert ennek ismeretében lehetséges csak azt vizsgálni, hogy mely alágazatok tekinthetők kiemelt jelentőségűnek a védelmi igazgatási feladatok megoldása során. Az egyes közlekedési alágazatok jellemzői az alábbiak:¹¹

1. A vasúti közlekedés

Előnyei:

- nagylétszámú, kis- és nagytávolságú személyszállítás a hivatás-, a távolsági és a nemzetközi forgalomban;
- nagytömegű közép- és nagytávolságú áruszállítás; teljesítőképes, gazdaságos és környezetbarátabb üzem;
- átrakás nélküli iparvágány-forgalom;
- magas üzemi biztonság;
- a vasút a kombinált áruszállítás fő hordozója.

Hátrányai:

- alacsony szolgáltatási színvonal mind a személy-, mind az áruszállításban, aminek növelése csak hosszabb távon, jelentős beruházásokkal lehetséges;
- hatóságilag szabályozott díjszabás, korlátozott versenyképesség;
- iparvágányok nélküli gyűjtő- és terítőfuvarozás szükséges;
- nagy az infrastruktúra-igény, ami nem mindig használható ki;
- az alacsony informatikai szint a személy- és áruszállításban nem teszi lehetővé a szolgáltatások minőségének emelését;
- a technikai és a technológiai színvonal elmaradott, és ez csak jelentős élőmunka-ráfordítással pótolható.

2. A közúti közlekedés

Előnyei:

- kis létszámú kis és közepes távolságú személyszállítás;
- kis tömegű kis és közepes távolságú áruszállítás;
- rugalmas tarifapolitika, versenyképesség;
- magas szolgáltatási minőség;
- terítő- és gyűjtőforgalom a kereskedelmi, szolgáltatási szférában;
- ráhordó és elszállító szerepkör más ágazatokhoz kapcsolódva (vasút, légi közlekedés);
- jelentős részesedés az üzemi szállításokban;
- a szállítási célpontok jó megközelítése;

¹¹ Kövesné et al. (2010): i. m. 33–35.

- az igényekhez igazodva sokféle típusú és teherbírású jármű;
- bárki részt vehet benne.

Hátrányai:

- magas környezetszennyezés;
- nagy a fajlagos energiafelhasználás;
- kedvezőtlen a rakott és az üres futás aránya;
- alacsony biztonsági szint;
- a kimerülő útpálya-kapacitások csak jelentős beruházások révén növelhetők.

3. A vízi közlekedés

Előnyei:

- a vízi utakon jelentős szabad kapacitások állnak rendelkezésre;
- alacsony tarifaszint;
- kis fajlagos energiafelhasználás;
- magas biztonság.

Hátrányai:

- a vízi utak és a kikötők meghatározzák a hajózás mozgásterét;
- alacsony a rendelkezésre állás (vízszint, fagy);
- átrakási kényszerek a fuvarozás közbeni vízszintváltozásnál;
- ráhordó és elszállító szállítás szükséges.

4. A légi közlekedés

Előnyei:

- nagytávolságú nemzetközi és interkontinentális személyszállítás;
- hosszabb útvonalakon gyors utazási sebesség;
- rövid eljutási idő;
- magas szolgáltatási színvonal.

Hátrányai:

- környezetszennyezés a repülőterek esetében (zajhatások);
- jelentős fajlagos üzemanyag-felhasználás;
- fokozott érzékenység a szélsőséges időjárásra.

A közlekedés fogalmát, a közlekedési rendszer felépítését, különböző csoportosításait, a közlekedési alágazatok legfőbb jellemzőit vizsgálva megállapítható, hogy a közlekedés rendszere a mai életviszonyokhoz igazodóan egy rendkívüli komplex, bonyolult rendszer, védelme, működőképességének fenntartása az élet minden területén, minden ember számára létfontosságú. Az is látható, hogy az egyes alágazatok alkalmazási

lehetőségei eltérőek, illetve a technológiai sajátosságok okán a védelmi igazgatási feladatok megoldása során csak bizonyos alágazatok alkalmazhatók hatékonyan.

A védelmi igazgatás fogalma, alaprendeltetése, működési rendszere, alapvető feladatcsoportjai

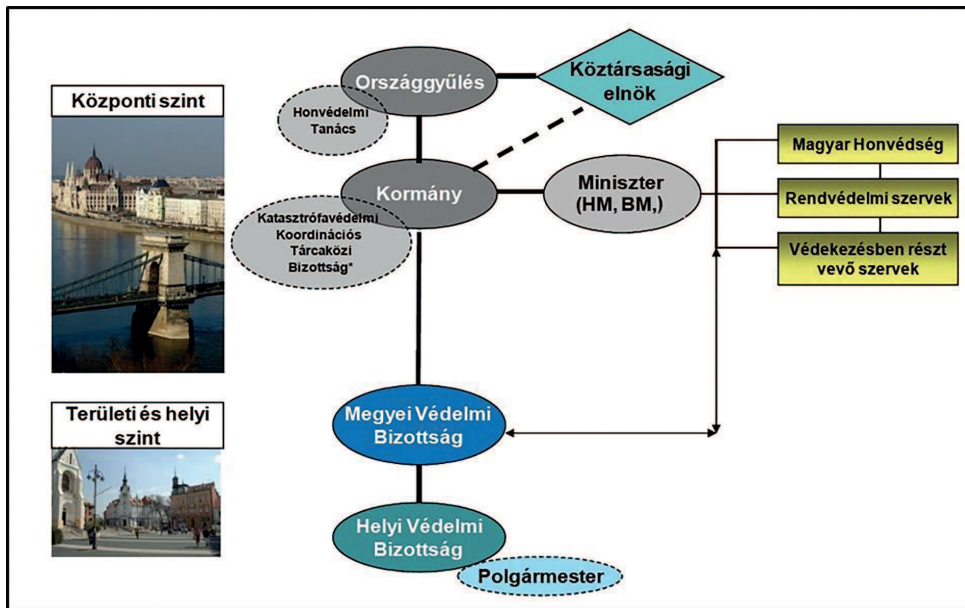
A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény (Hvt.) 80. § 32. pontja – az értelmező rendelkezések között – határozza meg a védelmi igazgatás fogalmát az alábbiak szerint:

„A közigazgatás részét képező feladat- és szervezeti rendszer, amely a Kormány – a honvédelemért felelős miniszter útján gyakorolt – irányítása mellett a Magyarországot veszélyeztető fenyegetésekkel és támadásokkal szemben az állam feladatainak megvalósítására létrehozott, valamint egyes védelmi feladatok ellátására kijelölt közigazgatási szervek által végzett tervező, végrehajtó, rendelkező tevékenység.”¹²

Szervezeti rendszerét vizsgálva megállapítható, hogy az a közigazgatás szervezetrendszerén – azon belül az államigazgatás alrendszerének szervezetrendszerén – belül valósul meg, centrális irányítás és hierarchikus felépítés mellett, azzal a megjegyzéssel, hogy a rendszer legalsó szintjén, települési szinten a feladatokat az önkormányzati igazgatás képviselőjeként, de a védelmi igazgatás rendszerébe integráltan a polgármester látja el. A védelmi igazgatás felépítése a 1. ábrán látható.

Feladatrendszerét tekintve a védelmi igazgatás kiterjed az ország teljes körű védelmére, hiszen a különböző rendkívüli helyzetekben vagy ezek veszélye esetén magában foglalja a honvédelmi, polgári védelmi, rendvédelmi, védelemgazdasági, lakosságellátási feladatok tervezését, szervezését, végrehajtását, valamint a rendkívüli helyzetekre történő felkészülést.

¹² A korábbi szabályozás szerint a védelmi igazgatás definíciója a következő volt: „A közigazgatás részét képező feladat- és szervezeti rendszer, amely az állam védelmi feladatainak megvalósítására létrehozott, valamint e feladatra kijelölt közigazgatási szervek által végzett végrehajtó, rendelkező tevékenység; magában foglalja a különleges jogrendre történő felkészülést, továbbá az említett időszakok és helyzetek honvédelmi, polgári védelmi, rendvédelmi, védelemgazdasági, lakosság-ellátási feladatainak tervezésére, szervezésére, a feladatok végrehajtására irányuló állami tevékenységek összességét.” A honvédelmi törvény végrehajtási rendelete, a 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet 1. § n) pontjában rögzített meghatározás a felmerülő feladatcsoportokat taxatív felsorolta, ám ezek tervezését, szervezését, végrehajtását, illetve az ezekre a feladatokra történő felkészülést a különleges jogrend időszakához kötötte.

1. ábra: A védelmi igazgatás struktúrája

Forrás: Baán Mihály et al.: Magyarország védelmi igazgatása a közigazgatás új környezetében, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014, 54. www.kormany.hu/download/9/68/20000/Magyarorszag_Vedelmi_Igazgatasa_a_Kozigazgatasa_Uj_Kornyezeteben_2014_n.pdf#!DocumentBrowse (Letöltve: 2019. 04. 24.)

Az új szabályozás megítélésem szerint a korábbi meghatározáshoz képest nagymértékben bővítette a fogalmat, egyrészt a védelmi igazgatás szereplői számának növekedése, másrészt a védelmi igazgatás tágabban értelmezhető feladatrendszerében. Ez utóbbit olyan formában, hogy a védelmi igazgatás szereplői már nemcsak elsősorban a különleges jogrend egyes eseteihez kapcsolódóan, valamint az ezen esetkörökkel kapcsolatos felkészülés keretében, hanem bármely, Magyarországot veszélyeztető fenyegetéssel és támadással szemben jogosultak eljárni.¹³ Álláspontom szerint a rendszer aktiválását igényli az Alaptörvényben és a sarkalatos törvényekben¹⁴

¹³ A védelmi igazgatás fogalmában bekövetkezett módosulás indokolása. A 2011. évi CXIII. törvény (Hvt.) 80. § 32. pontja szerint a Magyarországot veszélyeztető fenyegetésekkel és támadásokkal szemben lép működésbe a védelmi igazgatás rendszere, a módosítás oka az indoklás szerint az, hogy a szabályozás az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének azon döntéséhez igazítsa az érintett fogalmat, amely folytán a hadszínterek között megjelenítette a kiberteret is, vagyis a katonai védelem terén jelentős hangsúlyt adott a kinetikus erő alkalmazhatóságának kérdése mellett a nem kinetikus, technikai alapú tevékenységeknek is. www.parlament.hu/irom41/03291/03291.pdf (Letöltve: 2019. 04. 25.)

¹⁴ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.; 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról.

meghatározott különleges jogrendi esetkörök,¹⁵ egyéb, különböző törvényekben szabályozott esetek¹⁶ bekövetkezésén túl minden olyan a jövőben potenciálisan előforduló, jelenleg talán még nem is ismert rendkívüli helyzet bekövetkezése vagy annak valamilyen szintű veszélye, amely az országot, annak biztonságát, működőképességét, az állampolgárok életét, egészségét, a környezetet, az alapvető anyagi javakat súlyos mértékben sérti vagy veszélyezteti.

A védelmi igazgatás feladatai sokféle szempont szerint csoportosíthatók. A hatályos szabályozás¹⁷ a végrehajtás szintjei szerint határozza meg azokat az *irányító* (Kormány, a minisztériumok), az *igazgatási feladatokat ellátó* (a megyei és helyi védelmi bizottságok, a védelmi bizottságok elnökei, a polgármesterek) és a *végrehajtó szervezetekre* (Magyar Honvédség, rendvédelmi, katasztrófavédelmi szervek, egyéb közreműködők) vonatkoztatva.

Ennek megfelelően a Kormány a honvédelemért felelős miniszter útján irányítja a megyei védelmi bizottságok honvédelmi feladatainak végrehajtását; megszervezi a katasztrófák elleni védekezés irányítását és a végrehajtás összehangolását, a tervezés kormány szintű feladatainak végrehajtását, a katasztrófák következményeinek felszámolására való felkészülés, a megelőzés, a végrehajtás és a helyreállítás feladatainak tárcák közötti koordinációját.

A megyei védelmi bizottság a honvédelmi igazgatási jogkörében irányítja a helyi védelmi bizottságokat, a polgármesterek honvédelmi tevékenységét, ellátja a hatáskörébe utalt, a fegyveres összeütközések időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladatokat, egyedi határozattal megállapítja a honvédelemben közreműködő szervek részére a honvédelmi felkészítés követelményeit és feladatait, összehangolja azok végrehajtását stb.

A megyei, illetve a helyi védelmi bizottság az illetékességi területén összehangolja a katasztrófák elleni védekezésben közreműködő szervek katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatainak ellátását és az arra való felkészülést, de a megyei védelmi bizottság elnöke felel például a megye szintű honvédelmi feladatok összehangolásáért is. A helyi védelmi bizottság elnöke meghatározza a katasztrófák elleni védekezés helyi feladatait, ellenőrzi azok végrehajtását, illetve elrendeli a települési polgári védelmi erők bevonását, felel a helyi szintű honvédelmi feladatok összehangolásáért.

A védelmi igazgatás fogalmát, alaprendeltetését, kapcsolatrendszerét, valamint a szervezeti rendszert elemezve látható, hogy egy rendkívül komplex, összetett rendszerről van szó, amely az ország teljes körű védelmét hivatott összehangolni és koordinálni. Kapcsolatrendszere közül ki kell emelni a közlekedési rendszerrel összefüggő viszonyát, mivel védelmi feladatainak végrehajtása nagyban függ annak biztonságától, működőképességétől.

¹⁵ Rendkívüli állapot, szükségállapot, megelőző védelmi helyzet, terrorveszélyhelyzet, váratlan külső támadás, veszélyhelyzet.

¹⁶ A katasztrófavédelmi törvényben szabályozott katasztrófaveszély, a honvédelmi törvényben szabályozott honvédelmi veszélyhelyzet, az egészségügyi törvényben rögzített egészségügyi válsághelyzet, valamint a menedékjogi törvényben szabályozott tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet.

¹⁷ 2011. évi CXIII. törvény; 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról; 2011. évi CXXVIII. törvény; 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról.

A védelmi igazgatási feladatok és a hazai közlekedési rendszer közötti lehetséges kapcsolat, a működés biztonságának fontossága

A közlekedési és a szállítási feladatok életünk minden területén jelen vannak, átszövik a társadalom egészét, nemcsak a közigazgatás, a gazdasági élet és a lakosság ellátásához nélkülözhetetlenek, de a közlekedési rendszer igénybevétele nélkül a rendkívüli helyzetek kezelése, az ehhez szükséges feladatok ellátása – amely a védelmi igazgatás rendszerében történik – sem képzelhető el. Mindebből adódóan a közlekedési rendszer működőképességének biztosítása, az alrendszerek elemeinek, infrastruktúráinak védelme rendkívül fontos a védelmi igazgatás szemszögéből is. Ebből következik, hogy a közlekedési rendszer alrendszerei, valamint a védelmi igazgatási feladatok ellátása között szoros kapcsolat mutatható ki. A védelmi igazgatási feladatok védelmi területenként az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- az ország védelmével, függetlenségének biztosításával összefüggő *honvédelmi feladatok* csoportja
- a *védelemgazdasággal kapcsolatos feladatok* csoportja
- a *katasztrófavédelmi feladatok* csoportja
- a *rendvédelmi típusú feladatok* csoportja (terrortámadás vagy annak jelentős és közvetlen veszélye esetén, tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben).

Az alábbiakban ismertetem a különböző feladatcsoportokból azokat a feladatokat, amelyek végrehajtása nagyban függ a közlekedési rendszer állapotától.

A honvédelmi feladatok csoportja

Ebbe a feladatcsoportba az ország védelmével, függetlenségének biztosításával összefüggő katonai és polgári védelmi feladatok tartoznak, amelyek polgári és államigazgatási oldalról történő összehangolása, koordinálása a védelmi igazgatás hatáskörébe tartozik. Ezek közül a legfontosabbak, amelyek végrehajtása kapcsolatban van a közlekedési rendszerrel:

- a katonai alakulatok felvonulásának, a haditechnikai anyagok és eszközök szállításának, célterületre történő eljuttatásának segítése, a feltételek kialakításának és biztosításának koordinálása;
- a befogadó nemzeti támogatás keretében a hazánkba érkező szövetséges katonai alakulatok közlekedési és szállítási feladatainak végrehajtásához szükséges feltételek megteremtésével, biztosításával összefüggő, a védelmi igazgatás hatáskörébe tartozó feladatok;
- a hadművelleti területről kivont lakosság és anyagi javak szervezett elszállításának szervezési és koordinációs feladatai;
- a menekülő lakosság közlekedésének szabályozása, az ezzel összefüggő szállítások szervezésének és a feltételek biztosításának koordinálása;

- a lakosság háborús ellátásával, az életfeltételek biztosításával kapcsolatos közlekedési és szállítási feltételek megszervezése és biztosításának koordinálása;
- a polgári védelmi szervezetek háborús kárterületre történő összevonásához,¹⁸ a mentési feladatok végrehajtásához szükséges közlekedési és szállítási feltételek kialakításának szervezése és koordinálása.

Mindezen feladatok megvalósításához fontos, hogy a szükséges szállítókapacitás és a szállítóeszközök mindig rendelkezésre álljanak és működőképesek legyenek, továbbá gondoskodni kell a létfontosságú szállítási útvonalak és rendszeremlek védelméről, biztonságáról, működőképességéről és megfelelő műszaki állapotáról.

A védelemgazdasággal kapcsolatos feladatok csoportja

A nemzetgazdaság részét képező védelemgazdaság alapvető rendeltetése a honvédelmi célú erőforrások összegyűjtése, azok rendeltetésszerű felhasználása, azaz védelmi képességgé történő átalakítása.¹⁹

„A védelmi célú tartalékolás az államot és a társadalmat fenyegető, előre nem látható veszélyhelyzetek kezelésében, az adott szituációk felszámolásában kulcsszerepet játszó, úgynevezett elsődleges beavatkozó (honvédelmi és rendvédelmi) szervek, illetve speciális feladatkörre létrejött civil szervezetek működését, a lakosság ellátását, valamint a gazdaság válsághelyzeti működőképességének fenntartását biztosítja.”²⁰

A védelemgazdasági feladatok végrehajtása – ide értve a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség, a meghagyás területeit – szintén kötődik a közlekedési rendszerhez.

A védelmi igazgatás egyes szereplői által elrendelt *gazdasági- és anyagi szolgáltatások*²¹ igénybevétele esetén magánszemélyeknek, gazdálkodó szervezeteknek, vállalatoknak, üzemeknek, intézményeknek a honvédelmi feladatok végrehajtásához szükséges anyagai, technikai eszközei, gépjárművei mozgósítása, összevonása érdekében, ahhoz, hogy ezek az anyagok, eszközök, gépjárművek eljussanak a rendeltetési helyükre, szükség van a közlekedési rendszer alrendszerének szállítási képességeire, műtárgyainak, technikai eszközeinek működőképességére. Különösen igaz ez a közúti és vasúti közlekedésre és szállításra, az ezekkel kapcsolatos feladatok tervezését, szervezését és koordinálását a védelmi igazgatásnak kiemelten kell kezelni.

¹⁸ 2011. évi CXIII. törvény 11. §.

¹⁹ Baán et al. (2014): i. m. 53.

²⁰ Babos Tibor – Beregi Alexandra Lilla: A védelemgazdaság biztonságpolitikai összefüggései napjainkban, *Hadmérnök*, 12 (2018/3) 351. www.hadmernok.hu/183_25_babos.pdf (Letöltve: 2019. 05. 13.)

²¹ 2011. évi CXIII. törvény 13–15. §.

A katasztrófák elleni védekezéssel összefüggő feladatok csoportja

A védelmi igazgatás egyes katasztrófavédelemmel összefüggő feladatai, valamint a közlekedési rendszer között szintén kimutatható a honvédelmi feladatoknál tapasztalható kapcsolat. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

- a polgári védelmi és a mentésben részt vevő más szervek, szervezetek, valamint a védekezéshez szükséges anyagok, eszközök, felszerelések kárterületre történő eljuttatásának segítése, a feltételek kialakításának és biztosításának koordinálása;
- a kárterületről kitelepített/kimenekített lakosság és anyagi javak biztonságos helyre történő elszállításának szervezése és koordinálása;²²
- kitelepített/kimenekített lakosság ellátásával, életfeltételeinek biztosításával, valamint visszatelepítésével kapcsolatos közlekedési és szállítási feltételek szabályozásával, megszervezésével összefüggő feladatok koordinálása;²³
- a kárterület rehabilitációjával, újjáépítésével kapcsolatos, a védelmi igazgatás hatáskörébe tartozó, közlekedéssel és szállítással összefüggő feladatok szervezése és koordinálása.

A fenti feladatok gyors és eredményes végrehajtását nagymértékben befolyásolja a közlekedési alrendszerek kapacitása, műszaki állapota, sérülékenysége, ezért fontos ezek védelmét kiemelten kezelni.

A terrorizmussal és migrációval kapcsolatos feladatscsoport

Egy esetleges terrortámadás vagy annak jelentős és közvetlen veszélye, valamint egy migrációs hullám bekövetkezése esetén a védelmi igazgatásnak is el kell látnia olyan közreműködői és koordinációs tevékenységet, amelyek között megtalálhatók a közlekedéssel és szállítással kapcsolatosak is. Például:

- a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet elrendelését követően a hatályos szabályozás alapján²⁴ lehetőség van a válsághelyzet kezeléséhez, a feladatok ellátásához szükséges mértékben – állam vagy a helyi önkormányzat tulajdonosi joggyakorlásában vagy vagyongazdálkodásában, továbbá a többségi állami tulajdonban vagy önkormányzati tulajdonban lévő gazdasági társaságok tulajdonában álló – ingó és ingatlan vagyontárgyak ideiglenes igénybevételére. Az igénybe vett anyagok, technikai eszközök, gépjárművek rendeltetési helyükre történő eljuttatása, eljuttatása a közlekedési rendszer alrendszereinek, műtárgyainak segítségével történhet. Az ezzel kapcsolatos tervezési, szervezési, koordinációs feladatokat a védelmi igazgatás végzi;

²² 2011. évi CXXVIII. törvény 12. § (2) bek. g) pontja, 16. § d) pontja, 49. § (4) bek.; 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 1. § 3., 14., 15. pontja, 46–53. §, 77. § (2) bek. d) pontja.

²³ 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 1. § 3., 14., 15. pontja, 46–54. §, 77. § (2) bek. d) pontja.

²⁴ 2007. LXXX. törvény a menedéjogról 80/B. §.

- szükség esetén a védelmi igazgatás részt vesz a migránsok gyűjtőpontok és szükség táborok közötti szállításának megszervezésében;
- a gyűjtőpontokon, valamint a szükség táborokban a beérkezettek ellátásával, alapvető szükségleteinek biztosításával kapcsolatos közlekedési és szállítási feltételek megszervezésében és biztosításának koordinálásában történő közreműködés szintén védelmi igazgatási feladat;
- terrortámadás esetén a mentési feladatok végrehajtásához szükséges közlekedési és szállítási feltételek kialakításának szervezése és koordinálása; a mentésben részt vevő szervek, szervezetek, valamint a védekezéshez szükséges anyagok, eszközök, felszerelések célterületre történő eljuttatásának segítése, a feltételek kialakításának és biztosításának koordinálása is a feladatai közé tartozhat;
- nagy pusztítással járó terrortámadás végrehajtását követően a célterület rehabilitációjával, újjáépítésével összefüggő, a védelmi igazgatás hatáskörébe tartozó, közlekedéssel és szállítással összefüggő feladatok szervezése és koordinálása is megjelenhet a feladatok között.

A fentiek jól mutatják, hogy a védelmi igazgatás rendszere és azáltal az ország védelme hogyan és milyen mértékben függ a közlekedési rendszer hálózatainak és objektumainak működőképességétől, műszaki állapotától, kapacitásától, amelynek szerepe a rendkívüli helyzetekben – amikor az ország függetlensége, állampolgárainak élete, egészsége, anyagi javai kerülnek veszélybe – még inkább felértékelődik.

A közlekedési rendszer működőképességét számos tényező befolyásolja és veszélyezteti. Így például, ha valamilyen, a védelmi igazgatás aktiválódását igénylő rendkívüli helyzet – háborús vagy polgárháborús esemény, terrortámadás vagy szélsőséges időjárás stb. – következtében a közlekedési alrendszerek valamely eleme vagy azok kiemeltnek tekinthető műtárgyai, nagy folyókat átszelő vasúti hidak, repülőterek, kikötők, vasúti pályaudvarok, hidak, alagutak, forgalomirányító-központok²⁵ kerülnek veszélybe vagy sérülnek meg.

Napjainkban leginkább az egyre inkább szélsőségesse váló időjárás elemek, a csapadék, a hőmérséklet és a szél okozzák a legnagyobb kihívást, és egyre nagyobb mértékű károkat okoznak országszerte, sok esetben az adott területen megbénítják a közlekedést és az ellátást.

A nagy mennyiségben, nagy intenzitással lehullott hótömeg következtében kialakuló jegesedés, felfagyás károkat okoz az egyébként is sérülékeny úthálózatban. Az özvízszerű esőzés dombvidéken és hegyvidéken rézsúomlást, burkolatkimosást, padkaleszakadásokat okozhat az úttesteken. A rendkívüli nagy mennyiségű csapadék árvizek kialakulásához vezethet. Az árvizek érzékenyen érintik a hazai vasúthálózatot, amelynek több mint 10%-át árvízveszélyes vonalak képezik. Számos esetben árvízi töltésen halad a vasútvonal, így a töltés átázása a vasúti pálya elmozdulásához vezethet.

A magas hőmérséklet hatására a közutak esetében nyomvályúk alakulhatnak ki a nagy és nehéz járművek súlya miatt, míg a vasúthálózat esetében a sínek kitágulhatnak, felpúposodhatnak. Az alacsony hőmérséklet következtében pedig a fagyás – felengedési ciklusok gyakorisága, a jegesedés (felsővezeték-szakadáshoz vagy a sínek

²⁵ Szászi (2014): i. m. 10., 27.

melletti fák ágának letöréséhez, a fák kidőléséhez vezethet a rájuk nehezedő jég súlya miatt, amelyek a felsővezetésekre vagy a sín pályára dőlnek, esnek rá), a sínelfagyások, sántörések, a repedezés – kátyúsodás jelenthet gondot.²⁶

A rendkívüli erősségű – 90 km/óra feletti – szél következtében a kicsavart fák, különböző tárgyak, közúti reklám- és jelzőtáblák elmozdulva, leszakadva kerülhetnek az úttestekre, sínekre és ott akadályt képezhetnek, valamint a felsővezetéseket, járművekben sérüléseket okozhatnak.

Mindezek alapján megállapítható, hogy az időjárás szélsőséges megnyilvánulásai – főként, ha a különböző időjárási elemek együttesen jelentkeznek – a közlekedési infrastruktúrában gazdasági, társadalmi zavarokkal együtt járó károkat okozhatnak.

A másik, biztonságunkra potenciálisan leselkedő veszélyforrás a terrorizmus. Világszerte és Európában is az elmúlt évtizedben egyre gyakoribbá váltak a terrortámadások. Magyarországra a *terrorizmus* kapcsán jelenleg a leginkább jellemző a „tranzit-lét”, azonban egy esetlegesen bekövetkező terroristatámadással²⁷ főként hazánk nemzetközi szerepvállalása kapcsán számolnunk kell. Az eddigi tapasztalatok rávilágítottak arra, hogy rendkívül széles az a kör, akik vagy amelyek terrorakciók célpontjaivá válhatnak. A forgalmas turisztikai látványosságokon, szállodákon, bevásárlóközpontokon, szórakozó- és vendéglátóhelyeken kívül a terrorizmus kiszámíthatatlansága folytán a közösségi közlekedés termináljai, a közlekedési hálózatok stratégiai fontosságúnak tekinthető műtárgyai, így repülőterek, kikötők, vasúti pályaudvarok, hidak, alagutak, forgalomirányító központok is áldozatul eshetnek.²⁸ Ezeknek a létfontosságú rendszerelemeknek a sérülése a gazdaság, a társadalom életében rendkívül súlyos zavarokat okozna, ezért ezek kiemelt védelme elsődleges feladat.

Összegzés

Felgyorsult világunkban, a 21. században az egyik legfontosabb – vagy talán a legfontosabb – tényező az idő. A személyeknek és áruknak a világ egyik pontjáról a másikra történő minél rövidebb idő alatt és minél egyszerűbb módon történő eljutása általános igénnyé és elvárassá vált. Az állam, a társadalom, a gazdaság mindennapi működése elképzelhetetlen a közlekedési rendszerek egyes rendszerelemeinek igénybevétele nélkül. A közlekedésnek ezért kiemelt jelentősége van az ország gazdasági, társadalmi fejlődésében, a más országokkal történő kapcsolattartásban, továbbá az EU-tagságunkból, valamint a NATO-tagságunkból eredő kötelezettségek teljesítésében is. Tovább fokozza az ország közlekedési rendszerének jelentőségét, hogy Magyarország közlekedési létesítményei és közlekedési ellenőrzőrendszerei – az ország tranzit helyzete miatt – Európa közlekedési hálózatának központi és kritikus jelentőségű részei, amelyeken keresztül a kontinens minden fő irányában haladnak a személyek,

²⁶ Teknős László – Endrődi István: A szélsőséges időjárás hatása a magyarországi közlekedési alrendszerekre – kiemelten a közút és vasút alágazatokra, in: Horváth Attila – Bányász Péter – Orbók Ákos (szerk.), Fejezetek a létfontosságú közlekedési rendszerelemek védelmének aktuális kérdéseiről, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 81–97.

²⁷ 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról 1. melléklet 29. pont. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=146225.213089 (Letöltve: 2019. 05. 15.)

²⁸ Horváth (2014): i. m. 10.

az áruk és a szolgáltatások.²⁹ Mindezek alapján látható, hogy a közlekedés szerepe napjainkban soha nem látott mértékben felértékelődött, stratégiai fontosságúvá vált.

Ahogy a mindennapok – rendes – működése, úgy a normál, mindennapi működéstől eltérő rendkívüli helyzetek kezelése sem képzelhető el a közlekedés működőképes rendszerelemei nélkül. A rendkívüli helyzetek kezelésére hivatott védelmi igazgatás rendszere és a közlekedés rendszere számos ponton összekapcsolódnak. Ez a kapcsolat kiterjed az ország függetlenségének, az állampolgárok életének, egészségének, anyagi javainak védelmével kapcsolatos területekre is. A védelmi igazgatás e területek védelme és az ezzel összefüggő feladatok végrehajtása érdekében bevezetett rendkívüli intézkedéseket a közlekedési hálózatok és objektumainak igénybevétele nélkül nem lenne képes megvalósítani. A különböző veszélyekkel, rendkívüli helyzetekkel szembeni hatékony, zökkenőmentes és gyors fellépésnek, a szükséges honvédelmi, katasztrófavédelmi, rendvédelmi stb. feladatok eredményes ellátásának nélkülözhetetlen feltétele a működőképes közlekedési rendszer megléte. A közlekedési alrendszerek műtárgyai, létfontosságú rendszerelemei rendkívül sérülékenyek a természeti és civilizációs katasztrófákkal, veszélyforrásokkal szemben, nagy kiterjedésük miatt könnyen és eredményesen támadhatók, rombolhatók. Védelmük alapvető érdek egy adott ország számára, így a hazai közlekedési rendszer működőképességének fenntartása a védelmi igazgatás számára is kiemelkedő fontossággal bír. Ezek a kapcsolódási pontok rámutatnak arra, hogy a két, rendkívül komplex rendszer, illetve annak elemei egymással jelentős mértékű kölcsönhatásban állnak.

Az általam végrehajtott elemzések alapján az is kijelenthető, hogy a közlekedési alágazatok nem azonos súllyal jelennek meg a védelmi igazgatás feladatrendszerében. A különböző, normál állapottól eltérő feladatok végrehajtása során döntően a közúti és a vasúti alágazat kapacitásait vesszük igénybe, ahol az egyik legnagyobb kihívás a kiesett kapacitások helyettesítése, a megfelelő tartalékkapacitások már békeidőszakban történő biztosítása. Ebből adódóan megítélésem szerint a védelmi igazgatás rendszerének nemcsak igénybevevőként kell jelen lennie a közlekedési folyamatokban, hanem már a hálózatok, kapacitások kiépítése, a szükséges tartalékok képzése során követelménytámasztóként is célszerű megjelennie. Ennek megvalósításához indokolt a jövőben a két rendszer szereplői között az együttműködés, az információáramlás fokozása, amelynek során a védelmi bizottságok nagymértékű szerepvállalása is megfontolást érdemel.

Felhasznált irodalom

Baán Mihály – Bors István – Csiffáry Tamás – Hári László – Kocsis Lajos – Szentes László: Magyarország védelmi igazgatása a közigazgatás új környezetében, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014, www.kormany.hu/download/9/68/20000/Magyarország_Vedelmi_Igazgatasa_a_Kozigazgasas_Uj_Kornyezeteben_2014_n.pdf#!DocumentBrowse (Letöltve: 2019. 04. 24.)

²⁹ Nemzeti Közlekedési Stratégia, Helyzetelemzés, 2014, 103. www.kormany.hu/download/6/3f/51000/01_NKS_Helyzetelemzes.pdf (Letöltve: 2019. 04. 24.)

- Babos Tibor – Beregi Alexandra Lilla: A védelemgazdaság biztonságpolitikai összefüggései napjainkban, *Hadmérnök*, 12 (2018/3) 339–352. www.hadmernok.hu/183_25_babos.pdf (Letöltve: 2019. 05. 13.)
- Horváth Attila: Nyilvánosság és térjellemzők a létfontosságú rendszerlemek védelmében, in: Horváth Attila – Bányász Péter – Orbók Ákos (szerk.), *Fejezetek a létfontosságú közlekedési rendszerlemek védelmének aktuális kérdéseiről*, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 7–26. DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2016.26.E.189>
- Kövesné Gilicze Éva – Havas Péter – Mészáros Péter – Mándoki Péter – Debreczeni Gábor: *Közlekedés és társadalom*, BME, Budapest, 2010.
- Szászi Gábor: Nagyfolyami vasúti hidak, mint közlekedési létfontosságú rendszerlemek, in: Horváth Attila – Bányász Péter – Orbók Ákos (szerk.), *Fejezetek a létfontosságú közlekedési rendszerlemek védelmének aktuális kérdéseiről*, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 27–46.
- Szászi Gábor: A vasúti hálózati infrastruktúrával szemben támasztott újszerű védelmi követelmények kutatása, a továbbfejlesztés feltételrendszerének vizsgálata, Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013. DOI: <https://doi.org/10.17625/NKE.2014.028>
- Teknős László – Endrődi István: A szélsőséges időjárás hatása a magyarországi közlekedési alrendszerekre – kiemelten a közút és vasút alágazatokra, in: Horváth Attila – Bányász Péter – Orbók Ákos (szerk.), *Fejezetek a létfontosságú közlekedési rendszerlemek védelmének aktuális kérdéseiről*, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 81–97.

Internetes források

- A közlekedés fogalma, a közlekedési rendszer csoportosítása, a közlekedési alágazatok kategorizálási lehetőségei, <https://ko.sze.hu/catdoc/list/cat/7086/id/7106/m/4974> (Letöltve: 2019. 04. 30.)
- Nemzeti Közlekedési Stratégia, www.kormany.hu/download/6/3f/51000/01_NKS_Helyzetelemzes.pdf (Letöltve: 2019. 04. 24.)
- A védelmi igazgatás fogalmában bekövetkezett módosulás indokolása, www.parlament.hu/irom41/03291/03291.pdf (Letöltve: 2019. 04. 25.)

Jogi források

1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
2007. LXXX. törvény a menedéjogról
2011. évi CXIII. törvény (Hvt.) a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról

2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről

234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról

290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról

1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=146225.213089 (Letöltve: 2019. 05. 15.)

Országné Faragó Éva¹

A fizikai állapot felmérése motoros tesztek alkalmazásával a Magyar Honvédségben és a civil életben

Assessing Physical Condition by Using Motor Tests in the Hungarian Defence Forces and in Civilian Life

Absztrakt

Korunk katonájának összetett körülmények között, bonyolult eszközrendszereket kell eredményesen használni. Ez felveti annak a kérdését, hogy fontos-e még a fizikai teljesítő-képesség a Honvédségben? Milyen motoros képességekkel kell rendelkeznie a katonának? Hogyan mérjük és fejlesszük e képességeket? Ez a publikáció a motoros képességek mérésére vonatkozó különböző tesztrendszerek összehasonlítását célozza meg annak érdekében, hogy áttekintést nyerjünk az alkalmazott módszerekről.

Jelen vizsgálat részét képezi a szerző szélesebb katonai fizikaialkalmasság-vizsgálatot kutató munkájának.

Kulcsszavak: motoros képességek, katonai fizikaialkalmasság-vizsgálatok, módszerek, követelmények

Abstract

Modern soldiers have to use complex systems in complex situations. Is the continuous physical performance in the Defence Forces important? What motor skills are necessary for a soldier to do his duty? How could we measure and improve these skills? This publication

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – National University of Public Service Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: vivi@freemail.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6301-5598>

compares different test systems for measuring motor skills to overview different methods. This publication is a part of the author's study of military physical fitness.

Keywords: *motor skills, military physical fitness tests, methods, requirements*

Bevezetés

Azok az idők már régen elmúltak, amikor „lábbal kellett megverni” az ellenséget, az izomerő döntötte el a csata kimenetelét. Napjainkra a haditechnika olyan szintre emelkedett, hogy egyre kisebb a jelentősége a pusztá fizikai erőnek.

A mai kor katonájának sokszor bonyolult eszközöket, rendszereket kell működtetni, ami szellemi koncentrációt, kitartó figyelmet, sokszor kifinomult koordinációt igényel.

Ennek tükrében fontos-e, és ha igen, milyen mértékben a fizikai teljesítőképesség a honvédségben? A technológiai fejlődés jelentős változásokat hozott a harceljárásokban, szervezeti felépítésben és a hadművészet elméletében. Egy UAV (Unmanned Aerial Vehicle) vezetése nem igényel fizikai erőt, nagy szerepet kap ellenben a koordináció, az ügyesség, a gyors helyzetfelismerés és reagálás. Mindehhez jó manuális képesség, erős koncentráció, pszichés stabilitás szükséges. A modern technológia csak részben veszi le a katonák válláról terheket, új kihívásokkal állítja szembe őket, amikhez alkalmazkodniuk kell. A katonának, a technológiai újításokat is alkalmazva kell járőrözni, épületet elfoglalni, segítséget nyújtani természeti katasztrófák elhárításában, a belső rend fenntartásában, az ország határainak védelmében. Belátható tehát, hogy teljes siker ezentúl sem képzelhető el harcoló katona nélkül. A fenti tevékenységek során a katonák komoly fizikai kihívások elé kerülhetnek, ezért az átlagembernél mindenképpen edzettebbnek, fittebbnek kell lenniük. Tudjuk mindemellett, hogy a rendszeresen sportoló ember pszichés terhelhetősége, mentális állóképessége, munkabírása, alkalmazkodóképessége jobb, mint azoké, akik nem végeznek rendszeresen testmozgást. Ezek alapján továbbra is fontos, hogy az egészségi és pszichés jóllét mellett a fizikai állapot is megfelelő legyen.

De milyen is legyen akkor a mai kor katonája? A specializálódott katonai feladatok ellátásához differenciáltan képzett szakemberekre van szükség. Az alap katonai követelmények adottak, a speciális készségeket pedig a szakkiképzés során kell megszerezni. Ezért óriási feladat hárul a kiképzés rendszerére. A katonát nem készen kapja a honvédség, azt az aktuális társadalomból kell toboroznia. Így a honvédség sokszor szembesül a jelen kor váltoásaival és hibáival, amiket kompenzálni kell. Ezek közé tartozik többek között, az egyre romló egészségi állapot mellett, a fizikai állapot gyengülése, a hipoaktív életmód is.

Motoros képességekről röviden

Aktív életünk lényeges tényezői mozgásos tevékenységeink. Ezeket a tevékenységeket alapvetően befolyásolják genetikailag kódolt adottságaink, képességeink és tanulás, gyakorlás során szerzett készségeink.

Cselekedeteinkben teljes személyiségünkkel, valamennyi képességünk összességével veszünk részt. A mozgásos tevékenységek során a képességek komplex módon

alkotnak egységes rendszert, amelyeknek meghatározó elemei a motoros képességek.² A motoros képességek szintje alapvetően befolyásolja az edzettséget, a fizikai teljesítőképesség és teljesítőkészség színvonalát, a teher-, illetve munkabírást.³

A motoros képességeket három csoportba sorolhatjuk. Ezek a kondicionális képességek, koordinációs képességek és az ízületi mozgékonyosság. A kondicionális képességek: erő, gyorsaság, állóképesség biztosítják a mozgások energetikai feltételeit, amelyek jól mérhetők és jól jellemzik a szervezet aktuális teljesítőképességét. A koordinációs képességeknek: egyensúlyozó képesség, téri tájékozódás, ritmusérzék, reagálási képesség, differenciálás, kineztezis, gyorsasági koordináció a mozgások pontos, eredményes és gazdaságos végrehajtásában van szerepük. Az ízületi mozgékonyosság: statikus, dinamikus, aktív és passzív megjelenési formái a mozgás terjedelmének anatómiai behatároltságát, idegrendszeri szabályozottságát tükrözik. A motoros képességeket humánbiológiai tényezők is befolyásolják, ezért morfológiai mérésekkel, antropometriai paraméterek meghatározásával együtt célszerű értelmezni azokat.⁴

Ezeket a képességeket a közoktatásban az ifjúság aktuális állapotának felmérése érdekében, a sportegyesületekben a versenyzők kiválasztásakor, és a munkaalkalmassági vizsgálatok keretein belül is mérik. A Magyar Honvédségben 1998 óta folyik fizikaialkalmasság-vizsgálat és állapotfelmérés annak érdekében, hogy a honvédséghez csatlakozni kívánók, a beiskolázás előtt állók alkalmasságát vizsgálják, a meglévő állomány felkészültségének, hadrafoghatóságának szintjét megállapítsák, a fejlesztési célokat és terveket megszabják.

A motoros képességek mérésének tudományos kritériumai:

Ahhoz, hogy a mérések eredményei tudományosan felhasználhatók legyenek, a teszteknek a következő kritériumoknak kell megfelelniük: validitás, megbízhatóság, objektivitás. A validitás azt jelenti, hogy a mérés eredménye arról ad információt, amire kíváncsiak vagyunk, amire a vizsgálat vonatkozik. A mérések megbízhatóságán azok megismételhetőségét értjük, vagyis a mérések ismételt elvégzésekor ugyanazt az eredményt kapjuk. Az objektivitás azt jelenti, hogy a mérést végző személye, a mérés körülményei nem befolyásolják az eredményt.⁵

Ebben a publikációban a motoros képességek mérésének három fő alkalmazási területéről választottam egyet-egyét, hogy megvizsgáljam a hasonlóságokat, különbözőségeket, az átjárhatóságot, a kapcsolódási pontokat. Így tanulmányozom a Magyar Honvédségben (MH) használatos, a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról szóló a 10/2015. HM rendeletben⁶ meghatározott módszereket, a Nemzeti Egységes Tanulói Fittségi Tesztet (NETFIT) és a Nemzeti Kézilabda Akadémián (NEKA) végzett sporttudományi felmérést.

² Oláh Zsolt: A motoros teljesítmény összetevői, motoros tesztrendszerek, in: Szatmári Zoltán (főszerk.), Sport, életmód, egészség, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009, 543–573.

³ Nádori László dr. et al.: Sportképességek mérése, Semmelweis Egyetem Testnevelés és Sporttudományi Kar (TF), Budapest, 2005, 16–17.

⁴ Meszler Balázs – Tékus Éva – Váci Márk dr.: Motorikus képességek mérése, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Sporttudományi és Testnevelési Intézet, Pécs, 2015, 3–6.

⁵ Petridis Leonidas: A sportteljesítmény fizikai összetevőinek diagnosztikája, Campus Kiadó, Debrecen, 2015, 23–25.

⁶ 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról.

Nemzeti Egységes Tanulói Fittségi Teszt (NETFIT) bemutatása

2014-ben vezették be a NETFIT, a Magyar Diáksport Szövetség és az amerikai Cooper Intézet közös kutató-fejlesztő munkájával kidolgozott fizikai fittség mérésére és értékelésére alkalmas tesztrendszer. A NETFIT kritériumorientált, egészségközpontú metódus, amely elsősorban az egészségi állapot szempontjából meghatározó fittségi összetevők szintjét méri. A fittségi próbák végrehajtásának célja a 6-19 éves korú tanulók fizikai állapotának, edzettségének vizsgálata egységes módszerrel és eszközrendszerrel.

A tesztbatteria 4 fittségi profilban, 9 teszt végrehajtásával méri fel a tanulók állóképességét, erejét, hajlékonyságát és testösszetételét. Az eredmények értékelése a próbáktól függően két vagy három kategóriába: egészségzónába, fejlesztési zónába, fokozott fejlesztési zónába sorolódnak.⁷

Testösszetétel és tápláltsági profil keretén belül testmagasság, testtömeg és testzsírszázalék-mérésre kerül sor. A testzsírszázalék méréséhez OMRON BF511 készülék szükséges. A NETFIT a nemzetközi szakirodalom által elfogadott, gyermekek BMI-értékeinek kategorizálására kidolgozott IOTF-határértékeket használja. A tanulók BMI- és testzsírszázalék-adataik alapján három zónába kerülhetnek.

Az aerob fittségi profilban *állóképességi ingafutás* tesztet végeznek. Az ingafutást 15 vagy 20 méteres távolságon, hangjelzéssel szabályozottan, progresszíven emelkedő futósebességgel kell végrehajtani. Az eredményt a megtett távok számával, illetve az aerob kapacitással (ml/kg/min) kell megadni. A próba eredményei három zónába sorolódnak.

A vázizomzat fittségi profilon belül ütemezett hasizom, törzsemelés, ütemezett fekvőtámasz, kézi szorítóerő-mérés és helyből távolugrás tesztet végeznek el. Az *ütemezett hasizomteszt*: a kiinduló helyzetből – hanyatt fekvés behajlított térdekkel, talp a talajon, karok mély tartásban, tenyerek a talajon, középső ujj a távolságjelző csik közelebbi szélét érinti – törzsemelés úgy, hogy a középső ujjak a távolságjelző csik távolabbi szélét elérjék, majd ereszkedés vissza, kiindulóhelyzetbe. A gyakorlat végrehajtása folyamatos a hanganyag által diktált ütemre. Percenként 20 ismétlés végezhető a hangjelzés alapján (3 mp/db). A tesztet teljes elfáradásig kell végezni. Az eredményt ismétlésszámmal kell megadni. A próba eredményei két zónába kerülhetnek, amelyek határértékei nemtől és életkortól függően változnak. A *törzsemelés teszt*: kiinduló helyzetből – hason fekvés, homlok a talajon, kar mély tartásban, kezek a combok alatt – törzsemelés. A teszt eredménye a törzsemelés legmagasabb pontján a tanuló állcsúcsának és a talajnak a távolsága, amit 0,1 centiméteres pontossággal kell megadni. A teszt eredményei két zónába kerülhetnek, amelyeknek határértékei életkor szerint változnak. Az *ütemezett fekvőtámaszteszt*: vállszéles mellső fekvőtámaszban karhajlítás 90 fokos könyök szögig, majd karnyújtás állandó sebességű, folyamatos hangjelzésre, teljes elfáradásig. A fekvőtámaszteszt-eredmények két zónába kerülhetnek, amelyek határértékei nem és életkor szerint változnak. A *kézi szorítóerőteszt* végrehajtásához hitelesített, elektronikus kézi dinamométer szükséges. A tanuló vállszéles terpeszben állva, karjai mély tartás helyzetében a készülék markolatát összeszorítja

⁷ Kaj Mónika et al. (szerk.): Kézikönyv a Nemzeti Egységes Tanulói Fittségi Teszt (NETFIT®) alkalmazásához, Magyar Diáksport Szövetség – Testnevelés Módszertani Könyvek, Budapest, 2014, 35.

a maximális erő kifejtés eléréséig. A mérést mindkét kézzel kétszer kell elvégezni. A maximális erő kifejtés eredménye 0,1 kg-os pontossággal mérendő. Két kísérlet közül a jobb eredményt kell dokumentálni. Értékelésnél a két eredmény átlagát kell figyelembe venni. A tanulók kéziszorítóerő-mérésének eredményei két zónába kerülhetnek, amelyek határértékei nem és életkor szerint különböznek. A *helyből távolugrás*: elugrás páros lábról páros lábra a kar lendítésének segítségével. A próba eredményét három kísérlet közül a legjobb, az elugróvonal és az ahhoz közelebb talajt fogó láb sarkának távolsága adja meg 1 centiméteres pontossággal. A teszt eredményei két zónába kerülhetnek, amelyek határértékei nemtől és életkortól függően változnak. A *hajlékonysági teszt* elvégzéséhez a tetején skálával ellátott mérődoboz szükséges. A vizsgálat végrehajtásakor a tanuló cipő nélkül, nyújtott ülésben ül a mérődobozal szemben úgy, hogy egyik talpát a mérődoboz oldalához illeszti, másik lába térdben behajlítva a nyújtott láb térd mellett helyezkedik el. A tanuló törzsdöntést végez előre háromszor, majd negyedserre megtartja a pozíciót 2 másodpercig, az eredmény leolvasásáig. Az eredmény leolvasása után a gyakorlatot ellenkező oldalra is el kell végezni. A teszt eredményének megállapításához a mérést mindkét oldalra kétszer kell elvégezni, a két kísérlet közül a jobbat kell figyelembe venni és a két oldal átlagát kell számolni 0,1 centiméteres pontossággal. A hajlékonysági teszten elért eredmények két zónába kerülhetnek, amelyek határértékei nemtől és életkortól függően változnak.⁸

A motoros tesztek összegyűjtött eredményei lehetőséget adnak a fizikai fittség minősítésére és nyomon követésére a diákok egyéni, osztály, évfolyam, tankerület és országos szintjén is. A felállított adatbázis statisztikai vizsgálata segítséget nyújt az egészségközpontú fejlesztések célirányos tervezésére és végrehajtására.⁹

Nemzeti Kézilabda Akadémia (NEKA) sporttudományi felmérésének bemutatása¹⁰

Balatonbogláron 2013 óta folyik minőségi utánpótlás-nevelés a Nemzeti Kézilabda Akadémián, ahol a sporttudomány, a szakmai képzés, a versenyztetés és személyiségfejlesztés együttesen van jelen.

2016 augusztusában innovatív sportszakmai felmérésorozat kezdődött a NEKA-n, aminek célja a tesztek végrehajtása, az eredmények kiértékelése és bemutatása mellett egy sportolói készségindex – P(i) létrehozása, amelynek folyamatos fejlesztésével pontos kép alakítható ki a kézilabda-játékosok fizikai állapotáról és képességeiről.

A felmérésen a NEKA tanulói közül 60 lány és 55 fiú vett részt. A motoros tesztek mellett antropometriai mérésekre is sor került. Így testsúlymérés (kg), magasságmérés álló testhelyzetben (cm), magasság mérése ülő testhelyzetben (cm) és testtömegindex (BMI) meghatározás volt.

⁸ Kaj et al. (2014): i. m. 38–61.

⁹ Kaj et al. (2014): i. m. 9–14.

¹⁰ Dr. Páli Jenő: A Nemzeti Kézilabda Akadémián 2016-ban végzett átfogó sporttudományi felmérés kiértékelése, Előadás a TF OTDK-n, Budapest, 2017.

A motorikus tesztrendszer gyakorlatai

- *Gyorsaság mérésére szolgáló futóteszt:* 30 méteres táv teljesítése rajthelyzetből indulva. Öt fotocellás kapu, 5–10–20–30 méteren történő elhelyezésével rögzítik a mérés eredményeit, amelyek a rajtgyorsaságról, a futógyorsaságról, a sebességfenntartás és -fokozás paramétereiről adnak információt. Mértékegység: s.
- *A kar- és törzserő vizsgálata, fekvőtámasz:* Fiúknak két padon (35 cm magas), lányoknak egy padon magas fekvőtámasz végrehajtása, szabályos fekvőtámasz pozícióban. A gyakorlatot egyenes törzssel, a mellkas érintéséig, folyamatosan, elfáradásig, metronóm ütemezésére (60 ütés/perc) kell végrehajtani. A feladat véget ér a második nem megfelelően elvégzett gyakorlat utáni figyelmeztetést követően. Mértékegység: darab.
- *Kézszorítóerő mérése:* Jobb és bal kézzel a maximális kézszorítóerő meghatározása dynamometriás erőmérő készülék segítségével. Mértékegység: kg.
- *Lövési sebesség mérése:* A sportoló a hétméteres vonalnál áll, és egy körülbelül 1 m²-es területre céloz a kapu közepébe (a sebességmérő infravörös „pisztolyra”). A sportoló lendületszerzés nélkül, kidobó terpeszben és teljes erejű, célzott dobásra törekedve hajtja végre a gyakorlatot. Mértékegység: km/h.
- *Lövőerő mérése három lépés nekifutásból:* Keresztlépésből maximális távolságra történő labdahajtás mérése, versenylabdával. Mértékegység: m.
- *Lövőerő mérése három lépés nekifutásból és felugrásból:* Keresztlépésből és vonal előtti felugrásból végrehajtva, korosztálynak megfelelő labdával. Mértékegység: m.
- *Horizontális dinamikus láberő mérése, helyből távolugrás:* Helyből távolugrás, a lábak párhuzamosan, vállszélességben, egyszeri lendületvétel, meghúzott vonal mögül. A mérés az elugrási vonaltól a sportoló lábfejének talajfogásáig (sarokpontjáig) történik. Érzézés stabil, kétlábás helyzetbe. Mértékegység: cm.
- *Horizontális dinamikus láberő mérése, hármásugrás állóhelyzetből:* Páros láb-ról indulás, azonos lábról lábra (egylábás) szökkenés, (jobb és bal lábról) 3-3 kísérlet, a startvonal és az utolsó ugrásba történő beleállás (sarok talajfogása) közötti távolságot mérik le. Mértékegység: cm.
- *Vertikális dinamikus láberő mérése, helyből dupla felugrás karlendítéssel:* Szenzoros pályán (*SpeedCourt*) a számítógép az elrugaszkodás és talajra érkezés között eltelt időből számít egy átlagos súlypontemelkedést a két, egymást követő ugrás értékéből. Mértékegység: cm.
- *Mozgási frekvencia („taposás”) mérése:* A szenzoros pálya (*SpeedCourt*) közepén lévő, önálló jobb és bal oldali érzékelésre képes osztott szenzoros mezőn 3 másodpercen keresztül nagy frekvenciájú mozgást, úgynevezett „taposást” kell végrehajtani, minél több talajérintéssel. Mértékegység: darab.
- *Csillagteszt:* Cél a szenzoros pályán (*SpeedCourt*) a közepén lévő szenzoros mező ismételt érintése a kijelző nagy TV-n egymás után véletlen sorrendben felvillanó 8, a középső mezőt körülvevő szenzoros mező lábbal történő megérintése minél rövidebb idő alatt. Mértékegység: s.
- *Üldözéssel teszt:* Cél 30 másodperc alatt a szenzoros pályán (*SpeedCourt*) teljesen véletlen sorrendben felvillanó szenzoros mezők lábbal történő megérintése (rálépés), minél hosszabb megtett távolság elérése érdekében. Mértékegység: m.

- *Labdás ügyesség mérése (labdavezetés meghatározott tesztpályán):* 10x10 méteres négyszög két oldalán 0, 5 és 10 méternél, valamint egy közepén elhelyezett kerülőbója által kijelölt tesztpályán előre meghatározott útvonalon, a bójákat mindig a távolabbi (külső) kézzel vezetett labdával megkerülve labdás ügyesség mérése. Cél a tesztpálya minél rövidebb idő alatti teljesítése. Mértékegység: s.
- *Állóképesség mérése szolgáló teszt, ingateszt:* A teremben az oldalonak között csoportosan végrehajtott futóteszt során 20 méteres táv teljesítése, emelkedő sebességgel, egyre magasabb frekvencián megjelenő hangjelre. Mértékegység: darab (megtett 20 méteres hosszok száma).
- *Állóképesség mérése szolgáló teszt, 3500 méteres, időre történő középtávú futás:* Csoportos indítással, hitelesített futópályán, hitelesített időméréssel, egyéni futóteljesítmény mérése. Mértékegység: perc, másodperc.

A Magyar Honvédség követelményrendszerének bemutatása

A Magyar Honvédségben a fizikaialkalmasság-vizsgálatok és állapotfelmérések végrehajtását a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról szóló 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet szabályozza. A rendelet hatálya kiterjed a katonai szolgálatra jelentkezőkre, a honvédekre, a honvéd tisztjelöltnek, honvéd altisztjelöltnek jelentkezőre, a honvédségi ösztöndíjasnak jelentkezőre, és az önkéntes tartalékos katonákra.¹¹ Alkalmasságvizsgálatokat kell végezni az alkalmasság elbírálása, megállapítása, illetve felülvizsgálata és az alkalmasság ellenőrzése céljából.¹²

A fizikaialkalmasság-vizsgálat a fizikai kondicionális képességi követelmény teljesítésének vizsgálatából áll.

A fizikai kondicionális képességi követelmény egy keringésrendszeri állóképességet, egy kar-vállöv erő-állóképességet és egy törzs erő-állóképességet mérő mozgásformát tartalmaz

A fizikai kondicionális képességi követelmény vizsgálatára szolgáló állóképességi mozgásformák 45 éves korig *3200 méter síkfutás*, 46-49 éves kor között, illetve választható mozgásformaként 50 éves kortól *2000 méter síkfutás*, 50 éves kortól, illetve az önkéntes tartalékosok esetében *1600 méter menet* sík terepen. Az eredmények perc, másodperc formátumban adandók meg, az eredmények értékelése korra és nemre differenciáltak, minimálisan 60 pont teljesítendő, maximálisan 160 pont érhető el.

A fizikai kondicionális képességi követelmény vizsgálatára szolgáló kar erő-állóképességi mozgásformák: férfiak esetében *fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás*, nők esetében *térdelő-fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás* 2 percig, vagy *húzódzkodás* teljes kifáradásig. A teljesítményt ismétlésszámmal kell megadni, értékelése kor szerint differenciált. Minimálisan 30 pont teljesítendő, maximálisan 100 pont érhető el.

A fizikai kondicionális képességi követelmény vizsgálatára szolgáló törzs erő-állóképességi mozgásforma a *hanyattfekvésből felülés* leszorított lábbal, 2 percig. A teljesítmény

¹¹ 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet 1. §.

¹² 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet 4. §.

dokumentálása ismétlésszám szerint, értékelése korra differenciált. Minimálisan 30 pont teljesítendő, maximálisan 100 pont érhető el. Katonai szolgálatra fizikailag az a katonai szolgálatra jelentkező, illetve honvéd alkalmas, aki a részére előírt fizikai kondicionális követelmény mozgásformáiból a minimális pontszámot, és a három mozgásformából összesen legalább 220 pontot ér el a maximálisan elérhető 360 pontból.¹³

A katonák fizikai alkalmasságának ellenőrzése a fizikai állapotfelmérés, amit évente végre kell hajtani. Ennek mozgásanyaga és értékelése megegyezik a fizikaialkalmasság-vizsgálatéval. A fizikai állapot felmérése attól az évtől nem kötelező, amikor a honvéd betölti az 55. életévét.¹⁴ Ha a honvéd huzamosabb ideig tartó, illetve maradandó egészségkárosodása következményeként a fizikai kondicionális képességi követelményeket nem képes teljesíteni a fent felsorolt mozgásformákkal, akkor könnyített mozgásformák alkalmazhatók, amelyek 1600 méter menet sík terepen, a hajlított karú függés, függésben lábemelés és hanyattfekvésből lapockaemelés.

A katonák egészségi alkalmassági vizsgálatának során testtömeg-, testmagasság- és testzsírszázalék-mérés történik. Ha a honvéd nem rendelkezik a meghatározott testalkati mutatókkal, fel kell hívni a figyelmét a Honvéd Testalkati Programban való részvétel lehetőségére, ami segítséget nyújt az ideális testalkat visszanyeréséhez, az egészséges életmód kialakításához, teljesítményfokozáshoz.¹⁵

A fizikaialkalmasság-vizsgálatokat a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Repülőorvosi, Alkalmasságvizsgáló és Gyógyító Intézetében Kecskeméten, az éves állapotfelméréseket az alakulatoknál hajtják végre. A fizikaialkalmasság-vizsgálatok és állapotfelmérések eredményeinek feldolgozásával és kiértékelésével a Magyar Honvédség személyi állományának fizikai állapotát, a felállított követelményrendszer hatékonyságát, a köztük levő összefüggéseket, a szabályozás tudományos hátterét lehet megvalósítani.

A motoros tesztek céljai

Mindhárom tesztrendszer feladata, hogy megvizsgálja azoknak a kompetenciáknak a meglétét, amelyek elengedhetetlenül szükségesek az elvárt feladatok végrehajtásához. Így a NETFIT vizsgálja a Nemzeti Alaptanterv testnevelés tantárgyi követelményeknek való megfeleléshez szükséges képességek meglétét a szakmai munka eredményességének tükrében. A NEKA sporttudományos felmérése a kézilabda, mint versenysport speciális elvárásainak való megfelelést, a kiválasztás és beválás, a tehetségkutatás feladatát valósítja meg. A Magyar Honvédség azon alapértékek meglétét ellenőrzi, amelyek szükségesek a katonai szolgálat ellátásához, további katonai készségek kialakításához.

¹³ 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet 17–18. §.

¹⁴ 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet 42. §.

¹⁵ 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet 12. §.

A célok megvalósulása a különböző rendszerekben

A NEKA a másik két szervezethez képest kis populáción, jól felkészült szakemberekkel, kiválóan felszerelt eszközparkkal hajtja végre vizsgálatait. E feltételek mellett ragyogó lehetőség van mind az általános edzettség, mind a speciális képességek vizsgálatára. Tesztrendszerében szerepelnek olyan elsődleges fontosságú tesztek, amelyek az általános edzettség felmérését valósítják meg, mint a 3500 m síkfutás és ingateszt az állóképesség felmérésére, a kar törzserő vizsgálata, fekvőtámasz-gyakorlattal. A speciális képességek fejlesztése az általános edzettség megléte és ismerete függvényében valósítható meg. A kézilabda-specifikus tesztek magas sportági képzettséget igényelnek, elsősorban a labdajátékokban, leginkább a kézilabdában alkalmazhatók eredményesen. A tesztek eredményei a legfontosabb részösszetevői a megalkotni kívánt készségindexnek, amelynek létrehozásával maradéktalanul eleget tesznek célkitűzésüknek.

A NETFIT-et minden tanévben egyszer, a munkatervben rögzített időszakban, megközelítően 650 ezer diák aktuális állapotának felmérésére testnevelőtanárok végzik el. Az összeállított mozgásanyag jól kiválasztott, az adatok feldolgozása magas színvonalú. Az egészségközpontú felmérés a kor kihívásaihoz csak részben igazodik, kritériumorientált értékelése a sport versenyszellemének mérséklését eredményezi, így az aktuális állapot maradéktalan felmérése csorbul. A NETFIT nem kezeli a különböző testnevelési kategóriába sorolt tanulók közti eltéréseket. Ezáltal a könnyített testnevelésre, gyógytestnevelésre szoruló, illetve testnevelés alól ideiglenesen vagy véglegesen felmentett tanulók eredményei vagy nem szerepelnek az összesítésben, vagy mivel a gyakorlatokat nem tudják vagy csak részben tudják az előírás szerint végrehajtani, nem valósak. Az évi egyszeri végrehajtással a szakmai munka hatékonysága pontatlanul mérhető, hiszen az eredmények változásában a biológiai fejlődés, érés ebben a korban nagy arányban jelentkezik. A tesztbattéria egységes módszerekkel, eszközökkel, a felmérés lebonyolítására felkészített szakemberekkel történik, így elvileg adott a validitás, megbízhatóság, objektivitás feltételeinek megvalósulása.

A Magyar Honvédségben megközelítően 8000 fő fizikaialkalmasság-vizsgálata és 16 ezer fő fizikai állapotfelmérése történik meg évente. A fizikaialkalmasság-vizsgálatokat testnevelőtanári végzettségű ergonómusok, kiváló szakmai felkészültséggel végzik. Az alakulatoknál végrehajtott fizikai állapotfelmérésben olyan katonák is szerepet kapnak létszámhiány miatt, akik nem a testnevelés és sport szakemberei. Ezért az egységes végrehajtás teljes egészében nem valósul meg, az eredmények objektivitásukból veszítenek, nem adnak pontos képet.

Motoros próbák mozgásformáinak összehasonlítása

A felmérések mozgásformáinak tekintetében megállapítható, hogy az állóképesség felmérésére az ingafutás (NEKA, NETFIT), a 3200 m (MH) és 3500 m (NEKA) síkfutás az elfogadott módszerek. A vázizomzat fittségének mérésére a fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás különböző módzatai klasszikus megoldást jelentenek, kiegészülve a törzs erejét mérő felülés (NETFIT, MH) és törzsemelés (NETFIT) gyakorlatokkal.

A kéz szorítóereje, az alkar és a kéz izmainak maximális ereje, szoros korrelációt mutat a felsőtest izomerejével, ezért mérésével fontos információhoz juthatunk. A NETFIT és a NEKA is alkalmazza tesztjei között. A láb robbanékony erejét a helyből távolugrás tesztrel lehet hatékonyan felmérni. A helyből távolugrás erős összefüggést mutat más, az alsó végtag izomerejét vizsgáló pályatesztekkel. A NETFIT és NEKA próbái között is szerepel.

A ízületek megfelelő fiziológiás mozgásterjedelme fontos szerepet játszik a mozgatórendszer egészségének megőrzésében, a sportsérülések elkerülésében, a mozgások pontos, hatékony végrehajtásában, ezért állapotának ismerete hosszú távon jelent hasznos ismeretet. A három tesztrendszer közül a NETFIT alkalmazza.

Ahogy már korábban írtam, humánbiológiai tényezők is befolyásolják a motoros képességeket, ezért morfológiai mérésekkel együtt célszerű értelmezni azokat. Mindhárom tesztrendszer alkalmaz antropometriai vizsgálatokat. Ezeknek a paramétereknek a mérése, változásaik nyomon követése az egészségi és fizikai állapotnak könnyen mérhető, hasznos információhordozói.

A NEKA tesztjei között szerepelnek az általános edzettséget felmérő próbákon túl sportágspecifikus próbák, amelyek alkalmazása kimondottan a kézilabda sportágban, esetleg változataik más labdajátékoknál használhatók.

A Magyar Honvédségben használt, a törzs erő-állóképességét felmérő felüllesztett modernizációra szorul. Ennek a gyakorlatnak rendszeres, repetitív módon való végrehajtása kimondottan káros az ágyéki gerincszakaszra nézve. Ugyanakkor a gyakorlat csak részben a törzs erejét méri, ezért ennek a gyakorlatnak a használata mihamarabbi felülvizsgálatot igényel.¹⁶ Bár nagy tömegek viszonylag egyszerűen és gyorsan felmérhetők a Magyar Honvédségben alkalmazott próbákkal, a mérések validitása és objektivitása is megkérdőjelezhető. Ahhoz, hogy azt mérjük, amire szükségünk van, meg kellene határozni pontosan a kompetenciákat és azok szintjét, amelyek elégségesek, szükségesek, elengedhetetlenül fontosak az általános katonai feladatok végrehajtásához. Továbbá ismét specializálni kellene a mozgásanyagot és követelményrendszerét a munkakörökhöz, feladatokhoz.

Összegzés

A fenti három tesztbattéria vizsgálata alapján elmondható, hogy a fizikai állapot, a motoros képességek mérése fontos szerepet játszik mind az egészségmegőrzésben, sportolói kiválasztásban és munkaköralkalmasság-vizsgálatokban. Feladat és célrendszerük különbsége miatt módszertanukban különbözőek, de az alapképességek felmérésében hasonlóságot mutatnak. A NETFIT eredményeiből a hadra fogható fiatalok létszámára lehet következtetni, ami a Magyar Honvédség hivatásos, szerződéses és önkéntes haderejének tervezésekor szükséges információ. A technika és tudomány újdonságainak felhasználásával hatékonyabb és pontosabb mérési eljárásokat lehet kidolgozni a jövőben, amelyek kiaknázása a sport, egészségügy és munkaalkalmasság területén dolgozók közös feladata.

¹⁶ Oettinger, Barbara – Oettinger, Thomas: Funkcionális gimnasztika, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2011, 4. fejezet.

Felhasznált irodalom

- Balogh László – Molnár Andor – Jenei Zoltán – Nábrády Zsófia – Ráthonyi Gergely – Szilágyi Róbert – Balogh Péter: Bevezetés a sportdiagnosztikába, Campus Kiadó, Debrecen, 2015.
- Kaj Mónika – Csányi Tamás – Karsai István – Marton Orsolya (szerk.): Kézikönyv a Nemzeti Egységes Tanulói Fittségi Teszt (NETFIT®) alkalmazásához, Magyar Diáksport Szövetség – Testnevelés Módszertani Könyvek, Budapest, 2014.
- Meszler Balázs – Tékus Éva – Váczi Márk dr.: Motorikus képességek mérése, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Sporttudományi és Testnevelési Intézet, Pécs, 2015.
- Nádori László dr. – Derzsi Béla dr. – Fábíán Gyula dr. – Ozsváth Károly dr. – Rigler Endre dr. – Zsidegh Miklós dr.: Sportképességek mérése, Semmelweis Egyetem Testnevelés és Sporttudományi Kar (TF), Budapest, 2005.
- Oettinger, Barbara – Oettinger, Thomas: Funkcionális gimnasztika, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2011.
- Oláh Zsolt: A motoros teljesítmény összetevői, motoros tesztrendszerek, in: Szatmári Zoltán (főszerk.), Sport, életmód, egészség, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009.
- Páli Jenő dr.: A Nemzeti Kézilabda Akadémián 2016-ban végzett átfogó sporttudományi felmérés kiértékelése, Budapest, Testnevelési Főiskola Országos Tudományos Diákköri Konferencia, 2017.
- Petridis Leonidas: A sportteljesítmény fizikai összetevőinek diagnosztikája, Campus Kiadó, Debrecen, 2015.

Jogi forrás

- 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról

Pellek Sándor¹

Professzionális katonatorvosi tudásmanagement, oktatás a fejlődés szolgálatában

Professional Military Medical Knowledge Management and Education for Development

Absztrakt

A „Katonai Orvoslás” egy olyan tudományág, amely az orvosi szakterületek teljes spektrumának széles körű alkalmazását magában foglaló tudományos tevékenységek összessége. Ezt a tudományterületet gazdag szakirodalom támasztja alá. A katonai orvosok szerint egységes tudásanyag, amely a katonai egységek orvosi problémáinak és szükségleteinek sajátossága. Ez a tudásalap különbözik a hétköznapi orvosi gyakorlat által előírtaktól, de tartalmazza a civil orvoslás elemeit. Az egyenruhát viselő orvosok által is működtetett katonai létesítményekben végzett orvosi gyakorlat nem különbözik sokban a fent említett „hétköznapi orvosi gyakorlattól”.

Kulcsszavak: katonai orvoslás, rizikófaktor, oktatás

Abstract

“Military Medicine” is an academic discipline supported by extensive literature and scholarly activities with broad applications across the spectrum of medical specialties. Armed forces physicians generally recognise that there is a body of knowledge peculiar to the medical problems and needs of military units and that this knowledge base is different from that required in ordinary medical practice. The practice of medicine by

¹ Magyar Honvédség Egészségügyi Központ, mellkassebészeti részlegvezető főorvos – Hungarian Defence Forces Health Center, Head of Thoracic Surgery Unit, e-mail: pellekdoktor@freemail.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7021-5144>

uniformed physicians in fixed military facilities does not differ greatly from the above mentioned "ordinary medical practice". However, Military Medicine involves risk ("threat") assessment, prevention, medical dispositions (evacuations), and the clinical management of diseases and injuries resulting from military occupational exposures. This is not to suggest that the environmental hazards to which military members may be exposed are completely unfamiliar in civilian occupations; rather, it is the manner and degree of the military occupational exposures that are unique. Thus, while civilian workers certainly may be at risk of hearing loss from exposure to noise, few are at risk of exposure to the high blast over pressures generated by artillery pieces and other explosive weapons.

Keywords: *military medicine, risk factor, education*

„A tudásba történő befektetés kamatozik a legjobban.”
Benjamin Franklin

A katonarvoslás tudományos egysége

A katonai orvoslás részben egy olyan tudományág, amely magába foglalja az orvosi szakterületek teljes spektrumának széles körű alkalmazását, így számos tudományos tevékenység összessége. A hadművészet állandó változása, fejlődése, modernizálódása befolyásolta és befolyásolja az egészségügyi biztosítás rendjét, lényegét. Ennek ismerete minden ezzel a szakterülettel foglalkozó szakembernek kötelező. Ezt a tudományterületet gazdag szakirodalom támasztja alá. A katonai orvosok szerint ez az egységes tudásanyag a katonai szervezeti egységek orvosi problémáinak és szükségleteinek sajátossága. Ez a tudásalap különbözik a hétköznapi orvosi gyakorlat által előírtaktól, de tartalmazza a civil orvoslás elemeit. Az egyenruhát viselő orvosok által is működtetett katonai létesítményekben végzett orvosi gyakorlat jelentősen eltér a „hétköznapi orvosi gyakorlattól”.

Munkaegészségügyi tényezők a katonai orvoslásban

A katonai orvoslás magában foglalja a kockázat- („fenyegetés-”) értékelést, a megelőzést, az egészségügyi intézkedéseket (evakuációt), és a katonai szolgálat során fennálló extrém terhelésekből eredő betegségek és sérülések klinikai ellátását. Ez nem azt jelenti, hogy a környezeti hatások és veszélyek, amelyeknek a katonaság tagjai ki vannak téve, teljesen ismeretlenek lennének a civil munkahelyeken. Sokkal inkább, a katonai szolgálat során fennálló terhelésnek való megfelelés módja és mértéke az, ami sajátos. Amíg a civil munkavállalók is kétségtelenül ki vannak téve a zajterhelés miatti halláskárosodás kockázatának, csak néhányukat veszélyezteti a lőfegyverek és egyéb robbantóeszközök által generált nyomás okozta nagy erejű nyomáshullám kockázata. A páncélozott járművek kezelői, akik a zárt, időnként rossz szellőzésű gépjárművekben végzik tevékenységüket, rövid ideig és átmenetileg, ki vannak téve számos károsító gáz, ideértve a szén-monoxid, ammónia, kén-dioxid és nitrogén-oxid

hatásának a lőfegyverek és kipufogógáz révén – ezek olyan körülmények, amelyek ritkán ismétlődnek meg bármely civil munkakörnyezetben.

Expedíciós műveletek veszélyforrásai

A trópusi, harmadik világbeli országokban állomásozó kontingensek a természetben ki vannak téve számos fertőző betegségnek, amelyek súlyos, akár végzetes megbetegedéseket okozhatnak, ilyen például a malária, a hepatitisz és a Leptospirosis. A nagy magassági és szintkülönbségeknek a repülőgépeken vagy hegyvidékeken, különböző tenger alatti környezetekben, valamint az extrém hideg vagy meleg körülményeknek sem elhanyagolható a hatása. A modern fegyverek által ejtett sérülések – nem beszélve azokról a sérülésekről, amiket kémiai, biológiai és nukleáris fegyverek képesek okozni – jelentik a katonai szolgálattal rendszerint társított potenciális veszélyeket.

A katonai orvoslás összetett tudásanyaga, teljesítmény a kihívások tükrében

Az általános orvoslás mellett a katonai orvosnak szüksége van további készségekre és tudás elsajátítására a megelőző gyógyászat, traumakezelés, viselkedéstudomány, környezeti orvostudomány és a trópusi fertőző betegségek szakterületein. A kiválóan képzett katonáorvos biztonságosan képes mozogni az állandó telepítésű és tábori orvosi létesítmények között, és képes minőségi egészségügyi ellátást biztosítani mindkét helyzetben. A katonáorvos időnként „sebész főorvosként” is köteles szolgálni a harci egységekben. Figyelemmel kell lennie az egység bármilyen egészségügyi problémájának jelentőségére, és köteles orvosi javaslatokat tenni a katonai egység parancsnokának a parancsnokság egészségét érintő ügyekben. A „Katonai Vezetés és Irányítás” alapján legalább három további speciális alapismeretet szükséges elsajátítani, nevezetesen: a működési körülmények, katonai műveletek és katonai szervezeti struktúra ismerete. Hasonló tudásalapra van szükség a civil foglalkozás-egészségügyi gyakorlatban is, mert a katonáorvoslás összefonódott a foglalkozás-egészségüggyel, ami a katonai környezetben folytatott katonai munkavégzésből eredő betegségek és sérülések megelőzésével és kezelésével foglalkozik.²

² Llewellyn, Craig H.: What is Military Medicine? www.usuhs.edu/sites/default/files/media/mem/pdf/whatismilitary-medicine.pdf (Letöltve: 2019. 06. 10.)

Prognosztizált változások az egészségügyi oktatásban

„Non-doktor” képzés

A hazai egészségügyben az orvosok elosztása országosan egyenetlen. A háziorvosi praxisokban és a sürgősségi osztályokon jelentkezik a legsúlyosabb szakemberhiány. A tervek ezt a humán erőforrás-deficitet „non-doktor” képzéssel tervezik pótolni, akik főleg a fenti hiányszakmákban fognak elhelyezkedni. Az elképzelés szerint a jövőben gyorsabban juthatnak ellátáshoz a betegek. A remények szerint az orvosokról jelentős terhet vesznek le az ott végzők. Három vidéki orvosi egyetemen már 2017 őszétől elindul a kiterjesztett hatáskörű okleveles ápolónak nevezett szakemberek képzése. A képzés sikere érdekében az állami ösztöndíj-lehetőség mellett a tervek szerint speciálisan erre az MSc-fokozatra is kidolgoznak majd egy ösztöndíjrendszert. Az első magyar non-doktorok 2019-ben végeznek.

Rövidíteni az orvosképzés idejét

A Semmelweis Egyetem rektori pályázatában Dr. Merkely Béla pályázó szerint: „Rövidíteni kell az orvosképzés idejét. Ezért is fontos a tradicionálisan jó elméleti oktatás szintjére kell emelnünk a gyakorlati képzést, hogy amikor egy orvos a hat egyetemi év után belép valahová rezidensnek, akkor magabiztosan, jól és hatékonyan tudja segíteni a gyógyító munkát. Ezért én a valódi tömbösített oktatás híve vagyok. Rezidens nem hagyható egyedül sehol sem.”³

Semmelweis Egyetem idézett rektori pályázatát illetően a Rektor úr által nemrégiben a szakmai grémiumi elnöki beiktató ünnepségen elhangzott előadásában ismertette, hogy nevezetesen: „a graduális képzés első két évében az elméleti alapokat, a harmadik átmeneti év után pedig a negyedik és hatodik években a gyakorlati képzésre kell az erőket összpontosítani annak érdekében, hogy a post-graduális (rezidens) képzés négy évre csökkenjen a jelenlegi öt-hat év helyett.”

Objektív tények a sebészképzésben

Az Európai Tanács sebészeti szekciója a valós tudás megszerzéséhez felmérte a szakvizsgához felsorakozott fiatal szakorvosjelöltek végzett műtéti tevékenységét. 750 műtétet tart szükségesnek a szakvizsga letételéhez.⁴

³ Dr. Merkely Béla: Rövidíteni kell az orvosképzés idejét, 2018, http://medicalonline.hu/eu_gazdasag/cikk/merkely__roviditeni_kell_az_orvoskepzes_idejet (Letöltve: 2019. 12. 18.)

⁴ Christian Cs. Gaal: Az úgynevezett rezidensekről, *Egészségügyi Gazdasági Szemle*, 49 (2011/2) 41–45.

1. táblázat: *Minimális műtéti követelmény néhány országban (darabszám)*

Magyarország	Ausztria	Németország	Hollandia	Belgium	Európai Unió	Amerikai Egyesült Államok
250	400	460	750	750	750	1000

Forrás: Christian Cs. Gaal: Az úgynevezett rezidensekről, *Egészségügyi Gazdasági Szemle*, 49 (2011/2) 41–45.

Európai Bizottság prognózisa

Az Európai Bizottság szerint 2020-ra egymillió szakember hiányzik majd az egészségügyi ellátórendszerből, ezért el kell érni, hogy a még nem végzett orvosok már a rezidenseik elején aktívan részt vehessenek a betegellátásban.⁵

Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézet vizsgálata

A Semmelweis Egyetem a 2016/17-es tanévben négy hazai orvosi egyetem hallgatóit vizsgálta. A kérdések a munkavállalásra a munka- és életkörülményekre, valamint a bérezésre fókuszáltak. Vizsgálataik szerint minden 25. hallgató nem orvosként fog dolgozni. A külföldi munkavállalásra feltett kérdésekben 38,1% pozitív, 57,8% nemleges választ adott.

A katonáorvosi pálya munkaerőpiaci helyzete

A katonáorvosi pálya komplex, élethosszig tartó gyakorlati és elméleti képzést, továbbképzést jelent mind katonai, mind orvosi téren. A tapasztalatok szerint a költségvetési forrásból működő intézmények mellett jelentős piaci tényezőt jelentenek a magánintézmények is. Elsődleges szempont, hogy a magánintézmények kommunikációs előnyökre tettek szert, magasabb bérvizonyokkal csábítják a szakembereket. Magasan képzett szakemberek keresik munkaerőpiaci helyüket és a bérezés alapján döntenek. Ennek a krízisnek az objektív alapját az szolgáltatja, hogy a magánintézmények szakorvos/szakdolgozóképzésre forrásokat nem különítenek el és nem is tervezik. A zárt humán erőforrásért versengenek a szolgáltatók, de az igények a kapacitásokat meghaladják. A probléma fő forrása ez.

⁵ Merkely: Rövidíteni kell az orvosképzés idejét, 2018, http://medicalonline.hu/eu_gazdasag/cikk/merkely_roiditene_kell_az_orvoskepzes_idejet (Letöltve: 2019. 12. 18.)

Objektív változások a katonatorvosi pályában

2002-ben a katonatorvosi ösztöndíjrendszer megszűnése miatt az utánpótlás képzése lelassult. A piaci vonzerő miatt a szerződéses állomány gyors döntés után hagyja el a rendszert. A létszám csökkenése mellett azonban nem pótolható az a tudástőke, amelyet egy pillanat alatt veszítünk el. A nyugat-európai vonzás, bérvizonyok a hivatásos állományt is elbizonytalanította, amelyet a migrációs nyomásból eredő határőrizeti kérdések és a civil kollégákhoz viszonyított bérkülbségek (ügyleti díjak) is befolyásoltak és befolyásolnak jelenleg is. E többtényezős progresszív, felgyorsult folyamat a szellemi kohéziót is megtörte és ez a legnagyobb veszteség. A csapattagokban a csapatorvosi állomány zsugorodása a központi tagozat terhelését fokozta. Jelenleg a központi tagozat katonatorvosi állománya kisebbségi helyzetbe került a vezető intézményében.

Katonatorvosi toborzás jelenleg nem kellőképpen megoldott

A megalapozott és tudott igények ellenére a feltöltetlen katonatorvosi helyek nincsenek megfelelően reklámozva, jelenlegi tudásunk szerint nem történik meg katonai erőforrások (civil orvosok) felkutatása. Nem áll rendelkezésre ösztönző, életpályamodellbe illeszthető katonatorvosi ösztöndíjrendszer. A pálya felé integrálódó fiatal szakembereknek a lakhatás megoldása jelenti a legnagyobb problémát, és az előmeneteli rendszer sajátosságait figyelembe véve végig kellene szolgálniuk a katonatorvosi pálya teljes vertikumát az előrelépéshez, közben kortársaikhoz képest egzisztenciális vereséget szenvednek.⁶

Szakmai szervezet megállapítása

Az adott történelmi helyzet megfogalmazása és a szó erejének hitelessége objektív tényezőket tárnak fel. „A legfőbb probléma a nemzeti egészségügyet is sújtó szakember kivándorlás. Megszűnt a civil életből való merítés lehetősége, de eltűnt a honvédegyeség vonzereje is. Rendfokozat, lakás, költözési támogatás, csapatorvosi pótlék, szakmai nap, szakmai hónap, szakvizsga, kiszámítható és tervezett szakmai előmenetel, biztos egzisztencia nyugdíjig. A honvédség létszámcsökkentésével járó átszervezések a csapattagok folyamatos zsugorodását, a szakintézetek és kórházak összevonását és/vagy bezárását eredményezte, szakembereinek és képességeinek folyamatos elvesztésével. A magyar honvédegyeség sikeres nemzetközi szerepvállalása, a NATO-hoz való csatlakozás utáni kiemelkedő eredményei, átmenetileg megerősítették annak presztízsét elsősorban a nemzetközi katonai és katonaegeteségügyi közösségben, és egy-két hazai rendkívüli feladat sikeres végrehajtása átmeneti elismertséget hozott a szolgálatnak, de mélyebb elemzés és tartós elismerés, fokozódó

⁶ Jasztrab Jácint Szilárd: Új katonai human stratégia és karrier modell elemzése katonatorvosi szempontból, 2012, <http://biztonsagpolitika.hu/publikaciok-2012/dr-jasztrab-jacint-szilard-uj-katonai-human-strategia-es-karrier-modell-elemzese-katonatorvosi-szempontbol> (Letöltve: 2019. 06. 10.)

támogatás ezeket nem követte. Egy tehetséges, kis létszámú új generáció nőtt fel a rendszerben, kiváló nyelvtudással, elismert nemzetközi tapasztalatokkal, csak a fő probléma az, hogy elfogyott alóluk az egészségügyi szolgálat. A nagy tapasztalattal rendelkező kollégákat továbbra is szívesen látják NATO beosztásokban, sokuk csak szabadságukat töltik Magyarországon. Nincs utánpótlás, nincs beosztott tiszt, a munkájukat, alapellátási szinten is, több szakvizsgával, tudományos fokozattal rendelkező ezredesek, alezredesek végzik.”⁷

Tudásmanagement átfogó felülvizsgálata

A követelmények állandóan változnak, és ezért új utakat kell választani, így van ez a fegyveres testületeknél is. A tudásmanagement egy komplex, átfogó feladat a katonáorvosi képzésben is, amely a rendelkezésre álló erőforrások sokoldalú és koncentrált felhasználását teszi lehetővé. A szövetségi rendszerből adódó standard, kapcsolódó feladatok komplexitása igényli a nemzetközi együttműködést és a központi források széles körű felhasználását. A tudás komplex fejlesztése hatékonyan szolgálja a honvédelmet, mint a védelmi szféra egészét. A modernitás tudásmanagementje átalakítja a tanulás fogalmát és folyamatát is. Ehhez új struktúrára van szükség, amely jelentősen különbözhet a fegyveres erők hierarchikus rendszerének felépítésétől. A fegyveres erőknél a tudásmanagement számos követelmény objektív kielégítését jelenti. A tervezett folyamat elsődleges célja a tudással megközelíteni a tudást és korszerű alapokon nyugvó ismereteket kell átadni. A felhalmozott tudás érték és erőforrás, ez professzionális kezelést igényel, ez új személet kialakítását és elfogadását célozza meg.⁸

„Az ember nem észleli azt, amit a tapasztalat nem tesz számára érzékelhetővé.”
Friedrich Nietzsche

Tudásfejlesztés

A tudásalapú szervezeteknél a munkakörnyezet meghatározó tényező és ilyenek a fegyveres testületek is. A közös sikerek eléréséhez motivált és elkötelezett dolgozókra van szükség. Kreatív autonómia (magas szintű, egyéni hozzáértés) és megfelelő munkakörnyezet és erőforrások biztosítása szükséges. A tudás áramoltatása, a tudáscsere nélkül eredmény nem érhető el. A tudásfejlesztés egy magas szintű tudásmanagement-tevékenység. A fejlesztett tudás azért értékes, mivel markáns különbséget hordoz magában a hasonló tevékenységet végzőkhöz képest és lényegében nem másolható.

⁷ Magyar Katonai Katasztrófa Orvostani Társaság ülésén elhangzott beszámoló részlete, Budapest, 2019. 04. 17. Dr. Németh András ny. orvos dandártábornok, a társaság leköszönt elnökének szíves engedélyével és hozzájárulásával.

⁸ Kuhn, Elvira – Irsch, Benedikt – Terfer, Christopher: A „tudásmenedzsment” – információs technológia, *Hadtudomány*, (2008/3–4) 32–33.

„A tudás végső célja nem maga a tudás, hanem a tett.”
Thomas Henry Huxley

A tudásfejlesztési stratégiai lehetőségei

A tudásfejlesztés lehetőségei mindenkor rendelkezésre álló, konszenzuson alapuló tényezők. A hiányok gyors pótlása és tervezett fejlesztése rendelkezésre áll, de ehhez egy jól felépített oktatási rendszerre van szükség, amely kiszámíthatóan stabil és az életpálya lehetőségeit hordozza.⁹ A humánerőforrás-hiány gyors pótlása jelenleg is rendelkezésre áll, tulajdonképpen gyors hiánypótlásra így van lehetőség. Ez egy új orvos gyors katonai beöltöztetése. Ezt a módszert főleg missziók indításánál használták előszere-ttel, de a napi humánerő-deficit kielégítését célozza meg. A munkaerőbérlés főleg a csapattagozatok csapatorvosi hiányát elégíti ki. Házi orvosokkal és üzemorvostani szakképesítéssel rendelkezőkkel szerződik a vezetés. A hosszú távú megoldás azonban a fejlesztés, de ez sok időt igényel. Ennek ellenére a megoldás ebben van.^{10, 11, 12}

A humán erőforrás munkaerőpiaci mozgását befolyásoló tényezők

A munkaerő forgása és vándorlása nem új jelenség. A munkaerő vándorlását sokszor a bérezés számlájára írják, de nem mindig van ez így. Más országokban hasonló jelenségeket észleltek, erről ad hasznos adatokat a híres Tampoe-tanulmány. A tanulmány szerint a munkaerő mozgását több tényező is befolyásolja.¹³

A Tampoe-tanulmány, „tudásmunkások” munkaerőpiaci mozgását befolyásoló tényezői a számok növekedésének sorrendjében: 1. Személyes növekedés; 2. Működési autonómia; 3. Feladatteljesítés; 4. Pénz.

A katonatorvosi képzés jövője

A katonatorvosi képzés reális víziója nélkül jövőképet építeni nem célszerű. Jelenleg az általános orvos-képzésre épülő képzési struktúra által irányított képzési rendszer kimenetele jól látható, egyre kevesebb katonatorvos látható a klinikumban. A mai képzés individuális részét jelentős mértékben támogatja a NATO Centre of Excellence

⁹ Pellek, Sándor: Treatment of the septic complication in the chest cavity, [Szeptikus mellüregi szövődmények kezelése.] *VIVANO Spectrum*, (2016/02) 26–27.

¹⁰ Fehér Péter: Tudásmanagement, Budapesti Corvinus Egyetem, Információrendszerek Tanszék, 2006.

¹¹ Szentkereszty et al.: Negative Pressure Wound Therapy, Negatívnyomás-terápiával a Sebgyógyulásért Egyesület, Budapest, 2019, 200.

¹² Szentkereszty Zsolt – Pellek Sándor – Tóth Csaba Zsigmond: Elméleti ismeretek és gyakorlati alkalmazás – Negatívnyomás-terápia, Biatorbágy, Negatívnyomás-terápiával a Sebgyógyulásért Egyesület, 2017.

¹³ Tampoe, Mahen: Motivating Knowledge Workers – The Challenge for the 1990s, *Long Range Planning*, 26 (1993/3) 49–55.

for Military Medicine (NATO MILMED COE), számos speciális képzést biztosítva hazai és nemzetközi területen. A képzés hatékonysága azonban, az eredmények és a humán erőforrás megtartásának tekintetében, nem mérhető objektív adatokkal. Egy olyan standardizálható, nemzetközileg hitelesített és elfogadott (NATO Post-graduate Credit System) minősítőstruktúrára van szükség, ami a multilaterális együttműködésben azonos szintet és megbecsülést biztosít. A kreditrendszer átmenetet biztosíthatna a jelenlegi állapotok és a jövő katonáorvosi rendszere között, amely egy NATO Military Akadémiát jelentene.¹⁴

Felhasznált irodalom

- Fehér Péter: Tudásmenedzsment, Budapesti Corvinus Egyetem, Információrendszerek Tanszék, 2006.
- Gaal, Christian Cs.: Az úgynevezett rezidensekről, *Egészségügyi Gazdasági Szemle*, 49 (2011/2) 41–45.
- Kuhn, Elvira – Irsch, Benedikt – Terfer, Christopher: A „tudásmenedzsment” – információs technológia, *Hadtudomány*, (2008/3–4) 32–33.
- Magyar Katonai Katasztrófa Orvostani Társaság ülése, Budapest, 2019. 04. 17. Beszámoló a 2018. évi Közgyűlés óta eltelt időszakban végzett tevékenységről.
- Pellek Sándor: A katonáorvosi képzés kérdései a NATO Szövetségi rendszerében, *Katonai Logisztika*, 24 (2016/ksz.) 424–436. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00083/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2016_ksz_424-436.pdf (Letöltve: 2019. 06. 10.)
- Pellek, Sándor: Treatment of the septic complication in the chest cavity, [Szeptikus mellüregi szövődmények kezelése.] *VIVANO Spectrum*, (2016/02) 26–27.
- Szentkereszty Zsolt – Pellek Sándor – Tóth Csaba Zsigmond: Elméleti ismeretek és gyakorlati alkalmazás – Negatívnyomás-terápia, Biatorbágy, Negatívnyomás-terápiával a Sebgyógyulásért Egyesület, 2017.
- Szentkereszty et al.: Negative Pressure Wound Therapy, Negatívnyomás-terápiával a Sebgyógyulásért Egyesület, Budapest, 2019.
- Tampoe, Mahen: Motivating Knowledge Workers- The Challenge for the 1990s, *Long Range Planning*, 26 (1993/3) 49–55. DOI: [https://doi.org/10.1016/0024-6301\(93\)90006-2](https://doi.org/10.1016/0024-6301(93)90006-2)

Internetes források

- Jasztrab Jácint Szilárd: Új katonai humán stratégia és karrier modell elemzése katonáorvosi szempontból, 2012, <http://biztonsagpolitika.hu/publikaciok-2012/dr-jasztrab-jacint-szilard-uj-katonai-human-strategia-es-karrier-modell-elemzese-katonáorvosi-szempontbol> (Letöltve: 2019. 06. 10.)

¹⁴ Pellek Sándor: A katonáorvosi képzés kérdései a NATO szövetségi rendszerében, *Katonai Logisztika*, 24 (2016/ksz.) 424–436. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00083/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2016_ksz_424-436.pdf (Letöltve: 2019. 06. 10.)

- Llewellyn, Craig H. M.D.: What is Military Medicine? www.usuhs.edu/sites/default/files/media/mem/pdf/whatismilitarymedicine.pdf (Letöltve: 2019. 06. 10.)
- Merkely Béla: Rövidíteni kell az orvosképzés idejét, 2018, http://medicalonline.hu/eu_gazdasag/cikk/merkely__roviditeni_kell_az_orvoskepzes_idejet (Letöltve: 2019. 12. 18.)

Szendy Viktória Anna¹

A védelmi igazgatás és a katasztrófavédelem nemzeti rendszere – a végrehajtás szintje

National Defence Management and Disaster Management
System – Level of Implementation

Absztrakt

A védelmi igazgatás egyik komplex rendszere a katasztrófavédelem, amelynek feladat- és tevékenységi körét a különleges jogrendi időszakok közül elsősorban a veszélyhelyzetre dolgozták ki. Ezt, illetve az erre történő felkészülést két tanulmányban mutatom be: az elsőben a kormányzati szintet, a másodikban a hivatásos katasztrófavédelmi szervet, valamint a közigazgatás területi és helyi szereplőinek ezzel kapcsolatos feladatait.

Kulcsszavak: veszélyhelyzet, katasztrófavédelem, kormányzati szint, hivatásos katasztrófavédelmi szerv, felkészülés

Abstract

One of the complex systems of defence management is disaster management, the scope of tasks and activities of which have been developed especially for emergency situations from the special legal periods. I will present this and the preparation for this in two studies: the first in the government level, the second in the professional disaster management body, and the tasks of the local and regional authorities in this area.

Keywords: disaster management, government level, professional disaster management, preparation

¹ Pest Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság, előadó – Disaster Management of Pest County, lecturer, e-mail: ria.szendy@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6140-3469>

Bevezetés

A tanulmány előző részében bemutattam a védelmi igazgatás szervezetrendszerén belül a katasztrófavédelmi igazgatás legfelső szintjét: a kormányzati szintet. Most ismertetni fogom az ágazati végrehajtó szerv – a hivatásos katasztrófavédelmi szerv – országos, területi és helyi szintjét, valamint a helyi és megyei védelmi bizottságok katasztrófavédelemmel összefüggő működését.

BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (BM OKF)

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, amely a területi (megyei) és a helyi (kirendeltség és tűzoltó-parancsnokság) szervek működését és tevékenységét irányítja, élén a főigazgató van.²

A BM OKF – és így a főigazgató – tevékenysége a katasztrófák elhárításának területén irányítási és koordinálási feladatokból tevődik össze, amelyek az alábbiak:³

- Biztosítja a hivatásos katasztrófavédelmi szervezetek működési feltételeit, terveszi és felügyeli a védekezéssel összefüggő jóváhagyott fejlesztéseket.
- Javaslatot tesz a belügyminiszter részére a katasztrófavédelem működését, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv feladatkörét érintő szabályzók megalkotására.
- Kidolgozza a katasztrófavédelemmel, illetve a lakosság és az anyagi javak mentésével összefüggő tervezési, szervezési, feladatokat, valamint felkészítési szakmai elveket és követelményeket, irányítja az alárendelt szervezetek a bekövetkezett események utáni tevékenységét.
- Meghatározza a tűzvédelmi és műszaki mentési, a katasztrófavédelmi feladatok végrehajtásának szakmai követelményeit, valamint irányítja és ellenőrzi az alárendelt szervek szakmai munkáját és tevékenységét.
- Ellátja a polgári védelmi szervezetek létrehozásával és felkészítésével, ellátásával és alkalmazásával összefüggő tervezési és szervezési feladatokat.
- Biztosítja a védelmi igazgatás szerveinek működéséhez szükséges szakértőket, és részt vesz a védelmi igazgatás tervezési feladataiban.
- Együttműködik az országos illetékességgel eljáró szervek ágazati katasztrófa-elhárítási szervezeteivel.
- Irányítja a veszélyes áruk szállításának ellenőrzésével kapcsolatos, katasztrófavédelmi hatósági feladatok ellátását.
- Közreműködik a katasztrófavédelemmel kapcsolatos nemzetközi szerződések szakmai előkészítésében, részt vesz a nemzetközi együttműködésben (például nemzetközi gyakorlatok szervezése), ennek keretében folyamatos kapcsolatot tart fenn a nemzetközi katasztrófavédelmi szervezetekkel.

² 1/2013. (IV. 24.) BM OKF utasítása a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság Szervezeti és Működési Szabályzatának kiadásáról, II. fejezet.

³ 2011. évi CXCVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról, 23. § (4) bek.

- Szükség esetén biztosítja a nemzetközi segítségnyújtásra kijelölt szervek rendelkezésre állását, nemzetközi segítség fogadását.

A BM OKF évente legalább egyszer katasztrófavédelmi felkészítésben részesíti a központi államigazgatási szerv vezetője által kijelölt személyt és a megyei védelmi bizottság elnökét.⁴

Az előbbi a felkészítés során megismeri a központi államigazgatási szerv ágazati tevékenységével kapcsolatos katasztrófavédelmi feladatokat, valamint a megelőzés, a védekezés és a helyreállítás során gyakorolt ágazati tervező, szervező és irányító tevékenységet.

A katasztrófavédelmi feladatok ellátásában és a védelmi igazgatásban részt vevők részére évente legalább egy alkalommal országos szinten a BM OKF, területi szinten a megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóság, helyi szinten pedig a katasztrófavédelmi kirendeltség tart elméleti és gyakorlati felkészítést.

Ezekon a felkészítéseken a közreműködők megismerik a katasztrófavédelem szervezet- és feladatrendszerét, a védelmi igazgatás rendszerét és a különleges jogrendet, azokat a rendkívüli intézkedéseket, amelyeket a különleges jogrend idején lehet fogantatosítani, a katasztrófák elleni védekezés irányítását, a közreműködő szervezetek, ágazatok sajátos feladatait, a riasztási és értesítési, kapcsolattartási és jelentési rendet, illetve a döntéshozatali eljárásokat.

A védelmi igazgatás területi szintje és a katasztrófavédelem

Különleges jogrend bevezetését követően a katasztrófavédelmi feladatok megszervezéséért és a védekezés irányításáért a megyei (fővárosi) védelmi bizottság elnöke a felelős.⁵ Ilyen esetben a megyei, fővárosi védelmi bizottság feladatai közül kiemelkedik a katasztrófavédelmi feladatok területi szintű koordinálása, a kölcsönös tájékoztatás, más településeknek való segítségnyújtás, a riasztási feladatok, más szervekkel való együttműködés területi szinten.

A megyei, fővárosi védelmi bizottság működését normál időszakban a bizottság elnöke (a megyei, fővárosi kormányhivatal vezetője, kormány megbízott) vezeti, a szakmai tevékenységét a honvédelmi és a katasztrófavédelmi elnökhelyettes támogatja – annak megfelelően, hogy milyen jellegű a biztonsági kihívás. A tagok közt ott van a megyei közgyűlés elnöke (fővárosban a főpolgármester), megyei/fővárosi rendőrfőkapitány, a megyei, fővárosi védelmi bizottság titkára, az egészségügyi államigazgatási szerv képviselője, a vízügyi igazgatási szerv képviselője, a katonai igazgatás területi szervének képviselője, megyei/fővárosi kormányhivatal főigazgatója. A különleges jogrend kihirdetésekor a bizottság jog- és hatásköreinek gyakorlását a bizottság elnöke veszi át.

A megyei, fővárosi védelmi bizottság feladata, hogy összehangolja a katasztrófák elleni védekezésben részt vevő szervek, valamint a helyi védelmi bizottságok és a polgármesterek munkáját a felkészülés és a védekezés szakaszaiban.

⁴ 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól, 56. § (1) bek.

⁵ 2011. évi CXXVIII. törvény, 12. § (2) bek.

A megyei, fővárosi védelmi bizottság tagjainak felkészítése a megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóság feladata, amelyet évente legalább egyszer meg kell tennie.⁶

A felkészítés során meg kell ismerniük a közigazgatási és rendvédelmi szervek, valamint a társadalmi szervezetek területi szintű együttes tevékenységét, a lakosság és a védekezésben érintett szervezetek riasztását, a területi polgári védelmi szervezetek létrehozását, a megelőzés, védekezés, helyreállítás során ellátandó feladatokat, a lakosság alapvető ellátását, valamint a távolsági védelem tartalmát, az azzal kapcsolatos feladatokat.

Megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóságok

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szintjén működik a Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság (fővárosban a Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság).⁷

Ezek illetékességi területe megegyezik az adott megye közigazgatási területével, így például Zala megye területén a Zala Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság látja el a katasztrófavédelmi tevékenységet, feladatokat.

A megyei igazgatóság élén az igazgató áll. Az igazgatóságok feladat- és hatásköre megegyezik, eltérés a feladatok jellege és tartalma területén mutatkozik meg, hiszen azt befolyásolja a földrajzi elhelyezkedés, a lakosság szám, kritikus infrastruktúra stb.

A megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóság tevékenysége kiterjed az alábbiakra:⁸

- Iparbiztonsági, tűzvédelmi, polgári védelmi hatósági, szakhatósági jogköröket gyakorol, gondoskodik az iparbiztonsági, tűzvédelmi és műszaki mentési, polgári védelmi, valamint a katasztrófavédelmi feladatok végrehajtásáról, szakmai követelményeiről, irányítja és ellenőrzi az alárendelt szervek szakmai munkáját és tevékenységét.
- Veszélyhelyzetek megelőzése érdekében összehangolja a többi részt vevő hatóság tevékenységét, közreműködik a katasztrófák várható következményeinek megelőzésére és elhárítására vonatkozó nemzeti tervezésben.
- Kiemelt hatásköröket gyakorol a kritikus infrastruktúra beazonosításában, felügyeletében, a polgári veszélyhelyzeti tervezésben, a védelmi igazgatásban, több társhatóság bevonásával együttes ellenőrzéseket szervez.
- Szabályozza, irányítja és felügyeli a megyei tűzvédelmi rendszert.
- Az alárendelt hivatásos szervezeti egységei útján végzi a tűzoltást, a műszaki mentést, a lakosság védelmét, tájékoztatását és riasztását.
- Irányítja az önkormányzati, a létesítményi tűzoltóságok, valamint az önkéntes tűzoltó egyesületek részvételét a tűzoltásban, műszaki mentésben, megyei

⁶ 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól, 57. § (2) bek.

⁷ 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról, 1. melléklet a) pont.

⁸ A katasztrófavédelem területi szervének feladat- és tevékenységi körével kapcsolatos részek a Pest Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság Szervezeti és Működési Szabályzata alapján készültek. Ezek a részek általánosíthatók valamennyi katasztrófavédelmi igazgatóságra.

szinten műveletirányítási tevékenységet végez, ellátja e szervezetek szakmai felügyeletét és ellenőrzését.

- A nem rendszeres hulladékszállítás és kéményseprőipari közszolgáltatás biztosítása érdekében végzi a közérdekű szolgáltató kijelölésére vonatkozó hatósági feladatokat, valamint a szükségellátás megszervezésével és elvégzésével kapcsolatos tevékenységet.
- Fenntart és működtet távközlési, műveletirányítási, informatikai, valamint mérő-, érzékelő, lakosságriasztó-rendszereket.
- Szakmai irányítási jogköre van a katasztrófák elleni védekezéssel összefüggésben a polgármester által kijelölt közbiztonsági referensek feladatellátása, felkészítése, képzése tekintetében, továbbá a lakosság felkészítése, riasztása és veszélyhelyzeti tájékoztatása tekintetében.
- Feladatainak ellátása során együttműködik a rendvédelmi szervekkel, a Magyar Honvédséggel, egyéb más állami és önkormányzati szervekkel, a társadalmi és gazdálkodó-szervezetekkel, az állampolgárokkal, civil- és karitatív szervezetekkel, oktatási, tudományos intézményekkel, valamint a külföldi és nemzetközi katasztrófavédelmi szervekkel és szervezetekkel.

A megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóságok feladatköre szerteágazó, hatáskörük – nyilvánvalóan – szűkebb, mint az országos szervé (BM OKF), hiszen kizárólag a területi katasztrófavédelmi feladatok megszervezése és irányítása tartozik feladatkörükbe.

A megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóság feladatkörébe többek között az alábbiak tartoznak:

- Javaslatokat és terveket dolgoz ki a katasztrófavédelmi tevékenységre, illetőleg a hivatásos katasztrófavédelmi szervek fejlesztésére; közreműködik a katasztrófavédelemmel összefüggő tervezési, szervezési, felkészítési szakmai követelmények kidolgozásában.
- Ellátja a megyei, fővárosi katasztrófavédelmi képzések irányítását, meghatározza a hivatásos állomány képzési és továbbképzési témaköreit, a képzés tartalmát, ellátja a katasztrófavédelmi igazgatóság által szervezett képzések szakmai felügyeletét.
- Jogszabály keretei között, jogosult a kártalanítási és a kártérítési eljárás lefolytatására és a kártalanítás és a kártérítés összegének megállapítására.
- Kapcsolatot tart a területi informatikai és távközlési szolgáltatókkal, valamint a közösségi és a helyi médiaszolgáltatókkal.
- Kijelöli a megyei, fővárosi védelmi bizottságok operatív munkaszervének (Operatív Törzs/Katasztrófavédelmi Munkacsoport) vezetőjét.

Irányítási és koordinációs tevékenységi körben a katasztrófavédelem területi szerve:

- Ellátja a különleges jogrendben és az azt megelőző helyzetekben a számára meghatározott feladatokat, megállapítja a katasztrófaveszély tényét és a katasztrófavédelmi feladatok ellátása keretében – a BM OKF főigazgató által előzetesen jóváhagyott területi veszélyelhárítási terv alapján – azonnal intézkedik az emberi élet, a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak, a kritikus infrastruktúrák védelme,

a lakosság alapvető ellátásának biztosítása, valamint a katasztrófa következményeinek lehető legkisebbre csökkentése érdekében, ezekről a megtett intézkedésekről haladéktalanul tájékoztatja a BM OKF főigazgatót.

- Gondoskodik katasztrófaveszély idején, valamint kihirdetett veszélyhelyzetben a végrehajtandó katasztrófavédelmi feladatok dokumentációjáról, felügyeli a területi, települési és munkahelyi veszélyelhárítási tervek elkészítését, gondoskodik a veszélyelhárítási tervek naprakészen tartásáról; gyűjti és feldolgozza a veszélyhelyzetek kezelésével kapcsolatos információkat, jelentéseket állít össze, javaslatokat tesz döntésekre, tájékoztatja az együttműködő szervezetet, szervezeteket, kijelöli veszélyhelyzetben a településen a helyi katasztrófavédelmi tevékenység irányítására jogosult személyt.
- Elrendeli a területi polgári védelmi szervezetek riasztását, készenlétbe helyezését és alkalmazását.
- Közreműködik a települések valós kockázatokon alapuló katasztrófavédelmi osztályba sorolásában, figyelemmel kíséri a jogszabályban meghatározott elégséges védelmi szint biztosítását; felelős a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvényből eredő – fegyveres összeütközések időszakában szükséges – *polgári védelmi feladatok* megyei, fővárosi szintű végrehajtásáért, közreműködik a megye, főváros polgári veszélyhelyzeti tervezési feladatainak koordinálásában, a nemzetgazdaságot érintő gazdaságmozgósítási és a védelmi igazgatási feladatok tervezésében.
- Gondoskodik a területi polgári védelmi és speciális mentőszervezet létrehozásáról, a polgári védelmi erők alkalmazása esetén koordinálja a védekezési tevékenységet.
- Javaslatot tesz a hivatásos tűzoltó parancsnokság, katasztrófavédelmi őr létrehozására, megszüntetésére; irányítja a katasztrófavédelem tűzoltó egységeinek a tűzoltási és műszaki mentési feladatait, az ezzel kapcsolatos felkészítést, jelentéstételt.
- Indokolt esetben kezdeményezi az erdészeti hatóságnál a tűzgyújtási tilalom elrendelését.
- Rendszeres időközönként tájékoztatja a megyei, fővárosi közgyűlést, megyei, fővárosi védelmi bizottságot a megye katasztrófa-, tűz- és polgári védelmi helyzetéről, a hivatásos tűzoltó-parancsnokságok, önkormányzati és létesítményi tűzoltóságok, önkéntes tűzoltóegyesületek tűzvédelmi, valamint tűzoltási és műszaki mentési tevékenységéről, továbbá a katasztrófa- és polgári védelmi szervezetek megalakításának helyzetéről.

A megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóságok önállóan gazdálkodó állami szervezetek, ebből fakadó feladataik az alábbiak:

- A katasztrófavédelmi igazgatóság éves költségvetésében biztosított előirányzatok mértékéig szerződéseket köthet és kötelezettségeket vállalhat.
- Biztosítja a költségvetési előirányzatok teljesítését, irányítja a teljes megye gazdálkodását, biztosítja annak működési feltételeit.

- Koordinálja az önkormányzati tűzoltóságok költségvetési tervezésével és a gazdálkodás ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat.
- Gondoskodik megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóság és az alárendelt szervek műszaki, ruházati, informatikai eszközökkel történő ellátásáról, szükség szerint kezdeményezi a rendszeresítési eljárásba bevonandó eszközök körét, felterjeszti a rendszeresítéshez szükséges okmányokat.
- A hatályos jogszabályi keretek között meghatározza az irányítása alá tartozó szervezetek pénzügyi-gazdasági irányításának rendjét.

A helyi szintű védelmi igazgatás elemei

Helyi védelmi bizottságok

Veszélyhelyzet, és a többi különleges jogrendi állapot esetén a katasztrófavédelmi feladatok megszervezéséért és koordinálásáért – illetékességi területének, a járásnak (fővárosi kerületnek) megfelelően – a Helyi Védelmi Bizottság a felelős, amelynek vezetése az elnök feladata.⁹ Ezt a hatáskört a megyei, fővárosi kormányhivatal járási/fővárosi kerületi hivatalának vezetője látja el. A megyei, fővárosi védelmi bizottságok szervezeti felépítéséhez hasonlóan a bizottság elnökének szintén két szakmai helyettese van: egy a katasztrófavédelmi igazgatóság részéről kijelölt személy, és egy, a Magyar Honvédség állományából vezényelt tényleges állományú katona. A tagok a rendvédelmi szervek helyi védelmi bizottság területe szerinti illetékes vezetői, a megyei vagy fővárosi kormányhivatal képviselője, a katonai igazgatási szerv képviselője.

Feladatai – csak úgy, mint a Megyei Védelmi Bizottságnak – a megelőzés, a védekezés és a helyreállítás időszakaira terjednek ki.¹⁰

- Az illetékességi területén összehangolja a katasztrófák elleni védekezésben közreműködő szervek katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatainak ellátását és az arra való felkészülést.
- Működési területén irányítja a védekezésben részt vevő szervek, szervezetek tevékenységét (ez az irányítási és utasítási jogkör nem terjed ki a megyei közgyűlés elnökére és a főpolgármesterre).
- Utasíthatja a védekezés irányítása során a védekezésben részt vevő szervezetek vezetőit a hatáskörükbe tartozó intézkedések megtételére.
- Intézkedik a védekezéshez igénybe vehető állomány és eszközök átcsoportosításáról és bevonásáról.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve – a megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóság – a helyi önkormányzati választási ciklusonként legalább egyszer katasztrófavédelmi felkészítésben részesíti a helyi védelmi bizottság elnökét.¹¹

⁹ Ezeket a feladatokat a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról szóló 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 11. § (1) bekezdése határozza meg. Ezek szorosan kapcsolódnak a Helyi Védelmi Bizottság tevékenységi köréhez.

¹⁰ 2011. évi CXXVIII. törvény 12. § (2), 14. § (1) bek.

¹¹ 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól, 58. § (1) bek.

A felkészítés során az elnök megismerkedik a védekezésben részt vevők irányításával, a települési polgári védelmi szervezetek alkalmazásának szabályaival, a lakosság alapvető ellátásával, a lakosság tájékoztatásával és riasztásával, valamint a távolsági védelem ismereteivel.

Katasztrófavédelmi kirendeltségek

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szintjén működnek a katasztrófavédelmi kirendeltségek, amelyekből 65 található a megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóságok alárendeltségében.¹²

A katasztrófavédelmi kirendeltség élén a kirendeltség-vezető áll. A kirendeltségek feladatkörét meghatározzák az illetékességi területük specifikumai, például az ott található ipari létesítmények száma.

A katasztrófavédelmi kirendeltség általános feladat-és tevékenységi köre:¹³

- Az irányítása alá tartozó hivatásos tűzoltó-parancsnokságok munkájának irányítása és koordinálása, folyamatos tájékoztatása és beszámoltatása.
- A feladatkörébe tartozó ügyekben előterjesztések kidolgozása, továbbá az egy-egy végrehajtás érdekében szükséges intézkedések megtétele.
- Helyi szintű fejlesztési koncepciók kidolgozása, belső normák kiadásának, módosításának, visszavonásának kezdeményezése.
- A szakmai felkészültség színvonala folyamatos szinten tartásának, emelkedésének biztosítása.
- A hivatásos tűzoltó-parancsnokság szakmai tevékenységének irányítása.
- Feladatkörében, illetve felhatalmazás alapján együttműködés szervezése, fenntartása és fejlesztése a helyi állami, önkormányzati és társadalmi szervezetekkel.
- A katasztrófavédelmi megbízottakon keresztül a települési közbiztonsági referensek szakmai munkájának segítése, rendszeres képzésük megszervezése.
- Szakmai segítség nyújtása a katasztrófavédelmi kirendeltség illetékességi területén működő helyi védelmi bizottság munkájához, felkérésre előterjesztéseket, beszámolókat készít annak üléseire.
- Köteles vonulni a meghatározott állomány a részére előírt káresethez, illetve minden olyan eseményhez, amire a megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgató, vagy az igazgató-helyettes közvetlenül utasítja.

A katasztrófavédelem állami funkció, így annak feladataiban nem csak államigazgatási, de a közigazgatás másik ágát képező önkormányzati szervek is részt vesznek. Önkormányzati szinten is működik a katasztrófavédelmi rendszer, hiszen a települések érdeke is, hogy a különleges jogrendi állapotokra – különös tekintettel

¹² 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet, 1. melléklet c) pont.

¹³ A katasztrófavédelmi kirendeltségek feladataival és tevékenységeivel kapcsolatos felsorolás a Pest Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság Szervezeti és Működési Szabályzata alapján készült. Ez a rész nagyon általánosan fogalmazza meg ezeket, hiszen a kirendeltségek – mivel jóval kisebb területet foglalnak magukba – sokkal specifikusabbak a végrehajtás szempontjából.

a veszélyhelyzetre – jó fel tudjanak készülni, a már kialakult helyzetet megfelelően tudják kezelni, tudják, kinek mi a szerepe a katasztrófák elleni védekezés különböző időszakaiban: megelőzés, védekezés és helyreállítás.

Ezek elősegítése érdekében a megyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóságok évente legalább egyszer katasztrófavédelmi felkészítésben részesítik az I. katasztrófavédelmi osztályba sorolt települések polgármestereit és jegyzőit, kétevente a II. katasztrófavédelmi osztályba sorolt települések polgármestereit és jegyzőit, illetve önkormányzati választási ciklusonként legalább egyszer a III. katasztrófavédelmi osztályba sorolt települések polgármestereit és jegyzőit.¹⁴ A felkészítéseknek ki kell térniük a helyi kockázati tényezőkre, a veszélyelhárítási tervezésre, a katasztrófavédelmi irányítási rendszerre, a települési polgári védelmi szervezetek alkalmazásának szabályaira, a lakosság tájékoztatási és riasztási rendszerére.

Budapesten a főpolgármester felkészítéséről a Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság gondoskodik, kétevente tart számára felkészítést, amely során kitér a főváros katasztrófa-veszélyeztetettségére, a veszélyelhárítási tervezésre, a felkészülésre és megelőzésre, valamint a katasztrófák elleni védekezés szervezetrendszerére.¹⁵

Összességében tehát megállapítható, hogy a katasztrófavédelem területi (megyei, fővárosi) és helyi (járás, települési) szervezetrendszere azonos elvek szerint kiépülő, központilag szervezett rendszer, amelyben a hivatásos katasztrófavédelmi szerveken túl megtalálhatjuk a közigazgatás államigazgatási és önkormányzati szereplőit is. A rendszer irányításában feladat- és hatáskörrel rendelkezők felkészítése és rendszeres továbbképzése központilag szervezett, ennek hatékonyságát az elmúlt évek katasztrófa-megelőzési és védekezési feladatainak hatékonysága bizonyította.

Jogi források

Magyarország Alaptörvénye

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről

2011. évi CXXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról

234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról

62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól

Pest Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság Szervezeti és Működési Szabályzata

1/2013. (IV. 24.) BM OKF utasítása a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság Szervezeti és Működési Szabályzatának kiadásáról

¹⁴ 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet, 60. §.

¹⁵ 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet, 59. §.

Varga Tamás¹

Hagyományos oktatási módszerekre optimalizált komplex tananyag távoktatási tananyaggá történő transzformálásának, fejlesztésének lehetőségei és tapasztalatai

Opportunities and Experiences in the Field of Transformation of Traditional Training Materials to E-learning Contents

Absztrakt

Napjainkban egyre inkább elfogadottá válik az oktatás-képzés és kiképzés terén, hogy a hagyományos oktatási és képzési folyamatokat alternatív- vagy atipikus módszerekkel egészítik ki, vegyítik (vegyes képzés), vagy teljes mértékben elektronikus környezetbe, platformokra helyezik át. Egyrészt ez extraként járul hozzá az oktatási folyamat eredményességéhez, további információ megosztásával vagy az oktatott témához relevánsan kapcsolódó kép, hang esetleg videóanyag megosztásával vagy egyfajta igényként jelenik meg, hogy a szűkös időkeretek mellett flexibilis lehetőséget biztosítson a tanuláshoz. Bármely oktatandó témakört alapul véve, a tanulási folyamatot támogató tananyag összeállítása és egy egységbe szerkesztése a folyamat legfontosabb része, hisz az ebben lefektetett alapok mentén megy végbe a tanulási folyamat (egy része). Tanulmányom célja, hogy számba vegye mindazon elemeket a tanítási folyamatban, amelyek elengedhetetlenül fontosak, és megvizsgálja azok beillesztésének lehetőségét távoktatási keretek közé, úgy, hogy értékük és eredményességük a tanulási folyamat vonatkozásában lehetőleg ne sérüljön.

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: varga.tamas.vktt@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2821-6674>

Kulcsszavak: *tradicionális oktatás és képzés, atipikus módszerek, távoktatás, tananyag-transzformáció*

Abstract

Nowadays it is widely accepted and known that traditional education and training contents are combined/blended with or replaced by alternative (e-learning) training materials, placing the learning process into a virtual environment. On the one hand, this kind of transformation can contribute to the success of the learning process through sharing extra relevant information, media content; on the other hand, e-learning methods provide flexible training opportunities in our fast-paced world. Regardless of the type of the training content, the most important part of the procedure is the design and development of the training materials, because this phase determines the entire training process, the defined basic principles play vital roles in success. My aim is to take into account the elements of the learning process – which are very important both in traditional and alternative training methods – and analyse the opportunities of its transformation into e-learning content ensuring success.

Keywords: *traditional education and training, alternate methods, distance learning, transformation of traditional training contents*

Bevezetés

A hagyományosan frontális osztálymunka módszerére épülő tananyag távoktatási környezetbe történő áthelyezésére számos módszer létezik, a módszer kiválasztása attól függ, hogy az alapokat kialakító tanár, oktató a technikai lehetőségek függvényében mely lehetőséget látja a legoptimálisabbnak a megcélzott tudás átadásához. A következőkben vizsgáljunk meg néhány napjainkban elterjedt formát – az általam, természetesen teljesen szubjektív vélemény alapján kialakított hatékonysági sorrend alapján – amelyek többé kevésbé dominálják a távoktatás területét.

Távoktatási megközelítésű módszerek rövid összehasonlító vizsgálata

Tananyagok elektronikus formában történő megosztása, számonkérés elektronikus környezetben (dokumentum-megosztó portál vagy távoktatási keretrendszer alkalmazásával)

Ezt a koncepciót követi a Magyar Honvédségben alkalmazott minősítő és fokozati vizsgarendszer, vagy a tisztképzés „távoktatási” katonai alapismeretek elsajátítását

célzó részképzése, ahol az adott személy rendfokozati vagy szakmai végzettségi mutatóinak megfelelően kell a távoktatási keretrendszerbe feltöltött elektronikus formájú szabályzatok, szolgálati könyvek, esetleg egyetemi, főiskolai jegyzetek alapján elsajátítani az ismereteket. Ezt követően egy előre meghatározott időpontban és helyen a távoktatási keretrendszerben összeállított teszt végrehajtásával kell bizonyítani a meghatározott ismeretanyag elsajátítását. A teszt végrehajtását esetlegesen próbatesztek segítik, amelyek inkább a tesztkérdések technikai jellegzetességeire (igaz-hamis, szövegkiegészítés, több opcióból választás) készít fel, mint sem egyfajta visszajelzésként szolgálna az elsajátított tananyaggal kapcsolatosan.

Legnagyobb hátránya a tanár-diák kapcsolat teljes hiánya, az esetleges konzultációk nem képezik részét a tanulási egységnek.

Vlog – videókonferencia rögzített formában

Egyre gyakrabban tapasztalható, hogy a hagyományos frontális osztálymunkát, az ismeretek közlését a tanárok videófelvételek formájában rögzítve osztják meg a tanulókkal, amelyek már egy jóval komplexebb formáját mutatják a távoktatás lehetőségének. Egy tanulási egységben foglalják össze az átadandó tudásanyagot (prezentáció, kiegészítve beépített videó- és hanganyaggal), a tanár szükségesnek vélt és fontos magyarázatát, meglátásait, esetleges javaslatait a tudás további kibővítésére.

Ez a módszer jelentősen hozzájárul a tananyag „fogyaszthatóbbá” tételéhez, egy prezentációs technikák alkalmazásában jártas előadó esetén élményszerű folyamatot eredményez, amely növeli a hallgatóság egyéni motivációját az elsajátítás, feldolgozás irányába. Hátránya, hogy a kommunikáció csak egyirányú, az esetleges konzultációkat és számonkérést szintén a tanulási egységen kívül szervezik meg.

Videókonferencia – virtuális tanterem

Az előző módszer egy kifinomultabb verziója, természetesen nem a Skype vagy más videóchat formájú közlésre gondolok elsősorban. Számos olyan virtuális tanterem-alkalmazás létezik már (például BigBlueButton), amely képes egy felületen teret adni a megosztandó írott (MS PPT) tananyagoknak, az előadóról rögzített videóképeknek, a többirányú kommunikációt lehetővé tevő konferenciamenedzsmen-tpcióknak vagy chatfelületnek, és esetlegesen még kiegészítésként értékelések, kérdésekre adott válaszok statisztikai eredményei is megoszthatók. A módszer teljes spektrumában történő alkalmazása még nem elterjedt, de a Magyar Honvédségen belül (MH Békétámogató Kiképző Központ) precedensértékű, hogy nemzetközi kiképzési rendezvények (Békeművelési együttműködési tanfolyam – PSOCC) esetén alkalmazzák a new york-i ENSZ-központ részéről felkért előadó előadásához.

Komplex távoktatási tanegység alkalmazása távoktatási keretrendszerben

Véleményem szerint a hazai távoktatás jövője lehet, még egy ideig, hisz a jelenlegi Magyar Honvédségben folyó távoktatási projektek (Önkéntes tartalékos képzés, Önkéntes honvédelmi előképzés) alapját adó SCORM (Sharable Content Object Reference Model – megosztható tartalmi objektumok hivatkozási modellje) referenciamodell már mintegy két évtizedes múltra tekint vissza, és vezető kutatók is a modell hanyatlását prognosztizálják, annak sok esetben nehezen kezelhető kötöttségei miatt (például egy-egy esetleges tananyag-módosítás miatt a teljes tananyag „újrapublikálása” szükséges, ami a korábbi statisztikai adatokkal való kapcsolatot teszi lehetetlenné).

Mindezen hátrányok ellenére azonban ez a modell fogja leginkább egy egységbe a tanulási folyamat fontos alkotóelemeit, mint adminisztratív információk (tananyag tárgya, relevanciája, kijelölt tanulási célok stb.), tananyag, narráció, kiegészítő médiaelemek (kép, animáció, videó), valamint a tananyag elsajátítását felmérő tesztrendszer és az ahhoz tartozó azonnali kiértékelés. Teljesen e-learning jellegű tananyag esetén a kurzushoz csatolható „oklevél” opcióval (JAVA-alkalmazás), az eredményes teszt alapú elsajátítást követően a névre szóló oklevél automatikusan elérhetővé válik a tanuló részére, mintegy igazolva a végrehajtást.

The screenshot shows a SCORM-based e-learning interface. The main content area displays the title "THE AIM OF THE LESSON" and the objective: "To introduce the Basic Principles and success factors of UN peacekeeping, and explain how to put them into practice." Below this, there are three numbered points:

- 1 Relevance**
The Basic Principles of UN peacekeeping guide UN peacekeeping personnel. They provide you with a navigational aid – a compass – to help you do your work.
- 2**
The Basic Principles and other factors are keys to successful UN peacekeeping. They are linked to one another, and strengthen each other. Everyone involved in UN peacekeeping – in the field and at Headquarters – must know, understand and apply them.
- 3**
This lesson explains what is meant by each principle and success factor, and how to apply them to your work. The Basic Principles and success factors are outlined in the Principles and Guidelines on UN Peacekeeping Operations (also known as the Capstone Doctrine), which is the doctrine for UN peacekeeping.

The interface also features a sidebar with a UN logo and a glossary section, and a top navigation bar with the title "UN CPTM 2017_M1_L3_Principles of United Nations Peacekeeping".

1. ábra: SCORM-referenciamodell alapú távoktatási tananyag felülete (MH projekt)

Forrás: a szerző szerkesztése

Egy hagyományos – frontális osztálymunka alapú – tanfolyam tananyagának távoktatási tananyaggá történő átalakítása

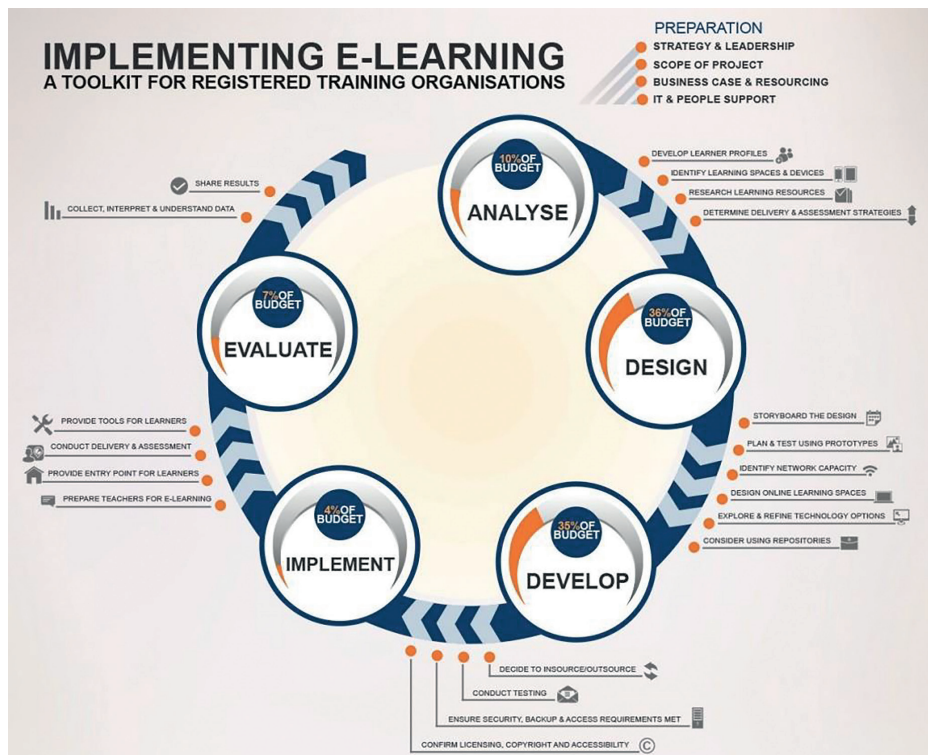
A tananyagszerkesztésben részt vevő szakértők és feladataik

Optimális esetben egy komplett távoktatási tananyag kidolgozásához, létrehozásához négy funkciót (feladatkört) ellátó, betöltő személyre, személyekre van szükség, természetesen ez erőteljesen függ az adott szervezeti elem humán erőforrás-ellátottságától:

- Projektmenedzser – a kidolgozás teljes spektrumát átlátó, a szükséges adminisztratív feladatokat és egyeztetéseket végrehajtó személy;
- Témakör-, tananyagszakértő (Subject Matter Expert – SME) – aki a szakterület mélységeiben ismeri, képes a tananyag keretét adó információkat (tárgy, cél, módszer, tudásanyag mélysége stb.) meghatározni, ha az adott azt feldolgozni, a tanulási folyamatot vizionálni, a tananyag „forgatókönyvét” összeállítani, valamint a kidolgozás folyamatát javaslataival támogatni;
- Tananyagszerkesztő – aki a forgatókönyv alapján a tananyagszerkesztő programban létrehozza a távoktatási tananyagot folyamatosan konzultálva az SME-vel;
- Grafikus – aki a megrendelő elképzelése alapján a grafikai elemeket és dizájnt kialakítja, létrehozza, valamint az esetleges beépülő animációkat elkészíti. A grafika és színsablonok alapos kidolgozása sokak részére nem képez nagy fontosságot, azonban a tananyag elsajátítása, élményszerűségének biztosítása vonatkozásában kiemelt jelentőségű. Sok esetben külön grafikust csak a szükséges humán erőforrással rendelkező cégek tudnak felmutatni, feladatkeret számos esetben a tananyagszerkesztő látja el.

Természetesen abban az esetben, ha egy szervezet nem rendelkezik megfelelő szintű erőforrásokkal, a fenti feladatokat egy személy is végre tudja hajtani, azonban ebben az esetben a kész produktum „teljessége” szenved el a következményeket. Ha szakértő nem áll rendelkezésre, a tananyag kidolgozottsága és hitelessége szenved csorbát, nem biztos, hogy a kitűzött célok elérését leginkább támogató tananyagtartalmat állítanak össze és szerkesztenek egy egységbe, a kész anyag nem illeszkedik a célállomány szintjéhez, főlétervezés esetén annak elsajátítása túl nagy kihívást jelent, alétervezés esetén pedig nem ad- vagy jóval kevesebb új elsajátítható ismeretet. A tananyagszerkesztő és grafikus páros a tananyagdizájnt és annak technikai hátterét biztosítja, hiányuk esetén természetesen egy jó informatikai érzékkel rendelkező tanár is képes viszonylag hamar működőképes távoktatási tananyagot előállítani elfogadható szinten. Azonban egy komplex, több animációt, videóanyagot magába foglaló, hivatkozásokkal teli, bonyolult tesztrendszerekkel megfűszerezett, tetszetős és érdeklődést keltő tananyagot csak professzionális tudással rendelkező szakállomány tud összeállítani.

Tanulmányomnak nem célja, hogy a tananyag „megszületéséhez” vezető út minden egyes részletét bemutassa, a tanulmány terjedelmi korlátai ezt nem is tennék lehetővé, de az kijelenthető, hogy egy rendkívül komplex, szerteágazó folyamat (ADDIE-modell) eredményeként áll össze a távoktatási tananyag forгатókönyve és annak projektфájliba ültetett végeredménye.

2. ábra: Az ADDIE-modell lépései és a tananyag „előállítás” költségterhei

Forrás: Bates, Tony: Is the ADDIE model appropriate for teaching in a digital age? 2014, www.tonybates.ca/2014/09/09/is-the-addie-model-appropriate-for-teaching-in-a-digital-age/ (Letöltve: 2019. 05. 27.)

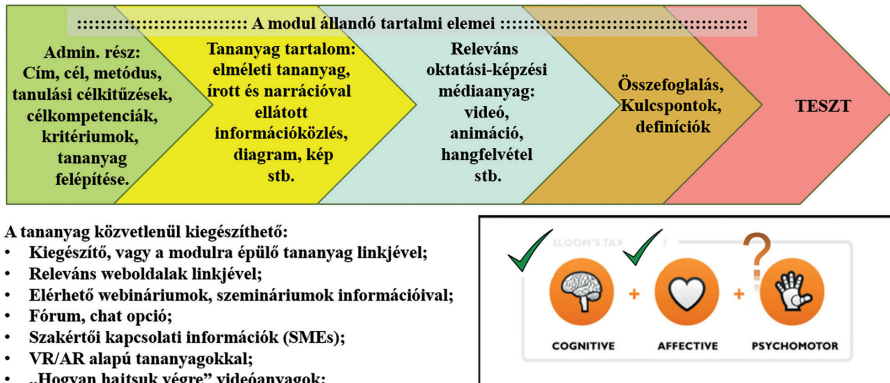
Egy jól kidolgozott távoktatási tananyag forгатókönyve tartalmazza mindazon elemeket, amelyek a tananyag szerves részeként beépülnek a tananyag projektфájliba, úgy mint:

- A tananyagegység célját.
- A tananyag relevanciájára utaló információkat.
- A tananyag elsajátításával elérendő célokat (learning outcomes).
- Tananyagterképet vagy menürendszert, ahonnan a fő tanulási egységek, fejezetek elérhetők, ezzel egy átlátható, kezelhető felületet biztosítva a tanuló részére.

- Javaslatot a tananyag indítására, ami lehet egy mottó, releváns videóanyag, vagy egy esetleges feladat a hallgatóság részére, a figyelemfelkeltés, a motiváció stimulálása érdekében a tananyag irányába.
- A tananyagba épített médiaelemek (kép, videó, hang, animáció stb.) leírását és elérhetőségét, a tananyagba építés módszerét (például stabil látható elemként, lenyitható kiegészítésként vagy hiperhivatkozással, felugró ablakban jelenik meg).
- A tananyagba beépített aktív tanulási elemek leírását és alkalmazásuk formáját (esettanulmány-vizsgálat, releváns videóelemzés és az azokhoz tartozó kérdés-válaszpárok, esszéválasz kidolgozása stb.).
- A tananyagtartalmat, lehetőleg szerkeszthető, kész formában (MS Word, MS PPT) a szükséges illusztrációkkal, képanyagokkal ellátva, annak érdekében, hogy a tananyagszerkesztő az SME által elgondoltak szerint alakíthassa ki az egyes részegységeket.
- A tananyagtartalomhoz tartozó narrációt, magyarázó szöveget, amely vagy a dia mellé a „megjegyzések” menüben rögzíthető, vagy hangszintetizátor alkalmazásával hang alapú narrációként alkalmazható. (Jelenleg a magyar nyelvű narráció elérhetősége eléggé korlátozott, de a vezető fejlesztőcégek [Neospeech] által adott információk alapján 2-3 éven belül 1-1 minőségileg is megfelelő magyar férfi és női hangopció elérhető lesz.).
- A tananyag összefoglalására vonatkozó instrukciókat.
- A tananyag-értékelés végrehajtására vonatkozó instrukciókat, javasolt értékelési kérdéseket vagy kérdéstípusok leírását. Első esetben a fejlesztő csoport tananyagszakértője konkrét kérdéseket dolgoz ki az általa legmegfelelőbb kérdéstípusok (feleletválasztásos, igaz-hamis, aktívfelület jellegű stb.) alkalmazásával, utóbbi esetén a tananyagszerkesztő állít össze kérdéseket a tananyagtartalom felhasználásával.
- Opcionálisan kidolgozható „kulcsszavak és definíciók” leírását, amely olyan esetben lehet hasznos, amikor a tanulók nagy mennyiségű definícióra való hivatkozással találkozhatnak a tananyagban, de azok leírása csak túlbonyolítaná a tananyagot. A „Glossary” legördülő menüjében az adott definícióhoz tartozó minden releváns információ elhelyezhető.
- A weboldalaknál „GYIK – gyakori kérdések és válaszok” opcióként ismert információkat, amelyek szintén beépíthető elemként jelennek meg.
- Referenciaanyagok leírását és elérhetőségeit.
- További, a tanulási folyamatot hasznosan kiegészítő tananyagtartalmak hivatkozásait, amelyek aktív hiperhivatkozásként megnyithatók a tananyagból.
- További számos – a tananyagszakértő által fontosnak vélt – elemet, amely képes a tananyaggal szemben támasztott követelményeket teljesíteni, a tanulók részéről a tanulási célkitűzéseket elérni.

A fenti szerzteágazó tananyagtartalom egy komplex tanulási folyamat formájában történő „megálmodása” tehát a tananyag szakértőjének feladata, míg a tananyagszerkesztő és a grafikus a szakértő által megálmodott folyamatot a szoftver adta lehetőségek teljes felhasználásával kidolgozza és a távoktatási keretrendszerben működőképessé teszi.

ADL Modulok - a tanulási folyamat legkisebb egységei

3. ábra: Távoktatási tananyag elvi struktúrája

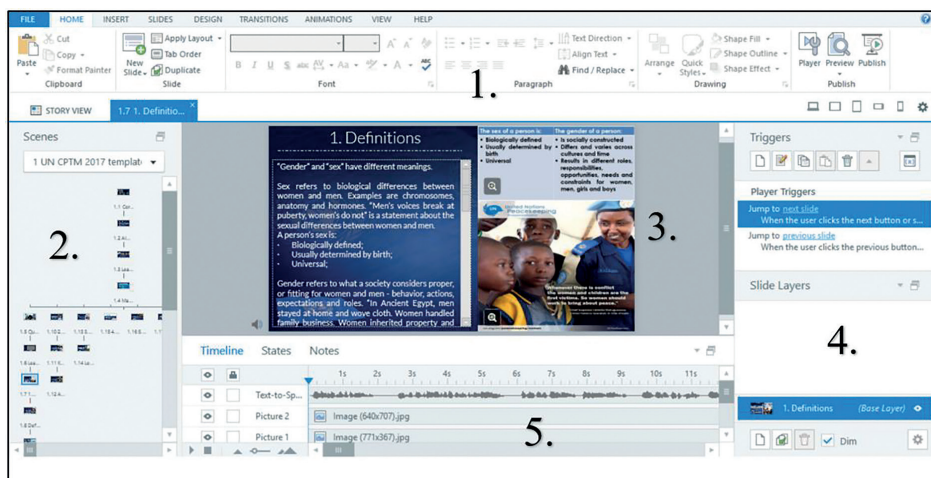
Forrás: a szerző szerkesztése

Távoktatási tananyag szerkesztés szerkesztői felületei

Azt gondolhatnánk, hogy a távoktatási tananyagfejlesztő munka oroszlánrészét a releváns tananyag tartalom gyűjtése, folyamatba szerkesztése, a kiegészítő-elemek, mint a médiatartalom kiválasztása vagy az elsajátítás mérési rendszerének kialakítása jelenti, amely részben igaz, de a végeredmény és annak használhatósága szempontjából nem kevésbé fontos a tananyagszerkesztéshez alkalmazott tananyagszerkesztő szoftver professzionális ismerete sem.

A piacon számos felhasználóbarát szoftver érhető el, amelyek az esetek nagy százalékában licenz vásárlását követően szabadon használhatók. Természetesen a távoktatási keretrendszerek is kínálnak egyfajta korlátozott opciót – így az MH által alkalmazott ILIAS-keretrendszer is, beépülő szolgáltatásként limitált SCORM-szerkesztőt – de azok lehetőségek és minőség szempontjából messze elmaradnak a célirányosan fejlesztett tananyag tartalom-szerkesztő szoftverektől.

A következőkben röviden a tananyagszerkesztő szoftver fő munkafelületeit szeretném bemutatni, amelyek a legtöbb szoftver esetében többé-kevésbé azonosak, de a végeredmény szempontjából kiemelt jelentőséggel bírnak.

4. ábra: Articulate Storyline 360 távoktatási tananyag-szerkesztő szoftver szerkesztői felülete

Forrás: a szerző felvétele

Első ránézésre kijelenthető, hogy a felület erős azonosságot mutat a Microsoft Powerpoint szerkesztői felületével, ami természetesen igaz, vélhetően abból a megfontolásból, hogy az oktatás és képzés területén tevékenykedő szakemberek múltbéli és jelenlegi tevékenységük során valószínűleg gyakran alkalmazzák a programot tevékenységük támogatásához, tehát a szerkezeti-funkcionális működés elsajátítása nem okozhat gondot.

A munkafelület 1. számú része az, ami a legnagyobb hasonlóságot mutatja az MS PPT-programmal. Itt érhetők el a jól ismert formázási elemek, a diák dizájnelemeinek szerkesztési felületei, médiaanyagok beillesztésére szolgáló opciók gombjai, a tananyagtartalom esetleges aminációs beállítási felületei.

A 2. felület a tananyagtartalom aktuális struktúráját és a tartalmak közötti hivatkozások kapcsolati hálóját jeleníti meg, egyfajta átlátható képet adva a szerkesztő részére a tananyag felépítéséről.

A 3. felület az adott szerkesztés alatt álló dia felületét mutatja annak minden releváns tartalmával, esetlegesen a diához kapcsolt kiegészítő-elemekkel (kis hang ikon a dia bal alsó sarkában a diához kapcsolt narráció funkció aktivitását jelzi).

A 4. felület meglehetősen komplex tartalmát tekintve, itt szerkeszthetők a diák egymáshoz fűződő hiperhivatkozásai, a diába épített médiaelemek vezérlési opciói, a tesztszerek kérdései és azok pontozási rendszere, valamint az egy dia felületére épülő kiegészítő felületek (layerek), amelyek csak bizonyos elemek (például tesztértékelés eredménye következtében „sikeres vagy sikertelen” felület) aktivizálódása esetén jelennek meg.

A tananyagszerkesztő program 5. számú felületén állítható be az egy szerkesztési dián található elemek időzítése és sorrendje, az aktív és változtatható státusszal rendelkező elemek háttérinformációi, illetve a diához tartozó „Notes” felületen helyezhető el a diához tartozó úgynevezett magyarázó szöveg, amelyből a szoftver szükség esetén a „text-to-speech” opcióval narrációs hanganyagot tud generálni.

Mint látható, a munkafelület rendkívül gazdag lehetőségek és opciók tekintetében, egy alaposan kidolgozott tananyag-forgatókönyv vagy illusztrációs jegyzék esetén egy szakképzett és rutinos szerkesztő hatékony és eredményes távoktatási tananyagot tud kidolgozni. Természetesen vannak még „vak” területek, a hagyományos képzés egyes aktív részei, mint tanár-diák valós idejű diskurzus vagy csoportos kollaboratív munka, ami még nem elérhető opció a szerkesztőprogram vonatkozásában, de meggyőződésem, hogy a szerkesztőszoftverek fejlesztői csoportjai már dolgoznak a megvalósíthatóság egyes kérdésein.

Távoktatási tananyagszerkesztő program alkalmazását szolgáló/támogató szolgáltatások

A tananyagszerkesztő programok fejlődése más informatikai alkalmazásokhoz hasonlóan töretlen, a napi professzionális használathoz szükséges oktatás iránti igény folyamatos, ami nemcsak a kezdeti, úgynevezett első alkalmazásba vétel szempontjából fontos, hanem a bevált gyakorlatok megismerése szempontjából is, abban az esetben például, ha a szerkesztő a tananyagszakértő által megálmodott részfolyamatot nem képes elsőre transzformálni a szoftver adta keretek közé.

Egy komoly szakmai múlttal és folyamatos fejlesztői gárdával rendelkező cég nemcsak az alapszintű elsajátításhoz kínál – ingyenes vagy költségtérítéses – hagyományos/távoktatási jellegű képzési lehetőségeket, de a szakértői megoldások megismeréséhez, közösségformáláshoz is hozzájárul webinariumok, fórumfelületek biztosításával, ezzel elősegítve egy elégedett, hatékony tananyagszerkesztő csoport létrehozását.

Upcoming Webinars

(In English Only)

May 2019

<p>Tuesday 21</p> <p>8 pm – 9 pm CEST</p> <p>Tom Kuhlmann</p>	<p>Everything You Need to Know About the New Scenario Block in Rise 360</p> <p>Easily add branching scenarios to your Rise 360 projects with the new scenario block. We'll walk through choosing Content Library 360 characters, adding dialogue, responses, and feedback to create a compelling and interactive scenario.</p>	<p>Sign Up</p>
<p>Friday 24</p> <p>5 pm – 6 pm CEST</p> <p>Articulate Staff</p>	<p>Quick Tips & Tricks: Episode 5</p> <p>Looking for some quick tips and tricks? In this session, we'll answer some of the week's top questions from the Articulate community. The sessions are a bit less formal and cover a range of topics.</p>	<p>Sign Up</p>

5. ábra: Articulate Storyline 360 képzési lehetőségek felülete

Forrás: Articulate Storyline 360 hivatalos weboldal, Képzési lehetőségek, <https://360.articulate.com/training>

(Letöltve: 2019. 05. 17.)

Távoktatási tananyagszerkesztés tapasztalatai és kihívásai

A hagyományos oktatási-képzési eljárásokra kidolgozott tananyag átültetése távoktatási keretek közé egyrészről egy jól kidolgozott forgatókönyvet vagy illusztrációs jegyzéket, másrészről kellő időt, türelmet és a távoktatási tananyagyszerkesztő szoftver professzionális ismeretét igényli.

Az eddigi távoktatási tananyagfejlesztési projektekből való részvételem során találok a lehető legopcionálisabb, minden szempontból előkészített projekttel, másrészről olyan tananyagfejlesztői feladattal is, amely vonatkozásában csak oktatási terület megnevezése volt adott, és amelyben a komplett tananyagot – kezdve a tananyagstruktúrától, dizájnelemektől, a tartalmi elemeken és médiaanyagokon keresztül egészen a tesztrendszerig – az alapoktól kezdődően kellett felépíteni. Minden egyes munka egyedi jellemzőkkel bír, de általánosan, minden távoktatási tananyagfejlesztési munka esetében alkalmazható tapasztalatok természetesen születtek.

- A tananyag alapadatainak, mint „keret” meghatározása a megrendelő részéről – a munka megkezdésének kiemelt fontosságú része, hogy a tananyagot megrendelő szervezet alapvető elképzeléseit, kritériumait megvitassák és rögzítsék. Ebben a fázisban szükséges kidolgozni a tananyag tárgya, célja, követelményei tartalmát, meghatározni a célközönség képzési szintjét és a tananyag

nagybani terjedelmére vonatkozó instrukciókat. Számos tananyagfejlesztői projekt esetében ezen információkat a megrendelő részéről nem adják meg és dolgozzák ki, mert a tananyagfejlesztői munka szerves részét képezi egy illusztrációs jegyzék (mint forgatókönyv a későbbi távoktatási tananyaghoz) kidolgozása. Az ilyen jellegű stratégia azt eredményezheti, hogy a kidolgozandó tananyag nem minden tekintetben fedi a megrendelő elképzeléseit, biztos, hogy a kidolgozást követően kisebb nagyobb átdolgozások szükségesek. Tapasztaltam olyan esetet tananyagfejlesztői tevékenységem során, ahol az illusztrációs jegyzék elfogadása ellenére is a megrendelő számos komplett tananyagegységet átdolgoztatott.

- A feldolgozandó és javasolt dokumentumok kijelölése – a tananyag tartalmi elemeinek kidolgozása érdekében fontos, hogy a felhasználásra tervezett írott források jegyzékét összeállítsák, és a megrendelő által írásban elfogadják. Amennyiben egy-egy tananyag kidolgozásánál aktív szerepet játszó tananyag-szakértő a tartalmi elemeket önállóan tervezi kidolgozni, akkor értelemszerűen a tananyag létrehozása jóval több időt vesz igénybe. A leghatékonyabb megoldás lehet, ha a tananyag létrehozásához hiteles szerzőktől, már korábban lektorált anyagokat választunk – természetesen kiemelt figyelmet fordítva a hivatkozások pontos feltüntetésére – mivel ilyen esetben nem érheti támadás a tananyagot tartalmi szempontból, illetve csökkenthető a kidolgozásra tervezett idő, ami sok esetben extra nyomásként nehezedik a kidolgozó állományra.
- A dizájnelemek pontosítása – a tényleges kidolgozó munka elkezdése előtt a mintaanyagok – adminisztratív diák, fő tananyagelemek, diatípusok, mintatesztek stb. – kidolgozása elengedhetetlen, mivel sok extra munka és idő spórolható meg ezzel a későbbiekre való tekintettel. A színpaletta módosítása, betűtípusok és méreteik átalakítása egy-egy nagyobb terjedelmű távoktatási tananyag (több modul, sok száz diával) vonatkozásában extra munkaórákat, napokat jelenthet a kidolgozó állomány számára.
- A médiaelemek arányainak és jellemzőinek pontosítása – a tananyag arányainak meghatározása az írott és médiaanyag vonatkozásában rendkívül fontos tényező, mivel egyrészt a megrendelő elképzeléseit – az esetek nagy részében sok írott anyag, kevesebb média-kiegészítéssel – egyeztetni szükséges a távoktatási eljárásokra vonatkozó specifikumokkal. Nincs annál rombolóbb módszer a tanulói érdeklődés és motiváció fenntartása terén, mint amikor diák tucatjain keresztül a tanulónak csak írott tananyagot szükséges feldolgoznia és elsajátítania. Az adott témakörhöz tartozó releváns médiatartalom, legyen az egy-egy sokatmondó kép vagy videóanyag megfelelő méretben és minőségben való megtalálása és kiválasztása, természetesen figyelembe véve a kapcsolódó licenzjogokat, legalább akkora odafigyelést és munkát igényel, mint a tananyagtartalom szerkesztése és beillesztése. A megfelelő médiatartalmaknak módszertani szempontból is kiemelt jelentőségük van, mivel elősegítik, támogatják az ismeretanyag beépülését és későbbi egyszerűbb felidézését, előhívását a tanulók részéről.
- Tesztrendszerek tartalmi és formai követelményei – pedagógiai szempontból a tesztrendszerek pontos kialakításának nemcsak a tananyagtartalom

ismeretszintjének felmérése a célja, hanem az is, hogy a tanulók tanulási folyamatához hozzájárulva, pozitív eredmény esetén további fejlődésre ösztökélje a tanulót, negatív eredmény esetében pedig visszajelzést adjon a még problematikus területekre vonatkozóan. A tesztek teljesítése nem lehet extrém nehézségű, nem tartalmazhat félreérthető vagy nehezen megérthető kérdéseket, nem lehet célja a tanulók kellemetlen, esetleg méltatlan helyzetbe hozása. A tesztkérdéstípusok pontos meghatározása minden esetben a megrendelő feladata.

- Késztermékre vállalt, módosítással kapcsolatos kötelezettségek – optimális esetben a tananyag éles alkalmazásba vételét hosszas és alapos tesztidőszak előzi meg, ahol a tananyagtartalom mellett az egyes funkciók működőképességét is megvizsgálják. Természetesen egy nagyobb volumenű tananyag esetén, mikor a kivitelezésre szánt idő erősen alultervezett a megrendelő részéről, nincs túl sok idő és lehetőség a produktum alapos ellenőrzésére, a szükséges módosítások végrehajtására. Ezen felül adódhat olyan eset – a helyzet gyors változása miatt, például szervezeti és személybeli változások – amely miatt vagy az átadást megelőzően kell a tananyagot módosítani, vagy a megrendelő kéri a kész átadott produktum módosítását. A félreértések és problémák elkerülése érdekében a szerződéskötési fázisban javasolt az esetleges átadást követő módosítások jellegének és körülményeinek rögzítése, például az átadást követő 1-3 hónapon belül a tananyagtartalom egy meghatározott (körülbelül 1-5%) részére vonatkozó javítási kötelezettség rögzítése.

A tananyagtartalom áthelyezésének technikai, valamint módszertani kihívásait – például tananyaghoz illeszkedő színpaletták, betűsablonok és méretek kiválasztása, szövegtördelési opciók, nagy mennyiségű adatot tartalmazó képanyagok problematikája stb. – tucatnyi oldalon keresztül lehetne részletezni, de jelen esetben ez nem célom, egy eredményes tananyag-transzformáció alapvető buktatóit és tapasztalatait a fentiekben ismertettem és bemutattam.

Összegzés

A hagyományos oktatási és képzési eljárásokra optimalizált tananyag gyors és lehetőleg minden szempontból azonos tartalmú, hiteles átformálása az egyik legfontosabb kérdése a jelenlegi távoktatási eljárásoknak. A jelenlegi alkalmazott referenciamodellek, főleg a SCORM-modell, ha szabad így kifejezni magunkat, nem egészen „befogadó”, jellegét és természetét tekintve. Nem illeszthetők be a már megkezdett tanfolyam rendszerébe új ismeretek, új tananyagtartalmak, csak a komplett projektfájl átírásával és „újrapublikálásával”, ami nem támogatja sem a tananyagtartalom átlátható evolúcióját (egy tananyagegységen belül), sem a statisztikai adatok folyamatosságát és összehasonlíthatóságát.

Bizonyos, hogy a fejlesztők már dolgoznak olyan komplex referenciamodellek kialakításán, amelyekbe jóval könnyebben illeszthetők be a friss tananyagtartalmak, továbbá extra opciókkal, mint a tanulási folyamat személyre szabhatóságával is

hozzájárulnak az eredményességhez. Meggyőződésem, hogy az ilyen jövőbeni totális tanulási struktúrák (Total learning architecture – TLA – mint új referenciamodell) alapjaiban fogják átalakítani mind a tanárok, mind a tanulók nézeteit a távoktatási eljárásokról és módszerekről, ami segíthet az eddigi negatív sztereotípiák megváltoztatásában.

Internetes források

Bates, Tony: Is the ADDIE model appropriate for teaching in a digital age? 2014, www.tonybates.ca/2014/09/09/is-the-addie-model-appropriate-for-teaching-in-a-digital-age/ (Letöltve: 2019. 05. 27.)
Articulate Storyline 360 hivatalos weboldal, Képzési lehetőségek, <https://360.articulate.com/training> (Letöltve: 2019. 05. 17.)